

PETRI ABÆLARDI,

Abbatis *Ruyensis*

E T

HELOISSÆ,

Abbatissæ *Paracletensis*

EPISTOLÆ

A prioris Editionis Erroribus purgatæ, & cum
Cod. MS. collatæ Curâ

RICARDI RAWLINSON, L.L.D.

E Coll. Div. Jo. Bapt. OXON. & R. S. S.

Advolat *Armenius* certo mucrone recisos
Edoctos mollire mares, & corporis ignem
Sedibus exhaurit geminis, unoque sub ictu
Eripit officiumque Patris, nomenque Mariti.

CLAUDIAN.

—Bene conveniunt, & in una sede morantur
(*Et Pietas*) & Amor —

OVID.

OXONII:

E Theatro SHELDONIANO M.DCC.XXVIII.

(Pretium 5 s.)

1. a. 158.

VIRO EGREGIO

RICARDO MEAD, M. D.

*Oxonienſi & Patavino, Collegii
Medicorum Londinenſium &
Societatis Regiæ Socio.*

U M *Abelardi & Heloiſſæ* ſchedas præ manibus haberem, terſas quidem & politas, Auguſtæumque ævum verius referentes, quam (prout illa Tempora ferebant,) decrepitam dicendi ſeneſtam, voces-que adeo inconditâ barbarie horrentes ut plane vix intelligi poſſint; Dignumque opere quærerem Patronum, TU occurrebas dignus eo munere, qui Aulicâ remotus Ambitione, ſpretorque Honorum iſtorum quos etiam indignis Fortuna ſæpiſſime conferat, Officium tum Medici Scientis, tum Viri boni & humani gnaviter facis Filius adſcititius. Matris Academiae, quem illa prudenter elegit, quia ſemper Te ſuum eſſe decebat. Taceo Libros à TE non ſine curioſâ
ſælicitate

fælicitate conscriptos, *De Imperio Solis & Luna*: de *Venenis* utiles cogitationes, judicium acre, sagax, subactum. Taceo Forulos Libris *Aldrichianis* à TE destinatos; sed filere nefas est hisce temporibus diris propensam tuam de universâ Literatorum gente bene merendi voluntatem, per TE enim fere solum est, ut nec salute excidat, nec facultatibus destituatur Cohors operum studiosa. Hic invitatus sisto calamum per totas tuas laudes ire volentem,

——— *Ne in publica commoda peccem,
Dum longo sermone morer Tua tempora* ——

Verius enim de TE hoc jam dictum existimo, quam de Mæcenate Horatiano dictum fuit prius: TU enim Mæcenates ipsos, si qui sunt, saluti restituis, TU incolumes servas. Faxit interim Deus Opt. Max. ut TIBI Domino profint, quæ profunt omnibus artes.

Hac ex Animo vovet

Tui nominis studiosus.

*Dab. Calend.
Novemb. 1717.*

RIC. RAWLINSON.

P R Æ.

PRÆFATIO.

ENTUM (Et amplius quod ex-
currit) anni effluxere, ex qua
operâ Viri clarissimi Francisci
Ambosii, ab intimis Regi Gal-
liarum Consiliis (viri non magis
natalibus quam Virtutibus magni)
Epistolæ sequentes cultissimæ (inmixtæ farragine
Philosophicâ, ne dicam mole pene obrutæ) in lucem
prodire, in quibus plane dubium est, an Pietas,
an Amor, potentius dominetur: quam concinnè,
quam ornatè, quam eleganter, plurima Pagine sa-
cræ loca, — Non hos quæsitum munus in usus,
Par amatorum, omnium quotquot unquam fuerunt
tenerrimi in partes advocant. Et è contra quot
in illis obvia languida suspiria, quot male perti-
naces querelæ, osculaque quæ Venus quantâ parte
sui Nectaris imbuit, quæ sola Heloïssa tam fida
Veneris Sacerdos (absit verbis audacia) potuit
exprimere. Hæc vero tam liber et simul Et lima-
ta fœmineâ à manu scribi potuisse Tu MANLIA
polita fidem facis. Ne vero super hæc ulterius im-
b morer

morer, *Testimonia de Abælardo & Heloissâ, quæ Bayleus, & Ambosius in medium protulerunt*, lubens omitto, præsertim cum in ipso operis limine me supervacaneo isto labore levavit Epistola prima. Piaculo vero duxerim præterire Sacerdotis nostri molimina contra Ecclesiæ Romanæ quadam Dogmata; adeo ut Hæreticus apud sui sæculi Ecclesiasticos audiat, adeo ut virgulâ Censoriâ Index Expurgatorius * auctorem nostrum, tum ineditum † quidem, & in privatis Bibliothecarum forulis latitantem notet. Incerta interim quadam, & subobscura fama tamen innotuerunt Epistolæ, nempe ex versionibus tantum quarundam ex illis sparsim editis. Homeri Ille nostras felix Imitator, intima scriptorum sensa eliciens, verbisque satis aptis exprimens versibus Anglicis amores hosce suaviter descripsit. Amico Claudiocestriensi hic gratias publicas solvimus qui pro singulari humanitate nobis MS.tum Codicem mutuo dedit, nomen vero Viri de me bene meriti malus pudor celat. Quicquid hoc est opella; boni consule Lector, & Vale.

Dabam ex Hospitio
Greyensi Londini
Calend. Novemb. 1717.

* Index Librorum prohibitorum Madriti apud Alfonso Gomefium Regium Typographum 1583. fol. 54. Petri Abailardi Opera omnia. † Primò hujusce Operis Editionem propalavit Cl. Ambosius. Paris 1616. 4to.

Ex M. S. in Biblioth. C. C. C. Oxon. C. 2.
Brian. Twyne, pag. 208.

EPITAPHIUM

PETRI ABÆLARDI, ex Godfrido
Priore Ecclesiæ Sancti Swithuni, Winton.

Occubuit Petrus, succumbit eo moriente
Omnis Philosophus, perit omnis Philosophia.
Scinditur in partes jam vestis Philosophia:
Gallia facta frequens studiis & Philosophia,
Petrum defunctum deflet de Philosophia,
Gemma subtracta plangit solitaria facta,
Plangit Aristotelem sibi Logica nuper ademptum,
Et plangit Socratem, sibi marens Ethica demptum,
Physica Platonem, Facundia sic Ciceronem,
Artes Artificem deplorant occubuisse,
Quod quid sentirent, senserunt exposuisse,
Petrus Aristoteles fuit ipse val alter & hæres,
Solut Aristotelis metas qui repperit artes;
Hic docuit voces cum rebus significare,
Et docuit voces res significando notare,
Errores generum correxit, ita specierum,
Hic genus & species in sola voce locavit,
Et genus & species sermones esse notavit
Significativum quid sit, quid significatum,

*Significans quid sit prudens diversificavit ;
 Hic quid res essent, quid voces significarunt
 Lucidius reliquis patefecit in arte peritis :
 Sic animal nullumque animal genus esse probatur ;
 Sic & homo, sed nullus homo species vocitatur,
 Ingenio fretus docuit subtilia Petrus,
 Dogmata Doctores quæ non docuere priores,
 Quantum difficiles aliis sunt omnibus artes
 Tam Petro faciles, Petro referente patentes,
 Petrus laudandus, Petrus plangendus ab hoste
 Occidit : hunc subita rapuit fors invida morte,
 Errorum nebula surgunt te Petre cadente,
 Si stares caderent, & te surgente jacerent.
 Gloria te celebrem fecit, tua fama perennem
 Nec potuit titulos mors abolere tuos,
 Invidit mors ipsa tibi qui causa fuisti
 Omnibus invidia : mors inimica tibi.
 Jam tua vocalis sententia facta realis
 Mors argumentum, sic tibi tumba locus,
 Hæc in voce docens, hæc in rebus didicisti
 Et moriendo probas quod moriatur homo.*

TESTIMONIA quorundam Scriptorum de ABÆLARDO & HELOISSA.

*Papirii Massoni Annalium Libri quatuor : Quibus Res
gestæ Francorum explicantur, ad Henricum Tertium,
Regem Franciæ & Poloniæ. **

CRASSO & Ludovico regnantibus, Religionis causa non minores controversias peperit, cum adversus Abailardum Albericus Rhemensis, Bernardus, atque alii magnæ autoritatis Theologi insurrexissent. De quibus etsi diligenter ab Othone in vita Frederici primi scripta sunt, pauca tamen ac recondita fortasse narraturi sumus. Petrus cognomento Abailardus patria Armoricus fuit. Armoricæ Civitates in Celtica Britannia nomen habent. Doctore Rozelino usus insigni Philosopho, qui primus in Logica sententiam vocum instituit, Theologiæ studia amplexus est, ac se in disciplinam tradidit duobus doctissimis Episcopis, Anselmo Laudunensium, & Wilermo Catalaunorum. Ab iis institutus Luteriam venit, non ad discendas, sed ad docendas graviores disciplinas. Joannes Canonicus Parisiensis Heloyfam naturalem filiam habebat præstanti ingenio formaque. Propter similitudinem studiorum amor inter eam & Abailardum, qui in paternis ædibus illam docebat, tantus fuit, ut brevi ventrem ferre cepit, qua re cognita Heloyfa Petro nupsit, acceleratis, propter pudicitiaæ famam, nuptiis. At prius parens injuriam filiaæ illatam altius animo infigans, egregie ultus est, genero per vim execto, qua infamia permotus in Monasterio Dionysii aliquamdiu latuit, Monachi cultu ac nomine suscepto. Cumque in doctissimum Philosophum ac Theologum evasisset, intermissum docendi munus repetiit incredibili Juventutis concursu. Disputabat de rebus sacris, ac Librum de Trinitate ediderat qui cæteris Theologis non placuit, præsertim Alferico & Leutaldo. Hi enim sueffione librum illum uti Sabelianum improbataæ Lectionis esse pronuntiarunt : Et Legatus Pontificis Romani Abailardum inauditum coegit partum suum igni cremare. CRASSO Rege hæc gesta sunt. Petrus, ut tempori atque invidia cederet, secessit in solitudinem quandam agri Trecasfini, ubi Paracletum Cænobium puellarum condidit, eisque Heloyfam, olim uxorem suam Latinis atque Hebraicis litteris ornatam præfecit. Petrarcha scriptor gravis & eruditus Libro secundo de Vita solitaria ^c Jungam, inquit, tot veteribus Philosophis recen-

* Lutetia 1587. 4to. pag. 255, 256, &c.

^c florem

• siorem unum, nec valde semotum ab ætate nostra, quam recte
 • nescio, sed apud quosdam, ut audio suspectæ fidei, at profecti-
 • onem humilis ingenii, Petrum illum, cui Abailardi cognomen
 • est: qui, ut in Historia suarum calamitatum longa oratione ipse
 • meminit, invidiæ cedens, solitudinis Trecensis abdita penetravit,
 • etsi non sine magno undique studiosorum conventu, quos è mul-
 • tis urbibus solitario illi discipulos doctrinæ celebris fama con-
 • traxerat, sine requie tamen optata, quam sibi radicitus tenax li-
 • vor odiumque convulserat. Bernardi adversus eum Epistolæ
 aliquot supersunt, scriptæ ad Innocentium Pontificem Romanum,
 ad Cardinales, ad Episcopos acrimoniæ ac fellis plenissimæ. Ex iis
 tamen perspicio verum esse quod Otho narrat, Petrum coram Lu-
 dovico, regnique Proceribus in frequentissimo hominum consensu
 hæreseos accusatum, provocasse ab iis quos ipse in illa controver-
 sia arbitros delegasset. Seditionis ac mortis metus quæ instare vi-
 debantur, Innocentium appellavit, qui misero Seni ita damnato si-
 lentium imposuit. Rescriptum Innocentii inter Bernardi Epistolæ
 reperi, itemque aliud in Bibliotheca Victoriana, quo Samsoni Seno-
 rum & Henrico Rhemorum Archiepiscopis, ac Bernardo mandat,
 ut Petrum in aliquod Monasterium relegent, librosque ejus igni
 corrumpendos tradant. Senonibus conventus ille adversus Abai-
 lardum habitus est: Berengarius Pictaviensis ipsius auditor, ausus
 est Doctoris nomen ac famam contra omnes tueri. Petrarcha in
 Apologia damnavit, inquit, ' Bernardus Clarævallensis Abbas
 • Petrum Abailardum literatum quondam virum huic iratus Be-
 • rengarius Pictaviensis, vir & ipse non infacundus, ac discipulus
 • Petri, contra Bernardum librum unum scripsit non magni qui-
 • dem corporis, sed ingentis acrimoniæ. De quo postmodum à
 • multis increpatus, se excusat quod adolescens scripsisset, & quod
 • sibi viri sanctitas nondum penitus nota esset.' Soluta illo con-
 • ventu infelix senex, incertus quid ageret, Cluniacum se contulit,
 ubi humaniter acceptus est à Petro Mauriaceno, ejusque operâ
 Abailardus & Bernardus collocuti inimicitias deposuere. Extat
 elegans Epistola Mauriaceni ad Innocentium harum rerum testis.
 Aliquanto post valetudinis causâ Cabillinum ad Ararim profectus
 excessit è vitâ. Apud eundem Mauriacenum Libro quinto reperio
 Epistolam ejus ad Heloyfam super obitu charissimi quondam con-
 jugis sui, unde hic pauca scribam: ut quanti famina illius me-
 moria fieri debeat, nemo sit qui non placet intelligat— ' nec dum,
 • inquit, metas adolescentiæ excefferam, nec dum in juveniles annos
 • evaseram, quando nomen non quidem adhuc religionis tuæ,
 • sed honestorum tamen & laudabilium studiorum tuorum mi-
 • hi fama innotuit. Audiebam tunc temporis mulierem, licet
 • nec dum sæculi nexibus expeditam, literatoriæ scientiæ & stu-
 • dio secularis sapientiæ summam operam dare. Quo efferendo
 • studio tuo & mulieres omnes evicistis & pæne viros universos su-
 • perasti. Mox vero, juxta verba Apostoli, ut complacuit ei, qui
 • re

te segregavit ab utero matris tuæ, per gratiam suam, longe in melius disciplinarum studia commutasti, & pro Logica Evangelium, pro Physica Apostolum, pro Platone Christum, pro Academia Claustrum, tota jam & vere Philosophica mulier elegisti. Hactenus Mauriacenus, nisi quod, descripto Abailardi obitu. 'Hoc, inquit, Magister Petrus sine dies suos consummavit, venerabilis & Christianissima in Domino Soror, cui post carnalem copulam tanto validiore, quanto meliore divinæ Charitatis vinculo adhæsisisti: cum quo, & sub quo diu Domino deservisti.' Apud eundem autorem Libro sexto legi Heloyfæ ad eum literas stylo eleganti. ut fidem faciant, faminam illam excellenti ingenio fuisse, magnarumque artium capaci. Servatur in Bibliotheca Collegii Sorbonici Liber sic inscriptus. Petri Abailardi Sermones per annum legendi ad Virgines Paracletenses, in Oratorio ejus constitutas, cujus operis Præfatio hæc est. 'Libello quodam Hymnorum vel sequentiarum à me nuper precibus tuis consummato, Veneranda in Christo, & amanda soror Heloyfa, nonnulla insuper opuscula Sermonum juxta opinionem tuam, tam tibi quam spiritualibus filiabus tuis in Oratorio nostro congregatis, scribere præter consuetudinem nostram utcumque maturavi. Plus quippe lectioni quam sermoni deditus, expositioni insisto, planiciem quærens, non eloquentiæ compositionem, sensum literæ, non ornatum Rhetoricæ. Ac fortasse pura minusque ornata locutio, quanto planior fuerit, tanto simplicium intelligentiæ commodior erit, & pro qualitate auditorum ipsa inculti sermonis rusticitas quædam erit ornatus urbanitas, & quoddam condimentum saporis. In his autem scribendis, seu disponendis, ordinem festivitatum tenens, ab ipso nostræ Redemptionis exordio sum exorsus. Vale in Domino ejus Ancilla, mihi quondam in sæculo chara, nunc in Christo charissima, in carne nunc uxor, nunc in spiritu soror, atque in professione sacri propositi consors. Denique Abailardum quanti majores nostri fecerint, hoc Elogium ostendit.

*Est satis in titulo Petrus hic jacet Abailardus,
Cui soli patuit scibile quicquid erat,*

Morinienfis Cænobii Annalium Liber secundus hoc quoque confirmat, ubi hæc omnino verba legi. 'Petrus Abailardus Monachus & Abbas, vir erat religiosus, excellentissimarum rector Scholarum, ad quas pæne de tota Latinitate viri literarii confluebant.

*Jani Cæcilii Frey Doctoris, Medici facultatis Parisiensis nec non Philosophorum ejusdem Academiae opera.—— Jani Cæcili Frey admiranda Gallicarum Compendio indicata. **

* Paris 1645. 8vo. pag. 578.

Hic

viii Testimonia de ABÆLARDO & HELOISSA.

Annon Petrus Abailardus ideo hoc Elogio, à posteris semper ornatus.

Hic solus scilvit scibile quicquid erat?

Et, quod præteriri sine scelere non potest, eodem tempore Heloysa doctissima femina non tantum in omni scientiarum, sed etiam Græcis ornatissima litteris, Argentolii Religiosa, & postea sacrarum apud Paracletum Virginum Antistites floruit, ipsi Abailardo, quamvis jam religioso, ob singularem maximi æstimata rerum omnium notitiam.

Jacobi Perizonii Oratio de Doctrinae studiis, nuper post depulsam barbariem diligentissime denuo cultis & desideratis, nunc vero rursus neglectis fere & contemptis. Dicta ad 5 Eidus Febr. 1708: quum se Magistratu abdicaret.

† Hinc omnes tunc Saraceni quia Physica & Mathematica tractabant præcipue, ac eruditiores paulo Christiani, veluti Gerbertus, qui postea Papa fuit Sylvester 11. tunc Berengarius, P. Abailardus, Albertus magnus, alique plures pro Magis sunt habiti.

|| Nam quid tandem commodi & incrementi non præstitissent Orbi Literato, si ad hæc sæcula demissi parem studiis nostris novassent industriam Viri summi, Petrus Abailardus, natione Gallus, Petrus Lombardus, Thomas Aquinas, Albertus Magnus, Germanus, Alexander Halensis, Rogerus Baco, Vilhelmus Occamus, Nominalium, ut dicebantur, Philosophorum præcipuus, Angli, Johannes denique Duns Scotus. Sed quo emergerent aut pervaderent Viri insignes, quum undique sentibus Dialecticis aut Metaphysicis tererentur obstiti, nihilque aliud in Scholis didicissent audivissentve.

*Les Recherches de la France d' Estienne Pasquier, Conseiller & Advocat General du Roy en la Chambre des Comtes de Paris **

Je ne vous représenteray toutes les Raisons dont elle (Heloise) le voulut gagner, bien vous diray je que je ne leus jamais en Orateur tant de Belles Paroles & Sentences persuasives pour parvenir à son intention qu'elle y apporta.

† Lugd. Batav. 1708. 4to. pag. 11. int. Not. || Pag. 12. * Paris 1633. fol. Lib. 6. cap. 17. pag. 508.

C A R M E N
A B E L A R D I
E T
H E L O I S Æ

Memoriæ Sacrum

EDITOR I Scriptum.

T tandem Superæ redis O pulcherrima
Luci !
O *Heloisa*, redis ? qualisque & quanta
videnda
Cum primum excivit gratos *Abelardus*
amores,
Ora superfusus de mellitisque labellis,
Oscula mille bibens, absorbens oscula mille,
Fælices Animæ ! quo vos ego carmine cantem,
Vos Ego ? quem *Chloe's* nimium crudelis Imago
Torquet, præcupidis nunc nunc hæere lacertis,
Quæ simulat lasciva retro, mox aspera cedit
Eludens saltu linguamq; oculosque sequaces

Si

Si qua tamen veteris maneant vestigia flammæ,
Illa mihi maneant, veteres huc ferte calores,
Ut cari cineres (si qua est ea cura sepultis)
Igne novo tepeant, & lætior Urna vire scat.

Pierides Tumulo sancto huic accurrite, quotquot
Aut juvat in molli *Nasonis* ludere versu,
Aut *Flacci* numeris, aut si quid dulcius illis,
Dulcius? — id solum dilectis contigit Umbris,
Ad quorum cineres vos adproperare jubemus,
Haud equidem sine mente reor, sine numine Divum
Hic juvenilis Amor (non circum lumina victus,
Ut fingunt Vates) nitidis sed pulcher ocellis
Adstet evans, nisi cum lentus manaverit humor
Extinctos plorans, quos ipse sacra verat, ignes.
Tu, *Cytherea*, gradum Nati comitata sepulchro
Sic inhies, gemitus imo sic pectore ducas,
Ut lacrymasse super carum te fertur *Adonin*.
At procul ingratum, procul hinc inamabile nomen
Hymen, qui timidas animas, & sordida jungit
Pectora, juncta iugo qui crebro vexat ahenos,
Ah non solvendum citius quam luce supremâ.

Ut vox illa sonat! — *Non hæc in foedera veni,*
Dii testes! mallet Meretrix quam Sponsa vocari,
Magna *HELOISA*! — sed hic lepidam componere
frontem

Præstabit, cauteq; Sacros accedere *Manes*.

Vos ergo circa tumulum, Vos candida turba!
Dicite num tales unquam vidistis amores,
Dicite num tales unquam flevistis amores?
O certe digni! quos *RAWLINSONUS* ab umbra
Vindicet, & pulchris æternet nomina chartis!
O certe digni! quos *POPPIUS* Ille secunda
Luce beer, doceatque Illo repetente, Querelas,
Et Musas Veneresque loqui Sermone *Britanno*.

Calend. Octob.
MDCCXVII.

G. S.

EPISTOLA. I.

EPISTOLA I.
AB ÆLARDI.

ARGUMENTUM.

EPISTOLAM hancce ex Monasterio Divi Gildasii, in Minore Britannia sito, cui tunc temporis ipse præsidebat Abbas, ad amicum quendam, de cujus nomine nullibi per Epistolam totam, prolixam licet, mentionem facere dignatur, scripsit Abælardus. In qua continuam calamitatum seriem, virosque totius anteaetæ vitæ vicissitudines à primis velut incunabulis ad illud usque tempus, quo hanc scripsit, copiosissime, & accuratissime exponit. Quot ærumnas, quanta subierat dispendia, quales, & quam inveterata invidia exardentes Philosophum infontem maledictis, & injuriis insectati sunt, graphice depingit: necnon obrectatoribus suis breviter, sed argute respondet. Epistolam denique ad propriam potius, quam inærentis amici consolationem perscripsisse videtur; quo præsentium dolcrum stimulos præteritorum recordatio leniores redderet, quo impendentium periculorum formidinem facilius dissiparet animi fortitudo. Multos autem annos, ex quo misere à se invicem disjuncti sunt Abælardus, & Heloissa, scripta est hæc Epistola.

SÆPE humanos affectus aut provocant, aut mitigant amplius exempla, quam verba. Unde post nonnullam sermonis ad præsentem habiti consolationem, de ipsis calamitatum mearum experimentis consolatoriam ad absentem scribere decrevi: ut in comparatione mearum, tuas aut nullas, aut modicas tentationes recognoscas, & tolerabilius feras.

A

Ego

Ego igitur oppido quodam oriundus, quod in ingressu minoris Britanniae constructum, ab Urbe Nannetica versus Orientem octo credo milliariis remotum, proprio vocabulo Palatium appellatur. Sicut natura terrae meae vel generis animo levis, ita & ingenio extiti ad literatoriam disciplinam facilis. Patrem autem habebam literis aliquantulum imbutum, antequam militari cingulo insigniretur. Unde postmodum tanto literas amore complexus est, ut quoscunque filios haberet, literis, antequam armis, instrui disponderet, sicque profecto actum est. Sic itaque primogenitum suum quanto chariorem habebat, tanto diligentius erudiri curavit. Ego vero quanto amplius, & facilius in studio literarum profeci, tanto ardentius in eis inhæsi, & in tanto earum amore ¹ illectus sum, ut militaris gloriae pompam, cum hæreditate, & prærogativa primogenitorum meorum fratribus derelinquens, Martis Curiae penitus abdicarem, ut Minervæ gremio educarer. Et quoniam Dialecticarum rationum ² armaturam omnibus Philosophiæ documentis prætuli, his armis alia commutavi, & trophæis bellorum ³ conflictus prætuli disputationum. Proinde diversas disputando ⁴ perambulans Provincias, ubicunque hujus artis vigere studium audieram, Peripateticorum ⁵ æmulator factus sum.

Perveni tandem Parisios, ubi jam maxime disciplina hæc florere consueverat, ad Guillelmum scilicet Campellensem, Præceptorem meum, in hoc tunc magisterio re, & fama præcipuum: cum quo aliquantulum moratus primo ei acceptus, postmodum gravissimus extiti, cum nonnullas scilicet ejus sententias refellere conarer, & ratiocinari contra eum sæpius aggrederer, & nonnunquam superior in disputando viderer. Quod quidem & ipsi, qui inter ⁶ Conscholares nostros præcipui habebantur, tanto majori sustinebant indignatione, quanto ⁷ posterior habebam ætatis, & studii tempore. Hinc calamitatum mearum, quæ nunc usque perseverant, cœperunt exordia, & quo amplius fama extendebatur nostra, ⁸ aliena in me succensa est invidia. Factum

¹ Allectus MS. ² Armarium MS. ³ Certamina MS. ⁴ Peragrans MS.
⁵ Ambulator Fr. Ambos. MS. ⁶ Condiscipulos MS. ⁷ Inferior MS. ⁸ Eo gravior præfigitur MS.

tandem est, ut, supra vires ætatis meæ de ingenio meo præsumens, ad Scholarum regimen adolescentulus aspirarem, & locum, in quo id agerem, præviderem; insigne videlicet tunc temporis, Meldunum ¹ Castrum, & Sedem Regiam. Præsensit hoc prædictus Magister meus, & quo longius posset, Scholas nostras à se remove conatus, quibus potuit modis, latenter machinatus est; ut, priusquam à suis recederem, Scholas nostras, & provisum mihi locum auferret. Sed quoniam de potentibus terræ nonnullos ibidem habebat æmulos, fretus eorum auxilio voti mei compos extiti, & plurimorum mihi assensum ipsius invidia manifesta conquisivit. Ab hoc autem Scholarum nostrarum ² exordio, ita in arte Dialectica nomen meum dilatari cœpit, ut non solum Condiscipulorum meorum, verum etiam ipsius Magistri fama contracta paulatim extingueretur. Hinc factum est, ut de me amplius ipse præsumens, ad Castrum Corboli, quod Parisiæ Urbi vicinius est, quantocyus Scholas nostras transferrem: ut inde videlicet ³ crebriores disputationis assultus nostra daret ⁴ importunitas. Non multo autem interjecto tempore, ex immoderata Studii afflictione correptus infirmitate, coactus sum ⁵ repatriare, & per annos aliquot à Francia quasi remotus, quærebar ardentius ab iis, quos Dialectica sollicitabat doctrina. Elapsis autem paucis annis, cum ex infirmitate jamdudum convaluissim, præceptor meus ille Guillelmus Parisiensis Archidiaconus, habitu pristino commutato, ad Regularium Clericorum ordinem se convertit; ea, ut referebant, ⁶ intentione, ut quo religiosior crederetur, ad majorem Prælationis gradum promoveretur, sicut in proximo contigit, eo Catalaunensi Episcopo facto. Nec tamen hic suæ conversionis habitus aut ab urbe Parisiaca, aut à consueto Philosophiæ Studio eum revocavit: sed in ipso quoque Monasterio, ad quod se causa Religionis contulerat, statim more solito publicas exercuit Scholas. Tum ego ad eum reversus, ut ab ipso Rhetoricam audirem, inter cætera disputationum nostrarum conamina, antiquam ejus de Universalibus sen-

¹ Meliduni Castrum MS. Fr. Amb. ² Tyrocinio MS. Fr. Amb. ³ Frequen-
tiores MS. ⁴ Opportunitas MS. Fr. Amb. ⁵ In patriam revertere MS.
⁶ Mentis MS.

tentiam ¹ patentissimis argumentorum disputationibus ipsum commutare, imo destruere compuli. Erat autem in ea sententia de communitate Universalium, ut eandem essentialiter rem totam simul singulis suis inesse astrueret individuis; quorum quidem nulla esset in essentia diversitas, sed sola multitudine accidentium varietas. Sic autem istam suam correxit sententiam, ut deinceps rem eandem non essentialiter, sed ² individualiter diceret. Et quoniam de Universalibus in hoc ipso præcipua semper est apud Dialecticos quæstio, ac tanta, ut eam Porphyrius quoque in Isagogis suis cum de Universalibus scriberet, definire non præsumeret, dicens: Altissimum enim est hujusmodi negotium. Cum hanc ille ³ correxisset, imo coactus ⁴ dimisisset sententiam, in tantam lectio ejus devoluta est negligentiam, ut jam ⁵ ad Dialecticæ lectionem vix admitteretur: quasi in hac scilicet de Universalibus sententia tota hujus Artis consisteret summa. Hinc tantam roboris, & auctoritatis nostra suscepit disciplina, ut ii, qui antea vehementius Magistro illo nostro adhærebant, & maxime nostram infestabant doctrinam, ad nostras convolarent Scholas; & ipse, qui in Scholis Parisiæ sedis Magistro nostro successerat, locum mihi suum offerret, ut ibidem cum cæteris nostro se traderet Magisterio, ubi antea suus ille, & noster Magister floruerat. Paucis itaque diebus ibi me Studium Dialecticæ regente, quanta invidia tabescere, quanto dolore æstuaræ cœperit Magister noster, non est facile exprimere. Nec conceptæ miseræ æstum diu sustinens callide aggressus est me etiam tunc remove. Et quia in me, quod aperte ageret, non habebat, ei Scholas auferre molitus est, turpissimis objectis criminibus, qui mihi suum concesserat Magisterium, alio quodam æmulo meo ⁶ in locum ejus substituto. Tunc ego ⁷ Meledunum reversus Scholas ibi nostras, sicut antea, constitui: &, quanto manifestius ejus me persequabatur invidia, tanto mihi auctoritatis amplius conferebat, juxta illud Poeticum,

⁸ *Summa petit livor, perflant altissima venti.*

¹ Manifestis, & maxime perspicuis MS. ² Indifferentes MS. Fr. Ambos. ³ Correxerit MS. Fr. Ambos. ⁴ Dimiserit MS. Fr. Ambos. ⁵ Ad cetera Dialectica MS. Fr. Ambos. ⁶ Ad officium ejus constituto MS. ⁷ Melidunum MS. Fr. Ambos. ⁸ Ovid. Lib. I. de Remed. Amor. v. 369.

Non multo autem post, cum ille intelligeret fere omnes¹ discipulos de religione ejus plurimum hæsitare, & de conversione ipsius vehementer susurrare, quod videlicet à Civitate minime recessisset, transtulit se, & Conventiculum Fratrum cum Scholis suis ad villam quandam ab Urbe remotam. Statimque ego Meleduno Parisiis redii, pacem ab illo ulterius sperans. Sed quia (ut diximus) locum nostrum ab æmulo nostro fecerat occupari, extra Civitatem in monte S. Genovefæ, Scholarum nostrarum castra posui; quasi eum obsessurus, qui locum occupaverat nostrum. Quo audito, Magister noster statim ad Urbem² impudenter rediens, Scholâs, quas tunc habere poterat, & Conventiculum Fratrum ad pristinum reduxit Monasterium, quasi militem suum, quem³ deseruerat, ab obsidione nostra liberaturus. Verum, cum illi prodesse intenderet, maxime nocuit. Ille quippe antea aliquos habebat qualescunque discipulos, maxime⁴ propter lectionem, in qua plurimum valere credebatur. Postquam autem Magister advenit, omnes penitus amisit, & sic à regimine Scholarum cessare compulsus est. Nec post multum tempus, quasi jam ulterius de mundana desperans gloria, ipse quoque ad Monasticam⁵ conversus est vitam. Post reditum vero Magistri nostri ad Urbem, quos conflictus disputationum Scholares nostri, tam cum ipso, quam cum discipulis ejus habuerint, & quos fortuna eventus in his⁶ bellis dederit nostris, imo mihi ipsi in eis, te quoque res ipsa jamdudum edocuit. Illud vero Ajacis & temperantius loquar, & audacter proferam,

⁷ ———— *Si queritis hujus
Fortunam pugnae, non sum superatus ab illo.*

Quod si ego tacerem, res ipsa clamat, & ipsius rei finis indicat. Dum vero hæc agerentur, charissima mihi Mater mea Lucia repatriare me compulit. Quæ videlicet, post conversionem Berengarii Patris mei ad Professionem Monasticam,⁸ idem facere disponebat. Quo completo, re-

¹ Discretos MS. Fr. Ambos. ² Fronte perfrita MS. ³ Dimiserat MS. Fr. Ambos. ⁴ Propter lectiones Prisciani, in quibus MS. Fr. Ambos. ⁵ Compulsus est MS. Fr. Ambos. Al. MS. ad vitam se recepit Monasticam. ⁶ Refugis velitationibus Parthiis MS. ⁷ Ovid. Lib. XIII. Metamorph. v. 89. ⁸ Se vita sanctioris rationi dicare disposuit MS.

versus sum in Franciam, maxime ut de Divinitate addiscerem, ¹ quando jam sæpe fatus Magister noster Guillelmus in Episcopatu Catalaunensi pollebat. In hac autem lectione Magister ejus Anselmus Laudunensis maximam ex antiquitate auctoritatem tunc tenebat.

Accessi igitur ad hunc Senem, cui magis longævus usus, quam ingenium, vel memoria nomen comparaverat. Ad quem si quis de aliqua quæstione pulsandum accederet incertus, redibat incertior. Mirabilis quidem erat in oculis auscultantium, sed nullus in conspectu ² quæstionantium. verborum usum habebat mirabilem, sed sensu contemptibilem, ³ & ratione vacuum. Cum ignem accenderet, domum suam fumo implebat, non luce illustrabat. Arbor ejus tota in foliis aspicientibus à longe conspicua videbatur, sed propinquantibus, & diligentius intuentibus infructuosa reperiebatur. Ad hanc itaque cum accessissem, ut fructum inde colligerem, deprehendi illam esse ficulneam, cui ⁴ maledixit Dominus, seu illam veterem quercum, cui Pompeium Lucanus comparat, dicens,

⁵ ——— Stat magni nominis umbra,
Qualis frugifero quercus sublimis in agro.

Hoc igitur comperto, non multis diebus in umbra ejus otiosus jacui. Paulatim vero me jam rarius ad lectiones ejus accedente, quidam tunc inter discipulos ejus eminentes graviter id ferebat, quasi tanti Magistri contemptor fierem. Proinde, illum quoque adversum me latenter commoventes, pravis suggestionibus ei me invidiosum fecerunt. Accidit autem quadam die, ut post aliquas sententiarum collationes, nos Scholares invicem jocaremur. Ubi cum me quidam animo intentantis interrogavisset, quid mihi de divinorum lectione librorum videretur, qui nondum, nisi in Physicis, studueram: respondi, Saluberrimum quidem hujus lectionis esse studium, ubi salus animæ cognoscitur, sed me vehementer mirari, quod his, qui literati sunt, ad expositiones Sanctorum intelligendas, ipsa eorum scripta, vel glossæ

¹ Quoniam MS. Fr. Ambos. ² Quæstiones discutientium MS. ³ Vilem MS.
⁴ Matth. 21. com. 19. Marc. 11, com. 14. ⁵ Lucan. Pharsal. Lib. 4. v. 135.

non sufficient, ut alio scilicet non egeant ¹ Magisterio. Irridentes plurimi, qui aderant, an hoc ego possem, & aggredi præsumerem, requisierunt. Respondi, me, id si vellent, experiri paratum esse. Tunc ² conclamantes, & amplius iridentes, Certe, inquit, & nos assentimus. Quærat, ³ inquam, & tradatur ⁴ nobis expositor alicujus ⁵ inusitatae Scripturæ, & probemus, quod vos promittitis. Et consenserunt omnes in obscurissima Ezechielis prophetia. Assumpto itaque expositore, statim in crastino eos ad lectionem invitavi. Qui, invito mihi consilium dantes, dicebant, ad rem tantam non esse properandum, sed diutius in expositione rimanda, & firmanda mihi hanc inexperto vigilandum. Indignatus autem respondi, Non esse meæ consuetudinis per usum proficere, sed per ingenium: atque adjeci, vel me penitus desitutum esse, vel eos pro arbitrio meo ad lectionem accedere non differre. Et primæ quidem lectioni nostræ pauci tunc interfuere, quod ridiculum omnibus videretur me adhuc, quasi penitus sacrae lectionis ⁶ expertem, id tam propere aggredi. Omnibus tamen, qui affuerunt, in tantum lectio illa grata extitit, ut eam singulari præconio extollerent, & me secundum hunc nostræ lectionis tenorem ad ⁷ glossandum compellerent. Quo quidem audito, ii, qui non interfuerant, cœperunt ad secundam, & tertiam lectionem certatim ⁸ accedere, & omnes pariter de transcribendis ⁹ glossis, quas prima die inceperam, in ipso eorum initio plurimum solliciti esse.

Hinc itaque prædictus Senex vehementi commotus invidia, & quorundam persuasionibus jam adversum me, ut supra memini, ¹⁰ ex tunc stimulatus; non minus in sacra lectione me persequi cœpit, quam antea Guillelmus noster in Philosophia. Erant autem tunc in Scholis hujus Senis duo, qui cæteris præeminere videbantur, Albericus scilicet Rhemensis, & Loculphus ¹¹ Lombardus; qui, quanto de se ¹² majora præsumebant, amplius adversum me accendebantur.

¹ Magistro MS. Fr. Ambos. ² Inclamantes MS. Fr. Ambos. ³ Itaque præfigitur MS. Fr. Ambos. ⁴ Vobis MS. Fr. Ambos. ⁵ Sacrosancta MS. ⁶ Inexpertum MS. Fr. Ambos. ⁷ Explicandum MS. ⁸ Contendere, & concurrere MS. Fr. Ambos. ⁹ Explicationibus MS. ¹⁰ Ex illo temporis articulo MS. ¹¹ Lotulfus: sed Othonis Brisinghenfi Leutaldus Novariensis MS. Fr. Ambos. ¹² Meliora cogitaverunt MS.

Horum itaque maxime suggestionibus, sicut postmodum deprehensum est, Senex ille perturbatus ¹ impudenter mihi interdixit inceptum glossandi opus in loco Magisterii sui amplius exercere. Hanc videlicet causam ² prætendens, ne, si forte in illo opere aliquid per errorem scriberem, utpote rudis adhuc in hoc studio, ei ³ deputeretur. Quod cum ad aures Scholarium pervenisset, maxima commoti sunt indignatione super tam manifesta livoris calumnia, quæ nemini unquam ⁴ ulterius acciderat. Quæ quanto manifestior, tanto mihi honorabilior extitit, & ⁵ persequendo gloriosorem effecit.

Post paucos itaque dies, Parisiis reversus, Scholas mihi jamdudum destinatas, atque oblatas, unde primo fueram expulsus, annis aliquibus quiete possedi. Atque ibi in ipso statim Scholarum initio ⁶ glossas illas Ezechielis, quas Lauduni incoeperam, consummare studui. Quæ quidem adeo legentibus ⁷ acceptabiles fuerunt, ut me non minorem ⁸ gratiam in sacra lectione adeptum jam crederent, quam in Philosophica viderant. Unde utriusque lectionis studio Scholæ nostræ, vehementer multiplicatæ, quanta mihi de pecunia lucra, quantam gloriam compararent, ex fama te quoque latere non potuit. Sed quoniam prosperitas stultos semper inflat, & mundana tranquillitas vigorem enervat animi, & per ⁹ carnales illecebras facile resolvit; cum jam me solum in mundo ¹⁰ superesse Philosophum æstimarem, nec ullam ulterius inquietationem formidarem, fræna libidini cœpi laxare, qui antea vixeram ¹¹ continentissime. Et quo amplius in Philosophia, vel sacra lectione profeceram, amplius à Philosophis, & Divinis immunditia vitæ recedebam. Constat quippe Philosophos, nedum Divinos, id est, sacra lectionis exhortationibus intentos, continentia decore maxime polluisse. Cum igitur totus in superbia, atque luxuria laborarem, utriusque morbi remedium divina mihi gratia, licet nolenti, contulit; ac primo luxuriæ, deinde superbiæ. Luxuriæ quidem, his me privando, quibus exer-

¹ Imprudentia MS. ² Simulans MS. ³ Attribueretur MS. ⁴ Antea MS.
⁵ Persecutum MS. Fr. Ambos. ⁶ Explicationes MS. ⁷ Grata fuerunt MS.
⁸ Gloriam MS. Fr. Ambos. ⁹ Mollissimas MS. ¹⁰ Superiorem MS. Fr. Ambos.
¹¹ Castitate severissima, & plusquam Eremitica MS.

tebam. Superbiæ vero, quæ mihi ex literarum maxime scientia nascebatur, juxta illud Apostoli, ¹ *Scientia inflat*: illius libri, quo maxime gloriabar, combustionem me humiliando. Cujus nunc rei utramque Historiam verius ex ipsa re, quam ex auditu cognoscere te volo, ordine ² quidem, quo processerunt. Quia igitur Scortorum immunditiam semper abhorrebam, & ab excessu, & frequentatione nobilium fæminarum studii Scholaris assiduitate revocabar, nec Laicarum conversationem ³ multum noveram; prava mihi, (ut dicitur) fortuna blandiens commodiorem nacta est occasionem, qua me facilius de sublimitatis hujus fastigio prosterneret: imo superbissimum, nec acceptæ gratiæ memorem divina pietas humiliatum sibi vendicaret.

Erat quippe in ipsa Civitate Parisiensi adolescentula quædam nomine, Heloissa, neptis Canonici cujusdam, qui Fulbertus vocabatur, qui eam, quanto amplius diligebat, tanto diligentius in omnem quam poterat scientiam literarum promoveri studuerat. Quæ cum per faciem non esset infima, per abundantiam literarum erat suprema. Nam quo bonum hoc, literatoriæ scilicet scientiæ, in mulieribus est rarius: eo amplius puellam commendabat, ⁴ & in toto regno nominatissima fecerat. Hanc igitur, omnibus circumspectis, quæ amantes allicere solent, commodiorem censui in amorem mihi ⁵ copulare, & me id facillime ⁶ credidi posse. Tanti quippe tunc nominis eram, & juventutis, & formæ gratia præminebam, ut quamcunque fæminarum nostro dignarer amore, nullam vererer repulsam. Tanto autem facilius hanc mihi puellam consensuram credidi, quanto amplius eam literarum scientiam, & habere, & diligere noveram, nosque etiam absentes scriptis internuntiis invicem liceret præsentare, & pleraque audacius scribere, quam colloqui; & sic semper jucundis interesse colloquiis. In hujus itaque Adolescentulæ amorem totus inflammatus, ⁷ occasionem quæsi, qua eam mihi domestica & quotidiana conversatione familiarem efficerem, & faci-

¹ I. Epist. ad Cor. 8. cor. 1. ² Vero MS. ³ Commmercium MS. ⁴ Et per totum Gallorum regnum fama indolem suam mirificam disseminavit MS. ⁵ Attrahere MS. ⁶ Facere MS. Fr. Ambos. ⁷ Tempora mihi opportuna, quibus MS.

lius ad consensum traherem. Quod quidem ut fieret, egi cum prædicto puellæ avunculo, quibusdam ipsius amicis intervenientibus, quatenus me in domum suam, quæ Scholis nostris proxima erat, sub quocunque procurationis pretio susciperet. Hanc videlicet occasionem ¹præhendens quod studium nostrum domestica nostræ familiæ cura plurimum ²præpediret, & impensa nimia nimium me gravaret. Erat autem ³cupidus ille valde, atque erga neptin suam, ut amplius semper in doctrinam proficeret litteratoriam, plurimum studiosus. Quibus duobus facile assensum assecutus sum, & quod optabam, obtinui; cum ille videlicet & ad ⁴pecuniam totus inhiaret, & neptin suam ex doctrina nostra aliquid percepturam crederet. Super quo vehementer me deprecatus, supra quam sperare præsumerem, votis meis accessit, & amor consului: eam videlicet totam nostro Magisterio committens, ut quoties mihi à Scholis reverso vacaret, tam in die quam in nocte, ei docendæ operam darem, & eam, si negligentem sentirem, vehementer constringerem. In qua re quidem, quanta ejus simplicitas esset, vehementer admiratus, non minus apud me obstupui, quam si agnam teneram famelico lupo committeret. Qui, cum eam mihi non solum docendam; verum etiam vehementer constringendam traderet; quid aliud agebat, quam, ut votis meis licentiam penitus daret, & occasionem, etiam si nollemus, offerret; ut quam videlicet blanditiis non possem, minis, & verberibus facilius flecterem? Sed duo erant, quæ eum maxime à turpi suspitione revocabant, amor videlicet neptis, & continentiae meæ fama præterita. Quid plura? primum domo una conjungimur, postmodum animo. Sub occasione itaque disciplinæ amor penitus vacabamus, & Secretos ⁵regressus, quos amor optabat, studium lectionis ⁶offerebat. Apertis itaque libris, plura de amore, quam de ⁶lectione verba se ingeriebant, plura erant oscula, quam sententiæ. Sæpius ad sinus quam ad libros reducebantur manus: crebrius oculos amor in se reflectebat, quam lectio in Scripturam dirigebat. Quoque minus suspitionis haberemus, verbera quandoque daba-

¹ Simulans MS. ² Impediret MS. ³ Ad rem congerendam attentissimus MS.
⁴ Recessus MS. Fr. Ambos. ⁵ Obtulit MS. ⁶ Philosophia MS.

amor, non furor; gratia, non ira, quæ omnium unguentorum Suavitatem ¹ transcenderent. Quid denique? nullus à cupidis intermissus est gradus amoris, & si quid insolitum amor excogitare potuit, est additum. Et quo minus ² ista fueramus experti gaudia, ardentius illis insistebamus, & minus in fastidium vertebantur. Et quo me amplius hæc voluptas occupaverat, minus Philosophiæ vacare poteram, & Scholis operam dare. ³ Tædiosum mihi vehementer erat ad Scholas procedere, vel in eis morari; pariter & laboriosum, ⁴ cum nocturnas amori vigilias, & diurnas studio ⁵ conservarem. Quem etiam ita negligentem, & tepidum lectio tunc habebat, ut jam nihil ex ingenio, sed ex usu cuncta proferrem: nec jam, nisi recitator pristinatorum essem inventorum, & si qua invenire liceret carmina, essent amatoria, non Philosophiæ ⁶ secreta. Quorum etiam carminum pleraque adhuc in multis (Sicut & ipse nosti) frequentantur, & decantantur regionibus, ab his maxime, quos vita simul ⁷ oblectabat, Quantam autem mæstitiam, quos gemitus, quæ ⁸ lamenta nostri super hoc Scholares assumerent, ubi videlicet hanc animi mei occupationem, imo perturbationem præsenferunt, non est facile vel cogitare. Paucos enim jam res tam manifesta decipere poterat, ac neminem (credo) præter eum, ad cuius ignominiam maxime id spectabat; ipsum videlicet puellæ avunculum. Cui quidem hoc cum à nonnullis nonnunquam suggestum fuisset, credere non poteras, tum (ut supra memini) propter immoderatam suæ neptis amicitiam: tum etiam propter antea actæ vitæ meæ continentiam cognitam. Non enim facile de his, quos plurimum diligimus, turpitudinem suspicamur. Nec in vehementi dilectione turpis suspicionis labes potest inesse. Unde & illud est Beati Hieronymi in Epistola ad Sabinianum: ⁹ *Solemus mala domus nostræ scire novissimi, ac liberorum, ac conjugum vitia vicinis canentibus ignorare. Sed, quod novissima scitur, utique sciri quandoque contingit, & quod omnes deprehendunt, non est facile unum latere.* Sic itaque pluribus evolutis mensibus

¹ Exuperabant MS. ² Infrequentius MS. ³ Eheu quoties me tadebat MS. ⁴ Et plurimum displicuit MS. ⁵ Consecrarem MS. ⁶ Dum & Spina MS. ⁷ Similis oblectat MS. Fr. Ambos. ⁸ Quot suspiria, hanc ob causam, nostri tyrones ex imis pectus ducerent MS. ⁹ Tom. I. Epistol. 48.

& de nobis accidit. O quantus in hoc cognoscendo dolor avunculi! quantus in separatione amantium dolor ipsorum! quanta sum erubescencia confusus! quanta contritione super afflictione puellæ sum afflictus! quantos mæroris ipsa de verecundia mea sustinuit æstus! neuter quod sibi, sed, quod alteri contigerat, querebatur. Neuter sua, sed alterius plangebatur incommoda. Separatio autem hæc corporum maxima erat ¹ copulatio animorum, & negata sui copia amplius amorem accendebat, & verecundiæ transacta jam passio inverecundiores reddebat: tantoque verecundiæ minor extiterat passio, quanto convenientior videbatur actio. Actum itaque in nobis est, quod in Marte & Venere prehensis Poëtica narrat ² Fabula. Non multo autem post puella se concepisse comperit, & cum summa exultatione mihi super hoc illico scripsit, consulens, quid de hoc ipse faciendum deliberarem. Quadam itaque nocte, avunculo ejus absente, sicut nos condixeramus, eam de domo avunculi furtim sustuli, & in patriam meam sine mora transmisi. Ubi apud sororem meam tamdiu conversata est, ³ donec pareret masculum, quem Astrolabium nominavit. Avunculus autem ejus post ipsius recessum quasi in insaniam ⁴ conversus, quanto æstualet dolore, quanto afficeretur pudore, nemo, nisi experiendo, cognosceret. Quid autem in me ageret, quas mihi tenderet insidias, ignorabat. Si me interficeret, seu in aliquo corpus meum debilitaret, id potissimum metuebat, ne dilectissima neptis hoc in patria mea plecteretur. Capere me, & invitum alicubi coërcere nullatenus valebat, maxime cum ego mihi super hoc plurimum providerem, quod cum, si valeret, vel auderet, citius aggredi non dubitarem. Tandem ego ejus ⁵ immoderate anxietati admodum compatiens, & ⁶ de dolo, quem fecerat amor, tanquam de summa proditione, meipsum vehementer accusans; ⁷ conveni hominem supplicando, & promittendo, quancunque super hoc emendationem, ipse constitueret. Nec ulli mirabile id videri asserens, quicumque vim amoris expertus fuisset, & qui quanta ruina

¹ Conjunctio MS. ² Ovid. Metamorph. Lib. XIV. Homeri Odyss. Lib. VII.
³ Morata. ⁴ Adactus MS. ⁵ Immodica MS. ⁶ Doli MS. ⁷ In partes meas
 traxi MS.

summos quoque viros ab ipso statim humani generis exordio mulieres dejecerint, ¹ memoria retineret. ² Atque, ut amplius eum mitigarem, supra quam sperare poterat, obtuli me ei satisfacere, eam ³ scilicet quam corruperam, mihi matrimonio copulando; dummodo id secreto fieret, ne famæ detrimentum ⁴ incurrerem. Assentit ille, & tam sua, quam suorum fide, & osculis eam, quam requisivi, concordiam mecum iniit, quo me facilius ⁵ proderet.

Illico ego ad patriam meam reversus amicam reduxi, ut uxorem facerem. Illa tamen hoc minime approbante, imo penitus duabus de causis dissuadente; tam scilicet pro periculo, quam pro dedecore meo, Jurabat illam nulla unquam ⁶ satisfactione super hoc placari posse, sicut postmodum cognitum est. Quærebat etiam, quam de me gloriam habitura esset, cum me ingloriosum efficeret, & se, & me pariter humiliaret. Quantas ab ea mundus poenas exigere deberet, si tantam ei lucernam auferet: quantæ maledictiones, quanta damna Ecclesiæ, quantæ Philosophorum lacrymæ hoc matrimonium essent secuturæ. Quam indecens, quam ⁷ lamentabile esset, ut, quem omnibus natura creaverat, uni me foeminæ dicarem, & turpitudini tantæ subjacerem. Detestabatur vehementer hoc matrimonium, quod mihi per omnia probrosum esset, atque ⁸ onerosum ⁹ prætendebat infamiam mei, pariter difficultates matrimonii ad quas quidem vitandas nos exhortans Apostolus ait; ¹⁰ *Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et, si nupserit virgo, non peccabit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem parco vobis. Et iterum, Volo autem vos sine sollicitudine esse.* Quod si nec Apostoli consilium, nec Sanctorum exhortationes de tanto matrimonii iugo susciperem: saltem, inquit, Philosophos consularem, & quæ super hoc ab eis, ¹¹ vel de eis scripta sunt, ¹² attenderem. Quod plerumque etiam Sancti ad increpationem nostram dili-

¹ In memori retineret animo MS. ² Atque ut ferociiores animi impetus citius sedarem præter spes MS. ³ Virginem vitiaueram MS. ⁴ Hæc inseruntur verba Mihi præ omnibus carissima, damnum MS. ⁵ Illaquearet MS. ⁶ Expiatione MS. ⁷ Grave MS. ⁸ Inhonorosum MS. Fr. Amb. ⁹ Simulavit MS. ¹⁰ 1 Ep. Cor. VII. com. 27, 28, & 32. ¹¹ Scriptis suis scatent accuratis MS. ¹² Observarem MS.

genter faciunt. Quale illud est Beati Hieronymi in primo contra ¹ Jovinianum, ubi scilicet commemorat Theophrastum, intolerabilibus nuptiarum molestiis, assiduisque inquietudinibus ex magna parte diligenter expositis, uxorem sapienti non esse ducendam ² evidentissimis rationibus adstrinxisse, ubi & ipse illas exhortationis Philosophicæ rationes tali fine concludens, *Hoc, inquit, & hujusmodi Theophrastus differens, quam non suffundat Christianorum?* Idem in eodem; Cicero, inquit, rogatus, ab Hircio ut post repudium Terentiæ, sororem ejus duceret; omnino facere supersedit, dicens non posse se & uxori, & Philosophiæ operam pariter dare. Non ait; operam dare; sed adjunxit pariter, nolens quicquam agere, quod studio æquaretur Philosophiæ. Ut autem hoc Philosophici studii nunc omittam impedimentum; ipsum consule honestæ conversationis statum. Quæ enim conventio Scholarum ad pedissequas, scriptoriorum ad cunabula, librorum, sive tabularum ad colos, styloꝝ sive calamorum ad fusos? Quis denique sacris, vel Philosophicis meditationibus intentus pueriles vagitus nutricum, quæ hos mitigant, næcias, tumultuosam familiæ, tam in viris quam in fœminis, turbam sustinere proferit. Quis etiam inhonestas illas parvulorum sordes assiduas tolerare valebit? Id (inquies) divites possunt; quorum Palatia, vel domus amplæ diversoria habent, quorum opulentia non sentit expensas, nec quotidianis sollicitudinibus cruciatur. ³ Sed non est (inquam) hæc conditio Philosophorum, quæ divitum, nec qui opibus student, vel sæcularibus implicantur curis, Divinis, seu Philosophicis vacabunt officiis. Unde & insignes olim Philosophi mundum maxime ⁴ contemnentes, nec tam relinquentes sæculum, quam fugientes, omnes sibi voluptates interdixerunt, ut in unius Philosophiæ requiescerent amplexibus. Quorum unus & maximus Seneca Lucilium instruens ait: ⁵ *Non, cum vacaveris, philosophandum est: omnia negligenda sunt, ut huic assideamus, cui nullum tempus satis magnum est.* Non multum refert, utrum omittas Philosophiam an inter-

¹ Tom. II. Lib. I. contra Jovin. ² Patentissimis & efficacissimis argumentis MS.
³ Non manet vero eadem fors Philosophorum ac divitum MS. ⁴ Aspernantes MS.
⁵ Epist. 73.

mittas. Non enim, ubi interrupta est, manet. ¹ Resistendum est occupationibus, nec explicandæ sunt, sed summo-vendæ. Quod nunc igitur apud nos amore Dei sustinent, qui vere Monachi dicuntur; hoc desiderio Philosophiæ, qui nobiles in gentibus extiterunt, Philosophi. In omni namque populo, tam Gentili scilicet, quam Judaico, sive Christiano, aliqui semper extiterunt fide, seu morum honestate cæteris præminentes, & se à populo aliqua continentia, vel abstinencia ² singularitate segregantes. Apud Judæos quidem antiquitus Nazaræi, qui se Domino secundum legem consecrabant, sive filii Prophetarum Helia, vel Helisæi sectatores, quos Beato attestante Hieronymo, ³ Monachos legimus in veteri Testamento. Novissime autem tres illæ Philosophiæ sectæ, quas Josephus ⁴ in libro Antiquitatum XVIII. distinguens, alios Pharisæos, alios Sadducæos, alios nominat Essæos. Apud nos vero Monachi, qui videlicet aut communem Apostolorum vitam, aut priorem illam, & solitariam Joannis ⁵ imitantur. Apud Gentiles autem, (ut dictum est,) Philosophi. Non enim Sapientia, vel Philosophiæ nomen tam ad scientiæ perceptionem, quam ad vitæ religionem referebant, sicut ab ipso etiam hujus nominis ortu didicimus, ipsorum quoque testimonio Sanctorum. Unde & illud est Beati Augustini VIII. de Civitate Dei libro, genera quidem Philosophorum distinguens: *Italicum genus auctorem habuit Pythagoram Samium, à quo & fertur ipsum Philosophiæ nomen exortum. Nam cum antea sapientes appellarentur qui modo quodam laudabilis vitæ aliis præstare videbantur, iste interrogatus, quid profiteretur, Philosophum se esse respondit, id est, studiosum, vel amatorem Sapientia: quoniam sapientem profiteri arrogantissimum videbatur.* Hoc itaque loco cum dicitur, *qui modo quodam laudabitur vitæ aliis præstare videbantur,* aperte monstratur, Sapientes gentium, id est, Philosophos ex laude vitæ potius quam scientiæ sic esse nominatos. Quam sobrie autem continenter ipsi vixerint, non est nostrum modo exemplis colligere, ne Minervam

¹ Repugnandum est MS. ² Ratione singulari MS. ³ Tom. 1. Epist. 4. & 13.
⁴ Cap. 2. ⁵ Baptista MS.

ipsam videar docere. Si autem sic Laici, Gentiles quæ vixerunt, nulla scillicet professione religionis adstricti, ¹ quid te Clericum, atque Canonicum facere oportet, ne divinis officiis turpes præferas voluptates, ne te præcipitem hæc Charybdis absorbeat, ne obscœnitatibus ipsis te ² impudenter, atque irrevocabiliter immergas? Qui, si Clerici prærogativam non curas, Philosophi saltem defende dignitatem. Si reverentia Dei contemnitur, amor saltem honestatis ³ impudentiam temperet. Memento Socratem uxorem fuisse, & quam fœdo casu hanc Philosophiæ labem ipse primo luerit, ut deinceps cæteri exemplo ejus cautiore efficerentur. Quod nec ipse præterit Hieronymus ita in primo contra Jovinianum de ipso scribens Socrate. *Quodam autem tempore, cum infinita convitia ex superiore loco ingerenti Xantippæ restitisset; aqua profusus immunda nihil respondit amplius, quam, capite ⁴ deterso, Sciebam (inquit) futurum, ut ista tonitrua imber sequeretur.* Addebat denique ipsam & quam periculosum mihi esset eam reducere, & quam sibi charius existeret, mihi que honestius amicam, dici, quam uxorem: ut me ei sola gratia conservaret, non vis aliqua vinculi nuptialis constringeret. Tantoque nos ipsos ad tempus separatos gratiora de conventu nostro percipere gaudia, quanto rariora. Hæc, & similia persuadens, seu dissuadens, cum meam deflectere non posset stultitiam, nec me sustineret offendere; suspirans vehementer, & lacrymans perorationem suam tali fine terminavit. Unum, inquit, ad ultimum restat, ut in ⁵ perditione duorum minor non succedat dolor, quam præcessit amor. Nec in hoc ei (sicut universus agnovit mundus) prophetiæ defuit spiritus. Næto itaque parvulo nostro sorori meæ commendato, Parisiis occulte revertimur, & post paucos dies nocte secretis orationum vigiliis in quadam Ecclesia celebratis, ibidem summo mane, avunculo ejus, atque quibusdam nostris, vel ipsius amicis assistentibus, nuptiali benedictione confœderamur. Moxque occulte divissim abscessimus, nec nos ulterius, nisi raro, latenterque

¹ *Qualem vitam te ducere oportet* MS. ² *Imprudenter* MS. ³ *Impetus tuus violentos, & turpes.* MS. ⁴ *Demisso* MS. ⁵ *Exitio infando* MS.

vidimus, dissimulantes plurimum, quod egeramus. Avunculus autem ipsius, atque domestici ejus, ignominia suae solatium quærentes, initum matrimonium divulgare, & fidem mihi super hoc datam violare cœperunt. Illa autem & contra anathematizare, & jurare, ¹ quia falsissimum esset. Unde vehementer ille commotus, crebris eam contumeliis afficiebat. Quod cum ego cognovissem, transmisi eam ad Abbatiam quandam Sanctimonialium prope Parisios, quæ Argenteolum appellatur: ubi ipsa olim puellula educata fuerat, atque erudita. Vestes quoque ei Religionis, quæ ² Conversioni Monasticæ convenirent, excepto velo, aptari feci, & his etiam indui. Quo audito, avunculus, & consanguinei, seu affines ejus opinati sunt me nunc sibi plurimum ³ illuxisse, & ab ea Moniali facta me sic facile expedire. Unde vehementer indignati, & adversum me conjurati, nocte quadam quiescentem me atque dormientem in secreta hospitii mei camera, quodam mihi serviente per pecuniam corrupto, crudelissima & pudentissima ultione punierunt, & quam summa admiratione mundus excepit: eis videlicet corporis mei partibus amputatis, quibus id, quod plangebant, commiseram. Quibus mox in fugam conversis duo, qui comprehendi potuerunt, oculis & ⁴ genitalibus privati sunt. Quorum alter ille fuit supra dictus serviens, qui, cum in obsequio meo mecum maneret, cupiditate ad ⁵ proditionem ⁶ ductus est.

Mane autem facto, tota ad me Civitas congregata quanta superet admiratione, ⁷ quanta se affligeret lamentatione, quanto me clamore vexarent, quanto planctu perturbarent: difficile, imo impossibile est exprimi. Maxime vero Clerici, ac præcipue Scholares nostri intolerabilibus me lamentis, & ejulatibus cruciabunt, ut multo amplius ex eorum compassione, quam ex vulneris læderet passione, & plus erubescantiam, quam ⁸ plagam sentirem, & pudore magis, quam dolore affligerer. Occurrebat animo quanta modo gloria pollebam, quam facili, & temporali casu hæc humi-

¹ Hoc esse falsissimum MS. ² Conversationi MS. Fr. Ambos. ³ Illuxisse MS. Fr. Ambos. ⁴ Pudendis MS. ⁵ Ad fidem prodendam MS. ⁶ Spe impia allelus MS. ⁷ Quærens, se cruciaret luctibus MS. ⁸ Planctibus, MS. ⁹ Crucian- MS.

liata, imo penitus esset extincta: Quam justa Dei judicio in illa corporis mei portione ¹ plecterer, in qua deliqueram. Quam justa prodicione is, quem antea prodideram, vicem mihi retulisset. Quanta laude mei æmuli tam manifestam æquitatem efferent. Quantam perpetui doloris contritionem plaga hæc parentibus meis, & amicis esset ² collatura. Quanta dilatazione hæc singularis infamia universum mundum esset occupatura. Qua mihi ulterius via pateret, qua fronte in publicum prodirem omnium digitis ³ demonstrandus, omnium linguis corrodendus, omnibus ⁴ monstruosum spectaculum futurus. Nec me etiam parum confundebat, quod secundum occidentem ⁵ legis literam tanta sit apud Deum Eunuchorum abominatio, ut homines amputatis, vel attritis testibus eunuchizati intrare Ecclesiam, tanquam olentes, & immundi prohibeantur, & in sacrificio quoque talia penitus animalia respuantur. Lib. Levitic. Cap. XXII. ⁶ *Omne animal, quod est contritis, vel tonsis, vel sectis, ablatisque testiculis, non offeretis Domino.* Deut. Cap. XXI. ⁷ *Non intrabit Eunuchus, attritis, vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, Ecclesiam Dei.* In tam misera me contritione positum confusio, (fateor) pudoris, potius quam devotio conversionis ad Monasticorum latibula claustrorum compulit. Illa tamen prius ad imperium nostrum sponte velata, & Monasterium ingressa. Ambo itaque simul sacrum habitum suscepimus, ego quidem in Abbazia Sancti *Dionysii*, illam Monasterio Argenteoli supradicto. Quæ quidem (memini) cum ejus adolescentiam à jugo Monasticæ Regulæ, tanquam intolerabili pœna, plurimi frustra deterrent ei compatiens, in illam Cornelie querimoniam inter lacrymas, & singultus, prout poterat, protumpens, ait:

⁸ ————— *O maxime conjux!*
O thalamis indigne meis! hoc juris habebat
In tantum fortuna caput? cur impia nupsi,
Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas,
Sed quas sponte luam. —————

¹ Parte MS. ² Illatura, MS. ³ Denotandus MS. Fr. Ambos. ⁴ Mirum MS.
⁵ Occidentis MS. ⁶ Ver. 24. ⁷ Ver. 1. ⁸ Lucani Pharsal. Lib. 8. ver. 94.
at-

atque in his verbis ad altare mox properat, & confestim ab Episcopo benedictum velum ab altare tulit, & se Monasticæ Professioni coram omnibus ¹ alligavit. Vix autem de vulnere adhuc convalueram, cum ad me confluentes Clerici, tam ab Abbate nostro, quam à meipso, continuis supplicationibus efflagitabant; quatenus quod huc usque pecuniæ, vel laudis cupiditate egeram, nunc amore Dei operam studio darem: ² attendens, quod mihi fuerat à Domino talentum ³ commissum, ab ipso esse cum usuris exigendum: & qui divitibus maxime huc usque intenderam, pauperibus erudiendis à modo studerem. Et ob hoc maxime Dominica manu me nunc ⁴ tactum esse cognoscerem, quo liberius à ⁵ carnalibus illecebris, & ⁶ tumultuosa vita sæculi abstractus, studio literarum vacarem. Nec tam mundi quam Dei vere Philosophus fierem. Erat autem Abbatia illa nostra, ad quam me contuleram, sæcularis admodum vitæ, atque turpissimæ. Cujus Abbas ipse; quo cæteris ⁷ prælatione major, tanto vita deterior, atque infamia notior erat. Quorum quidem intolerabiles spurcicias ego frequenter, atque vehementer, modo privatim, modo publice redarguens, omnibus me supra modum onerosum atque odiosum ⁸ effeci. Qui ad quotidianam discipulorum nostrorum ⁹ instantiam maxime gavisi, occasionem nacti sunt, qua me à se removerent: Diu itaque illis instantibus atque importune pulsantibus, Abbate quoque nostro, & Fratribus intervenientibus, ad Cellam quandam recessi, Scholis more solito vacaturus. Ad quas quidem tanta Scholarium ¹⁰ multitudo confluit, ut nec locus hospitibus, nec terra sufficeret alimentis. Ubi, quod professioni meæ convenientius erat, sacræ plurimum lectioni studium ¹¹ intendens, sæcularium artium disciplinam, quibus amplius assuetus fueram, & quas à me plurimum requirebant, non penitus abjeci: sed de his quasi hamum quendam fabricavi, quo illos Philosophico sapore inescatos ad veræ Philosophiæ lectionem attraherem, sicut & summum Christianorum Philosophorum Origenem

¹ Animo maximo invito. MS. ² Animo tenaci servans MS. ³ Matth. 25. ver. 15. ⁴ Illum MS. ⁵ Mundi MS. ⁶ Turbida MS. ⁷ Dignitate sublimior, MS. ⁸ Reddidi. MS. ⁹ Quotidianos impulsus MS. ¹⁰ Turba MS. ¹¹ Adhibens MS.

consuevisse Historia ¹ meminit Ecclesiastica. Cum autem in Divina Scriptura non minorem mihi gratiam, quam in sæculari Dominus contulisse videretur, cœperunt admodum ex utraque lectione Scholæ nostræ multiplicari, & cæteræ omnes vehementer attenuari. Unde maxime Magistrorum invidiam, atque odium adversum me concitavi. Qui in omnibus, quæ poterant, mihi derogantes, duo præcipue absenti mihi semper objiciebant: Quod scilicet proposito Monachi ² valde sit contrarium sæcularium librorum studio detineri, & quod sine Magistro ad Magisterium divinæ lectionis accedere ³ præsumpsissem: ut sic videlicet omne mihi doctrinæ scholaris exercitium interdiceretur, ad quod ⁴ incessanter Episcopos, Archiepiscopos, Abbates, & quacunque poterant, religiosi nominis personas incitabant.

Accidit autem mihi, ut ad ipsum fidei nostræ fundamentum humanæ rationis similitudinibus differendum primo me applicarem, & quendam Theologiæ Tractatum de Unitate, & Trinitate Divina Scholaribus nostris componerem, qui humanas & Philosophicas rationes requirebant, & plus quæ intelligi quam quæ dici possent, efflagitabant: dicentes quidem verborum superfluum esse prolationem, quam intelligentia non sequeretur, nec credi posse aliquid nisi primitus intellectum, & ridiculosum esse aliquem aliis prædicare, quod nec ipse nec illi quos doceret intellectu capere possent. Domino ipso arguente quod ⁵ cæci essent duces cæcorum. Quem quidem Tractatum cum vidissent & legissent plurimi, cœpit in commune omnibus plurimum placere, quod in eo pariter omnibus satisfieri super hoc quæstionibus videbatur. Et quoniam quæstiones istæ præ omnibus difficiles videbantur, quanto earum major extiterat ⁶ gravitas, tanto solutionis earum censebatur major subtilitas. Unde æmuli mei vehementer accensi Concilium ⁷ contra me congregaverunt, maxime duo illi antiqui insidiatores, Albericus scilicet, & Lotulfus, qui jam defunctis Magistris eorum, & nostris, Guillelmo scilicet atque Anselmo, post eos quasi regnare se

¹ Euseb. Histor. Lib. VI. cap. 13. ² Maxime MS. ³ Ansissem MS. ⁴ Perpetuo MS. ⁵ Matth. cap. 18. v. 23. ⁶ Vis MS. ⁷ Mihi maxime contrarium elegerunt MS.

solos appetebant, atque etiam ipsis, tanquam hæredes, succedere. Cum autem utrique Remis Scholas regerent, crebris ¹ suggestionibus Archiepiscopum suum Rodolphum adversum me commoverunt, ut ascito Conano Prænestino Episcopo, qui tunc legatione fungebatur in Gallia, Conventiculum quendam sub nomine Concilii in Sueffionensi Civitate celebrarent; meque invitarent, quatenus illud opus clarum, quod de Trinitate composueram, mecum afferrem. Et factum est ita. Antequam autem illuc pervenirem, duo illi prædicti æmuli nostri ita me in Clero, & populo diffamaverunt, ut pene me populus, paucosque, qui advenerant ex discipulis nostris, prima die nostri adventus lapidarent, dicentes, me tres Deos prædicare, & scripsisse, sicut ipsis persuasum fuerat. Accessi autem, mox ut ad Civitatem veni, ad Legatum; eique libellum nostrum inspiciendum, & dijudicandum tradidi; & me, si aliquid scripsissem, ² quod à Catholica fide dissentiret, paratum esse, ad ³ correctionem vel satisfactionem obtuli. Ille autem statim mihi præcepit Libellum ipsum Archiepiscopo, illisque æmulis meis deferre, quatenus ipsi me judicarent, qui me super hoc accusabant: ut illud in me etiam compleretur, ⁴ *& inimici nostri sunt iudices.* Sæpius autem illi inspicientes atque revolventes Libellum, nec quid in ⁵ audientia proferre adversum me auderent invenientes, distulerunt usque in finem Concilii, Libri, ad quam anhelabant, damnationem. Ego autem singulis diebus ⁶ antequam federet Concilium, in publico omnibus secundum quam scripseram fidem Catholicam differebam, & cum magna admiratione omnes qui audiebant tam verborum ⁷ apertionem quam sensum nostrum commendabant. Quod cum populus & Clerus inspiceret, coeperunt ad invicem dicere: Ecce nunc palam loquitur, & nemo in eum aliquid dicit. Et concilium ad finem festinat, maxime in eum, ut audivimus, congregatum. Nunquid iudices cognoverunt, quia ipsi potius, quam ille, errant? Ex quo æmuli nostri quotidie magis ac magis ⁸ inflammabantur. Quadam

¹ Injustis MS. ² Catholica & vera fidei dissonum MS. ³ Correctionem MS. Fr. Ambos. ⁴ Deuteronom. 32. com. 31. ⁵ Cætu MS. ⁶ Cederet MS. Fr. Ambos. ⁷ Explicationem MS. ⁸ Accensi fuerant MS.

autem

autem die Albericus ad me animo ¹ intentatis, cum quibusdam discipulis suis accedens, post quædam blanda colloquia, dixit se mirari quodam, quod in Libro illo notaverat: quod scilicet cum Deus Deum genuerit, nec nisi unus Deus sit, negare tamen Deum seipsum genuisse. Cui statim respondi. ² Super hoc, si vultis, rationem proferam. Non curamus, inquit ille, rationem humanam, aut sensum nostrum in talibus, sed autoritatis verba solummodo. Cui ego. Vertite, inquam, folium libri, & invenietis autoritatem. Et erat præsto Liber, quem secum ipse detulerat. Revolvi ad locum, quem noveram, quem ipse minime compererat, aut qui non, nisi mihi nocitura, quærebat. Et voluntas Dei fuit, ut cito occurreret mihi quod volebam. ³ Erat autem sententia intitulata: Augustinus de Trinitate, Lib. I. ⁴ *Qui putat ejus potentie Deum ut seipsum ipse genuerit, eo plus errat, quod non solum Deus ita non est; sed nec spiritualis creatura, nec corporalis. Nulla enim omnino res est, quæ seipsam gignat.* Quod cum discipuli ejus, qui aderant, audissent, obstupefacti erubescerant. Ipse autem, ut se quoquo modo protegeret: Bene, inquit, est intelligendum. Ego autem ⁵ subjeci, hoc non esse ⁶ novellum, sed ad præsens nihil attinere, cum ipse verba tantum, non sensum requisisset. Si autem sensum & rationem ⁷ attendere vellet, paratum me dixi ei ostendere secundum ejus sententiam, quod in eam lapsus est hæresim, secundum quam is qui pater est sui ipsius filius sit. Quo ille audito, statim quasi furibundus effectus ad minas conversus est, asserens nec rationes meas, nec autoritates mihi in hac causa suffragaturas esse: Atque ita recessit. Extrema vero die Concilii, priusquam residerent, diu Legatus ille atque Archiepiscopus cum æmulis meis, & quibusdam personis deliberare cœperunt, quid de meipso & Libro meo statueretur, pro quo maxime vocati fuerunt. Et quoniam ex verbis meis, aut scripto, quod erat in præsentī, non habebant quod in me prætenderent, omnibus aliquantulum

¹ Intentandum MS. Fr. Ambos. ² Ad hoc probandum si velitis, argumenta non Sophistica audi MS. ³ Gessit hunc titulum sententia MS. ⁴ Cap. 1. ⁵ Subjuxi MS. Fr. Ambos. ⁶ Novum MS. ⁷ Observare MS.

conticentibus, aut jam mihi minus aperte detrahentibus, Gausidus Carnotensis Episcopus, qui cæteris Episcopis & religionis nomine, & sedis dignitate præcellebat, ita exorsus est. Nostis Domini omnes qui adestis, hominis hujus doctrinam qualiscunque sit, ejusque ingenium, in quibuscunque studuerit multos ¹ affectatores & sequaces habuisse, & Magistrorum tam suorum quam nostrorum famam maxime compressisse, & quasi ejus vineam à mari usque ad mare palmites suos extendisse. Si hunc præjudicio, quod non arbitror, gravaveritis, etiamsi recte multos vos offensuros sciatis, & non deesse plurimos qui eum defendere velint; præsertim cum in præsentī scripto nulla videamus, quæ aliquid obtineant apertæ calumniæ; & quia juxta illud Hieronymi, ² *Semper in propatulo fortitudo æmulos habet*, ³ *feriuntque summos fulgura montes*: videte ne plus ei nominis conferatis violenter agendo, & plus nobis criminis ex invidia, quam ei ex justitia conquiramus. Falsus enim rumor, ut prædictus ⁴ Doctor meminit, cito opprimitur, & vita posterior judicat de priore. Si autem Canonice agere in eum disponitis, dogma ejus vel scriptum in medium proferatur; & interrogato libere respondere liceat, ut convictus vel ⁵ confessus penitus obmutescat. Juxta illam saltem Beati Nicodemi sententiam, qua Dominum ipsum liberare cupiens aiebat: ⁶ *Nunquid lex nostra judicat hominem, ubi audierit ab ipso prius, & cognoverit quid faciat?* Quo audito statim æmuli mei obstrepentes exclamaverunt: ⁷ O sapiens concilium, ut contra ⁸ ejus verbositatem contendamus, cujus argumentis vel Sophismatibus universus obsistere mundus non posset: sed certe multo difficilius erat cum ipso contendere Christo, ad quem tamen audiendum Nicodemus juxta Legis sanctionem invitabat. Cum autem Episcopus ad id quod proposuerat eorum animos ⁹ inducere non posset, alia via eorum invidiam refrænare ¹⁰ attemptat, dicens ad discussionem tantæ rei,

¹ *Affectatores* MS. Fr. Ambos. ² Tom. III. Præm. in Quæst. Hebr. in Genes.
³ Horat. Carm. Lib. II. Od. 10. ⁴ Hieron. Tom. I. Epist. 10. ⁵ *Confusus* MS. Fr. Ambos. ⁶ Evang. Joan. cap. 7. com. 51. ⁷ *Sapiens* MS. Fr. Ambos.
⁸ *Plurima ipsius verba sesquipedalia* MS. ⁹ *Flectere* MS. ¹⁰ *Conatur totis viribus* MS.

paucos qui aderant non posse sufficere, ¹ majorisque examinis causam hanc indigere. In hocque ulterius tantum suum esse concilium, ut ad Abbatiam meam, hoc est Monasterium Sancti Dionysii, Abbas meus, qui aderat, me reduceret: ibique pluribus ac doctioribus personis convocatis diligentiori examine quid super hoc faciendum esset statueretur. Assensit Legatus huic novissimo consilio, & cæteri omnes. Inde mox Legatus assurrexit, ut Missam celebraret, antequam Concilium intraret, & mihi per Episcopum illum licentiam constitutam mandavit, revertendi scilicet ad Monasterium nostrum, ibi expectaturo quod ² conditum fuerat. Tunc æmuli mei nihil se egisse cogitantes, si extra Diocæsim suam hoc negotium ageretur, ubi videlicet iudicium minime exercere valerent, qui scilicet de iustitia minus confidebant, Archiepiscopo persuaserunt hoc ³ sibi valde ignominiosum esse, si ad aliam ⁴ audientiam causa hæc transferretur, & periculosum fieri, si sic evaderem. Et statim ad Legatum concurrentes, ejus immutaverunt sententiam, & ad hoc invitum pertraxerunt, ut Librum, sine ulla inquisitione, damnaret, atque in conspectu omnium statim combureret, & me in alieno Monasterii perenni ⁵ clausura cohiberet. Dicebant enim ad damnationem Libelli satis hoc esse debere, quod nec Romani Pontificis, nec Ecclesiæ autoritate commendatum legere ⁶ publice præsumpseram, atque ad transcribendum jam pluribus eum ipse præstitissem. Et hoc perutile futurum fidei Christianæ, si exemplo mei multorum similis ⁷ præsumptio præveniretur. Quia autem Legatus ille minus, quam necesse esset, literatus fuerat, plurimum Archiepiscopi consilio ⁸ nitebatur, sicut & Archiepiscopus illorum. Quod cum Carnotensis præfensisset Episcopus; statim machinamenta hæc ad me retulit, & me vehementer hortatus est, ut hoc tanto lenius tolerarem, quanto violentius agere eos omnibus patebat. Atque hanc jam manifestæ invidiæ violentiam eis plurimum obfutura, & mihi profutura non dubitarem. Nec de clau-

¹ Inseritur æquioris MS. ² Inditum MS. ³ Fore sibi dedecori perpetuo MS.
⁴ Curiam MS. ⁵ Includeret MS. ⁶ Non dubitaveram MS. ⁷ Audacia MS.
⁸ Usebatur, MS. Fr. Ambos.

fura Monasterii ullatenus perturbarer, sciens profecto Legatum ipsum, qui coactus hoc faciebat, post paucos dies, cum hinc recesserit, me penitus liberaturum. Et sic me ut potuit, flentem flens, & ipse consolatus est.

Vocatus itaque statim ad Concilium adfui, & sine ullo¹ discussionis examine; meipsum compulerunt propria manu Librum memoratum meum in ignem projicere. Et sic combustus est, ut tamen cum nihil dicere viderentur, quidam de adversariis meis id² submurmuravit, quod in Libro scriptum deprehenderat, solum Deum Patrem Omnipotentem esse. Quod cum Legatus subintellexisset, valde admirans ei respondit, hoc nec de³ puerulo aliquo credi debere, quod adeo erraret: Cum communis, inquit, fides & teneat & profiteatur tres Omnipotentes esse. Quo audito Terricus; quidam Scholarum Magister, irridendo subintulit illud⁴ Athanasii, *Et tamen non tres Omnipotentes, sed unus Omnipotens*. Quem cum Episcopus suus increpare cœpisset, & reprimere; quasi reum, qui in Majestatem loqueretur, audacter ille restitit, & quasi Danielis verba commemorans ait: ⁵ *Sic fatui filii Israel, non judicantes neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel. Revertimini ad iudicium, & de ipso iudice judicate*. Qui talem iudicem quasi ad instructionem fidei & correctionem⁶ erroris instituitis: qui cum judicare deberet, ore se proprio condemnavit. Divina hodie misericordia innocentem patenter, sicut olim Susannam à falsis accusatoribus, liberare. Tunc Archiepiscopus assurgens verbis prout oportebat, commutatis Sententiam Legati confirmavit, dicens: Revera Domine, inquit, Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, Omnipotens Spiritus Sanctus. Et quia ab hoc dissentit, aperte devius est, nec est audiendus. Et modo si placet, bonum est ut frater ille fidem suam coram omnibus exponat, ut ipsa, prout oportet, vel approbetur, vel improbetur, atque corrigatur. Cum autem ego ad profitendam & exponendam fidem meam assurgerem, ut quod sentiebam, verbis propriis exprimerem; adversarii dixerunt

¹ Discursus MS. ² Susurravit, MS. ³ Parvulo MS. Fr. Ambos. ⁴ inseritur In Symbolo. ⁵ Daniel, Historia Susannæ, com. 48, 49. ⁶ Erratum MS. Fr. Ambos.

non aliud mihi ¹ necessarium esse, nisi ut Symbolum Athanasii recitarem, quod quivis puer æque facere posset. Ac ne ex ignorantia ² prætenderem excusationem, quasi qui verba illa in usu non haberem, Scripturam ad legendum afferri fecerunt. Legi inter suspiria, singultus, & lacrymas, prout potui. Inde quasi reus & convictus Abbati Sancti Medardi, qui ~~erat~~ traditus; ad claustrum ejus, tanquam ad carcerem, trahor. Statimque Concilium solvitur. Abbas autem & Monachi illius Monasterii me sibi remansurum ulterius arbitrantur, summa exultatione susceperunt, & cum omni diligentia tractantes consolari frustra nitebantur. Deus qui judicas æquitatem, quanto tunc animi felle, quanta mentis amaritudine teipsum infamis arguebam, te furibundus accusabam, sæpius repetens illam Beati Antonii questionem, ³ *Jesu bone ubi eras?* ⁴ Quanto autem dolore æstuares, ⁵ quanta erubescencia confunderer, quanta desperatione perturbarer; sentire tunc potui, ⁶ proferre non possum. Conferebam cum his quæ in corpore passus olim fueram, quanta nunc sustinerem, & omnium hominum me æstimabam miserrimum. ⁷ Parvam illam ducebam prodicionem in comparatione hujus injuriæ, & longe amplius famæ, quam corporis detrimentum plangebam: cum ad illam ⁸ ex aliqua culpa devenerim, ad hanc me tam patentem violentiam sincera intentio amorque fidei nostræ induxissent, quæ me ad scribendum compulerant. Cum autem hoc tam crudeliter & inconsiderate factum omnes, ad quos fama delatum est, vehementer arguerent, singuli qui interfuerant, à se culpam repellentes in alios ⁹ transfundebant: adeo ut ipsi quoque æmuli nostri id concilio suo factum esse denegarent, & Legatus coram omnibus invidiam Francorum super hoc maxime detestaretur. Qui statim pœnitentia ductus, post aliquos dies, cum ad tempus coactus, satisfecisset illorum invidiæ, me de alienoeductum Monasterio ad proprium remisit; ubi fere quotquot erant olim jam,

¹ *Necessum* MS. Fr. Ambos. ² *Proferrem* MS. ³ *Querimoniam* MS. ⁴ In Beati Hieronymi vita. ⁵ *Quantus faciem rubor occupavit, quanta fuit animi perturbatio!* MS. ⁶ *Verbis non exprimere* MS. ⁷ *Parvi illam æstimavi perfidiam huius injuria infanda collatam* MS. ⁸ *Antiqua* MS. Fr. Ambos. ⁹ *Transferebant* MS.

ut supra memini, infestos habebam; cum eorum vitæ turpitudine, & ¹ impudens conversatio me suspectum penitus haberent, ² quem arguentem graviter sustinerent. Paucis autem elapsis mensibus, occasionem eis fortuna obtulit, qua me perdere molirentur. ³ Fortuitu namque mihi quadam die legenti occurrit quædam Bedæ sententia, qua in expositione Actuum Apostolorum, asserit Dionysium Areopagitam Corinthiorum potius quam Atheniensium fuisse Episcopum. Quod valde eis contrarium videbatur, qui suum Dionysium esse illum Areopagitam jactitant, quem ipsum Atheniensem Episcopum gesta ejus fuisse ⁴ profitentur. Quod cum reperissem quibusdam circumstantium Fratrum quasi jocando monstravi, testimonium scilicet illud Bedæ, quod nobis objiciebatur. Illi vero valde indignati dixerunt Bedam mendacissimum scriptorem, & se ⁵ Huldonium Abbatem suum veriores habere testes, qui pro hoc investigando Græciam diu perlustravit, & rei veritate agnita in gestis illius, quæ conscripsit, ⁶ hanc veraciter dubitationem removet. Unde cum unus eorum importuna interrogatione pulsaret. Quid mihi super hac controversia, Bedæ videlicet atque Huldonii, videretur; Respondi, Bedæ auctoritatem, ejus scripta universæ ⁷ Latinorum frequentant Ecclesiæ, gratiorem mihi videri. Ex quo illi vehementer accensi clamare cœperunt, nunc me patenter ostendisse, quod semper Monasterium illud nostrum infestaverim, & quod nunc maxime toti regno derogaverim, ei videlicet honorem illum auferens, quo singulariter gloriaretur; cum eorum Patronum Areopagitam fuisse denegarem. Ego autem respondi, nec me hoc denegasse, nec multum ⁸ curandum esse, utrum ipse Areopagita an aliunde fuerit, dummodo tantam apud Deum ⁹ adeptus sit coronam. Illi vero ad Abbatem statim concurrentes, quod mihi ¹⁰ imposuerant, nunciaverunt. Qui libenter hoc audivit, gaudens se occasionem aliquam adipisci qua me opprimeret, utpote qui quanto cæteris turpius vivebat, magis me verebatur. Tunc Concilio suo con-

¹ Prava consuetudo MS. ² Quod MS. Fr. Ambos. ³ Forte enim MS. ⁴ Contentur MS. ⁵ Hilduinum, & recte MS. Fr. Ambos. ⁶ Hoc veracissime dubium MS. ⁷ Universa colit Latinorum Ecclesia, MS. ⁸ Interesse MS. ⁹ Acquisivit MS. ¹⁰ Imposituri erant MS. Fr. Ambos.

gregato, & Fratribus congregatis, graviter mihi comminatus est, & se ad Regem cum festinatione missurum dixit, ut de me vindictam sumeret, tanquam regni sui gloriam & coronam ei auferente. Et me interim bene observare præcepit, donec me Regi traderet. Ego autem ad regularem disciplinam, si quid deliquissem, frustra me offerebam. Tunc ego nequitiam, eorum vehementer exhorrens, utpote qui tam diu tam adversam ¹ habuissem fortunam, penitus desperatus, quasi adversum me universus conjurasset mundus, quorundam consensu Fratrum mei miserantium, & quorundam discipulorum nostrorum suffragio, nocte latenter aufugi, atque ad terram Comitis Theobaldi proximam, ubi antea in cella moratus fueram, abscessi. Ipse quippe & mihi aliquantulum notus erat, & ² oppressionebus meis, quas audierat, admodum compatiebatur. Ibi autem in Castro Privigni morari cœpi, in cella videlicet quadam Trecentium Monachorum, quorum Prior antea mihi familiaris extiterat, & ³ valde dilexerat. Qui valde in adventu meo gavissus, cum omni diligentia me procurabat. Accidit autem quadam die, ut ad ipsum Castrum Abbas noster ad prædictum Comitem, pro quibusdam suis negotiis veniret. Quo cognito, accessi ad Comitem cum Priore illo, rogans eum, quatenus pro me ipse intercederet ad Abbatem nostrum, ut me absolveret, & licentiam daret vivendi Monasticè, ubicunque mihi competens locus occurreret. Ipse autem, & qui cum eo erant, in consilio rem posuerunt, responsuri Comiti super hoc in ipsa die antequam recederent. Inito autem consilio, visum est eis me ad aliam Abbathiam velle transire, & hoc suæ dedecus immensum fore. Maximæ namque gloriæ sibi imputabant, quod ad eos in conversione mea divertissem, quasi cæteris omnibus Abathiis contemptis; & nunc maximum sibi imminere dicebant opprobrium, si eis abjectis, ad alios transmearem. Unde nullatenus vel me, vel Comitem super hoc audierunt. Imo mihi statim comminati sunt, quod nisi festinus redirem, me excommunicarent. Et Priori illi, ad quem refugeram, modis omnibus interdixerunt, ne me deinceps retineret, nisi ex-

¹ Sensissem MS. ² Doloribus meis quos MS. ³ Plurimum MS.

communicationis particeps esse sustineret. Quo audito, tam Prior ipse quam ego ¹ valde anxii fuimus. Abbas autem in hac ² obstinatione recedens, post paucos dies defunctus est. Cui cum alius successisset, conveni eum cum Episcopo Meldensi, ut mihi hoc, quod à prædecessore ejus petieram, indulgeret. Cui rei cum nec ille primo acquiesceret, postea intervenientibus amicis quibusdam nostris, Regem & Consilium ejus super hoc compellavi; & sic ³ quod volebam, impetravi. Stephanus quippe Regis tunc dapifer, ⁴ vocato in partem Abbate, & familiaribus ejus, quæsit ab eis; cur me invitum retinere vellent, ex quo incurrere facile scandalum possent, & nullam utilitatem habere; cum nullatenus vita mea & ipsorum ⁵ convenire possent. Sciebam autem in hoc Regii Consilii sententiam esse, ut quominus regularis Abbathia illa esset, magis Regi esset subiecta atque utilis, quantum videlicet ad lucra temporalia. Unde me facile Regis & suorum assensum consequi credideram. Sicque actum est. Sed ne ⁶ gloriationem suam, quam de me habebat, Monasterium nostrum amitteret; concesserunt mihi ad quam vellem solitudinem transire, dummodo nulli me Abbathiæ ⁷ subjugarem. Hocque in præsentia Regis & suorum utrinque assensum est, & confirmatum. Ego itaque ad solitudinem quandam in Trecenti pago, mihi antea cognitam, me contuli, ibique à quibusdam terra mihi donata, assensu Episcopi terræ Oratorium quoddam, in nomine Sanctæ Trinitatis ex calamis & culmo primum construxi. Ubi cum quodam Clerico nostro latitans, illud vere Domino poteram decantare, *Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine.*

Quod cum cognovissent Scholares, cœperunt undique concurrere, & relictis civitatibus & castellis, solitudinem inhabitare, & pro amplis domibus parva tabernacula sibi construere, & pro delicatis cibis, herbis aggregitibus & pane cibario, victitare, & pro mollibus stratis culmum sibi & stramen comparare, & pro mensis glebas erigere. Et vere eos priores Philoso-

¹ Toti Dolore immergi MS. ² Mente obdurata MS. ³ Votis meis ardentissimis obsecundavit. MS. ⁴ Citato MS. ⁵ Congruere MS. Fr. Ambos. ⁶ Victoriam MS. ⁷ Subjicerem MS.

phos imitari crederes, de quibus & Hieronymus in Libro Secundo contra Jovinianum his commemorat verbis, *Per sensus, quasi per quasdam fenestras, vitiorum ad animam introitus est. Non potest Metropolis & Arx mentis capi, nisi per portas irruerit hostilis exercitus. Si Circensibus quispiam delectatur, si athletarum certamine, si mobilitate histrionum, si formis mulierum, si splendore gemmarum, vestium, & cæteris hujusmodi, per oculorum fenestras animæ capta libertas est, & impletur illud Propheticum, mors intravit per fenestras nostras. Igitur per has portas, quasi quidam perturbationum curia ad arcem nostræ mentis intraverint, Ubi erit libertas? Ubi fortitudo ejus? Ubi de Deo cogitatio? Maxime cum tactus depingat sibi etiam præteritas voluptates, & recordationem vitiorum cogat animam compati, & quodam modo exercere quod non agit. His igitur rationibus invitati, multi Philosophorum reliquerunt frequentias urbium & hortulos suburbanos, ubi ager irriguus, & arborum comæ, & susurrus avium, fontis speculum, rivus murmurans, & multæ oculorum auriumque illecebræ, ne per luxum & abundantiam copiarum animæ fortitudo mollesceret, & ejus pudicitia stupraretur. Inutile quippe est crebro videre, per quæ aliquando captus sis, & eorum te experimento committere, quibus difficulter careas. Nam & Pythagoræi hujusmodi frequentiam declinantes, in solitudine & desertis locis habitare consueverant. Sed & ipse Plato cum dives esset, & thorum ejus Diogenes lutatis pedibus conculcaret, ut posset vacare Philosophiæ, elegit Academiam villam ab urbe procul, non solum desertam, sed & pestilentem: ut, cura & assiduitate morborum, libidinis impetus frangerentur, discipulique sui nullam aliam sentirent voluptatem, nisi earum rerum, quas discerent. Talem & filii prophetarum Helisæo adhærentes vitam referuntur duxisse. De quibus ipse quoque Hieronymus, quasi de Monachis illius temporis, ad Rusticum Monachum, inter cætera ita scribit: *Filii Prophetarum, quos Monachos in veteri legimus Testamento, ædificabant sibi casulas prope fluentia Jordanis, & turbis & urbibus derelictis, polenta & herbis agrestibus victitabant. Tales discipuli nostri ibi super Arduzonem fluvium casulas suas ædificantes, He-*
remitæ*

remitæ magis, quam Scholares videbantur. Quanto autem illuc major Scholarium erat confluentia, & quanto ¹ durior in doctrina nostra vitam sustinebant, tanto amplius mihi æmuli æstimabant gloriosum & sibi ignominiosum. Qui cum cuncta quæ ² poterant, in me egissent, omnia cooperari mihi in bonum dolebant : atque ita juxta illud Hieronymi, me procul ab urbibus, foro, litibus, turbis remotum, sic quoque (ut Quintilianus ait) *latentem invenit invidia*. Quia ³ apud semetipsos tacite conquerentes, & ingemiscentes, dicebant : Ecce mundus totus post eum abiit, nihil persequendo profecimus : sed magis eum ⁴ gloriosum effecimus. Extinguere nomen ejus studuimus, sed magis accendimus. Ecce in civitatibus omnia necessaria Scholares ad manum habent, & civiles delitias contemnentes, ad solitudinis inopiam confluunt, & sponte miseri fiunt. Tunc autem præcipue ad Scholarum regimen intolerabilis ⁵ me compulit paupertas, ⁶ cum fodere non valerem, & mendicare erubescerem. Ad artem itaque, quam noveram, ⁷ recurrens, pro labore manuum ad officium linguæ compulsus sum. Scholares autem ultro mihi quælibet necessaria ⁸ præparabant, tam in victu scilicet quam in vestitu, vel cultura agrorum, seu expensis ædificiorum, ut nulla me scilicet à studio cura domestica ⁹ retardaret. Cum autem Oratorium nostrum modicam eorum portionem capere non posset, necessario ipsum dilataverunt, & de lapidibus & lignis construentes ¹⁰ melioraverunt. Quod cum in ¹¹ nomine Sanctæ Trinitatis esset fundatum, ac postea dedicatum ; quia tamen ibi profugus, ac tam desperatus Divinæ gratia consolationis aliquantulum respirassem, in memoriam hujus beneficii, ipsum ¹² Paracletum nominavi. Quod multi audientes, non sine magna admiratione susceperunt, & ¹³ nonnulli hoc vehementer calumniati sunt ; dicentes, non licere Spiritui Sancto specialiter magis quam Deo Patri Ecclesiam aliquam

¹ Severiorem MS. ² Potuerant, MS. Fr. Ambos. ³ Qui MS. Fr. Ambos. ⁴ Clarum MS. ⁵ Inferitur & ridicula MS. ⁶ Inferuntur hæc verba, Ingenii Mater, MS. ⁷ Revertens MS. Fr. Ambos. ⁸ Parabant, MS. ⁹ Impediret MS. ¹⁰ Incolaverunt, MS. Fr. Ambos. ¹¹ Honore MS. Fr. Ambos. ¹² Paraclitum, sic ubique MS. Fr. Ambos. ¹³ Hanc ob causam me plurimis affecerunt contumeliis MS.

assignari; sed vel soli Filio, vel toti simul Trinitati, secundum antiquam consuetudinem. Ad quam nimirum calumniam hic eos error plurimum¹ induxit, quod inter Paracletum & Spiritum Paracletum nihil referre crederent. Cum ipsa quoque Trinitas, & quælibet in Trinitate Persona, sicut Deus vel adiutor, dicitur, ita & Paracletus, id est, consolator recte nuncupetur, juxta illud Apostoli, ² *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater Misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Et secundum quod Veritas ait: ³ *& alium Paracletum dabit vobis.* Quid etiam impedit, cum omnis Ecclesia in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti pariter consecratur, nec sit eorum in aliquo possessio⁴ diversa, quod Domus Domini non ita Patri vel Spiritui Sancto adscribatur, sicut Filio? Quis titulum ejus, cujus est ipsa domus, de fronte vestibuli radere⁵ præsumat? Aut cum se Filius in Sacrificium Patri obtulerit, & secundum hoc, in celebrationibus Missarum specialiter ad Patrem orationes dirigantur, & hostiæ fiat immolatio; cur ejus præcipue altare esse non videatur, cui maxime supplicatio & sacrificium agitur? Nunquid rectius ejus, cui immolatur, quam illius qui immolatur; altare dicendum est? An melius Dominicæ Crucis, aut Sepulchri, vel Beati Michaelis, seu Johannis, aut Petri, aut alicujus Sancti, qui nec ibi immolantur, nec eis immolatur, aut obsecrationes eis fiunt, altare quis esse confitebitur? Nimirum nec inter Idololatrias altaria vel templa aliquorum dicebantur, nisi quibus ipsi sacrificium atque obsequium impendere intendebant. Sed fortasse dicat aliquis, ideo Patri non esse vel Ecclesias, vel altaria dedicanda, quod ejus aliquod⁶ factum non existit, quod specialem ei solemnitatem tribuat. Sed hæc profecto ratio ipsi hoc Trinitati aufert, & Spiritui Sancto non aufert. Cum ipse quoque Spiritus ex adventu suo, propriam habeat Pentecostes solennitatem: sicut Filius ex suo, natalis sui festivitatem. Sicut enim Filius missus est in mundum, ita & Spiritus Sanctus in discipulos propriam sibi vendicat so-

¹ *Adegit*, MS. ² 2 Corinth. cap. 1. com. 3, 4. ³ Evang. Joan. cap. 14. comm. 16. ⁴ *Divisa*, MS. Fr. Ambos. ⁵ *Audeat* MS. ⁶ *Festum* MS. Fr. Ambos.

lennitatem. Cui etiam probabilius quam alicui aliarum personarum templum adscribendum videtur, si diligentius Apostolicam ¹ attendamus auctoritatem, atque ipsius Spiritus operationem. Nulli enim trium Personarum ² speciale templum specialiter adscribit Apostolus, nisi Spiritui Sancto. Non enim ita templum Patris; vel templum Filii dicit, sicut templum Spiritus Sancti, in prima ad Corinthios ita scribens. ³ *Qui adhæret Domino, unus spiritus est, Item, An nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non est vestri?* Quis etiam divinorum sacramenta beneficiorum, quæ in Ecclesia fiunt, operationi divinæ gratiæ, qua Spiritus Sanctus intelligitur, nesciat specialiter adscribi? Ex aqua quippe & Spiritu Sancto in Baptismo renascimur, & tunc primo quasi speciale templum Deo constituimur. In consummatione quoque septiformis Spiritus gratia traditur, quibus ipsum Dei templum adornatur atque dedicatur! Quid ergo mirum, si ei Personæ, cui specialiter spirituale templum Apostolus tribuit, nos corporale assignemus? Aut cujus Personæ rectius Ecclesia esse dicitur, quam ejus, cujus operationi cuncta, quæ in Ecclesia ministrantur, beneficia specialiter assignantur? Non tamen hoc ita ⁴ cogitamus, ut cum Paracletum primo nostrum, vocaverimus Oratorium, uni ipsum Personæ nos dicasse fateamur; sed propter eam, quam supra reddimus causam, in memoriam scilicet nostræ consolationis. Quanquam si illo quoque, quo creditur, modo id fecissemus, non ⁵ esset rationi adversum, licet consuetudini incognitum.

Hoc autem loco me corpore latitante, sed fama tunc universum mundum perambulante, & illius Poetici ⁶ fragmenti, quod Echo dicitur, instar penitus ⁷ recinente, quod videlicet plurimum vocis habeat, sed nihil subest: priores æmuli cum per se jam minus valerent, quosdam adversum me novos Apostolos, quibus mundus plurimum credebatur, excitaverunt. Quorum alter Regularium Canonicorum vi-

¹ *Curemus* MS. ² *Spirituale* MS. Fr. Ambos. ³ *1* Epist. ad Corinth. cap. 6. *comm.* 17 & 19. ⁴ *Agitamus*, MS. Fr. Ambos. ⁵ *Est* MS. Fr. Ambos. ⁶ Ovid. *Metamorph.* Lib. III. ⁷ *Resonante* MS. Fr. Ambos.

tam, alter Monachorum se resuscitasse gloriabatur. Hi prædicando per mundum discurrentes, & me impudenter, quantum poterant, corrodescentes, non ¹ modice tam Ecclesiasticis quibusdam quam sæcularibus Potestatibus ² contemptibilem ad tempus effecerunt, & de mea tam fide quam vita adeo sinistra disseminaverunt, ut ipsos quoque amicorum nostrorum præcipuos à me averterent, & qui adhuc pristini amoris erga me aliquid retinerent, hoc ipsi modis omnibus metu illorum dissimularent. Deus ipse mihi testis est, quoties aliquem Ecclesiasticarum personarum conventum adunari noveram, hoc in damnationem meam agi credebam. Stupescit illico quasi supervenientis ictum fulguris, expectabam ut quasi Hæreticus aut prophanus in Conciliis ³ traheretur, aut Synagoga. Atque ut de Pulice ad Leonem, de formica ad elephantem comparatio ducatur, non me mitiori animo persequerentur æmuli mei, quam Beatum olim Athanasium Hæretici. Sæpe autem (Deus scit) ⁴ in tantam lapsus sum desperationem, ut Christianorum finibus excessis, ad gentes transire ⁵ disponerem, atque ibi quiete sub quacunque tributi pactione inter inimicos Christi; Christiane ⁶ vivere. Quos tanto integre propitios me habiturum credebam, quanto me minus Christianum ex imposito mihi crimine suspicarentur, & ob hoc facilius ad sectam suam inclinari posse crederent.

Cum autem tantis perturbationibus ⁷ incessanter affligerer, atque hoc extremum mihi superesset consilium, ut ⁸ apud inimicos Christi, ad Christum confugerem: occasionem quandam adeptus, qua insidias istas paululum declinare me credidi, incidi in Christianos atque Monachos, Gentibus longe sæviores atque peiores. Erat quippe in Britannia minore, in Episcopatu Venetensi, Abbatia quædam Sancti Gildasii Rivenensis ⁹ pastore defuncto desolata. Ad quam me concors Fratrum electio cum assensu Principis Terræ vocavit, atque hoc ab Abbate nostro & Fratribus facile impetravit. Sicque me Francorum invidia ad Occidentem, sicut

¹ Modicum MS. Fr. Ambos. ² Abiectionem MS. Fr. Ambos. ³ Abriperem MS. ⁴ Eatenus spem abieci MS. ⁵ Statuerem MS. ⁶ Vitam ducere non eligendam MS. ⁷ Assiduè MS. ⁸ Inter MS. ⁹ Ruvensis, & melius: vulgo de Ruys MS. Fr. Ambos.

Hieronymum Romanorum expulit ad Orientem. Nunquam enim huic rei (sciat Deus) acquievissem, nisi ut quocunque modo has, quas incessanter sustinebam, oppressiones, ut dixi, declinarem. Terra quippe barbara, & terræ lingua mihi incognita erat, & turpis atque indomabilis illorum Monachorum vita, omnibus fere notissima, & gens terræ illius inhumana atque incompofita. Sicut ergo ille, qui imminente sibi gladio perterritus in præcipitium se collidit, & ut ¹ puncto temporis mortem unam differat, aliam incurrit: Sic ego ab uno periculo in aliud scienter me contuli, ibique ad horrifoni undas Oceani cum fugam mihi ulterius terræ ² postremitas non præberet, sæpe in orationibus meis illud revolvebam: ³ *A finibus terræ ad te clamavi, dum anxietur cor meum.* Quanta enim anxietate illa etiam, quam regendam susceperam, ⁴ indisciplinata Fratrum congregatio cor meum die ac nocte cruciaret, cum tam animæ meæ quam corporis pericula pensarem, neminem jam latere arbitror. Certum quippe habebam, quod si eos ad regularem vitam, quam professi fuerant, compellere ⁵ tentarem, me vivere non posse. Quod si hoc in quantum possem non agerem, me ⁶ damnandum esse. Ipsam etiam Abbatiam Tyrannus quidem in terra illa potentissimus ita jam diu sibi subjugaverat, ex inordinatione scilicet ipsius Monasterii nactus occasionem, ut omnia loca Monasterio adjacentia in usus proprios rede-gisset, ac gravioribus exactionibus Monachos ipsos, quam Tributarios Judæos, exagitaret. Urgebant me Monachi pro necessitudinibus quotidianis, cum nihil in commune haberent quod eis ministrarem, sed unusquisque de propriis olim marsupiiis se & Concubinas suas cum filiis & filiabus sustentaret. Gaudebant me super hoc anxari, & ipsi quoque furabuntur & asportabant quæ poterant, ut cum in administratione ipsa deficerem, ⁷ compellerer aut à disciplina cessare, aut omnino recedere. Cum autem tota terræ illius barbaries pariter exlex & ⁸ indisciplinata esset, nulli erant hominum ad quorum confugere possem adjutorium, cum

¹ Ipso temporis articulo MS. ² Extremitas MS. ³ Psal. 60. comm. 14. ⁴ Male instructa MS. ⁵ Conarer MS. ⁶ Damnificandum MS. Fr. Ambos. ⁷ Compellerent MS. Fr. Ambos. ⁸ Rudis MS.

à moribus omnium pariter diffiderem. Foris me Tyrannus ille & Satellites sui assidue opprimebant, intus mihi Fratres ¹ insidiabantur : ut illud Apostoli, in me specialiter dictum, res ipsa indicaret, ² *foris pugnae, intus timores*. Considerabam, & plangebam quam inutilem & miseram vitam ducerem, & quam infructuose, tam mihi, quam aliis, viverem, & quantum antea Clericis profecissem, & quod nunc eis propter Monachos dimissis, nec in ipsis, nec in Monachis aliquem fructum haberem, & quam inefficax in omnibus incœpris atque conatibus meis redderem, ut jam mihi de omnibus illud improperari rectissime deberet : *Hic homo cepit ædificare, & non potuit consummare*. Desperabam penitus, cum recorderer quæ fugeram, & considerarem quæ ³ incurrerem, & priores molestias quasi jam nullas reputans, crebro apud me ingemiscens dicebam. Merito hæc patior, qui Paracletum, id est Consolatorem, deferens in desolationem certam me intrusi, & minus evitare cupiens ad certa confugi pericula. Illud autem plurimum me cruciabat, quod Oratorio nostro dimisso, de divini celebratione officii, ita ut oporteret, providere non poteram; quoniam loci nimia paupertas vix unius hominis necessitudini sufficeret : Sed ipse quoque verus Paracletus mihi maxime super hoc desolato veram attulit consolationem, & proprio, prout debebat, providit Oratorio. Accidit namque ut Abbas noster Sancti Dionysii prædictam illam ⁴ Argenteoli Abbatiam, in qua religionis habitum nostra, illa jam in Christo soror, potius quam uxor, Heloïssa suscepit, tanquam ad jus Monasterii sui antiquitus pertinentem, quocunque modo acquireret, & Conventum inde Sanctimonialium, ubi illa Comes nostra Prioratum habebat, violenter expelleret. Quæ cum diversis locis exules dispergerentur, oblatam mihi à Domino intellexi occasionem, qua nostro consulerem Oratorio. Illuc namque reversus, eam cum quibusdam aliis de eadem congregatione ipsi adhærentibus ad prædictum Oratorium invitavi. Eoque illis adductis, ipsum Oratorium, cum omnibus ei pertinentibus,

¹ Quotidianas struxerunt insidias MS. ² 1 Epist. ad Corinth. cap. 7. comm. 4.
³ In quanta odia inciderem MS. ⁴ Argenteoli MS. Fr. Ambos.

concessi & donavi; ipsamque postmodum donationem nostram assensu atque interventu Episcopi terræ, Papa Innocentius secundus ipsis & eorum sequacibus per privilegium in perpetuum ¹ corroboravit. Quasi ibi quidem primo inopem sustinentes vitam, & ad tempus plurimum desolatas, divinæ misericordiæ respectus, cui devote serviebant, in brevi consolatus est, & se eis quoque verum exhibuit Paracletum, & circumadjacentes populos, misericordes eis atque propitios, effecit. Et plus (sciat Deus) ut arbitror uno anno in terrenis ² commodis sunt multiplicatæ, quam ego, per centum si ibi permansissem. Quippe ³ quo faminarum sexus est infirmior, tanto earum inopia miserabilior facile humanos ⁴ commovet affectus, & earum virtus tam Deo, quam hominibus est gratior. Tantam autem gratiam in oculis omnium illi sorori nostræ, quæ cæteris præerat, Dominus annuit; ut eam Episcopi quasi filiam, Abbates quasi sororem, Laici quasi matrem diligerent: & omnes pariter ejus religionem, prudentiam, & in omnibus incomparabilem patientiæ mansuetudinem admirabantur. Quæ quanto rarius se videri permittebat, ut scilicet clauso cubiculo, sacris meditationibus atque orationibus purius vacaret: tanto ardentius ejus præsentiam atque spiritualis colloquii monita hi qui foris sunt efflagitabant.

Cum autem omnes earum vicini vehementer me culparent, quod earum inopiæ minus quam possem & deberem consulerem, & facile id nostra saltem prædicatione valerem: cœpi sæpius ad eas reverti, ut eis quoquo modo subvenirem. In quo nec invidiæ mihi murmur defuit, & quod me facere sincera charitas compellebat, solita derogantium pravitas impudentissime accusabat, dicens me adhuc quadam ⁵ carnalis concupiscentiæ oblectatione teneri, qui pristinæ dilectæ sustinere absentiam, vix aut nunquam paterer. Qui frequenter illam Beati Hieronymi querimoniam mecum volvens, qui ad Asellam de fictis amicis scribens, ait: *6 Nihil mihi objicitur nisi sexus meus, & hoc nunquam objiceretur, nisi cum Hierosolymam Paula proficiscitur.* Et

¹ Confirmavit. MS. ² Prædiis MS. Fr. Ambros. ³ Quanto MS. Fr. Ambros.
⁴ Permoveat MS. Fr. Ambros. ⁵ Coitus illiciti MS. ⁶ Tom. II. Epist. 99.

iterum; *Antequam*, inquit, *domum Sanctæ Paulæ* nossem, *totius in me urbis studia consonabant, omnium pene iudicio dignus summo Sacerdotio decernebar, sed scio per bonam & malam famam pervenire ad regna cælorum*: Cum hanc (inquam) in tantum virum ¹ detractiois injuriam ad mentem reducerem, non modicam hinc consolationem carpebam, in quiens: O si tantam suspicionis causam æmuli mei in me reperirent, quanta me ² detrectatione opprimerent! Nunc vero mihi divina misericordia ab hac suspitione liberato, quomodo hujus perpetrandæ turpitudinis facultate ablata suspicio remanet? Quæ etiam tam impudens hæc ³ criminatio novissima? Adeo namque res ista omnem hujus turpitudinis suspicionem apud omnes removeret, ut quicunque mulieres observare diligentius student, eis Eunuchos adhibeant: sicut de Hester, & cæteris Regis Assueri puellis sacra narrat ⁴ Historia. Legimus & potentem illum Reginæ ⁵ Candacis Eunuchum, universis ejus gazis præesse. Ad quem convertendum & baptizandum Philippus Apostolus, ab angelo directus est. Tales quippe semper apud veracundas & honestas fæminas tanto amplius dignitatis & familiaritatis adepti sunt, quanto longius ab hac absistebant suspitione. Ad quam quoque penitus removendam, maximum illum Christianorum Philosophum, Origenem, cum mulierum quoque sanctæ doctrinæ intenderet, sibi ipsi manus intulisse ⁶ Ecclesiasticæ Historiæ Liber VI. continet. Putabam tamen in hoc mihi, magis quam illi, divinam misericordiam propitiam fuisse, ut quod ille minus provide creditur egisse, atque inde non modicum crimen incurrisse: id aliena culpa in me ageret, ut ad simile opus me liberum præpararet, ac tanto minore pœna, quanto brevior ac subita, ut oppressus somno cum mihi manus injicerent nihil pœnæ fere sentirem. Sed quod tunc forte minus pertuli ex vulnere, nunc ex ⁷ detractioe ⁸ divitius plector, & plus ex detrimento famæ, quam ex corporis crucior diminutione. Sicut enim scriptum est, ⁹ *Melius est nomen bonum quam divitiæ multæ*. Et ut Beatus meminit Augustinus in sermone

¹ Detractionis MS. Fr. Ambos. ² Infamia MS. ³ Calumnia MS. ⁴ Esther. cap. 2. ⁵ Act. cap. 8. comm. 27. ⁶ Eusebius. ⁷ Obrectatione MS. ⁸ Divitiis MS. Fr. Ambos. ⁹ Proverb. cap. 22. comm. 1.

quodam de vita & moribus Clericorum ; ¹ *Qui fidens conscientia suæ negligit famam suam, crudelis est.* Idem supra, *Providemus*, inquit, bona, ut ait Apostolus, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Propter nos conscientia nostra sufficit in nobis. Propter nos fama nostra non pollui, sed pollere debet in nobis, duæ res sunt conscientia & fama. Conscientia tibi : fama proximo. Quid autem horum invidia ipsi Christo, vel ejus membris, tam Prophetis scilicet quam Apostolis, seu aliis Patribus sanctis objiceret, si in eorum temporibus existeret, cum eos videlicet corpore integros tam familiari conversatione sæminis præcipue videret ² Sociatos. Unde & Beatus Augustinus, in Libro de Opere Monachorum, ipsas etiam mulieres Domino Jesu Christo, atque Apostolis, ita inseparabiles ³ comites adhæsisse demonstrat, ut & cum eis etiam ad prædicationem procederent. ⁴ *Ad hoc enim*, inquit, & fideles mulieres habentes terrenam substantiam ibant cum eis, & ministrabant eis de sua substantia, ut nullius indigerent horum, quæ ad substantiam vitæ hujus pertinerent. Et quisquis non putat ab Apostolis fieri, ut cum eis sanctæ conversationis mulieres cursitarent, quocunque Evangelium prædicabant, Evangelium audiat & cognoscat, quemadmodum hoc ipsius Domini exemplo faciebant. In Evangelio enim scriptum est, ⁵ *Deinceps & ipse iter faciebat per civitates & castella, evangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliqua, quæ erant curatæ à spiritibus immundis, & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalena, & Joanna uxor Cuzæ Procuratoris Herodis, & Susanna, & alia multe quæ ministrabant ei de facultatibus suis.* Et Leo ⁶ nonus contra Epistolam Parmeniani ⁷ de studii Monasterio, *Omnino*, inquit, *profitemur non licere Episcopo, Presbytero, Diacono, Subdiacono propriam uxorem, causa religionis, objicere cura sua, ut non ei victum & vestitum largiatur, sed non ut cum illa carnaliter jaceat. Sic & sanctos Apostolos legimus egisse, Beato Paulo dicente : ⁸ Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut*

¹ Serm. LII. ad Fratres in Eremito. ² Conjunctos. MS. ³ Inferitur Fidas MS. ⁴ Cap. 4. ⁵ Luc. 8. com. 4. ⁶ Magnus MS. Fr. Ambos. ⁷ Parmenii MS. Ambos. ⁸ 1 Epist. ad Corinth. Cap. 9. comm. 5.

*Fratres Domini & Cephas? Vide insipiens quia non dixit, Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem amplectendi, sed circumducendi; scilicet ut mercede prædicationis sustentarentur ab eis, nec tamen deinceps foret inter eos carnale conjugium. Ipse certe Phariseus, qui intra se de Domino ait: ¹ Hic, si esset propheta, sciret utique quæ & qualis esset mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est: Multo commodiorem, quantum ad humanum iudicium spectat, turpitudinis conjecturam de Domino concipere poterat, quam de nobis isti: aut qui ² Matrem ejus Juveni commendatam, vel prophetas ³ cum viduis maxime hospitari, atque conversari videbat, multo probabiliorem inde suspicionem contrahere. Quid etiam dixissent isti detractores nostri, si Malchum illum captivum Monachum, de quo Beatus scribit ⁴ Hieronymus, eodem contubernio cum uxore victitantem conspicerent? Quanto id crimini adscriberent, quod egregius ille Doctor cum vidisset, maxime commendans ait; *Erat illic senex quidam, nomine Malchus, ejusdem loci ⁵ indigena, anus quoque in ejus contubernio. Studiosi ambo religionis, & sic Ecclesiæ limen terentes, ut Zachariam & Elisabeth de Evangelio crederes, nisi quod Joannes in medio non erat.* Cur denique à deductione, sanctorum Patrum se continent, quos frequenter legimus, vel etiam vidimus, Monasteria quoque fæminarum constituere, atque eis ministrare; exemplo quidem septem Diaconorum, quos pro se Apostoli mensis & procurationi mulierum præfecerunt? Adeo namque sexus infirmior fortioris indiget auxilio, ut semper virum mulieri quasi ⁶ caput præesse Apostolus statuatur. In cujus etiam rei signo ipsam semper ⁷ velatum habere caput præcipit. Unde non mediocriter miror consuetudines has in Monasteriis dudum inolevisse, quod quemadmodum viris Abbates, ita & fæminis Abbatissæ præponantur, & ejusdem Regulæ pro-*

¹ Luc. cap. 7. comm. 39. ² Evang. Joan. cap. 19. comm. 27. ³ 1 Lib. Reg. cap. 17. comm. 9. &c. ⁴ Tom 1. in vita Malchi. ⁵ Tria verba præcedentia non habentur apud D. Hieronymum; sed eorum loco αὐτὸς ὁ βίος, vox ejusdem sensus, vide pag 37. primæ & unicæ hujusce libri editionis, anno 1616. editæ. ⁶ Epist. ad Ephes. cap. 5. comm. 23. ⁷ 1 Epist. ad Corinth. cap. 2. comm. 6.

fectione, tam foeminae quam viri, se astringant: In qua tamen pleraque continentur quae à foeminis, tam praelatis, quam subjectis nullatenus possunt adimpleri. In plerisque etiam locis, ordine perturbato naturali, ipsas Abbatissas, atque Moniales Clericis quoque ipsis, quibus subest populus, dominari conspiciamus, & tanto facilius eos ad prava desideria inducere posse, quanto eis amplius habent praesse, & jugum illud in eos gravissimum exercere. Quod Satyricus ille considerans ait,

¹ *Intolerabilius nihil est quam foemina dives.*

Hoc ego saepe apud me pertractando, quantum mihi liceret, sororibus illis providere, & earum curam agere disposueram: & quo me amplius revererentur, corporali quoque praesentia eis invigilare. Et cum me nunc frequentior ac ² major persecutio filiorum, quam olim fratrum affligeret, ad eas de aestu hujus tempestatis quasi ad quendam tranquillitatis portum recurrerem, atque ibi aliquantulum respirarem, & qui in Monachis nullum, aliquem saltem in illis assequeretur fructum. Ac tanto id mihi fieret magis saluberrimum, quanto id earum infirmitati magis esset necessarium. Nunc autem ita me Sathanas impedivit, ut ubi quiescere possim, aut etiam vivere, non inveniam: sed vagus & profugus ad instar maledicti ³ Cain ubique circumferar: quem, ut supra memini, ⁴ *foris pugnae, intus timores* ⁵ incessanter cruciant, imo tam foris quam intus timores incessanter, pugnae pariter & timores. Et multo periculosior & crebrior persecutio filiorum adversum me saevit, quam hostium. Istos quippe semper praesentes habeo, & eorum insidias jugiter sustineo. Hostium violentiam in corporis mei periculum video, si à claustro procedam. In claustro autem Filiorum, id est Monachorum; mihi tanquam Abbati, hoc est Patri, commissorum tam violenta quam dolosa incessanter sustineo machinamenta. O quoties veneno me perdere ⁶ tentarunt! Sicut & in Beato factum est ⁷ Benedicto, ac si haec ipsa causa, qua ille perversos deseruit filios, ad hoc

¹ Juvenal. Sat. VI. ver. 459. ² Gravior MS. ³ Genes. cap. 6. ⁴ 2 Epist. Corinth. cap. 7. comm. 5. ⁵ Perpetuus MS. ⁶ Summa arte conati sunt. MS. ⁷ Gregor. Lib. II. cap. 3.

ipsum me patenter tanti Patris adhortaretur exemplo : ne me certo videlicet opponens periculo temerarius Dei tentator potius quam amator : imo mei ipsius peremptor inveniret. A talibus autem eorum quotidianis insidiis cum mihi in administratione cibi vel potus quantum possem providerem, in ipso altaris sacrificio intoxicare me moliti sunt, veneno scilicet calici immisso. Qui etiam quadam die cum Namneti ad Comitem in ægritudine sua visitandum venissem, hospitatum me ibi in domo cujusdam fratris mei carnalis, per ipsum, qui in Comitatu nostro erat, famulum veneno interficere machinati sunt, ubi videlicet me minus à tali machinatione providere crediderunt : ¹ Divina autem dispositione tunc actum est, ut dum cibum mihi apparatus non curarem, Frater quidam ex Monachis, quem mecum adduxeram, hoc cibo per ignorantiam usus, ibidem mortuus occumberet, & famulus ille, qui hoc ² præsumperat, tam conscientiae suæ, quam testimonio ipsius rei, perterritus aufugeret. Ex tunc itaque manifesta omnibus eorum nequitia, patenter jam cœpi eorum, prout poteram, insidias ³ declinare, etiam à conventu Abbatiae me subtrahere, & in cellulis cum paucis habitare. Qui se me transiturum aliquò præsensissent, corruptos per pecuniam latrones in viis aut semitis, ut me interficerent, ⁴ opponebant. Dum autem in istis laborarem periculis, forte me die quadam de nostra lapsum equitatura manus Domini vehementer collisit, colli videlicet meæ canalem confringens. Et multo me amplius hæc fractura afflixit & debilitavit quam prior plaga. Quandoque horum ⁵ indomitam rebellionem per excommunicationem, coërcens quosdam eorum, quos magis formidabam, ad hoc compuli, ut fide sua seu Sacramento publice mihi promitterent, se ulterius ab Abbatia penitus recessuros, nec me amplius in aliquo ⁶ inquietaturos. Qui publice & impudentissime, tam fidem datam, quam Sacramenta facta, violantes, tandem per auctoritatem Romani Pontificis Innocentii, Legato proprio ad hoc ⁷ destinato, in præsentia Comitis & Episcoporum, hoc ipsum jurare compulsi sunt, &

¹ Deo autem aliter visum est, MS. ² Tam infandum ausus est facinus, MS.
³ Vitare, vel in cuniculos adversum agere, MS. ⁴ Collocabant, MS. ⁵ Periculosiores animos MS. ⁶ Perturbaturos. MS. ⁷ Constituto, MS.

pleraque alia. Nec sic adhuc quieverunt. Nuper autem cum illis, quos prædixi, ejectis ad Conventum Abbatiae rediissem, & reliquis Fratribus, quos minus suspicabar, me committerem, multo hos peiores, quam illos reperi. Quos jam quidem non de veneno, sed de gladio in jugulum meum tractantes cujusdam proceris terræ ¹ conductu vix evasi. In quo etiam adhuc laboro periculo, & quotidie quasi cervici meæ gladium imminens suspicio, ut inter epulas vix respirem: sicut de illo legitur, qui cum ² Dionysii Tyranni ³ potentiam, atque opes conquiritas ⁴ maximæ imputaret beatitudini, filo latenter appensum super se gladium aspiciens, quæ terrenam potentiam felicitas consequatur edoctus est. Quod nunc quoque ipse de paupere Monacho in Abbatem promotus ⁵ incessanter experior, tanto scilicet miserior, quanto ditior effectus; ut nostro etiam exemplo, eorum qui id sponte appetunt, ambitio refrænatur. Hæc, dilectissime Frater in Christo, & ⁶ ex diutina conversatione familiarissime comes, de calamitatum mearum Historia, in quibus, quasi à cunabulis, jugiter laboro, tuæ me desolationi atque injuriæ illatæ scripsisse sufficiat; ut, sicut in exordio præfatus sum Epistolæ, ⁷ oppressionem tuam in comparatione mearum; aut ⁸ nullam, aut ⁹ modicam esse judices; & tanto ¹⁰ eam patientius feras, quanto ¹¹ minorem consideras. Illud semper in consolationem assumens quod membris suis de membris diaboli Dominus prædixit, ¹² *Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Si mundus vos odit, scitote quoniam me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret.* Et: Omnes, inquit Apostolus, ¹³ *qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur.* Et alibi: ¹⁴ *Haud quæro hominibus placere. Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* Et Psalmista, ¹⁵ *Confusi sunt, inquit, qui hominibus placent, quoniam Deus sprevit eos.* Quod diligenter ¹⁶ Beatus at-

¹ Auspicio maxime fausto MS. ² Ciceron. Tusc. Quæst. 5. ³ Potestatem MS. Fr. Ambros. ⁴ Summa imputaret felicitati MS. ⁵ Indefinenter MS. ⁶ Diutius commercio MS. ⁷ Tuas res adversas MS. ⁸ Nullas MS. ⁹ Modicas MS. ¹⁰ Eas MS. ¹¹ Inferiores tecum reputes MS. ¹² Evang. Joan. cap. 15. comm. 20. 18, 19. ¹³ 2 Epist. ad Timoth. cap. 3. comm. 12. ¹⁴ Epist. ad Galat. cap. 1. comm. 10. ¹⁵ Psalm. 82. Heb. Veri. com. 6. ¹⁶ Observans MS.

tendens ¹ Hieronymus, cujus me præcipue in contumeliis de-
tractionum hæredem conspicio, ad Nepotianum scribens
ait: *Si adhuc, inquit Apostolus, hominibus placerem, Christi
servus non essem. Desinit placere hominibus, & servus
factus est Christi.* ² Idem ad Asellam de fictis amicis, *Gra-
tias ago Deo meo, quod dignus sim quem mundus oderit.*
³ Et ad Heliodorum Monachum, *Erras Frater, erras, si pu-
tas unquam Christianum persecutionem non pati.* ⁴ *Adver-
sarius noster, tanquam leo rugiens, devorare quærens circuit,
& tu pacem putas? Sedet in insidiis cum divitibus.* His
itaque documentis atque exemplis animati, tanto securius
ista toleremus, quanto injuriosius accidunt. Quæ si non
ad meritum nobis, saltem ad purgationem aliquam pro-
ficere non dubitemus. Et quoniam omnia divina disposi-
tione geruntur, in hoc se saltem quisque fidelium in omni
pressura consoletur, quod nihil inordinate fieri unquam
summa Dei bonitas permittit, & quod quæcunque perverse
fiunt, optimo fine ipse terminat. Unde & ei de omnibus
recte dicitur; ⁵ *Fiat voluntas tua.* Quanta denique dili-
gentium Deum illa est ex autoritate Apostolica consolatio,
quæ dicit: ⁶ *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia co-
operantur in bonum.* Quod diligenter ille sapientissimus at-
tendebat, cum in Proverbiis diceret: ⁷ *Non contristabit
justum quicquid ei acciderit.* Ex quo manifeste à justitia
eos recedere demonstrat, quicumque pro aliquo suo gra-
vamine his irascuntur quæ erga se divina dispensatione geri
non dubitant; & se propriæ voluntati, magis quam divinæ
subjiciunt, & ei quod in verbis sonat, *Fiat voluntas tua,*
desideriis occultis repugnant, divinæ voluntati propriam an-
teponentes. Vale.

¹ Tom. II. Epist. 2. ² Tom. II. Epist. 99. ³ Tom. I. Epist. 1. ⁴ 1 Epist.
Pet. cap. 5. comm. 8. ⁵ Math. cap. 6. comm. 10. ⁶ Epist. ad Romanos, cap. 8.
comm. 28. ⁷ Proverb. cap. 12. comm. 21.

EPISTOLA I.
HELOISSÆ.

ARGUMENTUM.

CUM Heloissa, quondam Abælardi amica, postea
uxor, ac tandem Monasterio Paracletensi, quod
ipse sibi à fundamentis eduxerat Philosophus, ab
eo præfecta, Epistolam præcedentem ad amicum, quæ, casu
nescio quo, in suas manus inciderat, perlegisset; hanc ad
Amasium scribit, orans, ut de periculis suis, aut impen-
dentibus, aut jam feliciter exhaustis, se certiores facere
dignaretur; quo vel luctus, vel gaudii ipsa particeps fiat:
Blande etiam objurgat, quod ad se nullas post Monasticam
professionem scripserat, qui olim plures amatorias miserat
Epistolas. Uxoris denique in maritum tum præterito tem-
pore lascivum prorsus, & impurum, tum præsentis castum,
& vere Platonicum testatur amorem: nec non ab illo se
pariter non redamari acerbissime conqueritur. Est autem
Epistola affectu vehementi querulisque planctibus, sæmineo
more, repleta: in qua tenerum, muliebrem, uberrima tamen
eruditione pectus redundans intueri liceat.

Domino suo, imo Patri; Conjugi suo,
imo Fratri; Ancilla sua, imo Filia; ipsius
Uxor, imo Soror;

ABÆLARDO HELOISSA.

MISSAM ad Amicum pro consolatione Epistolam,
dilectissime, vestram ad me forte quidam nuper
attulit. Quam ex ipsa statim tituli fronte vestram esse
con-

¹ considerans, tanto ardentius eam cœpi legere, quanto Scriptorem ipsum charius amplector : ut cuius rem perdidisti, verbis saltem, tanquam ejus quadam imagine recreer. Erant, memini, hujus Epistolæ fere omnia felle & absinthio plena, quæ scilicet nostræ conversionis miserabilem historiam, & tuas unice cruces assiduas referebant. Complesti re vera in Epistola illa, quod in exordio ejus, Amico promissisti, ut videlicet in comparatione tuarum suas molestias nullas vel parvas ² reputaret. Ubi quidem expositis prius Magistrorum tuorum in te persecutionibus, deinde in corpus tuum summæ ³ proditoris injuria, ad condiscipulorum quoque tuorum, Alberici videlicet Remensis, & Lotulfi Lombardi execrabilem invidiam, & infestationem nimiam stilum contulisti. Quorum quidem suggestionibus quid de ⁴ glorioso illo Theologiæ tuæ opere, quid de te ipso quasi in carcere damnato actum sit, non prætermisisti. Inde ad Abbatis tui fratrumque falsorum machinationem accessisti, & detractiones illas, tibi gravissimas, duorum illorum Pseudoapostolorum à prædictis æmulis in te commotas, atque ad scandalum plerisque subortum de nomine Paracleti Oratorio præter consuetudinem imposito : denique ad intolerabiles illas & adhuc continuas vitæ persecutiones, crudelissimi scilicet illius exactoris, & pessimorum, quos filios nominas, Monachorum profectus miserabilem Historiam consummasti. Quæ cum ficcis oculis neminem vel legere vel audire posse æltimem : tanto dolores meos amplius renovarunt, quanto diligentius singula ⁵ expresserunt, & eo magis auxerunt, quo in te adhuc pericula crescere retulisti ; ut omnes pariter de vita tua desperare cogamur, & quotidie ultimos illos de nece tua rumores trepidantia nostra corda, & palpitantia pectora expectent. Per ipsum itaque, qui te sibi adhuc quomodo protegit, Christum obsecramus ; quatenus ancillulas ipsius & tuas ⁶ crebris literis de his, in quibus adhuc fluctuas, ⁷ naufragiis certificare digneris ; ut nos saltem quæ tibi solæ remansimus, doloris vel gaudii participes ⁸ habeas. Solent etenim dolenti nonnullam afferre consolationem qui

¹ *Mecum reputans* MS. ² *Existimaret.* MS. ³ *Perfidia* MS. ⁴ *Eximio* MS.
⁵ *Inferitur calumniis teterrimis* MS. ⁶ *Frequentioribus* MS. ⁷ *Naufragus* MS.
 Fr. Ambos. ⁸ *Feras* MS.

condolent, & quodlibet onus pluribus impositum levius sustinetur, sive defertur. Quod si paululum hæc tempestas quieverit, tanto amplius maturandæ sunt literæ, quanto sunt jucundiores futuræ. De quibuscumque autem nobis scribas, non parvum nobis remedium conferes; hoc saltem uno quod te nostri memorem esse monstrabis. Quam jucundæ vero sint absentium ¹ Literæ amicorum, ipse nos exemplo proprio Seneca docet, ad amicum Lucilium quodam loco sic scribens: *Quod frequenter mihi scribis, gratias ago. Nam quo uno modo potes te mihi ostendis. Nunquam Epistolam tuam accipio, quin protinus una simus.* Si imagines nobis amicorum absentium jucundæ sunt, quæ memoriam renovant, & desiderium absentiæ falso atque inani solatio levant: quanto jucundiores sunt Literæ, quæ amici absentis veras notas afferunt? Deo autem gratias, quod hoc saltem modo præsentiam tuam nobis reddere nulla invidia prohiberis, nulla difficultate præpediris: nulla (obsecro) negligentia retarderis. Scripsisti ad Amicum prolixæ consolationem Epistolæ, & pro ² adversitatibus quidem suis, sed de tuis. Quas videlicet tuas diligenter commemorans, cum ejus ³ intenderes consolationi, nostræ plurimum ⁴ addidisti desolationi, & dum ejus mederi vulneribus cuperes, nova quædam nobis vulnera doloris inflixisti, & priora auxisti. Sana, obsecro, ipse quæ fecisti, qui quæ alii fecerunt, curare satagis. Morem quidem amico & socio gessisti, & tam amicitiae quam societatis debitum persolvisti: sed majori te debito nobis adstrinxisti, quas non tam amicas, quam amicissimas, non tam socias, quam filias convenit nominari: vel si quod dulcius & sanctius ⁵ vocabulum potest excogitari. Quanto autem debito te erga eas obligaveris, non argumentis, non testimoniis indiget, ut quasi dubium comprobetur: & si omnes taceant, res ipsa clamat. Hujus quippe loci tu, post Deum, solus es fundator, solus hujus Oratorii constructor, solus hujus Congregationis ædificator. Nihil hic super alienum ædificasti fundamentum. Totum quod hic est, tua ⁶ creatio est. Solitudo hæc feris tantum, sive

¹ Epistola MS. ² Rebus adversis MS. ³ Studeres MS. Fr. Ambos. ⁴ Adjecisti MS. ⁵ Nomen MS. ⁶ Tuum MS.

latronibus vacans, nullam hominum habitationem noverat, nullam domum habuerat. In ipsis cubilibus ferarum, in ipsis latibulis latronum, ubi nec nominari Deus solet, divinum erexisti tabernaculum, & Spiritus sancti proprium ¹ dedicasti templum. Nihil ad hoc ædificandum ex Regum vel Principum opibus intulisti, cum plurima posses & maxima, ut quicquid fieret, tibi soli posset adscribi. Clerici sive Scholares huc certatim ad disciplinam tuam confluentes omnia ministrabant necessaria; & qui de beneficiis vivebant Ecclesiasticis, nec oblationes facere noverat, sed suscipere, & qui manus ad suscipiendum, non ad dandum, habuerant, hic in oblationibus faciendis prodigi atque importuni fiebant. Tua itaque, vere tua hæc est proprie in sancto proposito ² novella plantatio, cujus adhuc teneris maxime plantis frequens, ut proficiant, necessaria est irrigatio. Satis ex ipsa sceminei sexus natura debilis est hæc plantatio: est infirma, etsi non esset nova. Unde diligentiores culturam exigit & frequentiores, juxta illud Apostoli: ³ *Ego plantavi, Apollos rigavit, Deus autem incrementum dedit.* Plantaverat Apostolus atque fundaverat in fide per prædicationis suæ doctrinam Corinthios, quibus scribebat. Rigaverat postmodum eos ipsius Apostoli discipulus Apollos sacris exhortationibus, & sic eis incrementum virtutum divina largita est gratia. Vitis alienæ vineam, quam non plantasti, in amaritudinem tibi conversam, admonitionibus sæpe cassis, & sacris frustra sermonibus excolis. Quid tuæ debeas attende, qui sic curam impendis alienæ. Doces & admones rebelles, nec proficis. Frustra ante porcos divini eloquii margaritas spargis. Qui obstinatis tanta impendis, quid obedientibus debeas ⁴ considera. Qui tanta hostibus largiris, quid filiabus debeas meditare. Atque ut cæteras omittam, quanto erga me te obligaveris debito, pensa: ut quod devotis communiter debes sceminis, unicæ tuæ devotius solvas. Quot autem & quantos Tractatus in doctrina, vel exhortatione, seu etiam consolatione sanctarum sceminarum sancti Patres, & quanta eos

¹ Accepisti MS. ² Nova colonia, tua nova plantatio, MS. ³ 1 Cor. cap. 3. comm. 6. ⁴ In pectore versa. MS.

diligentia composuerint, tua melius excellentia quam nostra parvitas novit. Unde non mediocri admiratione nostræ tenera conversionis initia tua jamdudum oblivio movit, quod nec reverentia Dei, nec amore nostri, nec sanctorum Patrum exemplis admonitus fluctuantem me & jam diutino mœrore confectam, vel sermone præsentem, vel Epistola absentem consolari² tentaveris. Cui quidem tanto te majore debito noveris obligatum, quanto te amplius nuptialis fœdere sacramenti constat esse adstrictum: & eo te magis mihi obnoxium, quo te semper, ut omnibus patet, immoderato amore complexa sum. Nostri, charissime, noverunt omnes, quanta in te amiserim, & quam miserabili³ casu summa & ubique nota⁴ proditio me ipsam quoque mihi tecum abstulerit, & incomparabiliter major sit dolor ex amissionis modo, quam ex damno⁶. Quo vero major est dolendi causa, majora sunt consolationis adhibenda remedia. Non utique ab alio, sed à teipso, ut qui solus es in causa dolendi, solus sis in gratia consolandi. Solus quippe es qui me contristare, qui me lætificare, seu consolari valeas. Et solus es qui plurimum id mihi debeas, & tunc maxime cum universa quæ jusseris in tantum impleverim, ut cum te in aliquo offendere non possem, meipsam pro jussu tuo perdere sustinerem. Et quod majus est, dictuque mirabile, in tantam⁷ versus est amor insaniam, ut quod solum appetebat, hoc ipse sibi sine spe recuperationis auferret. Cum⁸ ad tuam statim jussionem tam habitum ipsa quam animum immutarem: ut te tam corporis mei quam animi unicum⁹ possessorem ostenderem. Nihil unquam (Deus scit) in te nisi te requisivi; te pure, non tua concupiscens. Non matrimonii fœdera, non dotes aliquas expectavi, non denique meas voluptates aut voluntates, sed tuas (sicut ipse nosti) adimplere studui. Et si uxoris¹⁰ nomen sanctius ac validius videtur, dulcius mihi semper extitit amicæ vocabulum; aut, si non indigneris, concubinæ vel scorti. Ut quo me videlicet pro te amplius humiliarem, ampliorem

1 Tenuitas MS. 2 Studueris MS. 3 Funesto MS. 4 Eviratio MS. 5 Sine
 6 Insuper MS. 6 Inferitur Ipso MS. 7 Mutatus MS. 8 Tuo confestim jussu MS.
 9 Dominum MS. 10 Carissimum nomen MS.

apud te consequerer gratiam, & sic etiam ¹ excellentiæ tuæ gloriam minus læderem. Quod & tu ipse tui gratia oblitus penitus non fuisti, in ea, quam supra memini, ad Amicum Epistola pro consolatione directâ. Ubi & rationes nonnullas, quibus te à conjugio nostro, infauis thalamis, revocare conabar, exponere non es dedignatus: sed plerisque tacitis, quibus amorem conjugio, libertatem vinculo præferebam. Deum testem invoco, si me Augustus, universo præsidens mundo, matrimonii honore dignaretur, totumque mihi orbem confirmaret in perpetuo præsidendum, charius mihi & dignius videretur tua dici meretrix, quam illius Imperatrix. Non enim quo quisque ditior sive potentior, ideo & melior: fortunæ illud est, hoc virtutis. Nec se minime venalem æstimet esse quæ libentius ditiori quam pauperi nubit, & plus in marito sua quam ipsum concupiscit. Certe quamcumque ad nuptias hæc ² concupiscentia ducit, merces ei potius quam gratia debetur. Certum quippe est eam res ipsas, non hominem sequi, & se, si posset, velle prostituere ditiori. Sicut inductio illa Aspasiæ Philosophæ apud Socraticum Æschinem cum Xenophonte & uxore ejus habita manifeste ³ convincit. Quam quidem inductionem cum prædicta Philosophæ ad reconciliandos invicem illos proposuisset, tali fine conclusit: *Quia ubi hoc peregeritis, ut neque vir melior, neque fœmina in terris lætior sit: profecto semper id quod optimum putabis esse multo maxime requiretis: ut & tu maritus sis quam optima, & hæc quam optimo viro nupta sit.* Sancta profecto hæc & plusquam Philosophica est sententia, ipsius potius Sophiæ, quam Philosophiæ dicenda. Sanctus hic error, & beata fallacia in conjugatis, ut ⁴ perfecta dilectio illæsa custodiat matrimonii fœdera, non tam corporum continentia, quam animorum pudicitia. At quod error cæteris, veritas mihi manifesta contulerat. Cum quod illæ videlicet de suis æstimmarent maritis, hoc ego de te, hoc mundus universus non tam crederet, quam sciret. Ut tanto verior in te meus amor existeret, quanto ab errore longius absteret. Quis etenim Regum aut Philosophorum tuam exæquare famam poterat?

¹ Indolis tuæ perspicacioris MS. ² Hæc auri sacra fames MS. ³ Demonstrat MS.
⁴ Inviolatus amor illæsa MS.

Quæ te regio, aut civitas, seu villa videre non ¹ æstuabat? Quis te, rogo, in publicum procedentem conspiciere non festinabat, ac discedentem collo erecto, oculis directis non insectabatur? Quæ conjugata, quæ virgo non ² concupiscebatur absentem, & non ³ exardebat in præsentem? Quæ Regina vel præpotens fœmina gaudiis meis non invidebat vel thalamis? Duo autem, fateor, tibi specialiter inerant, quibus fœminarum quarum libet animos statim allicere poteras; ⁴ dictandi videlicet, & cantandi gratia. Quæ cæteros minime Philosophos affecutos esse novimus. Quibus quidem quasi ludo quodam laborem ⁵ exercitii recreans Philosophici, pleraque amatorio metro vel rithmo composita reliquisti carmina, quæ præ nimia suavitate, tam ⁶ dictaminis, quam cantus, sæpius frequentata; tuum in ore omnium nomen incessanter tenebant: ut etiam illiteratos ⁷ melodix dulcedo tui non sineret immemores esse. Atque hinc maxime in amorem tui fœminæ suspirabant. Et cum horum pars maxima carminum nostros decantaret amores, multis me regionibus brevi tempore nunciavit, & multarum in me fœminarum accendit invidiam. Quod enim bonum animi vel corporis tuam non exornabat adolescentiam? Quam tunc mihi invidentem, nunc tantis privatæ delitiis compati calamitas mea non compellat? Quem, vel quam, licet hostem, primitus, debita compassio mihi nunc non emolliat? Et plurimum nocens, plurimum (ut nosti) sum innocens. Non enim rei effectus, sed efficientis affectus in crimine est. Nec quæ fiunt, sed quo animo fiunt, ⁸ æquitas pensat. Quem autem animum in te semper habuerim, solus qui expertus es, judicare potes. Tuo examini cuncta committo, tuo per omnia cedo testimonio. Dic unum si vales, cum post conversionem nostram, quam tu solus facere decrevist, in tantam tibi negligentiam atque oblivionem venerim, ut nec colloquio præsentis recreer, nec absentis Epistola consoletur: Dic (inquam) si vales, aut ego quod sentio, imo quod omnes suspicantur; dicam. Concupiscentia

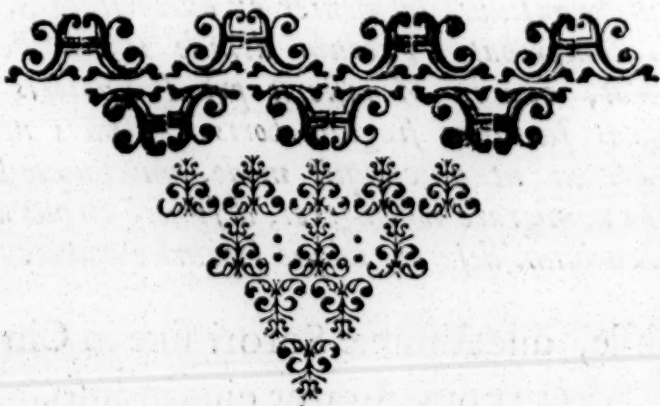
¹ Ardebat? MS. ² Optavit MS. ³ Exarsit MS. ⁴ Eloquii potentis vis, & musici oris grata peritia MS. ⁵ Gymnasmatibus MS. ⁶ Sermonis compositi MS. ⁷ Et immuscos melodis tui harmonia bene docta non MS. ⁸ Justitia MS.

te mihi potius quam amicitia sociavit, libidinis ardor, potius quam amor. Ubi igitur quod desiderabas cessavit, quicquid propter hoc exhibeas pariter evanuit. Hæc, dilectissime, non tam mea est, quam omnium ¹ conjectura, non tam specialis quam communis, non tam privata quam publica. Utinam mihi soli sic videretur, atque aliquos in excusationem sui amor tuus inveniret, per quos dolor meus paululum resideret. Utinam ² occasiones fingere possem, quibus te excusando mei quomodo ³ tegerem utilitatem. Attende, obsecro, quæ requiro; & parva hæc videris & tibi facillima. Dum tui præsentia fraudor, verborum saltem ⁴ votis, quorum tibi copia est, tuæ mihi imaginis præsentia ⁵ dulcedinem. Frustra te in rebus dapnilem expecto, si in verbis avarum sustineo. Nunc vero plurimum à te me promereri credideram, cum omnia propter te compleverim, nunc in tuo maxime perseverans ⁶ obsequio. Quam quidem juvenculam ad Monasticæ conversationis asperitatem non religionis devotio, sed ⁷ tua tantum pertraxit jussio. Ubi si nihil à te promerear, quam frustra laborem; dijudica. Nulla mihi super hoc merces expectanda est à Deo, cujus adhuc amore nihil me constat egisse. Properantem te ad Deum secuta sum habitu, imo præcessi. Quasi enim memor uxoris ⁸ Loth retro conversæ, prius me sacris vestibus & professione Monastica quam teipsum Deo mancipasti. In quo (fateor) uno minus de te me confidere vehementer dolui atque erubui. Ego autem (Deus scit) ad Vulcania loca te properantem præcedere vel sequi pro jussu tuo minime dubitarem. Non enim mecum animus meus, sed tecum ⁹ erat. Sed & nunc maxime si tecum non est, nusquam est. Esse vero sine te nequaquam potest. Sed ut tecum bene sit age obsecro. Bene autem tecum fuerit, si te propitium invenerit, si gratiam referas pro gratia, modica pro magnis, verba pro rebus. Utinam, dilecte, tua de me dilectio minus confideret, ut sollicitior esset! Sed quo te amplius nunc securum reddidi, negligentiores sustineo. Memento obsecro quæ fecerim: & quanta debeas attende. Dum

¹ Sententia MS. ² Tempora MS. ³ Celarem MS. ⁴ Notis, MS. Fr. Ambos. ⁵ Verum solamen MS. ⁶ Compleam MS. Fr. Ambos. ⁷ Tua solum coegerunt, mihi in æternum colenda, mandata MS. ⁸ Genes. cap. 19. comm. 26. ⁹ Habitavit MS.

tecum ¹ carnali fruerer voluptate, utrum id amore, vel libidine agerem, ² incertum pluribus habebatur. Nunc autem finis indicat, quo id inchoaverim principio. Omnes denique mihi voluptates interdixi, ut tuæ ³ parerem voluntati. Nihil mihi reservavi, nisi sic tuam nunc præcipue fieri. Quæ vero tua sit iniquitas, perpende, si merenti amplius persolvis minus, imo nihil penitus: præsertim cum parvum sit quod exigeris, & tibi facillimum. Per ipsum itaque, cui te obtulisti, Deum te obsecro, ut quoquo modo potes tuam mihi præsentiam reddas, consolationem videlicet mihi aliquam rescribendo. Hoc saltem pacto, ut sic recreata divino alacrior vacem obsequio. Cum me ad ⁴ temporales olim voluptates expeteres, crebris me Epistolis visitabas, frequenti carmine tuam in ore omnium Heloissam ponebas. Me plateæ omnes, me domus singulæ resonabant. Quanto autem rectius me nunc in Deum, quam tunc in libidinem excitares? Perpende obsecro quæ debes, attende quæ postulo; & longam Epistolam brevi fine ⁵ concludo. Vale unice.

¹ *Sacra illa connubiali & gratissima MS.* ² *Sub iudice lis fuit MS.* ³ *Inseritur Sola MS.* ⁴ *Priores eas delicias, nobismet semper reminiscendas MS.* ⁵ *Ad exitum perduco MS.*

E P I S T O L A II.
A B Æ L A R D I.

Quæ est Responſio ad HELOISSAM.

A R G U M E N T U M.

P*R*ecedenti Heloiſſæ Epistolæ reſcribens Abælardus ſilentium ſuum tam diuturnum, minime de incuria, aut obliuiis profeſſum eſſe ſummo animi candore teſtatur; ſed hinc ortam eſſe cauſam, quod de ipſius prudentia, doctrina, pietate, moribus denique inculpatis tantum conſideret, ut eam, vel præceptis, vel ſolatiis, neutiquam indigere crederet. Monet autem, ut ingenue explicet, quid inſtitutorum, quid conſolationum, ſibi reſcribi vellet: & ipſius votis reſpondere pollicetur. Obſecrat, ut tam ipſa, quam ſanctiſſimus ſociarum virginum, & viduarum chorus precibus Diuinum ſibi auxilium conciliet. Quanta apud Deum ſint precum vires, præcipue vero uxorū pro maritis implorantium, luculenter ex auctoritate S. S. Scripturarum comprobat. Precum deinde ipſam Formulam commemorat, qua in Monasterio pro Fundatoris abſentis ſalute ſacras fœminas ſingulis horis Canonicis uti vellet. Rogat præterea, ut quocunque modo, quocunque loco eum ex hac vita demigrare contingeret, defuncti corpus ad Paracletenſe Cœnobium deferri, ibique ſepeliri curaret.

Heloiffæ, dilectiſſimæ Sorori ſuæ in Chriſto,
ABÆLARDUS, Frater ejus in ipſo.

QUOD poſt noſtram à ſæculo ad Deum conuerſionem nondum tibi aliquid conſolationis vel exhortationis ſcripſerim, non negligentia meæ; ſed tuæ, de qua ſem-

semper plurimum confido, prudentiæ imputandum est. Non enim eam his indigere credidi, cui abundanter quæ necessaria sunt, divina gratia impertivit; ut tam verbis quam exemplis errantes valeas ¹ docere, pusillanimos consolari, trepidos exhortari: sicut & facere jamdudum consuevisti cum sub Abbatissa Prioratum obtineres. Quod si nunc tanta diligentia tuis provideas filiabus, quanta tunc sororibus; satis esse credimus, ut jam omnino superfluam doctrinam, vel exhortationem nostram, arbitremur. Sin autem humilitati tuæ aliter videtur, & in iis etiam, quæ ad Deum pertinent, magisterio nostro atque scriptis indiges, super his quæ velis, scribe mihi, ut ad ipsam rescribam prout Dominus mihi annuerit. Deo autem gratias, qui gravissimorum & assiduorum periculorum meorum sollicitudinem vestris cordibus inspirans, ² afflictionis meæ participes vos fecit; ut orationum suffragio vestrarum Divina miseratio me protegat, & velociter Sathanam sub pedibus nostris conterat. Ad hoc autem præcipue Psalterium, quod à me sollicite requisisti, soror in sæculo quondam chara, nunc in Christo charissima, mittere maturavi. In quo videlicet pro nostris magnis & multis excessibus, & quotidiana periculorum meorum instantia ³ jure Domino sacrificium immoles orationum. Quantum autem locum apud Deum & Sanctos ejus fidelium orationes obtineant, & maxime mulierum pro charis suis, & uxorum pro viris, multa nobis occurrunt testimonia & exempla. Quod diligenter attendens ⁴ Apostolus, sine intermissione orare nos admonet. Legimus Dominum Moyse dixisse, *Dimitte me ut irascatur furor meus.* Et ⁵ Hieremiæ: *Tu vero, inquit, noli orare pro populo hoc, & non obsistas mihi.* Ex quibus videlicet verbis manifeste Dominus ipse profitetur orationes Sanctorum, quasi quoddam frænum iræ ipsius immittere, quo scilicet ipsa coërceatur, ne quantum merita peccantium exigunt ipsa in eos sæviat. Ut quem ad vindictam justitiam quasi spontaneum ducit, amicorum supplicatio ⁷ flectat, & tanquam invitum

¹ Informare, MS. ² Sortis iniqua MS. ³ Assiduitate MS. ⁴ 2 Thess. cap. 5. comm. 17. ⁵ Exod. cap. 32. comm. 10. ⁶ Hierem. cap. 7. comm. 16. ⁷ Preces flectant, MS.

quasi vi quadam ¹ retineat. Sic quippe oranti vel oraturo dicitur, ² *Dimitte me, & ne obsistas mihi.* Præcipit ³ Dominus ne oretur pro impiis. Orat justus Domino prohibente, & ab ipso impetrat quod postulat, & irati iudicis sententiam immutat. Sic quippe de Moyse subjunctum est: ⁴ *Et placatus factus est Dominus de malignitate quam dixit facere populo suo.* Scriptum est ⁵ alibi de universis operibus Dei: ⁶ *Dixit, & facta sunt.* Hoc autem loco & dixisse memoratur quod de afflictione populus meruerat, & virtute orationis ⁷ præventus non impleſſe quod dixerat. Attende itaque quanta sit orationis virtus, si quod jubemur, oremus: quando id quod orare Prophetam Deus prohibuit, orando tamen obtinuit, & ab eo quod dixerat eum avertit. Cui & alius Propheta dicit: ⁸ *Et cum iratus fueris, misericordie recordaberis.* Audiant id atque advertant Principes ⁹ terreni, qui occasione præpositæ & edictæ justitiæ suæ obstinati magis quam justi reperiuntur, & se remissos videri erubescunt si misericordes fiant, & mendaces si edictum suum mutent, vel quod minus provide statuerunt non impleant, etsi verba rebus emendent. Quos quidem recte dixerim ¹⁰ Jephtæ comparandos, qui quod stulte voverat, stultius adimplens; ¹¹ unicam interfecit. Qui vero ejus membrum fieri cupit, tunc cum ¹² Psalmista dicit, *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* *Misericordia*, sicut scriptum est, ¹³ *Judicium exaltat*, attendens quod alibi Scriptura comminatur, *Judicium sine misericordia in eum qui misericordiam non facit.* Quod diligenter ipse Psalmista ¹⁴ considerans, ad supplicationem uxoris Nabal Carmeli juramentum, quod ex justitia fecerat, de viro ejus scilicet & ipsius domo delenda, per misericordiam ¹⁵ cassavit. Orationem itaque justitiæ prætulit, & quod vir deliquerat, supplicatio uxoris delevit. In quo quidem tibi, soror, exemplum proponitur, & securitas datur, ut si hujus oratio apud

¹ Retineant, MS. ² Exod. cap. 32. comm. 10. ³ Hierem. cap. 7. comm. 16.
⁴ Exod. cap. 32. comm. 14. ⁵ Alicubi MS. ⁶ Psal. 148. comm. 2. ⁷ Inter-
ceptus MS. ⁸ Abac. cap. 3. comm. 2. ⁹ Terrestres MS. ¹⁰ Judic. cap. 11.
comm. 39. ¹¹ Inferitur Sibi que charissimam natam MS. ¹² Psal. 101. comm. 1.
¹³ Epistol. Jacob. cap. 2. comm. 13. ¹⁴ Lib. Samuel. cap. 25. comm. 1.
¹⁵ Perpendens, MS. ¹⁶ Incassum redidit. MS.

hominem tantum obtinuit, quid apud Deum tua pro me audeat instruaris. Plus quippe Deus, qui pater est noster, filios diligit; quam David foeminam supplicantem. Et ille quidem pius & misericors habebatur, sed ipsa pietas & misericordia Deus est. Et quæ tunc supplicabat mulier, sæcularis erat & Laica, nec ex sanctæ devotionis professione Domino ¹ copulata. Quod si ex te minus ad impetrandum sufficias, sanctus qui tecum est, tam virginum quam viduarum Conventus, quod per te non potes, obtinebit. Cum enim discipulis Veritas dicat, ² *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Et rursus, ³ *Si duo ex vobis consenserint de omni re quam petierunt, fiet illud à Patre meo:* quis non videat quantum apud Deum valeat sanctæ congregationis frequens oratio? Si, ut Apostolus asserit, ⁴ *Multum valet oratio iusti assidua,* quid de multitudine sanctæ congregationis sperandum est? Nosti, charissima soror, ex Homilia Beati Gregorii XXXVIII. quantum suffragium invito seu contradicenti fratri oratio fratrum naturæ ⁵ attulerit. De quo jam ad extremum ducto quanta periculi anxietate miserrima ejus anima laboraret, & quanta desperatione & tædio vitæ fratres ab oratione revocaret, quid ibi diligenter scriptum sit tuam minime latet prudentiam. Atque utinam confidentius te, & sanctarum Conventum sororum, ad orationem invitet, ut me scilicet vobis ipse vivum custodiat, per quem ⁶ Paulo attestante, mortuos etiam suos de resurrectione mulieres acceperunt. Si enim veteris & Evangelici Testamenti paginas revolvās, invenies maxima resurrectionis miracula solis vel maxime sceminis exhibita fuisse, pro ipsis, vel de ipsis facta. Duos quippe mortuos suscitatos ad supplicationes maternas vetus commemorat Testamentum, per ⁷ Heliam scilicet, & ipsius discipulum ⁸ Helisæum. Evangelium vero trium tantum mortuorum suscitationem à Domino factam continet, quæ mulieribus exhibita, maxime illud, quod supra commemoravimus, Apostolicum dictum rebus suis confirmant. ⁹ *Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.* Filium

¹ *Conjuncta.* MS. ² Matth. cap. 18. comm. 20. ³ Ibidem. comm. 19.
⁴ Jacob. cap. 5. comm. 16. ⁵ *Mature* MS. Fr. Ambros. ⁶ Hebr. cap. 11. com.
 35. ⁷ 2 Reg. cap. 17. ⁸ 2 Reg. cap. 4. ⁹ Heb. cap. 11. comm. 35.

quippe viduæ ad portam civitatis ¹ Naym fuscitatum matri reddidit, ejus compassione ² compunctus. Lazarum quoque amicum suum ³ ad obsecrationem sororum ejus, ⁴ Mariæ videlicet ac Marthæ, fuscitavit. Quo etiam ⁵ Archisynagogi filiæ hanc ipsam gratiam ad petitionem patris impendente, ⁶ *Mulieres de resurrectione mortuos suos acceperunt.* Cum hæc videlicet fuscitata proprium de morte receperit corpus, sicut illæ corpora suorum. Et paucis quidem intervenientibus hæ factæ sunt resuscitationes. Vitæ vero nostræ conservationem multiplex vestræ devotionis oratio facile obtinebit. Quarum tam abstinencia quam continentia Deo sacra, quanto ipsi gratior habetur, tanto ipsum propitiorem inveniet. Et plerique fortassis horum qui fuscitati sunt nec fideles extiterunt, sicut nec ⁷ vidua prædicta, cui non roganti filium Dominus fuscitavit, fidelis extitisse legitur. Nos autem invicem non solum fidei colligat integritas, verum etiam ejusdem religionis professio sociat. Ut autem sacro-sanctum Collegii vestri nunc omittam Conventum, in quo plurimarum virginum ac viduarum devotio Domino jugiter deservit; ad te unam veniam, cujus apud Deum sanctitatem plurimum non ambigo posse, & quæ potes mihi præcipue debere, maxime in tantæ adversitatis laboranti discrimine. Memento itaque semper in orationibus tuis ejus, qui ⁸ specialiter est tuus, & tanto confidentius in oratione vigila, quanto id esse tibi recognoscis justius, & ob hoc ipsi qui orandus est acceptabilius. Exaudi, obsecro, aure cordis, quod sæpius audisti aure corporis. Scriptum est in Proverbiis, ⁹ *Mulier diligens corona est viro suo.* Et rursum, ¹⁰ *Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum: & hauriet jucunditatem à Domino.* Et iterum, ¹¹ *Domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem proprie uxori prudens.* Et in Ecclesiastico, ¹² *Mulieris bonæ beatus vir.* Et post pauca, *Pars bona, mulier bona.* Et juxta auctoritatem Apostolicam, ¹³ *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem.* Cujus quidem rei experimentum in

¹ Luc. cap. 7. comm. 15. ² Commiseratione vere paterna MS. ³ Rogatu MS. ⁴ Joan. cap. 11. comm. 44. ⁵ Matth. cap. 9. comm. 12. ⁶ Epist. ad Hebr. cap. 9. com. 35. ⁷ Luc. cap. 7. comm. 15. ⁸ Ex omnibus MS. ⁹ Prov. cap. 12. comm. 4. ¹⁰ Prov. cap. 18. comm. 22. ¹¹ Ecclesiastic. cap. 26. comm. 1. ¹² Ibidem. ¹³ 1 Cor. cap. 7. comm. 14.

regno præcipue nostro, id est Francorum, divina ¹ specialiter exhibuit gratia, cum ad orationem videlicet uxoris magis quam ad sanctorum ² prædicationem, Clodoveo Rege ad fidem Christi converso regnum sic universum divinis legibus mancipaverunt, ut exemplo maxime superiorum ad orationis ³ instantiam inferiores provocarentur. Ad quam quidem instantiam Dominica nos vehementer invitans parabola, ⁴ *Ille, inquit, si perseveraverit pulsans: dico vobis, quia si non dabit ei eo quod amicus illius sit, propter improbitatem ejus surget, & dabit ei quotquot habet necessarios.* Ex hac profecto, ut ita dicam, orationis improbitate, sicut supra memini, Moyses divinæ justitiæ severitatem ⁵ enervavit, & sententiam immutavit. Nosti, dilectissima, quantum charitatis affectum præsentiae meæ Conventus olim vester in oratione solitus sit exhibere. Ad expletionem namque quotidie singularum Horarum specialem pro me Domino supplicationem hanc offerre consuevit, ut Responso proprio, cum Versu ejus præmissis & decantatis, Preces his & Collectam in hunc modum subjungeret. Responsum. ⁶ *Non me derelinquas, nec discedas à me Domine.* Vers. *In adjutorium meum semper intende Domine.* Preces. ⁷ *Salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te.* ⁸ *Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.* ⁹ Oratio. *Deus, qui per servulum tuum ancillulas tuas in nomine tuo dignatus es aggregare, te quaesumus; ut tam ipsi quam in nobis in tua tribuas perseverare voluntate. Per Dominum, &c.* Nunc autem absenti mihi tanto amplius orationum vestrarum opus est suffragio, quanto majoris anxietate periculi constringor. Supplicando itaque postulo, & postulando supplico, quatenus præcipue nunc absens experiar quam vera charitas vestra erga absentem extiterit, singulis videlicet Horis expletis, hunc Orationis propriæ modum adnectens. Responf. ¹⁰ *Ne derelinquas me Domine pater & dominator vitæ meæ, ut non corruam in conspectu adversariorum meorum: ne gaudeat de me inimicus meus.* Vers. ¹¹ *Apprehende arma & scutum, &*

¹ Præcipue MS. ² Conciones MS. ³ Vim instam MS. ⁴ Luc. cap. 11. comm. 8. ⁵ Debilitavit MS. ⁶ Psal. 34. comm. 32. ⁷ Psal. 85. comm. 2. ⁸ Psal. 101. comm. 2. ⁹ Oremus MS. Fr. Ambos. ¹⁰ Ecclesiastic. 23. com 1. ¹¹ Psal. 34. comm. 2.

quippe viduæ ad portam civitatis ¹ Naym fuscitatum matri reddidit, ejus compassione ² compunctus. Lazarum quoque amicum suum ³ ad obsecrationem sororum ejus, ⁴ Mariæ videlicet ac Marthæ, fuscitavit. Quo etiam ⁵ Archisynagogi filiæ hanc ipsam gratiam ad petitionem patris impendente, ⁶ *Mulieres de resurrectione mortuos suos acceperunt.* Cum hæc videlicet fuscitata proprium de morte receperit corpus, sicut illæ corpora suorum. Et paucis quidem intervenientibus hæ factæ sunt resuscitationes. Vitæ vero nostræ conservationem multiplex vestræ devotionis oratio facile obtinebit. Quarum tam abstinencia quam continentia Deo sacra, quanto ipsi gratior habetur, tanto ipsum propitiorem inveniet. Et plerique fortassis horum qui fuscitati sunt nec fideles extiterunt, sicut nec ⁷ vidua prædicta, cui non roganti filium Dominus fuscitavit, fidelis extitisse legitur. Nos autem invicem non solum fidei colligat integritas, verum etiam ejusdem religionis professio sociat. Ut autem sacro-sanctum Collegii vestri nunc omittam Conventum, in quo plurimarum virginum ac viduarum devotio Domino jugiter deservit; ad te unam veniam, cujus apud Deum sanctitatem plurimum non ambigo posse, & quæ potes mihi præcipue debere, maxime in tantæ adversitatis laboranti discrimine. Memento itaque semper in orationibus tuis ejus, qui ⁸ specialiter est tuus, & tanto confidentius in oratione vigila, quanto id esse tibi recognoscis justius, & ob hoc ipsi qui orandus est acceptabilius. Exaudi, obsecro, aure cordis, quod sæpius audisti aure corporis. Scriptum est in Proverbiis, ⁹ *Mulier diligens corona est viro suo.* Et rursum, ¹⁰ *Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum: & hauriet jucunditatem à Domino.* Et iterum, ¹¹ *Domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem proprie uxoris prudens.* Et in Ecclesiastico, ¹² *Mulieris bonæ beatus vir.* Et post pauca, *Pars bona, mulier bona.* Et juxta auctoritatem Apostolicam, ¹³ *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem.* Cujus quidem rei experimentum in

¹ Luc. cap. 7. comm. 15. ² Commiseratione vere paterna MS. ³ Rogatu MS.
⁴ Joan. cap. 11. comm. 44. ⁵ Matth. cap. 9. comm. 12. ⁶ Epist. ad Hebr.
cap. 9. com. 35. ⁷ Luc. cap. 7. comm. 15. ⁸ Ex omnibus MS. ⁹ Prov. cap. 12.
comm. 4. ¹⁰ Prov. cap. 18. comm. 22. ¹¹ Ecclesiastic. cap. 26. comm. 1.
¹² Ibidem. ¹³ 1 Cor. cap. 7. comm. 14.

regno præcipue nostro, id est Francorum, divina ¹ specialiter exhibuit gratia, cum ad orationem videlicet uxoris magis quam ad sanctorum ² prædicationem, Clodoveo Rege ad fidem Christi converso regnum sic universum divinis legibus mancipaverunt, ut exemplo maxime superiorum ad orationis ³ instantiam inferiores provocarentur. Ad quam quidem instantiam Dominica nos vehementer invitans parabola, ⁴ *Ille, inquit, si perseveraverit pulsans: dico vobis, quia si non dabit ei eo quod amicus illius sit, propter improbitatem ejus surget, & dabit ei quotquot habet necessarios.* Ex hac profecto, ut ita dicam, orationis improbitate, sicut supra memini, Moyses divinæ justitiæ severitatem ⁵ enervavit, & sententiam immutavit. Nosti, dilectissima, quantum charitatis affectum præsentia meæ Conventus olim vester in oratione solitus sit exhibere. Ad expletionem namque quotidie singularum Horarum specialem pro me Domino supplicationem hanc offerre consuevit, ut Responso proprio, cum Versu ejus præmissis & decantatis, Preces his & Collectam in hunc modum subjungeret. Responsum. ⁶ *Non me derelinquas, nec discedas à me Domine.* Vers. *In adiutorium meum semper intende Domine.* Preces. ⁷ *Salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te.* ⁸ *Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.* ⁹ Oratio. *Deus, qui per servulum tuum ancillulas tuas in nomine tuo dignatus es aggregare, te quaesumus; ut tam ipsi quam in nobis in tua tribuas perseverare voluntate. Per Dominum, &c.* Nunc autem absenti mihi tanto amplius orationum vestrarum opus est suffragio, quanto majoris anxietate periculi constringor. Supplicando itaque postulo, & postulando supplico, quatenus præcipue nunc absens experiar quam vera charitas vestra erga absentem extiterit, singulis videlicet Horis expletis, hunc Orationis propriæ modum adnectens. Responf. ¹⁰ *Ne derelinquas me Domine pater & dominator vitæ meæ, ut non corruam in conspectu adversariorum meorum: ne gaudeat de me inimicus meus.* Vers. ¹¹ *Apprehende arma & scutum, &*

¹ Præcipue MS. ² Conciones MS. ³ Vim instam MS. ⁴ Luc. cap. 11. comm. 8. ⁵ Debilitavit MS. ⁶ Psal. 34. comm. 32. ⁷ Psal. 85. comm. 2. ⁸ Psal. 101. comm. 2. ⁹ Oremus MS. Fr. Ambos. ¹⁰ Ecclesiastic. 23. com 1. ¹¹ Psal. 34. comm. 2.

exurge in adjutorium mihi. Ne gaudeat. Preces. ¹ Saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem in te. Mitte ei Domine auxilium de sancto: & de Syon tuere eum. Eslo ei Domine turris fortitudinis à facie inimici. Domine exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat. Oratio. ² Deus qui per seruum tuum ancillulas tuas in nomine tuo dignatus es aggregare, te quaesumus, ut eum ab omni aduersitate protegas, & ancillis tuis incolumem reddas. Per Dominum, &c.

Quod si me Dominus in manibus inimicorum tradiderit, scilicet ut ipsi praevalentes me interficiant, aut quocunque casu viam universae carnis absens à vobis ingrediar: cadaver obsecro nostrum ubicumque vel sepulchrum vel sepultum, vel expositum jacuerit, ad Cimiterium vestrum deferri faciatis, ubi filiae ³ nostrae, imo in Christo sorores, sepulchrum nostrum saepius videntes, ad preces pro me Domino fundendas amplius invitentur. Nullum quippe locum animae doleanti de peccatorum suorum errore desolatæ tutiorem ac salubriorem abitor, quam eum qui vero Paracletus, id est Consolatori proprie consecratus est, & de ejus nomine specialiter insignitus. Nec Christianae sepulturae locum rectius apud aliquot fideles, quam apud foeminas in Christo devotas consistere censeo. Quae de Domini Jesu Christi ⁴ sepultura sollicitae, eam unguentis pretiosis, & prævenerunt & subsecutae sunt, & circa ejus sepulchrum studiose vigilantes, & sponsi mortem ⁵ lachrymabiliter plangentes, sicut scriptum est, ⁶ *Mulieres sedentes ad monumentum lamentabantur flentes Dominum.* Primo ibidem de resurrectione ejus Angelica apparitione & allocutione sunt consolatae, & statim ipsius de resurrectionis gaudia, eo bis eis apparente, percipere meruerunt, & manibus contrectare. Illud autem demum super omnia postulo, ut quae nunc de corporis mei periculo nimia sollicitudine laboratis, tunc praecipue de salute animae sollicitae, quantum dilexeritis vivum exhibeatis defuncto, orationum videlicet vestrarum speciali quodam & proprio suffragio.

Vive, vale, vivantque tuae, valeantque sorores

Vivite, sed ⁷ Christo quaeso mei memores. —

¹ Psal. 85. comm. 2. ² Oremus MS. Fr. Ambos. ³ Vestra MS. Fr. Ambos.
⁴ Marc. 16. comm. 1. 2. ⁵ Plurimis lacrymis argentes MS. ⁶ Matth. cap. 27. comm. 61. ⁷ Domino MS. Fr. Ambos.

EPISTOLA II.
HELOISSÆ.

Quæ est Responsio HELOISSÆ ad ABÆLARDUM.

ARGUMENTUM.

PER Epistolam hancce planctibus, & doloribus plenissimam plorat Heloissa & suam, & Monacharum suarum, nec non ipsius Abælardi miseram conditionem, accepta lamentandi occasione ex postrema præcedentis Epistolæ parte, in qua de sua ex hac vita migratione meminit Abælardus. Blandissima autem utitur eloquentia, luctuque pereleganti fit amabilior. Philomelæ cantibus suaviore querelæ vel è ferreis pectoribus invitas extorquent lacrymas, Stoicosque prorsus Lectores ad miserationem suarum, & Abælardi calamitatum impellit. Plangit Abælardi fatale vulnus, quod simul officium Patris, Mariti nomen, Uxoris amœnissimas abstulit delicias. Multa etiam de ipsis desideriis inardescentibus, mellitisque voluptatibus olim cum Abælardo suo expertis, dudum amissis, nunquam iterandis, conqueritur. Proinde exteriorem religionem suam non incongrue extenuat, illamque simulationi potius quam pietati sinceræ attribuendam confitetur. Abælardi precibus adjuvari supplicat, suasque laudes humiliter rejicit.

Unico suo post Christum, Unica sua in Christo.

MIROR (unice meus) quod præter consuetudinem Epistolarum, imo contra ipsum ordinem naturalem rerum, in ipsa fronte salutationis Epistolaris me tibi præponere præsumpsisti : fœminam videlicet viro,

viro, uxorem marito, ancillam Domino, Monialem Monacho & Sacerdoti, Diaconissam Abbati. Rectus quippe ordo est & honestus, ut qui ad superiores vel ad pares scribunt, eorum quibus scribunt nomina suis anteponant. Sin autem ad inferiores, præcedunt scriptionis ¹ ordine qui præcedunt rerum dignitate. Illud etiam non parva admiratione suscepimus, quod quibus consolationis remedium afferre debuisti, desolationem auxisti; & quas mitigare debueras, excitasti lachrymas. Quæ enim nostrum siccis oculis audire possit, quod circafinem Epistolæ posuisti dicens, ² *Quod si me Dominus in manus inimicorum tradiderit, ut me scilicet prævalentes interficiant, &c.* O charissime, quo id animo cogitasti, quo id ore dicere sustinuisti? ³ Nunquam ancillulas suas adeo Deus obliviscatur, ut eas tibi superstites reservet. Nunquam nobis vitam illam concedat, quæ omni genere mortis sit gravior. Te nostras exequias celebrare, te nostras Deo animas convenit commendare, & quas Deo aggregasti, ad ipsum præmittere; ut nulla amplius de ipsis perturberis sollicitudine, & tanto lætior nos subsequaris, quanto securior de nostra salute jam fueris. Parce obsecro, domine, parce hujusmodi dictis, quibus miseras miserrimas facias; & ut ipsum quodcumque vivimus ne nobis auferas ante mortem. ⁴ Sufficit diei malicia sua, & dies illa omnibus, quos inveniet, satis secum sollicitudinis afferet omni amaritudine involuta. *Quid enim necesse est, inquit Seneca, mala arcescere, & ante mortem vitam perdere?* Rogas unice, ut quocumque casu nobis absens hanc vitam finieris? ad Cimitærium nostrum corpus tuum adferri faciamus: ut orationum scilicet nostrarum ex assidua tui memoria ampliorem assequaris fructum. At vero quomodo memoriam tui à nobis labi posse suspicaris? Aut quod orationi tempus tunc erit commodum, quando summa perturbatio nihil permittet quietum? cum

¹ Scribendi vero MS. ² Vid. pag. 60. ³ Inferitur *Et non possum in silentio obnuere illud Poeticum ad meas res adversas apprimere spectans:*

----- *Quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumve aut duri miles Ulyssis
Temperet à lacrymis* ----- MS.

⁴ Matth. cap. 6. comm. 34.

nec anima rationis sensum, nec lingua sermonis retinebit usum? Cum mens insana in ipsum, ut ita dicam, Deum magis irata quam pacata, non tam orationibus ipsum placabit quam querimoniis irritabit? Flere tunc miseris tantum vacabit, non orare licebit, & te magis subsequi quam sepelire maturandum erit, ut potius & nos consepeliendæ simus, quam sepelire possimus. Quæ cum in te nostram amiserimus vitam, vivere te recedente nequaquam poterimus. Atque utinam nec tunc usque possimus! Mortis tuæ mentio ¹ mors quædam nobis est. Ipsa autem mortis hujus veritas quid, si nos invenerit, futura est? Nunquam Deus annuat, ut hoc tibi debitum superstites persolvamus, ut hoc tibi patrocínio subveniamus, quod à te penitus expectamus. In hoc utinam te præcessuræ, non secuturæ. Parce itaque obsecro nobis, parce itaque unicæ saltem tuæ, hujusmodi scilicet superfedendo verbis, quibus, tanquam gladiis mortis, nostras transverberas animas: ut quod mortem prævenit ipsa morte gravius sit. Confectus mœrore animus quietus non ² est, nec Deo sincere potest vacare mens perturbationibus ³ occupata. Noli, obsecro, divinum impedire servitium, cui nos maxime mancipasti. Omne inevitabile, quod cum acciderit, mœrorem maximum secum inferet, ut subito veniat optandum est; ne timore inutili diu ante cruciet, cui nulla succurri providentia potest. Quod & Poeta bene ⁴ considerans Deum precatur dicens,

*⁵ Sit subitum quodcumque paras, sit cæca futuri
Mens hominum fati. Liceat sperare timenti.*

Quid autem te amisso sperandum mihi superest? aut quæ in hac peregrinatione causa remanendi, ubi nullum nisi te ⁶ remedium habeam, & nullum aliud in te nisi hoc ipsum, quod vivis omnibus de te mihi aliis voluptatibus interdictis, cui nec præsentia tua concessum est frui, ut quandoque mihi reddi valeam? O si fas sit dici crudelem mihi per omnia Deum! O inclementem clementiam, O infortunatam fortunam! quæ jam in me universi conaminis sui tela in tan-

¹ Inferitur Etiam cogitatio MS. ² Nunquam quiescit MS. ³ Tantis & tam savis tempestatibus agitata MS. ⁴ Secum revolvens divos his precibus petit MS. ⁵ Lucan. Lib. 2. Vers. 14, 15: ⁶ Vel opem MS.

rum consumpsit, ut quibus in alios sæviat jam non habeat! Plenam in me pharetram exhaustit, ut frustra jam alii bella ejus formident. Nec si ei adhuc telum aliquod superesset, locum in me vulneris inveniret. Unum inter tot vulnera metuit, ne morte supplicia finiam. Et cum interimere non cesset, interitum tamen quem accelerat, timet. O me miserarum miserrimam! infelicium infelicissimam, quæ quanto universis in te foeminis prælata sublimiorem obtinui gradum, tanto hinc prostrata graviolem in te & in me pariter perpeffa sum casum! Quanto quippe altior ascendentis gradus, tanto gravior corruentis ¹ casus. Quam mihi nobilium ac potentium foeminarum fortuna unquam præponere potuit aut æquare? Quam denique adeo dejecit & dolore conficere potuit? Quam in te ² mihi gloriam contulit? quam in te mihi ruinam intulit? Quam mihi vehemens in utramque partem extitit, ut nec in bonis nec in malis modum ³ habuerit? Quæ, ut me miserrimam omnium faceret, omnibus ante beatiolem effecerat. Ut cum quanta perdidit pensarem, tanto me majora consumerent lamenta, quanto me majora oppresserant damna: & tanto major amissorum succederet dolor, quanto major possessorum præcesserat amor, & summæ voluptatis gaudia summa mœoris terminaret tristitia. Et ut ex injuria major indignatio surgeret, omnia in nobis æquitatis jura pariter sunt perversa. Dum enim solliciti amoris gaudiis fruemur, & ut turpiore, sed expressiore ⁴ vocabulo utar, ⁵ fornicationi vacaremus, divina nobis ⁶ severitas pepercit. Ut autem illicita licitis correximus, & honore conjugii turpitudinem fornicationis operuimus, ira Domini manum suam super nos vehementer ⁷ aggravavit, & immaculatum non pertulit thorum, qui diu ante sustinuerat pollutum. Deprehensis in quovis adulterio viris hæc fatis esset ad vindictam poena quam pertulisti. Quod ex adulterio promerentur alii, id tu ex conjugio incurristi; per quod jam te omnibus satisfac-

¹ Vita MS. Fr. Ambos. ² Inferitur & cum Claudiano,

Tollor in altum
Ut casu graviore ruar MS.

³ Posuerit MS. ⁴ Sermonibus expressioribus MS. ⁵ Veneri minus licite. ⁶ Jussitia MS. ⁷ Graviorem reddidit MS.

cisse confidebas injuriis. Quod ¹ fornicatoribus suis adulteræ, hoc propria uxor tibi contulit. Nec cum pristinis vacaremus voluptatibus, sed cum jam ad tempus segregati castius viveremus, te quidem Parisiis Scholis præsidente, & me ad imperium tuum Argenteoli cum Sanctimonialibus conversante. Divisis itaque sic nobis ² adinvicem ut tu studiosius Scholis, ego liberius orationi sive sacræ lectionis meditationi vacarem; & tanto nobis sanctius quanto castius degentibus, solus in corpore luiti quod duo pariter commiseramus. Solus in pœna fuisti, duo in culpa: & qui minus debueras, totum pertulisti. Quanto enim amplius te pro me humiliando satisfaceras, & me pariter & totum genus meum sublimaveras; tanto te minus tam apud Deum, quam apud illos proditores obnoxium pœnæ reddideras. O me miseram in tanti sceleris causa progenitam! O summam in viros summos & consuetam fœminarum perniciem! Hinc de muliere cavenda scriptum est in Proverbiis: ³ *Nunc ergo, fili, audi me, & attende verbis oris mei. Ne abstrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris semitis ejus. Multos enim vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Vix inferi domus ejus penetrantes in inferiora mortis.* Et in Ecclesiastæ. ⁴ *Lustravi universa animo meo, & inveni amariorē morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus. Vincula enim sunt manus ejus. Qui placet Deo, effugiet eam. Qui autem peccator est, capietur ab illa.* ⁵ Prima statim mulier de Paradiso virum ⁶ captivavit, & quæ ei à Domino creata fuerat in auxilium, in summum ei conversa est exitium. ⁷ Fortissimum illum Nazarenum Domini & Angelo nunciante conceptum Dalila sola superavit, & eum inimicis proditum & oculis privatum ad hoc tandem dolor compulit, ut se pariter cum ruina hostium opprimeret. ⁸ Sapientissimum omnium Salomonem, sola quam sibi copulaverat mulier infatuavit, & in tantam compulit insaniam, ut eum quem ad ædificandum sibi Dominus templum elegerat,

¹ *Scorsatoribus* MS. ² *Ab invicem* MS. Fr. Ambos. ³ Proverb. cap. 8. comm. 24, 25, 26 & 27. ⁴ Ecclesiast. cap. 8. comm. 26, 27. ⁵ Genes. cap. 3. comm. 6. ⁶ *Illaqueavit* MS. ⁷ Lib. Judicum, cap. 16. ⁸ 1 Lib. Reg. cap. 11.

patre ejus David, qui justus fuerat, in hoc reprobato, ad idololatriam ipsa usque in finem vitæ deiceret; ipso, quem tam verbis quam scriptis prædicabat atque docebat, divino cultu derelicto. ¹ Job sanctissimus in uxore novissimam atque gravissimam sustinuit pugnam, quæ eum ad maledicendum Deo stimulabat. Et callidissimus ² temptator hoc optime noverat, quod sæpius expertus fuerat; virorum videlicet ruinam in uxoribus esse facillimam. Qui denique etiam usque ad nos consuetam extendens malitiam, quem de fornicatione sternere non potuit, de conjugio temptavit: & bono male est usus, qui malo male uti non est permissus. Deo saltem super hoc gratias, quod me ille, ut supra positas scæminas in culpam ex consensu non traxit, quam tamen in causam commissæ malitiæ ex affectu convertit. Sed & si purget animum meum innocentia, nec hujus reatum sceleris consensus incurrat: peccata tamen multa præcesserunt, quæ me penitus immunem ab hujus reatu sceleris esse non sinunt. Quod videlicet diu ante carnalium ³ illecebrarum voluptatibus serviens, ipsa tunc merui quod nunc plector, & præcedentium in me peccatorum sequentia merito facta sunt pœna. Etiam malis initiis perversus imputandus est exitus. Atque utinam hujus præcipue commissi dignam agere valeam pœnitentiam, ut pœnæ illi tuæ vulneris illati ex longa saltem pœnitentiæ contritione vicem quoquo modo ⁴ recompensare queam: & quod tu ad horam in corpore pertulisti, ego in omni vita, ut justum est, in contritione mentis suscipiam, & hoc tibi saltem modo, si non Deo, satisfaciam. Si enim vere miserrimi mei animi profitear infirmitatem, qua pœnitentia Deum placare valeam non invenio, quem super hac semper injuria summæ crudelitatis arguo; & ejus dispensationi contraria magis eum ex indignatione offendo, quam ex pœnitentiæ ⁵ satisfactione mitigo. Quomodo etiam pœnitentia peccatorum dicitur, quantacunque sit corporis afflictio, si mens adhuc ipsam peccandi retinet voluntatem, & pristinis æstuat desideriis? Facile quidem est quemlibet confitendo peccata seipsum accusare, aut etiam

¹ Jobi cap. 11. ² Inferorum Princeps MS. ³ Illicitarum MS. ⁴ Rependere MS. ⁵ Piaculo MS.

in exteriori satisfactione corpus affligere. Difficillimum vero est à desideriis maximarum voluptatum avellere animum. Unde & merito sanctus ¹ Job cum præmisisset, *Dimittam adversum me eloquium meum*, id est laxabo linguam, & aperiam os per confessionem in peccatorum meorum accusationem: statim adjunxit, ² *Loquar in amaritudine animæ meæ*. Quod Beatus exponens Gregorius, ³ *Sunt*, inquit, *nonnulli, qui apertis vocibus culpas fatentur, sed tamen in confessione gemere nesciunt, & lugenda gaudentes dicunt*. Unde qui culpas suas detestans loquitur, restat necesse est ut has in ⁴ amaritudine animæ loquatur, ⁵ ut hæc ipsa amaritudo puniat quicquid lingua per mentis judicium accusat. Sed hæc quidem amaritudo veræ penitentiae quam rara sit beatus diligenter attendens Ambrosius: ⁶ *Facilius*, inquit, *inveni qui innocentiam servaverunt, quam qui pœnitentiam egerunt*. In tantum vero illæ, quas pariter exercuimus, amantium voluptates dulces mihi fuerunt; ut nec displicere mihi, nec vix à memoria labi possint. Quocunque loco me vertam, semper se oculis meis cum suis ingerunt desideriis. Nec etiam dormienti suis illusionibus parcunt. Inter ipsa Missarum solemnia, ubi purior esse debet oratio, obscœna earum voluptatum phantasmata ita sibi penitus miserrimam ⁷ captivant animam, ut turpitudinibus illis magis quam orationi vacem. Quæ cum ingemiscere debeam de commissis, suspiro potius de amissis. Nec solum quæ egimus, sed loca pariter & tempora, in quibus hæc egimus, ita tecum nostro infixæ sunt animo, ut in ipsis omnia tecum agam, nec dormiens etiam ab his quiescam. Nonnunquam & ipso motu corporis animi mel cogitationes deprehenduntur, nec à verbis temperant improvisis. O vere me miseram, & illa ⁸ conquestione ingemiscantis animæ dignissimam! ⁹ *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Utinam & quod sequitur veraciter addere queam! *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*. Hæc te gratia, charissime, prævenit,

¹ Jobi cap. 10. comm. 1. ² Jobi cap. 10. comm. 1. ³ Lib. 9. Miral. cap. 32.
⁴ Ibid. cap. 24. ⁵ Inter acerbissimos dolores MS. ⁶ Ut hi puniant MS. ⁷ Lib.
 de penit. cap. 10. ⁸ Implians MS. ⁹ Querela MS. ¹⁰ Epist. ad Ro-
 man. cap. 7. comm. 24.

& ab his tibi stimulis una corporis plaga medendo multas in anima sanavit, & in quo tibi amplius adversari Deus creditur, propitior invenitur. More quidem fidelissimi medici, qui non parcat dolori, ut consulat saluti. Hos autem in me stimulos carnis, hæc ¹ incentiva libidinis ipse juvenilis fervor ætatis, & jucundissimarum experientia voluptatum, plurimum accendunt, & tanto amplius sua me impugnatione opprimunt, quanto infirmior est natura, quam oppugnant. Castam me prædicant, qui non deprehenderunt hypocritam. Munditiam carnis conferunt in virtutem, cum non sit corporis, sed animi virtus. Aliquid laudis apud homines habens, nihil apud Deum mereor, ² qui cordis & renum probator est, & in abscondito videt. Religiosa hoc tempore ³ judicor, in quo jam parva pars religionis non est hypocrisis; ubi ille maximis ⁴ extollitur laudibus, qui humanum non offendit iudicium. Et hoc fortassis aliquo modo laudabile, & Deo acceptabile quoquo modo videtur, si quis videlicet exterioris operis exemplo quacunque intentione non sit Ecclesiæ scandalo, nec jam per ipsum apud infideles nomen Domini blasphemetur, nec apud carnales professionis suæ ordo infametur. Atque hoc quoque nonnullum est divinæ gratiæ donum, ex cuius videlicet munere ⁵ venit non solum bona facere, sed etiam à malis abstinere. Sed frustra istud præcedit, ubi illud non succedit, sicut scriptum est: ⁶ *Declina à malo, & fac bonum.* Et frustra utrumque geritur quod amore Dei non agitur. In omni autem (Deus scit) vitæ meæ statu, te magis adhuc offendere, quam Deum vereor: tibi placere amplius quam ipsi appeto. Tua me ad religionis habitum iussio, non divina traxit dilectio. Vide quam infelicem, & omnibus miserabiliorem ducam vitam, si tanta hic frustra sustineo: nihil habitura remunerationis in futuro. Diu te, sicut multos, simulatio mea fefellit, ut religioni deputares hypochrisin: & ideo nostris te maxime commendans orationibus, quod à te expecto, à me postulas. Noli, obsecro, de me tanta præsumere, ne mihi cesses orando sub-

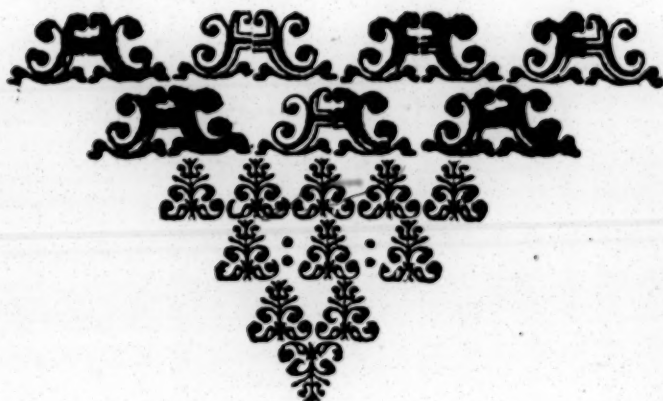
¹ Incendia MS. ² Psalm. 7. ³ Corde MS. Fr. Ambos. ⁴ Exaggeratur MS.
⁵ Fluit MS. Ardentius MS. ⁶ Psalm. 36. comm. 27.

venire. Noli æstimare sanam, ne medicaminis subtrahas gratiam. Noli non egentem credere, ne differas in necessitate subvenire. Noli valitudinem ¹ putare, ne prius corruam quam sustentes labentem. Multis ficta sui laus nocuit, & præsidium quo indigebant, abstulit. Per Esaiam Dominus clamat, ² *Popule meus, qui te beatificant ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Et per Ezechielem, ³ *Vae qui consueitis, inquit, pulvillos sub omni cubitu manus, & cervicialia sub capite ætatis universæ ad decipiendas animas.* E contra autem per Salomonem dicitur, ⁴ *Verba sapientum quasi stimuli, & quasi clavi in altum defixi, qui videlicet vulnera nesciunt palpare, sed pungere.* ⁵ Quiesce obsecro à laude mea, ne turpem adulationis notam & mendacii crimen incurras : aut si quod in me suspicaris bonum, ipsum laudatum ⁶ vanitatis aura ventilet. Nemo medicinæ peritus interiorum morbum ex exterioris habitus inspectione dijudicat. Nulla, quicquid meriti apud Deum obtinent, quæ reprobis æque ut electis communia sunt. Hæc autem ea sunt, quæ exterius aguntur, quæ nulli Sanctorum tam studiose peragunt, quantum hypocritæ. Præsumptum est cor hominis, & inscrutabile etiam : quis cognoscet illud ? Et sunt viæ hominis quæ videntur rectæ : novissima autem illius deducunt ad mortem. Temerarium est in eo iudicium hominis, quod divino tantum reservatur examini. Unde & scriptum est : *Ne laudaveris hominem in vita.* Ne tunc videlicet hominem laudes, dum laudando facere non laudabilem potes. Tanto autem mihi tua laus in me periculosior est, quanto gratior : & tanto amplius ea capior & delector, quanto amplius tibi per omnia placere studeo. Time obsecro semper de me potius quam confidas, ut tua semper sollicitudine adjuver. Nunc vero præcipue timendum est, ubi nullum incontinentiæ meæ superest in te remedium. Nolo me ad virtutem exhortans, & ad pugnam provocans, dicas : ⁷ *Nam virtus in infirmitate perficitur :* &, ⁸ *non coronabitur nisi qui legitime cer-*

¹ Valetudinem MS. Fr. Ambros. ² Isaia cap. 3. comm. 12. ³ Ezech. cap. 13. comm. 18. ⁴ Eccles. cap. 12. comm. 11. ⁵ Cessa quæso me laudibus tuis ad aspera ferre. MS. ⁶ Levitatis MS. ⁷ 2 Epistol. ad Corinth. cap. 12. comm. 9. ⁸ 2 Epistol. ad Timotheum, cap. 2. comm. 5.

taverit. Non quæro coronam victoriæ. Satis est mihi periculum evitare. Tutius evitatur periculum, quam committitur bellum. Quocunque me angulo cœli Deus collocet, satis mihi faciet. Nullus ibi cuiquam invidet, cum singulis quod habebunt suffecerit. Cui quidem consilio nostro, ut ex autoritate quoque robur adjungam, Beatum audiamus Hieronymum: '*Fateor imbecillitatem meam, nolo spe victoriæ pugnare, ne perdam aliquando victoriam.* Quid necesse est certa dimittere, & incerta sectari?

1 Tom. 2. adversus vigilantium.

EPIST.

IN
fu
giti.

EPISTOLA III. ABÆLARDI.

Quæ est Responsio ad HELOISSAM.

ARGUMENTUM.

Quatuor partibus ex quibus tota novissima *Heloissæ* Epistola constare dicitur argute respondet *Abælardus*; singularumque rationes prosequitur, non tam ut seipsum excuset, quam ut ipsam *Heloissam* doceat, hortetur, consoletur. Primo quidem causam assignat propter quam in Epistola sua præcedenti *Heloissæ* nomen suo præposuerat. Secundo, quod casuum variorum, necnon ipsius mortis discriminum mentionem fecerat, se ab ipsa adjuratum scripsisse testatur. Tertio, *Heloissam* propter suorum laudum fastidium comprobat, modo id sincere, & sine laudis cupiditate fiat. Quarto, de utriusque ad vitam Monasticam conversionis occasione fusius prosequitur. Vulneris obscenæ corporis sui parti inflictum, quod tam lugubriter illa planxerat, sic extenuat. Philosophus; ut id utriusque saluberrimum contigisse, & si turpia ejusdem pudendæ partis conferantur acta, multorum bonorum causam esse profiteatur: ob eumque casum divinam extollit sapientiam & clementiam. Epistolam hanc claudit oratiuncula, qua *Monachæ Paracletenses Abælardo*, & *Heloissæ Deum* propitiarent.

Sponsæ Christi Servus ejusdem.

IN quatuor, memini, circa quæ Epistolæ tuæ novissimæ summa consistit, ¹ offensæ tuæ commotionem expressisti. Primo quidem super hoc conquereris, quod præter

¹ Culpa tua dulcissima anxietatem MS.

consuetudinem Epistolarum, imo etiam contra ipsum ¹ naturalem ordinem rerum, Epistola nostra tibi directæ te mihi in salutatione proposuit. Secundo, quod cum vobis consolationis potius remedium afferre debuisssem, desolationem auxi, & quas mitigare debueram lachrymas, excitavi. Illud videlicet ibidem adjungens, *Quod si me Dominus in manus inimicorum tradiderit, ut me scilicet prævalentes interficiant, &c.* Tertio vero veterem illam & assiduam querelam tuam in Deum adjecisti, de modo videlicet nostræ conversionis ² ad Deum, & crudelitate ³ proditiōis illius in me commissæ. Denique accusationem tui contra nostram in te laudem opposuisti, non cum supplicatione modica, ne id deinceps præsumerem. Quibus quidem singulis rescribere decrevi, non tam pro excusatione mea, quam pro doctrina vel exhortatione tua; ut eo scilicet libentius petitionibus assentias nostris, quo eas rationabilius factas intellexeris; & tanto me amplius exaudias in tuis, quanto reprehensibilem minus invenies in meis; tantoque amplius verëaris contemnere, quanto minus videris dignum ⁴ reprehensione.

De ipso autem nostræ salutationis, ut dicis, ordine præpostero, juxta tuam quoque, si diligenter attendas, actum est sententiam. Id enim quod omnibus patet, tu ipsa indicasti, ut cum videlicet ad superiores scribitur. eorum nomina præponantur. Te vero ex tunc me superiorem factam intelligas, quod domina mea esse cœpisti, Domini mei sponsa effecta, juxta illud ⁵ Beati Hieronymi ad Eustochium ita scribentis: *Hæc idcirco domina mea Eustochium, scribo Dominam quippe debeo vocare sponsam Domini mei.* Felix talium commercium nuptiarum, ut homunculi miserius prius uxor, nunc in summi Regis thalamis sublimeris. Nec ex hujus honoris privilegio priori tantummodo viro, sed quibuscunque servis ejusdem Regis prælata. Ne mireris igitur si tam vivus quam mortuus me vestris præcipue commendem orationibus; cum jure publico constet apud dominos plus eorum sponfas intercedendo posse, quam ip-

¹ Communem naturæ ritum MS. ² Conversationis MS. Fr. Ambos. ³ Perfidie illius infanda MS. ⁴ Objurgatione MS. ⁵ Tom. 1. Epistol. 22.

forum familias, dominas amplius, quam servos. In quarum quidem typo Regina, illa & summi Regis sponsa diligenter describitur, cum in Psalmo dicitur, ¹ *Astitit Regina à dextris tuis.* Ac si aperte dicatur, ista juncto latere sponso familiarissime adhæret, & pariter incedit, cæteris omnibus quasi à longe ² absistentibus, vel subsequenter. De hujus excellentia prærogativæ sponsa in Canticis exultans, illa, ut ita dicam, quam Moyse duxit, ³ *Æthiopissa dicit: 4 Nigra sum, sed formosa, filia Hierusalem. Ideo dilexit me Rex, & introduxit me in cubiculum suum.* Et rursum, ⁵ *Nolite considerare quod fusca sum, quia decoloravit me Sol.* In quibus quidem verbis cum generaliter anima ⁶ describatur contemplativa, quæ specialiter Sponsa Christi dicitur, expressius tamen ad vos hoc pertinere ipse etiam vester exterior habitus loquitur. Ipse quippe cultus exterior nigrorum, aut vilium indumentorum, instar lugubris habitus bonarum viduarum mortuos, quos dilexerant viros, plangentium, vos in hoc mundo, juxta ⁷ Apostolum, vere viduas, & desolatas ostendit, stipendiis Ecclesiæ sustentandas. De quarum etiam viduarum luctu super occisum earum sponsum Scriptura commemorat, dicens: ⁸ *Mulieres sedentes ad monumentum lamentabantur flentes Dominum.* Habet autem Æthiopissa exteriorem in carne ⁹ nigredinem, &, quantum ad exteriora pertinet, cæteris apparet foeminis deformior: cum non sit tamen in interioribus dispar, sed in plerisque etiam formosior, atque candidior, sicut in ossibus, seu dentibus. Quorum videlicet dentium candor in ipso etiam commendatur Sponso, cum dicitur: ¹⁰ *Et dentes ejus lacte candidiores.* Nigra itaque in exterioribus, sed formosa in interioribus est; quia in hac vita crebris adversitatum tribulationibus corporaliter afflictæ quasi in carne nigrescit exterius, juxta illud Apostoli: ¹¹ *Omnes, qui volunt pie vivere in Christo tribulationem patientur.* Sicut enim candido prosperum, ita non incongrue nigro desig-

¹ Psalm. 44. comm. 10. ² *Absistentibus* MS. Fr. Ambos. ³ Numer. cap. 12. comm. 1. ⁴ Cantic. cap. 1. comm. 3, 4. ⁵ Ibid. comm. 5. ⁶ *Pingatur* MS. ⁷ 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. comm. 16. ⁸ Matth. cap. 27. comm. 61. ⁹ *Nigritiam* MS. ¹⁰ Genes. cap. 49. comm. 12. ¹¹ 2 Epistol. ad Timoth. cap. 2. comm. 12.

natur adversum. Intus autem, quasi in ossibus, candet, quia in virtutibus ejus anima pollet, sicut scriptum est : ¹ *Omnis gloria ejus filiae Regis ab intus.* Ossa quippe, quæ interiora sunt, exteriori carne circumdata, & ipsius carnis, quam gerunt, vel sustentant, robur, ac fortitudo sunt, bene animam exprimunt, quæ carnem ipsam, cui inest, vivificat, sustentat, movet, atque regit, atque ei omnem valetudinem ministrat. Cujus quidem est candor, sive decor, ipsæ, quibus adornatur, virtutes. Nigra quoque est in exterioribus, quia dum in hac peregrinatione adhuc exulat, vilem & abjectam se tenet in hac vita ; ut in illa sublimetur, quæ est abscondita cum Christo in Deo, patriam jam adeptam. Sic vero eam sol verus decolorat, quia cœlestis amor Sponsi eam sic humiliat, vel ² tribulationibus cruciat ; ne eam scilicet prosperitas extollat. Decolorat eam sic, id est, dissimilem eam à cæteris facit, quæ terrenis inhiant, & sæculi quærunt gloriam ; ut sic ipsa vere lilium convallium per humilitatem efficiatur : non lilium quidem montium, sicut illæ videlicet fatuæ virgines, quæ de munditia carnis, vel abstinentia exteriori, apud se intumescunt, æstu ³ temptationum aruerunt. Bene autem filias Hierusalem, id est, imperfectiores alloquens fideles, qui filiarum potius, quam filiorum nomine digni sunt, dicit : ⁴ *Nolite me considerare, quod fusca sum, quia decoloravit me sol.* Ac si apertius dicat : Quod sic me humilio, vel tam viriliter adversitates sustineo, non est meæ virtutis ; sed ejus gratiæ, cui deservio. Aliter solent hæretici, vel hypocritæ, quantum ad faciem hominum spectat, spe terrenæ gloriæ sese vehementer humiliare, vel multa inutiliter tolerare. De quorum hujusmodi abjectione, vel tribulatione, quam sustinent, vehementer mirandum est ; cum sint omnibus miserabiliores hominibus, qui nec præsentis vitæ bonis, nec futuræ fruuntur. Hoc itaque Sponsa diligenter considerans dicit : *Nolite mirari, cur id faciam.* Sed de illis mirandum est, qui inutiliter terrenæ laudis desiderio æstuantes terrenis se privant commodis, tam hic, quam in futuro miseri. ⁵ Qualis quidem fatuarum virginum con-

¹ Psalm. 44. com. 14.

² Doloribus MS.

³ Impulsuum Satanicorum MS.

⁴ Cantic. cap. 1. comm. 5.

⁵ Matth. cap. 25.

inentia est, quæ à janua sunt exclusæ. Bene etiam, quia nigra est, ut diximus, & formosa, dilectam, & introductam se dicit in cubiculum Regis, id est, in secretum, vel quietem contemplationis, & lectulum illum, de quo eadem alibi dicit: ¹ *In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea.* Ipsa quippe nigredinis deformitas occultum potius quam manifestum, & secretum magis, quam publicum amat. ² Et quæ talis est uxor, secreta potius viri gaudia, quam manifesta desiderat, & in lecto magis vult sentiri quam in mensa videri. Et frequenter accidit, ut nigrarum caro foeminarum, quanto est in aspectu deformior, tanto sit in tactu ³ suavior: atque ideo earum voluptas ⁴ secretis gaudiis, quam publicis gratior sit, & convenientior, & earum viri, ut illis oblectentur, magis eas in cubiculum introducunt, quam ad publicum educunt. Secundum quam quidem metaphoram bene spiritualis Sponsa cum præmisisset, ⁵ *Nigra sum, sed formosa,* statim adjunxit: ⁶ *Ideo dilexit me Rex, & introduxit me in cubiculum suum,* singula videlicet singulis reddens. Hoc est, quia formosa, dilexit: quia nigra introduxit. Formosa, ut dixi, intus virtutibus, quas diligit Sponsus: nigra exterius corporalium tribulationum adversitatibus. Quæ quidem nigredo, corporalium scilicet tribulationum, facile fidelium mentes ab amore terrenorum avellit, & ad æternæ vitæ desideria ⁷ suspendit, & sæpe à tumultuosa sæculi vita trahit ad secretum contemplationis. Sicut in Paulo illo videlicet nostræ, id est, Monachalis vitæ, primordio actum esse Beatus scribit ⁸ Hieronymus. Hæc quoque abjectio indumentorum vilium secretum magis, quam publicum appetit, & maxima ⁹ vilitatis, ac secretioris loci, qui nostræ præcipue convenit professioni, custodienda est. Maxime namque ad publicum procedere pretiosus provocat cultus, quem à nullo appeti, nisi ad inanem gloriam, & sæculi pompam Beatus ¹⁰ Gregorius inde con-

¹ Cantic. cap. 3. comm. 1. ² Inferitur *Neque cum Horatiana illa pictura*

—— optat sub luce videre MS.

³ Ad imam folii MS. partem hæc occurrunt verba, recentiori scripta manu, *Egregie probant hoc fœmina inter Afros.* ⁴ *Templo Veneri dicato* MS. ⁵ Cantic. cap. 1. comm. 4. ⁶ Ibid. comm. 3. ⁷ *Erigit* MS. ⁸ Tom. 1. in ipsius vita. ⁹ *Humilitatis* MS. Fr. Ambos. ¹⁰ Homil. 40. in Luc. 16.

vincit : Quod nemo his in occulto se ornat, sed ubi conspicui queat. ¹ Hoc autem prædictum Sponsæ cubiculum illud est, ad quod ipse Sponsus in Evangelio invitat orantem, dicens : ² *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum, & clauso ostio, ora Patrem tuum.* Ac si diceret : Non in plateis, vel publicis locis, sicut hypocritæ. Cubiculum itaque dicit secretum à tumultibus, & aspectu sæculi locum, ubi quietius & purius orari possit : qualia sunt scilicet Monasticarum solitudinum secreta, ubi claudere ostium jubemur, id est, aditus omnes obstruere, ne puritas orationis casu aliquo præpediatur, & oculus noster infelicem artem deprædetur. Cujus quidem consilii, imo præcepti divini multos hujus habitus nostri contemptores adhuc graviter sustinemus, qui cum divina celebrant officia, claustris, vel choris eorum referatis, publicis tam fœminarum quam virorum aspectibus impudenter se ingerunt, & tunc præcipue cum in solemnitatibus pretiosis polluerunt ornamentis, sicut & ipsi, quibus ostentant, sæculares homines. Quorum quidem judicio tanto festivitas habetur celebrior, quanto in exteriori ornatu est ditior, & in epulis copiosior. De quorum quidem cæcitæte miserrima, & pauperum Christi religioni penitus contraria, tanto est filere honestius, quanto loqui turpius. Qui penitus Judaizantes consuetudinem suam sequuntur pro regula, & irritum fecerunt mandatum Dei per traditiones suas : non quod debeat, sed quod soleat attendentes. Cum, ut Beatus etiam meminit ³ Augustinus, Dominus dixerit, *Ego sum veritas*, non ego sum consuetudo. Horum orationibus, quæ aperto scilicet fiunt ostio, qui voluerit, se commendet. Vos autem, quæ in cubiculum cælestis Regis ab ipso introductæ, atque in ejus amplexibus quiescentes, clauso semper ostio, ei totæ vacatis, quanto familiarius ei adhæretis, juxta illud Apostoli, ⁴ *Qui adhæret*

¹ Inferitur Sic Imbelles illaqueavit animos Horatianus ille Eutrapelus, qui
 ——— cuicunque nocere volebat;
 Vestimenta dabat pretiosa.

Et dogma illud pro certo habeatur :

————— Beatus enim jam
 Cum pulcris tunicis nova sumet consilia & spes.

² Matth. 6. comm. 6. ³ Lib. 6. de Baptismo contra Donatistas. ⁴ 1 Epistol. ad Corinth. cap. 6. comm. 17.

Domino, unus spiritus est, tanto puriorem, & efficaciorē habere confidimus orationem, & ob hoc vehementius earum efflagitamus opem. Quas etiam tanto devotius pro me faciendas esse credimus, quanto majore nos invicem caritate colligati sumus.

Quod vero mentione periculi, in quo laboro, vel mortis quam timeo, vos commovi, juxta ipsam quoque tuam factum est exhortationem, imo etiam adjurationem. Sic enim prima, quam ad me direxisti, quodam loco continet Epistola: *1 Per ipsum itaque qui se sibi adhuc quoquo modo protegit Christum obsecramus, quatenus ancillulas ipsius, & tuas crebris literis de his, in quibus adhuc fluctuas, naufragiis certificare digneris: ut nos saltem quæ tibi solæ, remansimus, doloris vel gaudii participes habeas. Solent enim dolenti nonnullam adferre consolationem qui condolent. Et quodlibet onus pluribus impositum, levius sustinetur, sive deferitur.* Quid igitur arguis, quod vos anxietatis meæ participes feci, ad quod me adjurando compulisti? Nunquid in tanta vitæ, qua crucior, desperatione gaudere vos convenit? Nec doloris sociæ, sed gaudii tantum vultis esse: nec flere cum flentibus, sed gaudere cum gaudentibus? Nulla major, verorum & falsorum differentia est amicorum, quam quod illi adversitati, isti prosperitati se sociant. Quiesce, obsecro, ab his dictis, & hujusmodi querimonias compesce, quæ à visceribus caritatis ² absistunt longissime. Aut si adhuc in his offenderis, me tamen in tanto periculi positum articulo, & quotidiana desperatione vitæ, de salute animæ sollicitum esse convenit, & de ipsa, dum licet, providere. Nec tu, si me vere diligis, hanc exosam providentiam habebis. Quinetiam si quam de divina erga me misericordia spem haberes, tanto amplius ab hujus vitæ ærumnis liberari me cuperes, quanto eas conspicias intolerabiliore. Certum quippe tibi est, quod quisquis ab hac vita me liberet, à maximis pœnis eruet. Quas postea incurram incertum est, sed à quantis absolvar dubium non est. Omnis vita misera jucundum exitum habet, & quicumque aliorum anxietatibus vere compatiuntur & condolent, eas

¹ Vide pag. 46 & 47. ² Longo absunt intervallo MS.

finiri¹ desiderant : & cum damnis etiam suis, si quos anxios vident, vere diligunt, nec tam commoda propria quam illorum in ipsis attendunt. Sic diu languentem filium mater etiam morte languorem finire desiderat, quem tolerare ipsa non potest, & eo potius orbari sustinet quam in miseria consortem habere. Et quicumque amici præsentia plurimum oblectatur, magis tamen beatam esse vult ejus absentiam quam præsentiam miseram. Quia quibus subvenire non valet ærumnis, tolerare non potest. Tibi vero nec nostra vel etiam misera concessum est frui præsentia. Nec ubi tuis in me commodis aliquid provideas, cur me miserrime vivere malis quam felicius mori non video. Quod si nostras protendi miseras in commoda tua desideras, hostis potius, quam amica convinceris. Quod si videri refugis, ab his obsecro, sicut dixi, quiesce querimoniis.

Approbo autem, quod reprobas, laudem ; quia in hoc ipso te laudabiliorem ostendis. Scriptum est enim : ² *Iustus in primordio accusator est sui* : ³ *& qui se humiliat, se exaltat*. Atque utinam sic sit in animo tuo sicut in scripto ! Quod si fuerit, vera est humilitas tua, ne pro nostris evanuerit verbis. Sed vide obsecro ne hoc ipso laudem quaeras quo laudem fugere videris, & ⁴ reprobas illud ore quod appetas corde. De quo ad Eustochium virginem sic inter cætera Beatus scribit Hieronymus : ⁵ *Naturali ducimur malo. Adulatoribus nostris libenter favemus, & quanquam nos respondeamus indignos, & callidior rubor ora suffundat, attamen ad laudem suam intrinsecus anima lætatur*. Talem & lascivæ calliditatem Galathææ Virgilius describit, quæ quod volebat fugiendo appetebat, & simulatione repulsa amplius in se amantem incitabat :

⁶ *Et fugit ad salices, inquit, & se cupit ante videri.*

Antequam lateat cupit se fugientem videri, ut ipsa fuga, qua reprobare consortium juvenis videtur, amplius acquirat. Sic & laudes hominum dum fugere videmur, amplius erga nos excitamus, & cum latere nos velle simulamus, ne quis

¹ Summo ardore astant, MS. ² Proverb. cap. 18. comm. 17. ³ Evangel. Luc. cap. 18. comm. 14. ⁴ Culpes MS. ⁵ Tom. I. Epist. XXII. ⁶ Virgil. Eclog. 3. vers. 21.

scilicet in nobis, quid laudet, agnoscat, amplius attendimus
¹ in laudem nostram imprudentes, ² quia eo laude videmur
 digniores. Et hæc quidem, quia sæpe accidunt, dicimus, non
 quia de te talia suspicemur, qui de tua non hæsitamus hu-
 militate. Sed ab his etiam verbis te temperare volumus, ne
 his qui te minus noverint, videaris, ³ ut ait Hieronymus, fu-
 giendo gloriam quærere. Nunquam te mea laus inflabit, sed
 ad meliora provocabit, tanto studiosius, quæ laudavero am-
 plecteris, quanto mihi amplius placere satagis. Non est laus
 nostra testimonium tibi religionis, ⁴ ut hinc aliquid extollen-
 tiæumas. Nec de ⁵ commendatione cujusquam amicis cre-
 dendum est, sicut nec inimicis de vituperatione.

Supereft tandem, ut ad antiquam illam, ut diximus, &
 assiduam querimoniam tuam veniamus, quia videlicet de
 nostræ conversionis modo Deum potius accusare præ-
 sumis, quam glorificare, ut justum est, velis. Hanc jam-
 dudum ⁶ amaritudinem animi tui tam manifesto divinæ mi-
 sericordiæ consilio evanuisse credideram. Quæ quanto tibi
 periculosior est, corpus tuum pariter & animam conterens;
 tanto miserabilior est, & mihi molestior. Quæ cum mihi
 per omnia placere, sicut profiteris, studeas, hoc saltem uno
 ut me non crucies, imo ut mihi summopere placeas, hanc
 deponere. Cum qua mihi non potes placere, neque mecum
 ad beatitudinem pervenire. Sustinebis illuc me sine te per-
 gere, quem etiam ad Vulcania profiteris te sequi velle? ⁷
 Hoc saltem uno religionem appete, ne à me ad Deum, ut
 credis, properantem divideris; & tanto libentius quanto
 quo veniendum nobis est beatius est; ut tanto scilicet so-
 cietas nostra sit gratior, quanto felicior. Memento quæ di-
 xeris. Recordare quæ scripseris, in hoc videlicet nostræ
 conversionis modo, quo mihi Deus amplius adversari creditur,
 propitiorem mihi, sicut manifestum est, extitisse. Hoc
 uno saltem hæc ejus dispositio tibi placeat, quod mihi sit sa-
 luberrima, imo mihi pariter & tibi, si rationem vis doloris
 admittat. Nec te tanti boni causam esse doleas, ad quod te
 à Deo maxime creatam esse non dubites. Nec quia id tu-

¹ Accendamus MS. Fr. Ambos. ² Impudentes MS. Fr. Ambos. ³ Tom. I. Epist. XXII. ⁴ De tua indole superbias, MS. ⁵ Encomiis, MS. ⁶ Acrem animi dolorem, MS. ⁷ Insuperit Hæc quam male consentit utrumque nostrum astrum Musæ Vespina longe dissonum! MS.

lerim plangas, nisi cum Martyrum passionum, ipsiusque Dominicæ mortis commoda te contristabunt. Nunquid si id mihi iuste accidisset, tolerabilius ferres, & minus te offenderet? Profecto si sic fieret, eo modo contingeret quo mihi esset ignominiosius, & inimicis laudabilius; cum illis laudem iustitia, & mihi contemptum acquireret culpa. Nec jam quisquam quod actum est accusaret, ut compassione mei moveretur. Ut tamen & hoc modo hujus amaritudinem doloris leniamus, tam iuste quam utiliter id monstrabimus nobis accidisse, & rectius conjugatos quam in fornicantes ultum Deum fuisse. Nôsti post nostri confœderationem conjugii, cum Argenteoli cum Sanctimonialibus in claustro conversabaris, me die quadam privatim ad te visitandam venisse, & quid ibi tecum meæ libidinis egerit¹ intemperantia in quadam etiam parte ipsius refectorii, cum quo alias diverteremus, non haberemus. Nôsti, inquam, id² impudentissime tunc actum esse in tam reverendo loco & summæ Virgini consecrato. Quod, etsi alia cessent flagitia, multo graviore dignum sit³ ultione. Quid pristinas fornicationes & impudentissimas referam pollutiones, quæ conjugium præcesserunt? Quid summam denique proditorem meam, qua de te ipsa tuum, cum quo assidue in ejus domo convivebam, avunculum tam turpiter seduxi? Quis me ab eo iuste prodi non censeat, quem⁴ tam impudenter ante ipse prodideram? Putas ad tantorum criminum ultionem momentaneum illius plagæ dolorem sufficere? Imo tantis malis tantum debitum esse commodum? Quam plagam divinæ sufficere iustitiæ credis ad tantam contaminationem, ut diximus, facerrimi loci suæ matris? Certe nisi vehementer erro, non tam illa saluberrima plaga in ultionem horum conversa est, quam quæ hodie indefinenter sustineo. Nôsti etiam quando te gravidam in meam transmisi patriam, sacro te habitu indutam, Monialem te finxisse, & tali simulatione tuæ, quam nunc habes, religioni irreverenter illussisse. Unde etiam pensa quam convenienter ad hanc te religionem divina iustitia, imo gratia traxerit nolentem, cui verita non es illudere, volens ut in ipso luas habitu, quod in

¹ Fervor intempestivus, MS. ² Summa impietate, MS. ³ Vindicta, MS.
⁴ Animo tam ingrato, MS.

ipso luas habitu, quod in ipsum deliquisti, & simulationis mendacio ipsa rei veritas remedium præstet, & falsitatem emendet. Quod si divinæ in nobis justitiæ nostram velis utilitatem adungere, non tam justitiam, quam gratiam Dei quod tunc egit in nobis poteris appellare. Attende, itaque, attende, charissima, quibus misericordiæ suæ retibus à profundo hujus tam periculosi maris nos Dominus piscaverit, & à quantæ Charibdis voragine naufragos, licet invitos, extraxerit, ut merito uterque nostrum in illam ¹ prurumpere posse videatur vocem: ² *Dominus sollicitus est mei*. Cogita & recogita, in quantis ipsi nos periculis constituti eramus, & à quantis nos eruerit Dominus: & narra semper cum summa gratiarum actione, quanta fecit Dominus animæ nostræ: & quoslibet iniquos de bonitate Domini desperantes nostro consolare exemplo, ut advertant omnes quid supplicantibus atque petentibus fiat, cum ³ tam peccatoribus & invitis tanta præstentur beneficia. Perpende altissimum in nobis divinæ consilium pietatis, & quam misericorditer judicium suum Dominus in correptionem verterit, & ⁴ quam prudenter malis quoque ipsis usus sit, & impietatem piè deposuerit. Ut unius partis corporis mei justissima plaga duabus mederetur animabus. Confer periculum & liberationis modum. Confer languorem & medicinam. Meritorum causas inspicere, & miserationis affectus admirare. Nosti quantis turpitudinibus ⁵ immoderata mea libido corpora nostra ⁶ addixerat, ut nulla honestatis vel Dei reverentia in ipsis etiam diebus Dominicæ Passionis, vel quantarumcumque solennitatum ab hujus luti volutabro me revocaret. Sed & te nolentem, & ⁷ prout poteras reluctanter & dissuadentem, quæ natura infirmior eras, sæpius minis ac flagellis ad consensum trahebam. Tanto enim tibi concupiscentiæ ardore copulatus eram, ut miseras illas & obscœnissimas voluptates, quas etiam nominare confundimur, tam Deo, quam mihi ipsi præponerem: nec tam aliter consulere posse divina videretur clementia, nisi has mihi voluptates sine spe ulla omnino ⁸ interdiceret. Unde justissime & clementissi-

¹ Prurumpere, MS. Fr. Ambros. ² Plal. 39. comm. 18. ³ Jam MS. collat. à Fr. Ambros. ⁴ Prudentia quanta MS. ⁵ Immodicus meus & illicitus astus MS. ⁶ Addixerant. MS. ⁷ Totis viribus, inseritur in MS. ⁸ Intercaderet, MS. collat. à Fr. Ambros.

me; licet cum summa tui avunculi prodicione, ut in multis crescerem, parte illa corporis sum minutus, in qua libidinis regnum erat, & tota hujus concupiscentiæ causa consistebat: ut juste illud plecteretur membrum, quod in nobis commiserat totum, & expiaret patiando, quod deliquerat oblectando: & ab his me spurcitiis, quibus me totum quasi luto immerferam, tam mente quam corpore circumcideret: & tanto sacris etiam altaribus idoniorum efficeret, quanto me nulla hinc amplius ¹ carnalium contagia pollutionum revocarent. Quam clementer etiam in eo tantum me pati voluit membro, cujus privatio & animæ saluti consuleret, & corpus non ² deturparet, nec ullam officiorum ministracionem ³ præpediret. Imo ad omnia, quæ honeste geruntur, tanto me promptiorem efficeret, quanto ab hoc concupiscentiæ iugo maximo amplius liberaret. Cum itaque membris his vilissimis, quæ pro summæ turpitudinis exercitio pudenda vocantur, nec proprium sustinent nomen, me divina gratia mundavit, potius quam privavit, quid aliud egit quam ad puritatem mundiciæ conservandam sordida removet & vitia? Hanc quidem mundiciæ puritatem nonnullos sapientium vehementissime appetentes inferre etiam sibi manum audivimus, ut hoc à se penitus removerent ⁴ concupiscentiæ flagitium. Pro quo etiam stimulo carnis auferendo & ⁵ Apostolus perhibetur Dominum rogasse, nec exauditum esse. In exemplo est ille magnus Christianorum Philosophus ⁶ Origenes, qui, ut hoc in se penitus incendium extingueret, manus sibi inferre veritus non est: ac si illos ad literam vere beatos invelligeret, qui seipsos propter regnum cœlorum ⁷ castraverunt, & tales illud veraciter implere crederet, quod de membris scandalizantibus nobis præcipit ⁸ Dominus, ut ea scilicet à nobis abscindamus & projiciamus, & quasi illam Isaïæ Prophetiam ad historiam magis quam ad mysterium duceret, per quam cæteris fidelibus Eunuchos Dominus præfert, dicens: ⁹ *Eunuchi si custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ volui, dabo eis in domo mea & in muris*

¹ Turpium & fœdum MS. ² Macularet MS. ³ impediret MS. collat. à Fr. Ambros. ⁴ Oestrum libidis effrenata MS. ⁵ Corinth. Lib. 1. cap. 12. comm. 7. ⁶ Eusebii Histor. Ecclesiast. lib. VI. cap. 8. ⁷ Matth. cap. 19. comm. 12. ⁸ Matth. cap. 18. com. 9. & 10. ⁹ Isaïæ cap. 56. com. 4. 5.

meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus. Nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Culpam tamen non modicam Origenes incurrit, dum per pœnam corporis remedium culpæ quærit. Zelum quippe Dei ¹ habens, sed non secundum scientiam, homicidii incurrit reatum, inferendo sibi manum. ² Suggestione diabolica, vel errore maximo id ab ipso constat esse factum, quod miseratione Dei, in me est ab alio perpetratum. Culpam evito, non incurro. Mortem mereor, & vitam assequor. Vocor, & reluctor. Insto ³ criminibus, & ad veniam-trahor invitus. Orat Apostolus, nec exauditur. Precibus instat, nec impetrat. ⁴ Vere Dominus sollicitus est mei. ⁵ Vadam igitur & narrabo quanta fecit Dominus animæ meæ. Accede & tu inseparabilis comes in una gratiarum actione, quæ & culpæ particeps facta es & gratiæ. Nam & tuæ Dominus non immemor salutis, imo plurimum tui memor, qui etiam sancto quodam nominis præfagio te præcipue suam fore præsignavit, cum te videlicet Heloissam ex proprio nomine suo, quod est Heloym, insignivit: ipse, inquam, clementer disposuit in uno duobus consulere, quos diabolus in uno nitebatur extinguere. Paululum enim antequam hoc accideret, nos indissolubilis lex sacramenti nuptialis invicem adstrinxerat, cum cuperem te mihi supra modum dilectam in perpetuum retinere, imo cum ipse jam tractaret ad se nos ambos hac occasione convertere. Si enim mihi antea matrimonio non esses copulata, facile in discessu meo à sæculo, vel suggestione parentum, vel carnalium oblectatione voluptatum, sæculo inhæsissem. Vide ergo quantum sollicitus nostri fuerit Dominus, quasi ad magnos aliquos nos reservaret usus, & quasi indignaretur aut doleret, illa literalis scientiæ talenta, quæ utrique nostrum commiserat, ad sui nominis honorem non dispensari: aut quasi etiam de incontinentissimo servulo vereretur, quod scriptum est, ⁶ *Quia mulieres faciunt etiam apostatare sapientes.* Sicut de sapientissimo certum est Salomone. ⁷ Tuæ vero prudentiæ talentum quantas quotidie Domino referat u-

¹ In animo gerens MS. ² Suadela Inferorum Principis impiâ MS. ³ Inferitur Totius criminibus MS. ⁴ Pf. 39. com. 18. ⁵ Psal. 65. com. 16. ⁶ Ecclesiastic. cap. 19. comm. 2. ⁷ 3. Lib. Reg. cap. 11. comm. 1. &c.

furas, quæ multas domino jam spirituales filias peperisti, me
 penitus sterili permanente, & in filiis perditionis inaniter la-
 borante. O quàm detestabile damnum! quam lamentabile
 incommodum, si carnalium voluptatum fordibus vacans pau-
 cos cum dolore pareres mundo, quæ nunc multiplicem pro-
 lem cum exultatione parturis cœlo! Nec esses plus quam
 fœmina, quæ nunc etiam viros transcendis, & quæ maledi-
 ctionem Evæ in benedictionem vertisti Mariæ. O quam in-
 decenter manus illæ sacræ, quæ nunc etiam divina revol-
 vunt volumina, curæ muliebris obscœnitatibus deservirent!
 Ipse nos à contagiis hujus cœni, à voluptatibus hujus luti
 dignatus est erigere ¹ & ad seipsum vi quadam attrahere,
 qua percussum voluit Paulum convertere, & hoc ipso for-
 tassissimè exemplo nostro, alios quoque ² literarum peritos ab hac
 deterrere præsumptione. Ne te id igitur, soror, obsecro
 moveat, nec patri paterne nos corrigenti sis molesta; sed
 attende quod scriptum est: ³ *Quos diligit Deus, hos corrigit.*
⁴ *Castigat autem omnem filium quem recipit.* ⁵ Et alibi, *Qui*
parcit virgæ, odit filium. Poena est hæc momentanea, non
 æterna; purgationis, non damnationis. Audi Prophetam,
⁷ & confortare: *Non judicabit Dominus bis in id ipsum, &*
non consurget duplex tribulatio. Attende summam illam &
 maximam Veritatis adhortationem: ⁸ *In patientia vestra*
possidebitis animas vestras. Unde & Salomon: ⁹ *Melior*
est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expug-
natore urbium. Non ¹⁰ te ad lachrymas, aut ad compunctio-
 nem movet unigenitus Dei innocens pro te & omnibus, ab
 impiissimis comprehensus, distractus, flagellatus, & velata
 facie illus, & colaphizatus, sputis conspersus, spinis coro-
 natus, & tandem in illo crucis tunc tam ignominioso pati-
 bulo inter latrones suspensus, atque illo tunc horrendo, &
 execrabili genere mortis interfectus? Hunc semper, soror,
 verum tuum & totius Ecclesiæ Sponsum præ oculis habe,
 mente gere. Intuere hunc exeuntem ad crucifigendum pro
 te & bajulantem sibi crucem. Esto de populo & mulieribus,

¹ Ervare MS. MS. Fr. Ambos. ² *Encyclopædia omnium artium liberalium.* MS.
³ Proverb. cap. 3. com. 12. ⁴ *Flagellat.* MS. collat. à Fr. Ambos. ⁵ Epist. ad
 Hebr. cap. 13. com. 24. ⁶ Proverb. cap. 13. com. 24. ⁷ 1. cap. Nahum. com.
 9. ⁸ Luc. cap. 21. com. 19. ⁹ Proverb. cap. 16. com. 32. ¹⁰ Num. MS. col-
 lat. à Fr. Ambos.

quæ plangebant & lamentabantur eum, sicut Lucas his verbis narrat: *1 Sequebatur autem multa turba populi & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum.* Ad quas quidem benigne conversus, clementer eis prædixit futurum in ultionem suæ mortis exitium, à quo quidem si saperent, cavere sibi per hoc possent. *2 Filiae, inquit, Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos; & collibus, Operite nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Patienti sponte pro redemptione tua compatere, & super crucifixo pro te compungere. *3 Sepulchro ejus mente semper assiste, & cum fidelibus fæminis lamentare & luge.* De quibus etiam ut jam supra meminimus scriptum est, *Mulieres sedentes ad monumentum lamentabantur flentes Dominum.* Para cum illis sepulturæ ejus unguenta, sed meliora, spiritualia quidem, non corporalia: hæc enim requirit aromata, qui non suscepit illa. Super his toto devotionis affectu compungere. Ad quam quidem compassionis compunctionem ipse etiam per Hieremiam fideles adhortatur dicens, *4 O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor similis sicut dolor meus.* Id est, si super aliquo patiente ita est per compassionem dolendum, cum ego scilicet solus sine culpa, quod alii deliquerint, ineam. Ipse autem est via, per quam fideles de exilio transeunt ad patriam. Qui etiam crucem, de qua sic clamat, ad hoc, nobis erexit scalam. Hic pro te occisus est unigenitus Dei, oblatus est, quia voluit. Super hoc uno compatiendo dole, dolendo compatere. Et quod per Zachariam Prophetam de animabus devotis prædictum est comple: *5 Plangent inquit, planctum, quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.* Vide, forte, quantus sit planctus his qui Regem diligunt super morte primogeniti ejus & unigeniti. Intuere quo planctu familia, quo mœrore tota consummatur Curia &, cum ad Sponsam

1 Luc. cap. 23. comm. 27. *2* Luc. cap. 28. com. 29. 30. & 31. *3* Sepulchrum sub pectore semper fideliter serva. MS. *4* Lamentat. Jeremiæ cap. 1. com. 12. *5* prophet. Zachar. cap. 12. com. 10.

unigeniti mortui perveneris, intolerabiles ululatus ejus non sustinebis. Hic tuus, soror, planctus, hic tuus sit ululatus, quæ te huic Sponso felici copulasti matrimonio. Emit te iste non suis, sed seipso. Proprio sanguine emit te, & redemit. Quantum jus in te habeat vide, & quam preciosa sis intueri. Hoc quidem pretium suum Apostolus attendens, & in hoc pretio quanti sit ipse, pro quo ipsum datur, pendens, & quam tantæ gratiæ vicem referat adnectens: ¹*Absit mihi, inquit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Major es cælo, major es mundo; cujus pretium ipse conditor mundi factus est. Quid in te, rogo, viderit, qui nullius eget, ut pro te acquirenda usque ad agonias tam horrendæ atque ignominiosæ mortis certaverit? Quid in te, inquam, quærit nisi teipsam? Verus est amicus, qui te ipsam, non tua, ²desiderat. Verus est amicus, qui pro te moriturus dicebat: ³*Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Amabat te ille veraciter, non ego. Amor meus, qui utrumque nostrum peccatis involuebat, concupiscentia, non amor dicendus est. Miseras in te meas voluptates implebam, & hoc erat totum quod amabam. Pro te, inquis, passus sum, & fortassis verum est: sed magis per te, & hoc ipsum invitum. Non amore tui, sed coactione mei. Nec ad tuam salutem, sed ad dolorem. Ille vero salubriter, ille pro te sponte passus est, qui passione sua omnem curat languorem, omnem remouet passionem. In hoc, obsecro, non in me tua tota sit devotio, tota compassio, tota compunctio. Dole in tam innocentem tantæ crudelitatis perpetrata iniquitatem: non justam in me æquitatis vindictam, imo gratiam, ut dictum est, in utroque summam. Iniqua enim es, si æquitatem non amas; & iniquissima, si voluntati, imo tantæ gratiæ Dei scienter es adversa. Plange tuum reparatorem, non corruptorem; redemptorem, non scortatorem; pro te mortuum Dominum, non viventem servum, imo nunc primum de morte vere

¹ Epist. ad Galat. Cap. 6. com. 14. ² Exoptat MS. ³ Evangel. Joan. cap. 15. com. 13.

liberatum. Cave obsecro ne, quod dixit Pompeius moerenti Corneliæ, tibi impropere turpissime,

*¹ Vivit post prælia Magnus,
Sed fortuna perit: quod defles, illud amasti.*

Attende, precor, id, & erubescere, nisi admissas turpitudines impudentissimas commendes. Accipe itaque soror, accipe quæso patienter, quæ nobis acciderunt misericorditer. Virga hæc est patris, non gladius persecutoris. Percutit pater ut corrigat, ne feriat hostis, ut occidat. Vulnere mortem prævenit, non ingerit: immittit ferrum ut amputet morbum. Corpus vulnerat, & animam sanat. Occidere debuerat, & vivificat. Immunditiam refecat, ut mundum relinquat. Punit semel ne puniat semper patitur Unus ex vulnere, ut duobus parcatur à morte. Duo in culpam, unus in poena. Id quoque tuæ infirmitati naturæ divina indulgetur miseratione, & quodam modo iuste. Quo enim naturaliter sexu infirmior eras, & fortior continentia, poenæ minus eras obnoxia. Refero Domino in hoc gratias, qui te tunc, & à poena liberavit, & ad coronam reservavit; & cum me una corporis mei passione semel ab omni æstu hujus concupiscentiæ, in qua una totus per immoderatam incontinentiam occupatus eram, refrigeravit ne corruam; multas adolescentiæ tuæ majores animi passiones ² ex assidua carnis suggestione, reservavit ad martyrii coronam. Quod licet te audire tædeat, & dici prohibeas, Veritas tamen id loquitur manifesta. Cui enim semper est pugna, superest & corona, ³ quia non coronabitur nisi qui legitime certaverit. Mihi vero nulla superest corona, quia nulla subest certaminis causa. Deest materia pugnæ, cui ablati est stimulus concupiscentiæ. Aliquid tamen esse æstimo, si cum hinc nullam percipiam coronam, nonnullam tamen evitem poenam, & dolore unius momentaneæ poenæ multis fortassis indulgeatur æternis. Scriptum est quippe de hujus miserrimæ vitæ hominibus, imo jumentis: ⁴*Computruerunt jumenta in stercore suis.* Minus

¹ Lucani Lib. VIII. vers. 84. & 85. ² Ex assidua carnis impulsu MS. ³ Epist. ad Timotheu. cap. 2. cor. 5. ⁴ Joel. 1. cap. cor. 17.

quoque meritum meum minui conqueror, dum tuum crescere non diffido. Unum quippe sumus in Christo, una per legem matrimonii caro. Quicquid est tuum, mihi non arbitror alienum. Tuus autem est Christus, quia facta es sponsa ejus. Et nunc, ut supra memini, me habes servum, quem olim agnoscebas dominum : magis tibi tamen amore nunc ¹ spirituali conjunctum, quam timore subjectum. Unde & de tuo nobis apud ipsum patrocínio amplius confidimus, Ut id obtineam ex tua quod non possum ex oratione propria. Et nunc maxime cum quotidiana periculorum, aut perturbationum instantia, nec vivere me, nec orationi sinat vacare. Nec illum beatissimum imitari potentem ² Candacis Reginae Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, & de tam longinquo venerat adorare in Hierusalem. ³ Ad quem revertentem missus est ab Angelo Philippus Apostolus, ut eum converteret ad fidem : quod jam ille meruerat per orationem ; vel sacrae lectionis assiduitatem. A qua quidem ut nec in via tunc vacaret licet ditissimus & gentilis, magno divina dispensationis actum est beneficio, ut locus ei Scripturae occurreret, qui ⁴ opportunissimam conversionis ejus occasionem Apostolo præberet. Ne quid vero hanc petitionem nostram impediatur, vel impleri differat, orationem quoque ipsam, quam pro nobis domino supplices dicatis, componere, & mittere tibi maturavi.

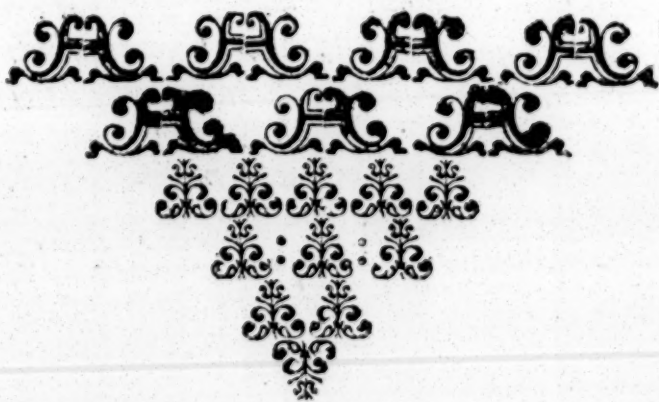
DEUS, qui ab ipso humanæ creationis exordio, fœmina de costa viri formata, nuptialis copulae sacramentum maximum sanxisti, quique immensis honoribus, vel de desponsata nascendo, vel miracula inchoando nuptias sublimasti, meæque etiam fragilitatis incontinentiæ utcumque tibi placuit, olim hoc remedium indulxisti : Ne despicias ancillulae tuæ preces, quas pro meis ipsis charique mei ⁵ excessibus in conspectu majestatis tuæ supplex effundo. Ignosce, ô Benignissime, imo Benignitas ipsa ; ignosce & tantis criminibus nostris, & ineffabilis misericordiæ tuæ multitudinem culparum nostrarum immensitas experiatur. Puni obsecro in

¹ Puriori MS. ² Inferitur, è thesauris MS. ³ Act. Apostol. cap. 8. com. 27.
⁴ Maxime idoneam MS. ⁵ Tanquam meis, MS. à Franc. Ambos. collat.

præsenti reos, ut parcas in futuro. Puni ad horam, ne punias in æternum. Accipe in servos virgam correctionis, non gladium furoris. Afflige carnem, ut conserves animas. Ad sis purgator, non ultor, benignus magis quam justus. Pater misericors, non austerus Dominus. ¹ Proba nos Domine & tenta, sicut de semetipso rogat Propheta. Ac si aperte diceret, Prius vires inspice, ac secundum eas, tentationum onera moderare. Quod & Beatus Paulus fidelibus tuis promittens ait: ² *Potens est enim Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum ut possitis sustinere.* Conjunxisti nos Domine, & divisisti quando placuit tibi, & quo modo placuit. Nunc ³ quod, Domine, misericorditer cœpisti, misericordissime comple. Et quos à se semel divisisti in mundo, perenniter tibi conjungas in cœlo. Spes nostra, pars nostra, expectatio nostra, consolatio nostra, Domine qui es benedictus in sæcula. Amen.

Vale in Christo, sponsa Christi, in Christo vale, & Christo vive. Amen.

¹ Psal. 25. com. 2. ² Epistol. 1. ad Corinth. cap. 10. com. 13. ³ Hoc in MS. à Fr. ambos. collat.

EPISTOLA III^a
HELOISSÆ.
ARGUMENTUM.

DE duobus potissimum in hac Epistola sibi, suisque Monachabus ab Abælardo rescribi exorat Heloissa. Quorum alterum est, ut eas doceat, unde Monialium ordo originem duxit. Alterum est, ut eis aliquam proponat regulam, certamque vivendi normam dicat, quæ solis conveniret fæminis. Quod à nullo sanctorum Patrum antea tentatum fuerat. Suam autem & ipse subjungit opinionem, quare Sancti Patres Monachabus regulas non præscripserant: asserens fæminis sufficere, si Clericis, & viris Ecclesiasticis Sæcularibus, vel Monachis, in continentia, & abstinentia non sint inferiores. Prolixè etiam de Beati Benedicti Regula, ejusdemque observatione disputat. Nimirum de esu carnum interdicto, & concessu vini usu. Fusius quoque de operibus exterioribus agit, eaque extenuat interiora longe anteponendo. Postremo Abælardum monet, ut tam subactò cum judicio cuncta sive de jejuniorum, vel divinarum rerum oratione temperet, ut faminei sexus consultum velit infirmitatibus. Et hic muliebri pectus omnigena eruditione refertum agnoscat Lector. Quid enim pretiosæ mercis in hac apotheca locupletissima non facile inveniat, sive Philosophiam, sive Theologiam, vel denique ipsam quærat Rhetoricam? Ter felix sæculum, quod talis decoravit fæmina, in qua quid primum, quid postremum miremur, addubitamus!

Domino specialiter, sua singulariter.

NE me forte in aliquo de inobedientia ¹causari queas, verbis etiam immoderati doloris tuæ frænum impositum est jussionis, ut ab his mihi saltem in scribendo tempe-

rem, à quibus in sermone non tam difficile, quam impossibile est ¹ providere. Nihil enim minus in nostra est potestate quam animus, eique magis obedire cogimur, quam imperare possimus. Unde & cum nos ejus affectiones stimulant, nemo earum subitos impulsus ita repulêrit, ut non in effecta facile prorumpant, & se per verba facilius effluant, quæ promptiores animi passionum sunt notæ. Secundum quod scriptum est, ² *Ex abundantia cordis os loquitur.* Revocabo itaque manum à scripto, in quibus linguam à verbis temperare non valeo. Utinam sic animus dolentis parere promptus sit, quemadmodum dextera scribentis. Aliquod tamen dolori remedium vales conferre, si non hunc omnino possis auferre. Ut enim insertum clavum alius expellit, sic cogitatio nova priorem excludit. Cum alias intentus animus priorum memoriam dimittere cogitur aut intermittere. Tanto vero amplius cogitatio quælibet animum occupat, & ab aliis deducit; quanto quod cogitatur honestius æstimatur, & quo intendimus animum magis videtur necessarium. Omnes itaque nos Christi ancillæ, & in Christo filiæ tuæ, duo nunc à tua paternitate supplices postulamus, quæ nobis admodum necessaria providemus. Quorum quidem alterum est, ut nos instruere velis unde Sanctimonialium Ordo cœperit, & quæ nostræ sit professionis auctoritas. Alterum vero est, ut aliquam nobis Regulam instituas, & scriptam dirigas, quæ fæminarum sit propria, & ex integro nostræ ³ conversationis statum habitumque describat: quod nondum à Patribus sanctis actum esse conspeximus. Cujus quidem rei defectu & indigentia nunc agitur, ut ad ejusdem Regulæ professionem, tam mares quam fæminæ in Monasteriis suscipiantur, & idem institutionis Monasticae jugum imponitur infirmo sexui, æque ut forti. Unam quippe nunc Regulam Beati Benedicti apud Latinos fæminæ profitentur, æque ut viri. Quam sicut viris solummodo constat scriptam esse, ita & ab ipsis tantum impleri posse tam subjectis, pariter quam prælatis. Ut enim cætera nunc omittam Regulæ capitula, quid ad fæminas, quod de cucullis, femoralibus, & scapularibus ibi scriptum est? Quid deni-

¹ Cavere MS. ² Matth. 12. com. 34. ³ Conversationis & professionis MS. à Fr. Ambos collat.

que ad ipsas de tunicis aut de laneis ad carnem indumentis; cum earum humoris superflui menstruæ purgationes hæc omnino refugiant? Quid ad ipsas etiam, quod de Abbate statuitur, ut ipse lectionem dicat Evangelicam, & post ipsam Hymnum incipiat? Quid de mensa Abbatis seorsim cum peregrinis & hospitibus constituenda: Nunquid nostræ convenit religioni, Ut vel nunquam hospitium viris, præbeat, aut cum his, quos susceperit viris, Abbatissa comedat? O quam facilis ad ruinam animarum virorum ac mulierum in unum cohabitatio! Maxime vero in mensa, ubi crapula dominatur & ebrietas, & vinum in dulcedine bibitur, in quo est luxuria. Quod & Beatus præcavens Hieronymus, ad matrem & filiam scribens, meminit dicens, ¹ *Difficile inter epulas servatur pudicitia.* Ipse quoque Poeta, luxuriæ turpitudinisque doctor, Libro Amatoriæ Artis intitulato, ² quantam fornicationis occasionem convivia maxime præbeant, studiose exequitur, dicens:

³ *Vinaque cum bibulas sparsere Cupidinis alas,
Permanet, & capto stat gravis ille loco,
Tum veniunt risus: tum pauper cornua sumit:
Tum dolor & curæ, rugaque frontis abit.
Illic sæpe animos juvenum rapuere puellæ:
Et Venus in venis, ignis in igne furit.*

Nunquid & si fæminas solas hospitio susceptas ad mensam admiserint, nullum ibi latet periculum? Certe in seducenda muliere nullum est æque facile ut lenocinium muliebre. Nec corruptæ mentis turpitudinem ita prompte cuiquam mulier committit sicut mulieri. Unde & prædictus ⁴ Hieronymus maxime sæcularium accessus fæminarum vitare propositi sancti fæminas adhortatur. Denique si, viris ab hospitalitate nostra exclusis, solas admittamus fæminas, quis non videat quanta ⁵ exasperatione viros offendamus, quorum beneficiis Monasteria sexus infirmi egent, maxime si eis à quibus plus accipiunt, minus aut omnino, nihil largiri videantur? Quod

¹ Tom. 1. Epistol. 47. ² *Quot tempora impuritati & lascivia importuna MS.*
³ Ovid. Lib. 1. de Arte Amandi vers. 233, 234, 238, 239, & 243, 244. ⁴ Tom.
⁵ Epist. 15. & 22. ⁵ *Quanta futura sint incommoda, si viros offendamus MS.*

si prædictæ Regulæ tenor à nobis impleri non potest, vereor ne illud Apostoli Jacobi in nostram quoque damnationem dictum sit, ¹ *Quicumque totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Quod est dicere : De hoc ipso reus statuitur qui peragit multa, quod non implet omnia. Et transgressor legis efficitur ex uno, cujus impletor non fuerit, nisi consummatis omnibus ejus præceptis. Quod ipse statim diligenter exponens Apostolus adjecit, ² *Qui enim dixit, Non mæchaberis, dixit &, Non occides. Quod si non mæchaberis, occidas autem, factus est transgressor legis.* Ac si aperte dicat : Ideo quilibet reus fit de transgressione ³ uniuscujuslibet præcepti, quia ipse Dominus, qui præcipit unum, præcipit & aliud. Et quodcunque legis violetur præceptum, ipse contemnitur, qui legem non in uno, sed in omnibus pariter mandatis ⁴ constituit. Ut autem ⁵ præteream illa Regulæ instituta, quæ penitus observare non possumus, aut sine periculo non valemus. ubi unquam ad colligendas menses Conventus Monialium exire, vel labores agrorum ⁶ habere consuevit ? aut suscipiendarum fæminarum constantiam uno anno probaverit, easque tertio, perlecta Regula, sicut in ipsa jubetur, instruxerit ? Quid rursus stultius quam viam ⁷ ignotam, nec adhuc demonstratam aggredi ? ⁸ Quid præsumptuosius quam eligere ac profiteri vitam, quam nescias, aut votum facere, quod implere non queas ? Sed & cum omnium virtutum ⁹ discretio sit mater, & omnium bonorum ¹⁰ mediatrix sit ratio ; quis aut virtutem aut bonum censeat, quod ab istis dissentire videatur ! Ipsas quippe virtutes excedentes modum atque mensuram, sicut ¹¹ Hieronymus asserit, inter vitia reputari convenit. Quis autem ab omni ratione ac ¹² discretionem sejunctum non videat, si ad imponenda onera eorum, quibus imponuntur, valetudines prius non discutiantur, ut naturæ constitutionem humana sequatur industria ? Quis asinum ¹³ sarcina tanta, qua dignum judicat elephantem ? Quis tanta pueris aut senibus, quanta viris injungat ?

¹ Epistol. Jacob. cap. 2. comm. 10. ² Ibid, com. 11. ³ Omnium præceptorum, MS. ⁴ Inferuntur hæc verba— & omnibus animam, eis obsequentem flagitiorum, MS. ⁵ Omittam, MS. ⁶ Pati, MS. ⁷ Vel non tritam, MS. ⁸ Ecquid plus incertum indicat ? MS. ⁹ Prudentia, MS. ¹⁰ Moderatrix in MS; collat. à Fr. Ambrosio. ¹¹ Tom. I. Epistol. 8. ¹² Prudentia, MS. ¹³ Deest onerat vel quid simile, MS. à Fr. Ambrosio.

Tanta debilibus scilicet, quanta fortibus, tanta infirmis, quanta viris injungat? Tanta debilibus scilicet quanta fortibus, tanta infirmis, quanta sanis, tanta foeminis, quanta maribus: Infirmiori videlicet sexui, quanta & forti? Quod diligenter Beatus Papa Gregorius attendens, Pastoralis sui cap. xiv. tam de admonendis, quam de præcipiendis ita distinxit: ¹ *Aliter igitur admonendi sunt viri, atque aliter foeminae: quia illi gravia, istis vero sunt injungenda leviora: & alios magna exerceant, istas vero levia demulcendo convertant.* Certe & qui Monachorum Regulas scripserunt, nec solum de foeminis omnino tacuerunt, verum etiam illa statuerunt, quæ eis nullatenus convenire sciebant: satis commode innuerunt; nequaquam eodem iugo Regulæ tauri & juvencæ premendam esse cervicem, quia quos dispares natura creavit, æquari labore non convenit. Hujus autem ² discretionis Beatus non immemor Benedictus, tanquam omnium justorum spiritus plenus, pro qualitate hominum aut temporum, cuncta moderatur in Regula, ut omnia, sicut ipsemet uno concludit loco, mensurate fiant. Primo itaque ab ipso incipit Abbate; præcipit eum ita subjectis præsidere, ut secundum unius, inquit, cujusque qualitatem vel intelligentiam ita omnibus conformet & aptet, ut non solum detrimenta gregis sibi commissi non patiatur, verum in augmentatione hominum gregis gaudeat, suamque fragilitatem semper suspectus meminereque calamum quassatum non conterendum. Discernat & tempora, cogitans ³ discretionem sancti Jacob centis: ⁴ *Si greges meos plus in ambulando fecero laborare morientur cuncti una die.* Hæc ergo aliaque testimonia discretionis matris virtutum sumens, sic omnino temperet, & fortes sit, quod cupiant, & infirmi non refugiant. Hanc quidem dispensationis moderationem indulgentia pertrahit puerorum, senum, & omnino debiliū, Lectoris, Septimanariorum, coquinæ ante alios refectio, & in ipso etiam Conventu de ipsa cibi vel potus qualitate, seu quantitate, pro diversitate hominum providentia. De quibus eodem singulis ibi diligenter scriptum est. Ipsa quoque statu-

¹ Part. 3. Admonit. 1. ² Rationis optima norma. MS. ³ Prudentiam MS. ⁴ ref. cap. 33. com. 13. ⁵ Prudentia MS.

jejunii tempora pro qualitate temporis, vel quantitate laboris ita relaxat, prout naturæ postulat infirmitas. Quid obsecro? ubi iste, qui sic ad hominum & temporum qualitatem omnia moderatur, ut ab omnibus sine murmuratione proferri ¹ queant, quæ instituuntur: Quid, inquam. de fæminis provideret, si eis quoque pariter ut viris Regulam institueret? Si enim in quibusdam Regulæ rigorem pueris, senibus, & debilibus pro ipsa naturæ debilitate vel infirmitate temperare cogitur: quid de fragili sexu provideret, cujus maxime debilis & infirma natura cognoscitur? Perpende itaque ² quam longe absistat ab omni rationis discretione, ejusdem Regulæ professione tam fæminas, quam viros obligari, eademque sarcina tam debiles, quam fortes onerari. Satis esse nostræ arbitror infirmitati, si nos ipsis Ecclesiæ Rectoribus, & qui in sacris Ordinibus constituti sunt, Clericis tam continentiae, quam abstinentiæ virtus æquaverit. Maxime cum Veritas dicat, ³ *Perfectus omnis erit, si sit sicut magister ejus.* Quibus etiam pro magno reputandum esset, si religiosos laicos æquiparare possemus. Quæ namque in fortibus parva censemus, in debilibus admiramur. Et juxta illud Apostoli, ⁴ *Virtus in infirmitate perficitur.* Ne vero Laicorum religio pro parvo ducatur, qualis fuit Abrahæ, David, ⁵ Job, licet conjugatorum, Chrysostomus in Epistola ad Hebræos, sermone VII. nobis occurrit, dicens: ⁶ *Sunt multa in quibus potest laborare, ut bestiam illam incantet. Quæ sunt ista? labores, lectiones, vigiliæ. Sed quid ad nos hæc, inquit, qui non sumus Monachi? Hæc mihi dicis? ⁷ Dic Paulo, cum dicit, Vigilantes in omni patientia & oratione: cum dicit, ⁸ Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis.* Non enim hæc Monachis scribebat tantum, sed omnibus qui erant in civitatibus. Non enim sæcularis homo debet aliquid amplius habere Monacho, quam cum uxore concumbere tantum. Hic enim habet veniam, in aliis autem nequaquam: ⁹ sed omnis equaliter sicut Monachi agere debet. Nam & ¹⁰ beatitudines, quæ à Christo dicuntur, non Monachis tantum dictæ

¹ Proferri MS. collat. à Fr. Ambos. ² Scopo erret MS. ³ Evang. Luc. cap. 6. com. 2. ⁴ 1 Epist. Corinth. cap. 12. com. 40. ⁵ Jacob. MS. collat. à Fr. Ambos. ⁶ 1 cap. IV. ⁷ Epist. ad Ephes. cap. 6. com. 18. ⁸ Epist. ad Romanos cap. 13. com. 14. ⁹ Omnilis vero Monasticis officiis virtutis æquatis eum fungi oportet MS. ¹⁰ Matth. Evang. cap. 5.

sunt

sunt. Alioquin universus mundus peribit, & in angustum inclusit ea, quæ virtutis sunt. Et quomodo honorabiles sunt nuptiæ, quæ nobis tantum impediunt? Ex quibus quidem verbis aperte colligitur, quod quisquis Evangelicis præceptis continentiae virtutem addiderit, Monasticam perfectionem implebit. Atque utinam ad hoc nostra Religio conscendere posset, ut Evangelium impleret, non transcenderet: ne plusquam Christianæ appeteremus esse. Hinc profecto, ni fallor, sancti decreverunt Patres, non ita nobis, sicut viris generalem aliquam Regulam, quasi novam legem præfigere nec magnitudine ¹ votorum nostram infirmitatem onerare, ² attendentes illud Apostoli: ³ *Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.* Et iterum: ⁴ *Lex autem subintravit; ut abundaret delictum.* Idem quoque maximus continentiae prædicator de infirmitate nostra plurimum confidens, & quasi ad secundas nuptias urgens juniores viduas: ⁵ *Volo, inquit, juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.* Quod & Beatus Hieronymus saluberrimum esse considerans, Euthychio de improvisis fæminarum votis consulit, his verbis. ⁶ *Si autem & illæ, quæ virgines sunt, ob alias tamen culpas non solvantur: quid fiet illis, quæ prostituerunt membra Christi, & mutaverunt templum Spiritus sancti in lupanar? Rectius fuerat homini subisse conjugium, ambulasse per plana, quam altiora intendentem in profundum inferni cadere.* Quorum etiam temerariæ professioni Sanctus Augustinus confutans, in libro de Continentia Viduali ad Julianum scribit his verbis: ⁷ *Quæ non cæpit deliberet, quæ aggressa est periret. Nulla adversario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio.* Hinc etiam Canones nostræ infirmitati confutantes decreverunt, Diaconissas ante quadraginta annos ordinari non debere, & hoc cum diligenti probatione; cum viginti annis, liceat Diaconos promoveri. Sunt & in Monasteriis, qui Regulares dicuntur Canonici Beati Augustini quandam, ut aiunt, regulam profitentes, qui se Inferiores Ma-

¹ Nec numero plus iusto MS. ² Studiose curantes MS. ³ Epist. ad Rom. cap. 4. com. 15. ⁴ Ibid. cap. 5. com. 20. ⁵ Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 6 Tom. 1. Epistol. 22. ⁷ Cap. IX.

nachis nullatenus arbitrantur : licet eos & vesci carnibus & lineis uti videamus. Quorum quidem virtutem si nostra exæquare 1 infirmitas posset, nunquid pro minimo habendum esset? Ut autem de omnibus cibis tutius ac lenius indulgeatur, ipsa quoque natura providit, quæ majore scilicet sobrietatis virtute sexum nostrum præmunit. Constat quippè multo parciori sumptu, & alimonia minore, sæminas quàm viros sustentari posse, nec eas tam leviter inebriari Physica protestatur. Unde & Macrobius Theodosius Saturn aliorum Libro VII. meminit his verbis : 2 *Aristoteles mulieres, inquit, raro inebriantur, crebro senes. Mulier humectissimo est corpore. Docet hoc & levitas cutis & splendor. Docent præcipue assidue purgationes superfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum vinum in tam largum ceciderit humorem, vim suam perdit, nec facile cerebri sedem ferit, fortitudine ejus extincta.* 3 Item : *Muliebre corpus crebris purgationibus deputatum, pluribus confertum foraminibus ut pateat in meatus, & vias præbeat humori in egestionis exitum confluenti. Per hæc foramina vapor vini celeriter evanescit. Contra, senibus siccum est corpus, quod probat asperitas & squallor cutis.* Ex his itaque perpende, quantò tutius ac justius naturæ & infirmitati nostræ cibus quislibet 4 & potus indulgeri possit, quarum videlicet corda crapula & ebrietate gravari facilè non possunt : cùm ab illa nos cibi parcitas, ab ista, sæminei corporis qualitas, ut dictum est, protegat. Satis nostræ esse infirmitati, & maximum imputari debet, si continentur ac sine proprietate viventes, & officiis occupatæ Divinis, ipsos Ecclesiæ duces vel religiosos laicos in victu adæquemus, vel eos denique qui Regulares Canonici dicuntur, & se præcipue vitam Apostolicam sequi profitentur. Magnæ postremò providentiæ est, his qui Deo se per votum obligant, ut minus viveant, & plus exequantur, ut aliquid semper debitis gratia superaddat. Hinc enim per semetipsam Veritas ait : 5 *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt, dicite : Servi inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Ac si aperte diceret : Ideo inutiles, & quasi pro nihilo, ac

1 Adequare MS. Collat. à Franc. Ambos. 2 Cap. 5. 3 Ibidem.
4 Quilibet. MS. Collat. à Franc. Ambos. 5 Evan.
Luc. cap. 17. com. 10.

sine meritis reputandi, quia debitis tantum exolvendis contenti, nihil ex gratia superaddidimus. De quibus quidem gratis superaddendis ipse quoque Dominus alibi parabolice loquens, ait: ¹ *Sed, & si quid supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.* Quod quidem hoc tempore multi Monasticæ religionis temerarij professores, si diligentius attenderent, & in quam professionem jurarent, animadverterent, atque ipsum Regulæ tenorem studiosè perscrutarentur: Minus per ignorantiam offenderent, & per negligentiam peccarent. Nunc vero indiscrete omnes fere pariter ad Monasticam ² conversationem currentes, inordinate suscepti inordinatius vivunt, & eadem facilitate, qua ignotam Regulam profitentur, eam contemnentes, consuetudines quas volunt, pro lege statuunt. Providendum itaque nobis est, ne id oneris sæminæ præsumamus, in quo viros ferè jam universos succumbere videamus, imo & deficere. Senuisse jam mundum conspicimus, hominèsque ipsos cum cæteris, quæ mundi sunt, pristinum naturæ vigorem amisisse, & juxta illud ³ Veritatis, ipsam charitatem non tam multorum, quàm ferè omnium refriguisse. Ut jam videlicet pro qualitate hominum ipsas propter homines scriptas vel mutari, vel temperare necesse sit Regulas. Cujus quidem ⁴ discretionis ipse quoque Beatus non immemor Benedictus; ita se Monasticæ discretionis rigorem temperasse fatetur, ut descriptam à se Regulam comparatione priorum institutorum, non nisi quandam honestatis institutionem, & quandam conversationis inchoationem reputet, dicens: *Regulam autem hanc descripsimus, ut hanc observantes aliquatenus vel honestatem morum, aut initium conversationis nos demonstremus habere.* Ceterum ad perfectionem conversationis qui festinat, sunt doctrinæ sanctorum Patrum, quarum observatio perducatur hominem ad celsitudinem perfectionis. Item, *Quisquis ergo ad caelestem patriam festinas hanc minimam inchoationis Regulam, adjuvante Christo, perfice, & tunc demum ad majora doctrinæ virtutumque culmina, Deo protegente, pervenies.* Qui, (ut ipse ait) cum legamus olim, Sanctos Patres uno die Psalterium ex-

¹ Evang. Luc. cap. 10. com. 35.

Collat. à Franc. Ambos.
dentis MS.

³ Evang. Matth. cap. 24.

² Conversionem. MS.

⁴ Præ-

plere solere, ita Psalmodiam tepidis temperavit, ut in ipsa per Hebdomadam distributione Psalmorum, minore ipsorum numero Monachi quam Clerici contenti i sint. Quid etiam tam religioni quietique Monasticæ contrarium est, quam quod luxuriæ fomentum maximè præstat & tumultus excitat, atque ipsam Dei in nobis imaginem, qua præstamus cæteris, id est rationem delet? Hoc autem vinum est, quod supra omnia victui pertinentia plurimum Scriptura damnosum asserit, & caveri admonet. De quo & maximus Ille sapientum in Proverbiis meminit, dicens: 2 *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas. Quicumque his delectatur, non erit sapiens.* 3 *Cui va? cuius patri va? cui rixa? cui fovea? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus? Ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit, ut Coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator, amisso clavo: & dices: Verberaverunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi: Quando evigilabo, & rursus vina reperiarn?* Item: 4 *Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum; quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, ne forte bibant & obliviscantur judiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.* Et in Ecclesiastico scriptum est; 5 *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos.* Ipse quoque Hieronymus ad Nepotianum scribens de vita Clericorum, & quasi graviter indignans, quòd Sacerdotes Legis ab omni, quod inebriare potest, abstinentes, nostros in hac abstinencia superent: 6 *Nequaquam, inquit, vinum redoleas, ne audias illud Philosophi: Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare.* Vinolentos Sacerdotes & 7 Apostolus damnat, & Lex vetus prohibet. 8 *Qui altario deserviant, vinum & siceram non bibant.* Siceram Hebræo sermone

1 Essent. MS. collat. à Franc. Ambos. 2 Proverb. cap. 20.
com. 1. 3 Ibid. cap. 23. com. 29, 30, 31, 32, 33, & 34.
4 Ibid. cap. 31. com. 4 & 5. 5 Ecclesiastic. cap. 19. com. 2.
6 Tom. 1. Epistol. 2. 7 Epist. ad Timoth. cap. 3. com. 8.
8 Levit. cap. 10.

omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest, five illa quæ fermento conficitur, five pomorum succo, aut favi decoquitur in dulcedinem, & herbarum potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aqua pinguior colatur. Quicquid inebriat, & statum mentis evertit, fuge similiter ut vinum. Ecce quod Regum deliciis interdicitur, Sacerdotibus penitus denegatur, & cibis omnibus periculosius esse constat. Ipse tamen tam spiritualis vir Beatus Benedictus dispensatione quadam præsentis ætatis indulgere Monachis cogitur. *Licet, inquit, legamus vinum Monachorum omnino non esse: sed quia nostris temporibus hoc Monachis persuaderi non potest, &c.* Legerat, ni fallor, quod in vitis Patrum scriptum est his verbis: *Narraverunt quidam Abbati Pastori de quodam Monacho, quia non bibebat vinum, & dixit eis quia vinum Monachorum omnino non est.* Item post aliqua; facta est aliquando celebratio Missarum in Monte Abbatis Anthonii, & inventum est ibi cenidum vini. Et extollens unus de senibus parvum vas, calicem portavit ad Abbatem Sisoï; & dedit ei. Et bibit semel, & secundo, & accepit, & bibit. Obtulit ei & tertio. Sed non accepit, dicens: *Quiesce frater, an nescis quia est Sathanas?* Et iterum de Abbate Sisoï: *Dicit ergo Abraham discipulis ejus: Si occurritur in Sabbatho & Dominica ad Ecclesiam, & biberit tres calices, ne multum est?* Et dixit senex, si non esset Sathanas, non esset multum. Ubi unquam quæso, carnes à Deo damnatæ sunt vel Monachis interdictæ? Vide obsecro & attende, qua necessitate Regulam temperet in eo etiam quod periculosius est Monachis, & quod eorum non esse noverit. Quia videlicet hujus abstinencia temporibus suis Monachis jam persuaderi non poterat. Utinam eadem dispensatione, & in hoc tempore ageretur, ut videlicet in his, quæ media boni & mali atque indifferentia dicuntur, tale temperamentum fieret; ut quod jam persuaderi non valet professio, non exigeret, mediisque omnibus sine scandalo concessis, sola interdici peccata sufficeret; & sic quoque in cibis, sicut in vestimentis dispensaretur, ut quod vilius comparari posset ministraretur, & per omnia necessitati, non superfluitati consuleretur. Non enim magnopere sunt curanda quæ nos regno Dei non preparant, vel quæ nos minimè Deo commendant. Hæc verò sunt om-

nia quæ exterius geruntur, & æquæ reprobis ut dejectis, æquæ hypocritis, ut religiosis communia sunt. Nihil quippe inter Judæos & Christianos ita separat, sicut exteriorum operum & interiorum discretio, præfertim cum inter filios Dei & Diaboli sola charitas discernat, quam 1 plenitudinem legis & finem præcepti Apostolus vocat. Unde & ipse hanc operum gloriam prorsus extenuans, ut fidei præferat justitiam, Judeam alloquens dicit, 2 *Ubi est gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur eum hominem justificari per fidem sine operibus Legis.* 3 Item, Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? 4 *Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam.* Et rursum, 5 *Ei, inquit, qui non operatur, credenti autem in Deum qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam, secundum propositum gratiæ Dei.* Idem etiam omnium ciborum esum Christianis indulgens, & ab his ea quæ justificant, distinguens: 6 *Non est, inquit, regnum Dei esca & potus, sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Omnia quidem munda sunt, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offendatur, aut scandalizetur, aut infirmetur. Non enim hoc loco ulla cibi comestio interdicatur, sed comestionis offensio: qua videlicet quidam ex conversis Judæis scandalizabantur, cum viderent ea quoque comedi quæ lex interdixerat. Quod quidem scandalum Apostolus etiam Petrus cupiens evitare, graviter ab ipso est oburgatus, & salubriter correctus. Sicut ipsemet Paulus ad 7 Galatas scribens, commemorat. Qui rursus Corinthiis scribens, 8 *Esca autem nos non commendat Deo.* Et rursum, 9 *Omne quod in macello venit, manducate.* 10 *Domini est terra & plenitudo ejus.* Et ad Colloßenses: 11 *Nemo ergo vos judicet in cibo aut in potu.* Et post ali-

1 Epistol. ad Rom. cap. 13. com. 10.

2 Ibid. cap. 3. com.

27. 3 Ibid. cap. 4. com. 2 & 3.

4 Gen. cap. 15. com. 6.

5 Epist. ad Roman. cap. 4. com. 5.

6 Ibid. cap. 14. com. 17.

7 Epistol. ad Galat. cap. 2.

8 Epist. 1 ad Corinth. 8 cap. com. 8.

9 Ibid. cap. 10. com. 25 & 26.

10 Psalm 23. com. 1.

11 Epistol. ad Coloss. cap. 2. com. 16.

qua, 1 *Si mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi: quid adhuc tanquam viventes in mundo decernitis? Ne tetigeritis neque gustaveritis, neque contrectaveritis: quæ sunt omnia in interitu ipso Ufu secundum præcepta & doctrinas hominum.* Elementa hujus mundi vocat prima Legis rudimenta, secundum carnales observantias, in quarum videlicet doctrina quasi in addiscendis literalibus elementis primò se mundus, id est, carnalis adhuc populus exercebat. Ab his quidem elementis, id est, carnalibus observantiis tam Christi, quam sui, mortui sunt; cum nihil his debeant, jam non in hoc mundo viventes, hoc est inter carnales figuris intendentes, & decernentes, id est distinguentes quosdam cibos, vel quaslibet res ab aliis; atque ita dicentes: 2 *Ne tetigeritis hæc vel illa.* Quæ scilicet tacta, vel gustata, vel contrectata, inquit Apostolus, sunt in interitu animæ ipso suo usu, quo videlicet ipsis ad aliquam etiam utimur 3 humilitatem: secundum, inquam, præceptum & doctrinas hominum, id est carnalium, & legem carnaliter intelligentium, potius quam Christi vel suorum. Hic enim cum ad prædicandum ipsos destinaret Apostolos, 4 ubi magis ipsi ab omnibus scandalis providendum erat, omnium tamen ciborum esum eis ita indulgit, ut apud quoscunque suscipiantur hospitio, ita, sicut illi victitent, edentes scilicet & bibentes quæ apud illos sunt. Ab hac profectò Dominica suaque disciplina illos recessuros ipse jam Paulus per Spiritum providebat. De quibus ad Timotheum scribit dicens. 5 *Spiritus autem manifestè dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum in hypocrisi loquentium mendacium, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognoverunt veritatem; quia omnis creatura Dei bona, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, nutritus verbis fidei, & bonæ doctrine, quam assecutus es.*

1 Epist. ad Colos. cap. 2. com. 20, 21, & 22. 2 Ibid. com. 21.
 3 Al. vilitatem & in al. Cod. utilitatem, sic in 2 MS. collat à Franc. Ambros.
 4 Evangel. Luc. cap. 10. com. 8.
 5 Epistol. 1 ad Timoth. cap. 4. com. 1, 2, 3, 4, 5, & 6.

Quis denique Joannem, ejusque discipulos abſtinentia nimia ſe macerantes ipſi Chriſto ejusque diſcipulis in Religione non præferat, 1 ſi corporalem oculum ad exterioris abſtinentiæ intendat exhibitionem? De quo etiam ipſi diſcipuli Joannis adverſus Chriſtum, & ſuos murmurantes, tanquam adhuc in exterioribus Judaizantes, ipſum interrogaverunt Dominum, dicentes: 2 *Quare nos & Phariſæi jejunamus frequenter, diſcipuli autem tui non jejunt?* Quod diligenter attendens Beatus Auguſtinus, & quid inter virtutem & virtutis exhibitionem referat, attendens, ita quæ fiunt exterius penſat, ut nihil meritis ſuperaddant opera. Ait quippè ſic in Libro de bono conjugali: 3 *Continentia, non corporis, ſed animæ virtus eſt. Virtutes autem animi aliquando in corpore manifeſtantur, aliquando in habitu: ſicut Martyrum virtus apparuit in tolerando paſſiones. Item: Jam enim erat in Job patientia, quam noverat Dominus, & cui teſtimonium perhibebat, ſed hominibus innotuit tentationis examine. Item. Verum, ut apertiùs intelligatur, quomodo ſit virtus in habitu, etiam ſi non ſit opere, loquor de exemplo, de quo nullus dubitat Catholicorum. Dominus Jeſus quod in veritate carnis eſurierit, & ſitierit, & manducaverit, & biberit. nullus ambigit eorum qui ex ejus Evangelio fideles ſunt. Num igitur non erat in illo continentie virtus à cibo & potu, quanta erat in Joanne Baptiſta? 4 Venit enim Joannes non manducans & bibens, & dixerunt? Demonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dixerunt: Ecce homo vorax, & potator vini, amicus Publicanorum & Peccatorum. Item. Deinde ibi ſubjecit, cum de Joanne ac de ſe illa dixiſſet: 5 Juſtificata eſt Sapientia à filiis ſuis, qui virtutem continentie vident in habitu animi ſemper eſſe debere: in opere autem, pro rerum ac temporum oportunitate, manifeſtari, ſicut virtus patientie Sanctorum Martyrum. Quo circa, ſicut non eſt impar meritum patientiæ in Petro, qui paſſus eſt, & in Joanne qui paſſus non eſt: ſic non eſt impar meritum continentie in Joanne, qui nullas expertus eſt nuptias; & in*

1 Si exteriori rerum formæ, ſi Jejunii illis Baptiſtæ feveriſſimis ſolum confidat. MS.

2 Evang. Marc. cap. 2. com. 18.

3 Cap. 21.

4 Evangel. Matth. cap. 11. com. 18, & 19.

5 Ibid. com. 19.

Abraham, qui filios generavit. Et illius enim Cælibatus, & illius Connubium, pro distributione temporum, Christo militaverunt. Sed continentiam Joannes & in opere, Abraham vero in solo habitu habebat. Illo itaque tempore cùm & lex dies Patriarcharum 1 subsequens maledictum dixit, qui non excitaret semen in Israel: & qui non poterat, non promebat, sed tamen habebat. Ex quo autem venit plenitudo temporis ut diceretur, 2 *qui potest capere capiat, qui habet, operetur, qui operari noluerit, non se habere mentiatur.* Ex his liquidè verbis colligitur solas apud Deum merita virtutes obtinere, & quicumque virtutibus pares sunt, quantumcumque distent operibus, æqualiter ab ipso promereri. Unde quicumque sunt verè Christiani, sic toti circa interiorem hominem sunt occupati, ut eum scilicet virtutibus ornent, ac vitiis mudent: ut de exteriori nullam, vel minimam assumant curam. Unde & ipsos legimus Apostolos ita 3 rusticanè, & velut inhonestè, in ipso etiam Domini comitatu se habuisse, ut velut omnis reverentiæ atque honestatis obliti, cùm per fata transirent 4 spicas vellere, fabricare, & comedere, more puerorum, non erubescerent. Nec de ipsa etiam manuum ablutione, cùm cibos essent accepturi, sollicitos esse. Qui cùm à nonnullis, quasi de immunditia, arguerentur, eos Dominus excusans: 5 *Non lotis, inquit, manibus manducare non coinquinat hominum.* Ubi & statim 6 generaliter adjecit, ex nullis exterioribus animam inquinari: sed ex his tantum quæ de corde prodeunt, 7 *quæ sunt, inquit, cogitationes, adulteria, homicidia, &c.* Nisi enim prius prava voluntate animus corrumpatur, peccatum esse non poterit quicquid exterius agatur in corpore. Unde & benè ipsa quoque adulteria sive homicidia ex corde procedere dicit, quæ & sine tactu 8 corporum perpetrantur, juxta illud: 9 *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mæchatus est in corde suo.* Et, 10 *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* Et tactis vel læsis corporibus minimè peraguntur, quando

1 Deuteronom. cap. 25. com. 10. 2 Evangel. Matt. cap. 13. com. 12. 3 Rusticiter, MS. 4 Matth. cap. 12. com. 1. 5 Ibid. Cap. 15. com. 20. 6 Generatim MS. 7 Matth. cap. 15. com. 19. Contactu MS. Franc. Ambos. 9 Matth. cap. 5. com. 20. 10 Joan. Epist. 1. cap. 3. com. 15.

videlicet per violentiam opprimitur aliquam, vel per iustitiam coactus iudex interficere reum. 1 *Omnis quippe homicida* (sicut scriptum est) *non habet partem in regno Dei.* Non itaque magnopere quæ fiunt, sed quo animo fiant, pensandum est, si illi placere studemus, qui cordis & renum probator est, & in abscondito videt, qui iudicabit occulta hominum. *Paulus* inquit, 2 *secundum Evangelium meum*, hoc est, secundum meæ prædicationis doctrinam. Unde & modica viduæ oblatio, quæ fuit duo 3 minuta, id est 4 quadrans, omnium divitum oblationibus copiosis prælata est, ab illo cui dicitur: 5 *Bonorum meorum non eges*, cui magis oblatio ex offerente quam offerens placet ex oblatione, sicut scriptum est: 6 *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus.* Ut videlicet prius devotionem offerentis inspiceret, & sic ex ipso 7 donum oblatum gratum haberet. Quæ quidem animi devotio tantò major in Deo habetur, quanto in exterioribus, quæ fiant minus, confidimus. Unde & Apostolus communem ciborum indulgentiam, de qua, ut supra meminimus, Timotheo scribit, de exercitio quoque corporalis laboris adjunxit, dicens: 8 *Exerce autem te ipsum ad pietatem.* Nam corporalis exercitatio admodum utilis est. *Pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ: quoniam pia mentis in Deum devotio, & hic ab ipso meretur necessaria, & in futuro perpetua.* Quibus quidem documentis quid aliud docemur, quàm Christianè sapere, & cum 9 *Jacob* de domesticis animalibus refectionem patri providere? Non cum *Esau* de silvestribus curam sumere, & in exterioribus Judaizare. Hinc & illud est Psalmistæ: 10 *In me sunt Deus vota tua, quæ* 11 *reddam laudationes tibi.* Ad hoc quoque illud adijunge Poeticum,

Ne te quæsieris extra.

Multa sunt & innumerabilia tam Sæcularium, quàm Ecclesiasticorum Doctorem testimonia, quibus ea quæ sunt

1 Joan. Epist. 1. cap. 3. com. 2 Epist. ad Roman. cap. 2. com. 16.
3 Duæ Tressles MS. 4 Evang. Marc. cap. 12. com. 42. 5 Psalm. 15.
com. 3. 6 Genes. cap. 4. com. 4. 7 Ipsa, in MS. Franc. Ambos.
8 1 Epist. Timoth. cap. 4. com. 1. 9 Genes. cap. 27. 10 Psalm.
55. com. 12. 11 Quas, MS. Franc. Ambos. 12 Pers. Satyr. I. ver. 7.

exterius & i indifferentia vocantur, non magnopere curanda esse docemur. Alioquin legis opera, & servitutis ejus, sicut ait Petrus, 2 importabile jugum Evangelicæ libertati esset præferendum, & suavi jugo Christi, & ejus oneri levi. Ad quod quidem suave jugum & onus leve per semetipsum Christus nos invitans: 3 *Venite, inquit, qui laboratis & onerati estis.* Unde & prædictus Apostolus quosdam jam ad Christum conversos, sed adhuc opera legis retinere censes vehementer objurgans, sicut in Actibus Apostolorum scriptum est, ait: 4 *Viri fratres, quid tentatis Deum, imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus: sed per gratiam Domini Jesu credimus salvari, quemadmodum & illi?* Et tu ipse obsecro non solum Christi, verum etiam hujus imitator Apostoli, discretionem sicut & nomine, sic operum præcepta moderare, ut infirmæ convenit naturæ, & ut divinæ laudis plurimum vacare possimus officiis. Quam quidem hostiam, exterioribus omnibus sacrificiis reprobatis, Dominus commendans ait; 5 *Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua, & invoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me.* Nec id quidem ita loquimur, ut laborem operum corporalium respuamus, cum necessitas postulaverit. Sed ne ista magna putemus, quæ corpori servant, & officii divini celebrationem præpediunt; 6 præsertim cum ex autoritate Apostolica id præcipue devotis indultum sit sæminis, ut alienæ procurationis sustententur officiis magis, quam de opere proprii laboris. 7 Unde ad Timotheum Paulus: *Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia, ut his, quæ veræ viduæ sunt, sufficiat.* Veras quippè viduas dicit quascunque Christo devotas, quibus non solum maritus mortuus est, verum & mundus crucifixus est, & ipsæ mundo. 8 Quas rectè de dispendiis Ecclesiæ, tanquam de propriis Sponsi sui

1 Ex, inferitur MS. Franc. Ambos. 2 Act. Apost. cap. 18. 3 Evang. Matth. cap. 11. com. 28. 4 Act. Apost. cap. 15. com. 10, 11. 5 Psalm. 49. com. 12. 13, 14, 15. 6 Impediunt MS. Franc. Ambos. 7 1 Epist. ad Tim. cap. 5. com. 16. 8 Evang. Joan. cap. 19.

redditibus sustentari convenit. Unde & Dominus ipse matri suæ procuratorem Apostolum, potius quàm virum ejus prævidit. 1 & Apostoli 2 septem Diaconos, id est Ecclesiæ ministros, qui devotis ministrarent sæminis, instituerunt. Scimus quidem & Apostolum 3 Thessalonicensibus scribentem quosdam otiosè vel curiosè viventes adeò constrinxisse, ut præciperet quoniam si quis non vult operari, non manducet: & Beatum 4 Benedictum maximè pro 5 otiositate vitanda opera manuum injunxisse. Sed nunquid Maria otiosè sedebat, ut verba Christi audiret? 6 Martha tam ei quàm Domino laborante, & de quiete sororis tanquam invida murmurante, quasi quæ sola pondus diei & æstus portaverit? Unde & hodie frequenter murmurare eos cernimus, qui in exterioribus laborant, cùm his qui divinis occupati sunt officiis terrena ministrant. Et sæpe de his, quæ tyranni rapiunt, minus conqueruntur, quàm quæ desidiosus (ut aiunt) istis & otiosis exsolvere coguntur. Quos tamen non solum verba Christi audire, verum etiam in his assiduè legendis & decantandis occupatos considerant esse. Nec 7 attendunt non esse magnum, ut ait 8 Apostolus, si eis communicent corporalia, à quibus expectant spiritualia. Nec indignum esse, ut qui terrenis intendunt, his, qui spiritualibus occupantur, deserviant. Hinc etenim ex ipsa quoque legis sanctione Ministris Ecclesiæ hæc salubris otii libertas concessa, ut tribus Levi nihil hæreditatis terrenæ perciperet, quo expeditius Domino deserviret: sed de labore aliorum 9 decimas & oblationes susciperet. De abstinentia quoque jejuniorum, quam magis vitiorum quàm ciborum Christiani appetunt, si quid Ecclesiæ institutioni superaddi decreveris, deliberandum est, & quod nobis expedit, instituendum. Maximè verò de officiis Ecclesiasticis, & de ordinatione Psalmorum providendum est: ut in hoc saltem, si placet, nostram exoneres infirmitatem. Ne cum Psalterium per hebdomadam expleamus, eosdem necesse sit Psalmos repeti. Quam etiam Beatus Benedictus, cùm eam pro visu suo distribuisset,

1 Providit MS. *Franc. Ambos.* 2 Act. Apost. cap. 6. 3 Epist. 2 ad Thessal. cap. 3. 4 Regul. 48. 5 Ignavia MS. 6 Evangel. Luc. cap. 10. 7 Cogitant MS. 8 Epist. 1 ad Corinth. cap. 9. com. 11. 9 Numer. Cap. 18. com. 21.

in aliorum quoque actione sua id reliquit admonitio : ut si cui melius videretur, aliter ipsos ordinaret. Attendens videlicet, quod per temporum successionem Ecclesiæ decor creverit, & quæ prius rude susceperat fundamentum, postmodum ædificii nacta est ornamentum. Illud autem præ omnibus definire te volumus, quid de Evangelica lectione in vigiliis nocturnis nobis agendum sit. Periculosum quippè videtur eo tempore ad nos Sacerdotes aut Diaconos admitti, per quos hæc lectio recitetur, quas præcipue ab omni hominum accessu atque aspectu segregatas esse convenit : tum ut sincerius Deo vacare possimus, tum etiam ut à tentatione tutiores simus. Tibi nunc domine, dum vivis, incumbit instituerere de nobis, quid in perpetuum tenendum sit nobis. Tu quippè post Deum, hujus loci fundator, tu per Deum nostræ congregationis es plantator, tu cum Deo nostræ religionis institutor. Præceptorem alium post te fortassis habituræ sumus, & qui super alienum aliquid i ædificet fundamentum. Ideoque veremur de nobis minus futurus sollicitus, vel à nobis minus audiendus, & qui denique, si æquè velit, non æquè possit. Loquere tu nobis, audiemus. Vale.

1 Aliud MS, Franc. Ambos.

EPISTOLA VII.

Quæ est rursus PETRI ad HELOISSAM,
De origine Sanctimonialium.

ARGUMENTUM.

Abalarus ab Heloissa antecedenti Epistola rogatus, ut ei, & sodalibus ejus de origine Ordinis Monialium scriberet; hac Epistola ejus, & illarum voluntati amplissime respondet: ipsumque Ordinem vel à primæva Ecclesia, imo & ab ipso Domini Servatoris sacro deducit Collegio; & quid Philo Judeus, quid Tripartita Historia de primis Ascetis narrent, recenset. Sexum autem fæmineum per singulas Epistolæ hujusce partes miris effert laudibus: nec solum inter Christianas, vel Judeas, sed etiam inter fæminas Ethnicas Virginitatis laudes latissime prosequitur. Nihil denique tota fere continet Epistola, quam elegantissimum fæminei generis encomium.

Charitati tuæ, charissima soror, de Ordine tuæ professionis tam tibi quàm spiritualibus filiabus tuis suscitanti, unde scilicet Monialium cœperit religio, paucis, si potero, succinctèque rescribam. Monachorum si quidem sive Monialium Ordo à domino nostro Jesu Christo religionis suæ formam plenissimè sumpsit. Quamvis & ante ipsius incarnationem nonnulla hujus propositi tam in viris quàm in fæminis præcesserit inchoatio. Unde & Hieronymus ad Eustochium scribens, 1 *Filios, inquit, Prophetarum, quos Monachos legimus in veteri Testamento, &c.* 2 Annam quoque viduam templo & divino cultui assiduam Evangelista commemorat, quæ pariter cum Simeone Dominum in templo suscipere, & Prophetia repleti meruerit. Finis itaque Christus justitiæ, & omnium bonorum consummatio, in plenitudine temporis veniens, ut inchoata perficeret bona, vel exhiberet incognita; sicut utrumque sexum vocare venerat atque

1 Tom. 1. Epistol. 4. 2 Evang. Luc. cap. 2. vers. 25, & 37.
redi-

redimere, ita utrumque sexum in vero monachatu suæ congregationis dignatus est adunare: ut inde tam viris quam fæminis hujus professionis daretur authoritas, & omnibus perfectio vitæ proponeretur quam imitarentur. Ibi quippe cum Apostolis cæterisque discipulis, cum matre ipsius sanctarum legimus conventum mulierum; quæ scilicet sæculo abrenunciantes, omnemque proprietatem abdicantes, ut solum possiderent Christum, sicut scriptum est: 2 *Dominus pars hereditatis meæ*, devotè illud compleverunt, quo omnes secundam regulam à Domino traditam conversi seculo ad hujus vitæ communitatem initiantur, 3 *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Quam devotè autem Christum hæ beatissimæ mulieres ac verè Moniales secutæ fuerint, quantamque gratiam & honorem devotioni earum tam ipse Christus, quàm postmodum Apostoli exhibuerint, sacræ diligenter historiæ continent. 4 Legimus in Evangelio murmurantem Phariseum, qui hospitio Dominum susceperat, ab ipso esse correctum, & peccatricis mulieris obsequium hospitio ejus longè esse prælatum. 5 Legimus & Lazaro jam resuscitato cum cæteris discumbente, Martham sororem ejus solam mensis ministrare, & Mariam copiosi libram unguenti pedibus Dominicis infundere, propriisque capillis ipsos extergere, hujusque copiosi unguenti odore domum ipsam impletam fuisse, ac de pretio ipsius, quia tam inaniter consumi videretur. Judam in concupiscentiam ductum, & discipulos indignatos esse. Satagente itaque Martha de cibis, Maria disposuit de unguentis: & quem illa reficit interiùs, hæc lassatum refovet exterioriùs. 6 Nec nisi fæminas Domino ministrasse Scriptura commemorat Evangelica. Quæ proprias etiam facultates in quotidianam ejus alimoniam dicarant, & ei præcipuè hujus vitæ necessaria procurabant. 7 Ipse discipulis in mensa, ipse in ablutione pedum humillimum se ministrum exhibebat. A nullo vero discipulorum, vel etiam virorum, hoc eum suscepisse novimus obsequium: sed solas, ut diximus, fæminas in

1 Evang. Luc. Cap. 8. 2 Psalm. 15. com. 5. 3 Evang. Luc. cap. 14. com. 3. 4 Evang. Luc. cap. 7. com. 37. 5 Evang. Joan. cap. 12. com. 3. 6 Evang. Luc. cap. 8. com. 2. 7 Evang. Joan. cap. 13. com. 5.

his vel cæteris humanitatis obsequiis ministerium impendisse. Et sicut in illo Marthæ, ita in isto novimus obsequium Mariæ. Quæ quidem in hoc exhibendo tanto fuit devotior, quanto ante fuerat criminiosior. Dominus aqua in pelvim missa illius ablutionis peregit officium. Hoc verò ipsa ei lachrymis intimæ compunctionis, non exteriori aqua exhibuit. Ablutos discipulorum pedes linteo Dominus extersit. Hæc pro linteo capillis usæ est Fomenta unguentorum insuper addidit, quæ nequaquam Dominum adhibuisse legimus. Quis etiam ignoret mulierem intantum de ipsius gratia præsumpsisse, ut caput quoque ejus superfuso delibuerit unguento? 1 Quod quidem unguentum non de alabastro extractum, sed fracto alabastro memoratur effusum, ut nimix devotionis vehementer exprimeretur desiderium, quæ ad multum ulterius usum illud reservandum censebat, quo in tanto usæ sit obsequio. In quo etiam ipsum jam unctionis defectum factis ipsis exhibet, quem ante à 2 Daniel futurum prædixerat: postquam videlicet ungeretur Sanctus Sanctorum. Ecce enim Sanctum Sanctorum mulier inungit, & eum pariter hunc esse, quem credit, & quem verbis Propheta præsignaverat, factis ipsa proclamatur. Quæ est ista, quæso, Domini benignitas; aut quæ mulierum dignitas, ut tam caput quam pedes suos ipse, non nisi fæminis, præberet inungendos? Quæ est ista, obsecro, infirmioris, sexus prærogativa, ut summum 3 Christum omnibus Spiritus sancti unguentis ab ipsa ejus conceptione delibutum mulier quoque inungeret, & quasi corporalibus sacramentis eum in Regem & Sacerdotem consecrans, Christum? id est unctum corporaliter ipsum efficeret? Scimus primum à Patriarcha 4 Jacob in typum Domini lapidem unctum fuisse. Et postmodum Regum five Sacerdotum unctiones, seu quælibet unctionum sacramenta non nisi viris celebrare permissum est. Licet baptizare nonnunquam mulieres præsumant. Lapidem olim Patriarcha templum, nunc & altare Pontifex oleo sanctificat. Viri itaque sacramenta figuris imprimunt. Mulier verò in ipsa operata est veritate, sicut & ipsa protestatur Veritas dicens, 5 Bonum

1 Evang. Mar. 14. com. 3. 2 Prophet. Daniel cap. 9. com. 24.

3 Prophet. Isaïæ cap. 11. com. 2. 4 Genesi cap. 28. com. 18.

5 Evang. Marc. 14. com. 6.

opus operata est in me. Christus ipse à muliere, Christiani à viris inunguntur. Caput ipsum scilicet à sœmina, membra à viris. Benè autem effudisse unguentum, non stillasse super caput ejus mulier memoratur. Secundum quod de ipso, Sponsa in Canticis præcinit dicens, 1 *Oleum effusum nomen tuum.* Hujus quoque unguenti copiam per illud, quod à capite usque ad oram vestimenti 2 defluxit, Psalmista mysticè præfiguratur, dicens: 3 *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Quod descendit in oram vestimenti ejus, Trinam David unctionem, sicut & Hieronymus in Psalmo xxvi. meminit, accepisse legimus: trinam & Christum sive Christianos. Pedes quippe Domini, sive caput, muliebres susceperunt unguentum, Mortuum verò ipsum Joseph ab Arimathea & Nicodemus, sicut refert Joannes, cum 4 aromatibus sepelierunt. Christiani quoque trina sanctificantur unctione: quarum una fit in baptismo, altera in confirmatione, tertia verò infirmorum est. 5 Perpende itaque mulieris dignitatem, à qua vivens Christus bis inunctus, tam in pedibus scilicet quam in capite, Regis & Sacerdotis suscepit sacramenta. Mirrhæ verò & Aloes unguentum, quod ad conservanda corpora mortuorum adhibetur, ipsius Dominici corporis incorruptionem futuram præsignabat, quam etiam quilibet electi in resurrectione sunt 6 adepti. Priora autem mulieres unguenta singularem ejus tam regni quam sacerdotii demonstrant dignitatem. Unctio quidem capitis superiorem, pedum verò inferiorem. Ecce Regis 7 etiam sacramentum à muliere suscipit, qui tamen oblatum à viris sibi regnum suscipere respuit, & ipsis eum in Regem rapere volentibus aufugit. Cœlestis, non terreni Regis mulier sacramentum peragit; ejus, inquam, qui de semetipso postmodum ait: 8 *Regnum meum non est de hoc mundo.* Gloriantur Episcopi cum, applaudentibus populis, terrenos inungunt Reges, cum mortales consecrant Sacerdotes, splendidis & inauratis vestibus adornati. Et sæpe his benedicunt, quibus Dominus maledicit. Humi-

1 Cantic. cap. 1. com. 2. 2 Defluit MS. Franc. Ambos. 3 Psalm. 132. com. 2. 4 Evang. Joan. cap. 19. com. 38. 5 Evang. Luc. cap. 7. com. 38. Evang. Joan. cap. 12. com. 3. 6 Adepturi MS. Franc. Ambos. 7 Rex. Ibid. 8 Evang. Joan. cap. 18. com. 36.

lis mulier non mutato habitu, non præparato cultu, ip-
 sis quoque indignantibus Apostolis, hæc in Christo sacra-
 menta peragit; non prælationis officio, sed 1 delationis
 merito. O magnam fidei constantiam! ô inestimabi-
 lem charitatis ardorem, quæ omnia credit, omnia sperat,
 omnia sustinet! Murmurat 2 Phariseus, dum à peccatrice
 pedes Dominici inunguntur: indignantur patenter Apo-
 stoli, quod de capite quoque mulier præsumpserit. Per-
 severat ubique 3 mulieris fides immota, de benignitate
 Domini confisa, nec ei in utroque, Dominicæ commen-
 dationis desunt suffragia. Cujus quidem unguenta quàm
 accepta, quàm grata Dominus habuerit, ipsemet profi-
 tetur cum sibi hæc reservari postulans, indignanti Judæ,
 dixit. 4 *Sine illam ut in die sepulturæ meæ servet illud.*
 Ac si diceret: Ne repellas hoc ejus obsequium à vivo, ne
 devotionis ejus exhibitionem in hac quoque re auferas
 defuncto. Certum quippe est, sepulturæ quoque Do-
 minicæ sanctas mulieres aromata parasse. Quod tunc
 ista utique minus satageret, si nunc repulsa verecundiam
 sustinuisset. Qui etiam quasi de tanta mulieris præsump-
 tione discipulis indignantibus, & ut Marcus meminit, in
 eam frementibus, cum eos mitissimis fregisset responsis,
 in tantum hoc extulit beneficium, ut ipsum 5 Evangelio
 inserendum esse censeret, & cum ipso pariter ubique
 prædicandum esse prædiceret; in memoriam scilicet &
 laudem mulieris, quæ id fecerit, in quo non mediocris
 arguebatur præsumptionis. Quod nequaquam de aliis
 quarumcumque personarum obsequiis autoritate Do-
 minica sic commendatum esse legimus atque sancitum.
 6 Qui etiam viduæ pauperis eleemosynam omnibus tem-
 pli præferens oblationibus, quàm accepta sit ei fæmina-
 rum devotio, diligenter ostendit. Ausus quidem est Pe-
 trus seipsum & 7 Co-Apostolos suos pro Christo omnia
 reliquisse profiteri. 8 Et Zachæus desideratum Domini
 adventum suscipiens, dimidium bonorum suorum paupe-
 ribus largitur, & in quadruplum, si quid defraudavit,

1 Dilectionis Cod. MS. Franc. Ambos. Al. MS. Paris: Devotionis.

2 Evang. Luc. cap. 7. com. 39. 3 Utique MS. Franc. Ambos.

4 Evang. Joan. cap. 12. com. 7. 5 Evang. Mar. cap. 14. com. 9.

6 Ibid. cap. 12. com. 43, 44. 7 Commilitones Apostolos MS.

8 Evang. Luc. cap. 19. com. 8.

restituit. Et multi alii majores in Christo, seu pro Christo i fecerunt expensas, & longè preciosiora in obsequium obtulerunt divinum, vel pro Christo reliquerunt. Nec ita tamen Dominicæ commendationis laudem adepti sunt, sicut sæminæ. Quarum quidem devotio quanta semper erga eum extiterit, ipse quoque Dominicæ vitæ exitus patenter insinuat. Hæ quippe, ipso Apostolorum Principe negante, & Dilecto Domini fugiente, vel cæteris dispersis Apostolis, intrepidæ perstiterunt: nec eas à Christo vel in passione, vel in morte formido aliqua, vel desperatio separare potuit. Ut eis specialiter illud Apostoli congruere videatur: 2 *Quis nos separabit à charitate Dei? Tribulatio an angustia?* Unde Marthæus, cum de se pariter & cæteris retulisset: 3 *Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt*, perseverantiam postmodum supposuit mulierum, quæ ipsi etiam Crucifixo, quantum permittebatur, adstitebant. 4 *Erant*, inquit, *ibi mulieres multe à longe, quæ secutæ fuerant Jesum à Galilæa, ministrantes ei.* Quas denique ipsius quoque sepulchro immobiliter adhærentes idem diligenter Evangelista describit, dicens: 5 *Erant autem Maria Magdalene, & altera Maria sedentes contra sepulchrum.* De quibus etiam mulieribus Marcus commemorans, ait: 6 *Erant autem & mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Magdalene, & Maria Jacobi minoris, & Joseph mater, & Salome. Et cum esset in Galilæa, sequebantur eum, & ministrabant ei, & aliæ multe quæ simul cum eo ascenderant Hierosolymam.* Stetisse autem juxta crucem, & crucifixo se etiam astitisse Joannes, qui prius aufugerat, narrat: sed perseverantiam 7 præmittit mulierum, quasi earum exemplo animatus esset ac revocatus. 8 *Stabant*, inquit, *juxta crucem Jesu mater ejus, & soror matris ejus Maria Cleopha, & Maria Magdalena. Cum vidisset ergo Jesus matrem, & discipulum stantem, &c.* Hanc autem sanctarum constantiam mulierum, & discipulorum defectum longè antè beatus Job in persona Domini 9 prophetavit, dicens: 10 *Pelli meæ consumptis*

1 Inferitur, non indecoras MS. 2 Epist. ad Roman. cap. 8. com. 35. 3 Evang. Matth. cap. 26. com. 56. 4 Ibid. cap. 27. com. 55. 5 Ibid. Com. 61. 6 Evang. Marc. cap. 15. com. 40, & 41. 7 Missam facit, MS. 8 Evang. Joan. cap. 19. com. 25, & 26. 9 Prædixit MS. 10 Job cap. 19. com. 20.

carnibus adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. In osse quippè, quod carnem & pellem sustentat & gestat, fortitudo est corporis. In corpore igitur Christi, quod est Ecclesia, os ipsius dixit Christianæ fidei stabile fundamentum, sive fervor ille charitatis, de quo canitur: 1 *Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem.* De quo & Apostolus: 2 *Omnia, inquit, suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Caro autem in corpore pars interior est, & pellis exterior. Apostoli ergo interiori animæ cibo prædicando intendentes, & mulieres corporis necessaria procurantes, carni comparantur & pelli. Cùm itaque carnes consumerentur, os Christi adhæsit pelli: quia scandalizatis in passione Domini Apostolis, & de morte ipsius desperatis, sanctarum devotio sæminarum perstitit immobilis, & ab osse Christi minimè recessit: quia fidei, vel spei, vel charitatis constantiam in tantum retinuit, ut nec à mortuo mente disjungerentur, aut corpore. Sunt & viri 3 naturaliter tam mente quam corpore sæminis fortiores. Unde & merito per carnem, quæ vicinior est ossi, virilis natura; per pellem muliebris infirmitas designatur. Ipsi quoque Apostoli, quorum est reprehendendo lapsus aliorum mordere, dentes Domini dicuntur. Quibus tantummodo labia, id est verba potius quam facta remanserant: cùm jam desperati de Christo, magis loquerentur, quam pro Christo, quid operarentur. Tales profectò illi erant discipuli, quibus in castellum *Emaus* euntibus, & loquentibus adinvicem de his omnibus, quæ acciderant, ipsi apparuit, & eorum desperationem 4 correxit. Quid denique Petrus, vel cæteri discipulorum præter verba tunc habuerunt, cùm ad Dominicam ventum esset passionem, & ipse Dominus futurum eis de passione sua scandalum prædixisset? 5 *Et si omnes, inquit Petrus, scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.* Et iterum: 6 *Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Similiter & omnes discipuli dixerunt. Dixerunt, inquam, potius quam fecerunt. Ille enim primus & maximus Apostolorum, qui tantam in verbis habuerat constanti-

1 Cantic. cap. 8. com. 7. 2 1 Epist. ad Corinth. cap. 13. com. 7.
 3 'A Natura MS. 4 Spem abjectam MS. 5 Evang. Math. cap. 26. com. 33. 6 Ibid. com. 35.

am, ut Domino diceret: 1 *Tecum paratus sum et in carcerem, et in mortem ire*: Cui tunc & Dominus Ecclesiam suam specialiter committens, dixerat. 2 *Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*, ad unam ancillam vocem ipsum negare non veretur. Nec semel id agit, sed tertio ipsum adhuc viventem denegat, & à vivo pariter omnes discipuli uno temporis puncto fugiendo devolant: à quo nec in morte vel mente, vel corpore fœminæ sunt disjunctæ. Quarum beata illa peccatrix mortuum etiam quærens, & Dominum suum confitens, ait: 3 *Tulerunt Dominum de monumento*. Et iterum: 4 *Sed tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti, et ego eum tol- lam*. Fugiant arietes, imò & Pastores Dominici gregis: remanent oves intrepidæ. Arguit hos Dominus tanquam infirmam carnem, quod in articulo etiam passionis suæ, nec una hora cum eo potuerunt vigilare. Infomnem ad sepulchrum illius noctem in lachrymis fœminæ ducentes, resurgentis gloriam primæ videre meruerunt. Cui fideliter in mortem, quantum dilexerint vivum, non tam verbis quam rebus exhibuerunt. Et de ipsa etiam, quam circa ejus passionem & mortem habuerunt sollicitudinem, resurgentis vita primæ sunt lætificatæ. Cum enim, secundum Joannem, Joseph ab Arimathea, & Nicodemus corpus Domini ligantes linteis, cum aromatibus sepelirent; refert Marcus de earum studio, quod Maria Magdalene, & Maria Joseph aspiciebant ubi poneretur. De his quoque Lucas commemorat dicens: 5 *Secute autem mulieres, quæ cum Jesu venerant de Galilæa, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus ejus, et revertentes, paraverunt aromata*. Nec satis videlicet habentes aromata Nicodemi, nisi & adderent sua. Et sabbatho quidem siluerunt secundum mandatum. Juxta Marcum verò, cum transisset sabbatum, summo mane, in ipso die resurrectionis venerunt ad monumentum Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome. Nunc quoniam devotionem earum ostendimus, honorem quem meruerint, prosequamur. Primò Angelica visione sunt consolatæ de Resurrectione Domini jam completa: demum

1 Evang. Luc. cap. 22. com. 33. 2 Ibid. com. 32. 3 Evang. Joan. cap. 20. com. 2. 4 Ibid. com. 15. 5 Evang. Luc. cap. 23. com. 55, & 56.

ipsum Dominum primæ viderunt & tenuerunt. Prior quidem Maria Magdalene, quæ cæteris ferventior erat. Postea ipsa simul, & aliæ, de quibus scriptum est, quod post Angelicam visionem *1 exierunt de monumento, currentes nunciare Discipulis Resurrectionem Domini. Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum, Tunc ait Jesus: Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galileam. Ibi me videbunt.* De quo & Lucas persecutus ait: *2 Erat Magdalene, & Joanna, & Maria Jacobi, & ceteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.* Quas etiam ab Angelo primum fuisse missas ad Apostolos nunciare hæc non reticet Marcus, ubi Angelo mulieribus loquente, scriptum est: *3 Surrexit, non est hic. Sed ite, dicite Discipulis ejus, & Petro, quia præcedet vos in Galileam.* Ipse etiam Dominus primo Mariæ Magdalene apparens, ait illi: *4 Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum.* Ex quibus colligimus, has sanctas mulieres, quasi Apostolas, super Apostolos esse constitutas. Cum ipsæ ad eos vel à Domino, vel ab Angelis missæ summum illud Resurrectionis gaudium nunciaverunt, quod expectabatur ab omnibus, ut per eas Apostoli primum addicerent quod toti mundo postmodum prædicarent. Quas etiam post Resurrectionem, Domino occurrente, salutari ab ipso Evangelista supra memoravit: ut tam occursum suum quam salutationem, quantam erga eas sollicitudinem & gratiam haberet, ostenderet. Non enim aliis proprium salutationis verbum, quod est, *Avete*, eum legimus protulisse: imò ista salutatione antea discipulos inhibuisse, cum eis diceret: *5 Et neminem per viam salutaveritis.* Quasi hoc privilegium nunc usque devotis fæminis reservaret, quod per semetipsum eis exhiberet immortalitatis gloria jam potitus. Actus quoque Apostolorum, cum referant statim post Ascensionem Domini, Apostolos à monte Oliveti Hierusalem rediisse, & illius Sacrosancti Conventus religionem diligenter describant, non est devotionis sanctarum mulierum perseverantia prætermissa, cum dici-

1 Evang. Matth. cap. 28. com. 8, 9, & 10. *2* Evangel. Luc. cap. 24. com. 10. *3* Evang. Marc. cap. 16. com. 6, 7. *4* Evang. Joan. cap. 17. com. 7. *5* Evang. Luc. cap. 10. com. 4.

tur: 1 *Hi omnes erant perseverantes unanimiter in orationibus cum mulieribus, & Maria matre Jesu. Ut autem de Hebræis prætermittamus fæminis, quæ primo conversæ ad fidem, vivente adhuc Domino in carne, & prædicante, formam hujus religionis inchoaverunt: de viduis quoque Græcorum, quæ ab Apostolis postea susceptæ sunt, consideremus; quanta scilicet diligentia, quanta cura ab Apostolis & ipsæ tractatæ sint, cum ad ministrandum eis gloriosissimus Signifer Christianæ militiæ, Stephanus Protomartyr, cum quibusdam aliis spiritualibus viris ab ipsis Apostolis fuerit constitutus. Unde in eisdem Actibus Apostolorum scriptum est; 2 Crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum. Convocantes autem duodecim Apostoli multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum derelinquere nos Verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergo, Fratres, viros ex omnibus vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto & Sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo coram multitudine. Et elegerunt Stephanum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timotheum, & Parmenam, & Nicolaum Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes, imposuerunt eis manus. Unde & continentia Stephani admodum commendatur, quod ministerio atque obsequio sanctarum fæminarum fuerit deputatus. Cujus quidem obsequii ministratio, quam excellens sit, & tam Deo, quam ipsis Apostolis accepta, ipsi tam propria oratione, quam manuum impositione protestati sunt quasi hos, quos in hoc constituebant, adjurantes, ut fideliter agerent, & tam benedictione sua, quam oratione eos adjuvantes ut possent. Quam etiam Paulus administrationem ad Apostolatus sui plenitudinem ipse sibi vendicans: 3 Nunquid non habemus, inquit, potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli? Ac si aperte diceret: Nunquid & sanctarum mulierum conventus nos habere ac nobiscum in prædicatione ducere permis-*

1 Act. Apostol. cap. 1. com. 14. 2 Act. Apostol. cap. 6. com. 1, 2, 3, 4, 5, 6. 3 1 Epist. ad Corinth. cap. 9. com. 4.

sum est, sicut cæteris Apostolis: ut ipsæ videlicet eis in prædicatione de sua substantia necessaria ministrarent? Unde Augustinus in Libro de Opere Monachorum: 1 *Ad hoc*, inquit, & fideles mulieres habentes terrenam substantiam, ibant cum eis, & ministrabant eis de sua substantia, ut nullius indigerent horum, quæ ad substantiam hujus vite pertinent. Item: 2 *Quod quisquis non putat ab Apostolis fieri, ut cum eis sanctæ conversationis mulieres circumirent, quocunque Evangelium prædicabant: Evangelium audiant, & cognoscant quemadmodum hoc ipse Domini exemplo faciebant. In Evangelio enim scriptum est: 3 Deinceps & ipse iter faciebat per civitates & castella Evangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à spiritibus immundis, & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, & Joanna uxor Cuze, Procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multa, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Ut hinc quoque pateat Dominum, etiam in prædicatione sua proficiscentem, ministrante mulierum corporaliter sustentari, & eas ipsi pariter cum Apostolis, quasi inseparabiles comites, adhærere. Demum 4 verò hujus professionis religione in sæminis pariter ut in viris multiplicata, in ipso statim Ecclesiæ nascentis exordio æquè sicut viri, ita & sæminæ propriorum per se Monasteriorum habitacula possederunt. Unde & Ecclesiastica Historia 5 laudem Philonis disertissimi Judæi, quam non solum dixit, verum etiam magnificè scripsit de Alexandria, sub Marco, Ecclesia, ita inter cætera Libro secundo, Capitulo xvi. commemorat: *In multis est, inquit, orbis terræ partibus hoc genus hominum. Et post aliqua. Est autem in singulis locis consecrata orationi domus, quæ appellatur Senivor, vel Monasterium. Item infra: 6 Itaque non solum subtilium intelligunt hymnos veterum, sed ipsi faciunt novos in Deum, omnibus eos & metris & sonis honesta satis & suavi compage modulantes. Item plerisque de abstinence præmissis, & divini cultus officiis adjecit: 7 Cum viris autem, quos dicimus, sunt & femina, in quibus plures jam grandævæ sunt virgines, integritatem**

1 Cap. 4.

2 Ibid.

3 Evang. Luc. cap. 8. com. 1,

2, 3. 4 Deinde MS. Franc. Ambos. 5 Euseb. Lib. 1. cap. 14.

6 Ibid. 7 Ibid.

ac castitatem corporis non necessitate aliqua, sed devotione
 7 servantes; dum sapientiæ studiis semet gestiunt non solum
 anima, sed etiam corpore consecrare, indignum ducentes
 libidini mancipare vas ad capiendam sapientiam prepara-
 tum, & edere mortalem partum eas, à quibus divini ver-
 bi concubitus sacrosanctus & immortalis expetitur: ex
 quo posteritas relinquatur nequaquam corruptela mortali-
 tatis obnoxia. Item ibidem de Philone: Etiam de Con-
 ventibus eorum scribit, ut seorsim quidem viri, seorsim
 etiam in eisdem locis feminae congregentur, & ut vigiliæ,
 sicut apud nos fieri mos est, peragant. Hinc illud est in
 laude Christianæ Philosophiæ, hoc est Monasticæ prero-
 gativæ, quod Tripartita commemorat Historia, non mi-
 nus à fæminis, quam viris arreptæ. Ait quippè sic libro
 I. cap. xi. *Hujus elegantissimæ Philosophiæ princeps fuit*
quidem, sicuti quidam dicunt, Helias Propheta, & Bap-
tista Joannes. Philo autem Pythagoricus suis tempori-
 bus refert undique egregios Hebræorum, in quodam præ-
 dio circa stagnum Marinum in colle positum, philosophatos.
 Habitaculum vero eorum, & cibos, & conversationem
 talem introducit, qualem & nos nunc apud Ægyptio-
 rum Monachos esse conspiciamus. Scribit eos ante Solis
 occasum non gustare cibum, vino semper, & sanguinem
 habentibus abstinere, cibum eis esse panis, & talis, &
 hysopi, & potum aquæ. Mulieres eis cohabitare senio-
 res virgines propter amorem Philosophiæ spontanea vo-
 luntate nuptiis abstinentes. Hinc & illud est Hierony-
 mi in Libro de Illustribus Viris, Capitulo viii. de laude
 Marci, & Ecclesiæ sic scribentis: *Primus Alexandria*
Christum annuntians constituit Ecclesiam tanta doctrina, &
vita continentia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum,
sui cogeret. Denique Philo disertissimus Judæorum, vi-
 dens Alexandriæ primam Ecclesiam adhuc Judaizantem,
 in laudem gentis suæ Librum super eorum conversione
 scripsit, & quomodo Lucas narrat 1 Hierosolymæ cre-
 dentes omnia habuisse communia, sic & ille quod Alex-
 andriæ sub Marco Doctore fieri cernebat, memoriæ tra-
 didit. Item cap. xi. *Philo Judæus, natione Alexandri-*
nus, de genere Sacerdotum id circo à nobis inter Scripto-
res Ecclesiasticos ponitur, quia Librum de prima Marci

1 Act. Apost. cap. 2 com. 44.

*Evangelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia in nostrorum laude versatus est, non solum eos ibi, sed in multis quoque provinciis esse commemorans, & habitacula eorum dicens Monasteria. Ex quo apparet, talem primum Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse imitantur & cupiunt, ut nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonium egentibus dividantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoque & continentia. Quales & Lucas refert primum Hierosolymæ fuisse credentes. Quod si veteres revolvamus Historias, reperiemus in ipsis sæminas in his quæ ad Deum pertinent, vel ad quamcunque religionis singularitatem, à viris non fuisse disjunctas. Quas etiam pariter ut viros divina Cantica non solum cecinisse, verum etiam composuisse sacræ tradunt Historiæ. Primum quippe Canticum de liberatione Israelitici populi non solum viri, sed etiam mulieres Domino decantaverunt: hinc statim Divinorum Officiorum in Ecclesia celebrandorum auctoritatem ipsæ adeptæ. Sic quippe scriptum est: 1 *Sumpsit ergo Maria Prophetissa, soror Aaron tympanum in manu sua, egressæque sunt omnes mulieres post eam, cum tympanis & choris, quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est. Nec ibi quidem Moyse commemoratur Propheta, nec præcinisse dicitur, sicut Maria, nec tympanum aut chorum viri habuisse referuntur, sicut mulieres. Cum itaque Maria præcinens Prophetes commemoratur, videtur ipsa non tam dictando vel recitando, quam 2 prophetando Canticum istud protulisse. Quæ etiam cum cæteris præcinere describitur, quam ordinatè sive concorditer psallerent, demonstratur. Quod autem non solum voce, verum etiam tympanis & choris cecinerint; non solum earum maximam devotionem insinuat, verum etiam mysticè spiritualis Cantici in Congregationibus Monasticis formam diligenter exprimit. Ad quod & Psalmista nos exhortatur, dicens: 3 *Laudate eum in Tympano et Choro, hoc est in mortificatione carnis, & concordia illa***

1 Exod. cap. 15. com. 20, 21. 2 Ex ore & animo Numinis plenis, Inferitur in M S. 3 Psalm 150. com. 4.

charitatis, de qua scriptum est : 1 *Quia multitudinis credentium erat cor unum, et anima una.* Nec vacat etiam à mysterio, quod egisse ad cantandum referuntur, in quo animæ contemplativæ jubili figurantur. Quæ dum ad cælestia se suspendit, quasi terrenæ habitationis castrum, deserit, & de ipsa contemplationis suæ intima dulcedine hymnum spiritualem summa exultatione Domino perfolvit, Habemus ibi quoque 2 Delboræ, & Annæ, nec non Judith viduæ Cantica, sicut & in Evangelio, Mariæ matris Domini. Quæ videlicet Anna 3 Samuelem parvulum suum offerens tabernaculo Domini, auctoritatem suscipiendorum infantium Monasteriis dedit. Unde Isidorus fratribus in Cœnobio 4 Honorianensi constitutis cap. v. *Quicumque, inquit, à parentibus propriis in Monasterio fuit delegatus, noverit se ibi perpetuo mansurum. Nam Anna Samuelem puerum Deo obtulit. Qui et in ministerio templi, quo à matre fuerat functus, permansit, et ubi constitutus, est deservivit.* Constat etiam filias Aaron pariter cum fratribus suis ad sanctuarium & hæreditariam sortem Levi adeo pertinere, ut hinc quoque eis Dominus alimoniam instituerit, sicut scriptum est in Libro Numerorum, ipso ad Aaron sic dicente : 5 *Omnes primitias sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi, et filiis ac filiabus tuis jure perpetuo.* Unde nec à clericorum ordine mulierum religio disjuncta videtur. Quas etiam ipsis nomine conjunctas esse constat, cum videlicet tam Diaconissas, quam Diaconos appellemus. Ac si in utrisque tribum Levi, & quasi Levitas agnoscamus. Habemus etiam in eodem Libro votum illud maximum, & consecrationem Nazaræorum Domini æquè sæminis sicut & viris esse institutum, ipso ad Moysen Domino sic dicente : 6 *Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : Vir sive mulier, cum fecerint votum, ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare, vino et omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, et ex qualibet alia potione, et quicquid de uva exprimitur, non bibent. Uvas recentes siccasque non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur. Quicquid ex vinea est,*

1 Act. Apost. cap. 4. com. 32. 2 Deboræ MS. Franc. Ambros.
3 1 Lib. Reg. 1 Cap. 4 Honoriacensi MS. Franc. Ambros. 5 Numer. cap. 18. com. 19. 6 Numer. cap. 6. com. 1, 2, 3, 4, & 5.

ab uva passa usque ad acinum non comedent omni tempore separationis suæ. Hujus quidem religionis illas fuisse arbitror excubantes ad ostium Tabernaculi, de quarum speculis Moyses vas composuit, in quo lavarentur Aaron & filii ejus, sicut scriptum est, 1 *Apposuit Moyses labrum aeneum, in quo lavarentur Aaron et filii ejus; quod fecit de speculis mulierum, quæ excubabant ad ostium Tabernaculi.* Diligenter magnæ devotionis earum fervor describitur, quæ clauso etiam tabernaculo, foribus ejus adhærentes, sanctarum vigiliarum excubias celebrabant, noctem etiam ipsam in orationibus ducentes, & ab obsequio divino, viris quiescentibus, non vacantes. Quod vero clausum eis tabernaculum memoratur vita pœnitentium congrue designatur, qui ut se durius pœnitentiæ 2 lamentis afficiant, à cæteris segregantur. Quæ profecto vita specialiter Monasticæ Professionis esse perhibetur, cujus videlicet ordo nihil aliud esse dicitur, quam quædam parciore pœnitentiæ forma. Tabernaculum vero, ad cujus ostium excubabant, illud est mysticè intelligendum, de quo ad Hebræos Apostolus scribit, 3 *Habemus altare, de quo non habent edere hi, qui tabernaculo deserviunt,* id est quo participare digni non sunt qui corpori suo, in quo hic, quasi in castris ministrant, voluptuosum impendunt obsequium. Ostium vero Tabernaculi finis est vitæ præsentis, quando hinc anima exit de corpore & futuram ingreditur vitam. Ad hoc ostium excubant qui de exitu hujus vitæ & introitu futuræ solliciti sunt, & sic pœnitendo disponunt hunc exitum, ut illum mereantur introitum. De hoc quidem quotidiano introitu & exitu sanctæ Ecclesiæ illa est oratio Psalmistæ: 4 *Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum.* Tunc enim simul introitum & exitum nostrum custodit, cum nos hinc exeuntes, & jam per pœnitentiam purgatos, illuc statim introducit. Benè autem prius introitum quam exitum nominavit, non tam videlicet ordinem, quam dignitatem attendens; cum hic exitus vitæ mortalis in dolore sit, ille verò introitus æternæ, summa sit exultatio. Specula vero earum opera sunt exteriora, ex quibus animæ turpitudine, vel decor dijudicatur, sicut ex speculo corporali

1 Exod. cap. 38. com. 8. 1 *Doloribus* MS. 3 Epist. ad Hebr. cap. 13. com. 10. 4 Psalm. 120. com. 8.

qualitas humanæ faciei. Ex istis earum speculis vas componitur, in quo se abluant Aaron & filii ejus, quando sanctarum sæminarum opera & tanta infirmi sexus in Deo constantia, Pontificum & Presbyterorum negligentiam vehementer increpant, & ad compunctionis lachrymas præcipuè movent. Et si, prout oportet, ipsi earum sollicitudinem gerant, hæc ipsarum opera peccatis illorum veniam, per quam abluantur, præparant. Ex his profecto speculis vas sibi compunctionis Beatus parabat Gregorius, cum sanctarum virtutem sæminarum, & infirmi sexus in Martyrio victoriam admirans, & ingemiscens, quærebat: *Quid barbari dicturi sunt viri, cum tanta pro Christo delicate puella sustineant, & tanto agone sexus fragilis triumphet, ut frequentius ipsum gemina Virginitatis & Martyrii corona pollere noverimus?* Ad has quidem, ut dictum est, ad ostium Tabernaculi excubantes, & quæ jam quasi Nazareæ Domini suam ei viduitatem consecraverant, beatam illam Annam pertinere non ambigo, quæ singularem Domini Nazareum Dominum Jesum Christum in templo, cum Sancto Simeone pariter meruit suscipere, & ut plusquam Propheta fieret ipsum eadem hora qua Simeon per spiritum agnoscere & præsentem demonstrare ac publice prædicare. Cujus quidem laudem Evangelista diligentius prosecutus, ait: *Et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser. Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis vii. à virginitate sua. Et hæc vidua erat usque ad annos octoginta quatuor, que non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens nocte ac die. Et hæc ipsa hora superveniens confitebatur Domino, & loquebatur omnibus qui expectabant redemptionem in Hierusalem.* Nota singula quæ dicuntur, & perpende quam studiosus in hujus viduæ laude fuerit Evangelista, & quantis præconiis 2 excellentiam ejus extulerit. Cujus quidem Prophetissæ gratiam quam habere solita erat, & parentem ejus, & tribum, & post septem annos, quos cum viro sustinuerat, longævum sanctæ viduitatis tempus, quo se Domino mancipaverat, & assiduitatem ejus in Templo, & jejuniorum & orationum instantiam, confessionem laudis, quas grates Domino re-

1 Israel MS. Franc. Ambos. 2 Inseritur Summam ejus flagrantem-que pietatem celebravit. MS.

ferebat & publicam ejus prædicationem de promisso & nato Salvatore diligenter expressit: & Simeonem quidem jam superius Evangelista de justitia, non de prophetia commendaverat, nec in eo tantæ continentiæ vel abstinentiæ virtutem, nec divini sollicitudinem obsequii fuisse memoravit, nec de ejus ad alios prædicatione quicquam adjecit. Hujus quoque 1 professionis atque propositi illæ sunt veræ viduæ, de quibus ad Timotheum scribens Apostolus, ait: 2 *Viduas honora, quæ veræ viduæ sunt.* Item: 3 *Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte ac die. Et hoc præcipue ut irreprehensibiles sint.* Et iterum: 4 *Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia, ut his quæ veræ viduæ sunt, sufficiat.* Veras quippè viduas dicit, quæ viduitatem suam secundis nuptiis 5 non dehonestaverunt, vel quæ devotione magis, quàm necessitate sic perseverantes Domino se dicarunt. Desolatas dicit, quæ sic omnibus abrenunciant, ut nullum terreni solatii subsidium retineant, vel qui earum curam agant, non habent. Quas quidem & honorandas esse præcipit, & de stipendiis Ecclesiæ censet sustentari, tanquam de propriis redditibus sponsi earum Christi. Ex quibus etiam quales ad Diaconatus ministerium sint, eligendæ diligenter describit, dicens: 6 *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio suscepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus ministravit, si omne bonum opus consecuta est.* Adolescentiores autem viduas evita. Quod quidem Beatus exponens Hieronymus, *Evita*, inquit, *in Ministerio Diaconatus, ne malum pro bono detur exemplum, si videlicet juniores ad hoc eligantur, quæ ad tentationem proniores et natura leviores: nec per experientiam longævæ ætatis provida malum exemplum his præbeant, quibus maxime bonum dare debuerant.* Quod quidem exemplum in junioribus viduis, quia jam Apostolus certis didicerat experimentis, apertè profitetur,

1 Perfectionis MS. Franc. Ambros. 2 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 4. 3 Ibid. com. 5. 4 Ibid. com. 16. 5 Inferitur— (Nota turpissimi Adulterii à primævis Christianis iniustis) non dedecorant MS. 6 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 9, 10, & 11.

& consilium insuper adversum hoc præbet. Cum enim præmisisset: 1 *Adolescentiores autem viduas devota*, causam hujus rei & consilii sui medicamentum statim apposuit, dicens: 2 *Cum enim luxuriata fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem et otiosa discunt circumire domos: non solum otiosa, sed et verbosa et curiosa, loquentes quæ non oportet. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim quadam conversa sunt retro Sathanam.* Hanc quoque Apostoli providentiam, de Diaconissis scilicet eligendis, Beatus Gregorius secutus, Maximo, Siracusano Episcopo scribit, his verbis: 3 *Juvenculas Abbatissas vehementissime prohibemus. Nul- lum igitur Episcopum fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cujus vitam atque mores exegerint, velare permittat.* Abbatissas quippe quas nunc dicimus, antiquitus Diaconissas vocabant, quasi ministeriales potius quam matres. Diaconus quippe Minister interpretatur, & Diaconissas ab administratione potius, quam a prælatione nuncupandas esse censebant, secundum quod ipse Dominus tam exemplis, quam verbis instituit, dicens: 4 *Qui major est vestrum, erit minister vester.* Et iterum: 5 *Nunquid est major qui recumbit, an qui ministrat? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Et alibi: 6 *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.* Unde & Hieronymus hoc ipsum nomen Abbatis, quo jam gloriari multos noverat, ex ipsa Domini autoritate non mediocriter ausus est arguere. Qui videlicet eum locum exponens, quo scriptum 7 est in Epistola ad Galathas, 8 *Clamantem* 9 *Abba pater: Abba*, inquit, *Hebraicum est, hoc ipsum significans quod Pater. Cum autem Abba pater Hebræo Syroque sermone dicatur, & Dominus in Evangelio præcipit nullum Patrem vocandum esse nisi Deum: nescio qua licentia in Monasteriis, vel vocemus hoc nomine alios, vel vocari nos acquiescamus. Et certè ipse præcepit*

1 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 11. 2 Ibid. com. 11, 12, 13, 14, & 15. 3 Lib. III. Ep. XI. 4 Evang. Matth. cap. 23. com. 11. 5 Evang. Luc. cap. 22 com. 27. 6 Evang. Matth. cap. 20. com. 28. 7 *Qui scriptus* MS. Franc. Ambos. 8 Hieronym. Lib. II. Comment. in Epist. ad Galat. cap. 1. 9 Epist. ad Galat. cap. 4. com. 6.

hoc 1 qui dixerat non esse jurandum. Si non juramus: nec patrem quempiam nominemus. Si de patre interpretabimur aliter, & de jurando aliter sentire cogemur. Ex his profectò Diaconissis Phœben illam fuisse constat, quam Apostolus Romanis 2 diligenter commendans, & pro ea exorans, ait: *Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris. Ut eam suscipiatis in Domino dignè sanctis, & assistatis ei in quocunque negotio vestro indiguerit. Etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.* Quem quidem locum tam Cassiodorus, quam Claudius exponentes, ipsam illius Ecclesiæ Diaconissam fuisse profitentur. Cassiodorus: *Significat, inquit, Diaconissam fuisse matris Ecclesiæ. Quod in pactibus Græcorum hodie usque, quasi militiæ causa, peragitur. Quibus & baptizandi usus in Ecclesia non negatur.* Claudius: *hic locus, inquit, Apostolica autoritate docet etiam feminas in ministerio Ecclesiæ constitui, in quo officio positam Phœben apud Ecclesiam, quæ est Cenchris, Apostolus magna cum laude & commendatione prosequitur.* Quales etiam Ipse ad Timotheum scribens inter ipsos colligens Diaconos simili morum instructione vitam earum instituit. Ibi quippe Ecclesiasticorum ministeriorum 3 ordinans gradus, cum ab Episcopo ad Diaconos descendisset; 4 *Diaconos, inquit, similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura. Et: Hi autem probentur primum & sic ministrent, nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas esse, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. Diaconi sint unius uxoris viri, qui filiis suis bene præsint, et suis domibus. Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirant, et multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu. Quod itaque ibi de Diaconis dixit, non bilingues: hoc de Diaconissis dicit, non detrahentes. Quod ibi non multo vino deditos, hic dicit sobrias. Cætera verò, quæ ibi sequuntur, hic breviter comprehendit, fideles in omnibus. Qui etiam sicut Episcopos sive Diaconos esse prohibet*

1 Evang. Matth. cap. 5. com. 34. 2 Epist. ad Roman. cap. 16. com. 1, 2. 3 Ministrorum MS. Franc. Ambros. 4 Epist. 1 ad Tim. cap. 3. com. 8, 9, 10, 11, 12, 13, &c.

Digantos, 1 ita & Diaconissas unius viri uxores instituit esse, ut jam supra meminimus: 2 *Vidua*, inquit, *eligatur, non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentiores autem viduas evita.* In qua quidem Diaconissarum descriptione, vel instructione, quàm diligentior fuerit Apostolus, quàm in præmissis tam Episcoporum quàm Diaconorum institutionibus, facile est assignare. Quippe quod ait, *in operibus bonis testimonium habens*, vel, *si hospitio recepit*, nequaquam in Diaconis memoravit. Quod verò adjecit, *si sanctorum pedes lavit, si tribulationem*, &c. tam in Episcopis quàm in Diaconis tacitum est. Et Episcopos quidem & Diaconos dicit nullum crimen habentes. Istas verò non solum irreprehensibiles esse præcipit, verum etiam omne opus bonum subsecutas dicit. Cautè etiam de maturitate ætatis earum providit, ut in omnibus auctoritatem habeant, dicens: *non minus sexaginta annorum*, & non solum vitæ earum, verum etiam ætati longævæ in multis probatæ reverentia deferatur. Unde & Dominus, licet Joannem plurimum diligeret, Petrum tamen seniore tam ipsi quam cæteris præfecit. Minus quippè omnes indignantur seniore sibi, quàm juniorem præponi, & libentiùs seniori paremus, quem non solum vitæ priorem, verum etiam & natura & ordo temporis fecit. Hinc & Hieronymus in primo contra Jovinianum, cùm de Prælatione Petri meminerit; *Unus*, inquit, *eligitur, ut capite constituto, Schismatis tollatur occasio. Sed cur non Joannes electus est? Ætati delatum est, quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens, et penè puer, progressæ ætatis hominibus præferretur, & magister bonus, qui occasione jurgii debuerat auferre discipulis, in adolescentem, quem dilexerat, causam præbere videretur invidiæ.* Hoc Abbas ille diligenter considerabat, qui, sicut in Vitis Patrum scriptum est, juniore fratri, qui primus ad conversionem venerat, Primatum abstulit, & majori eum tradidit; hoc uno tantum, quia hic illum ætate præcedebat.

1 Bigamos MS. Franc. Ambos. 2 Epist. 1. ad Timoth. cap. 5. com. 9, 10, 11.

Verebatur quippe, ne ipse etiam frater carnalis indignè ferret juniorem sibi præponi. Meminerat ipsos quoque Apostolos de duobus ipsorum indignatos esse, cum apud Christum, matre interveniente, prærogativam quandam affectasse viderentur: maximè cum unus horum esset duorum, qui cæteris junior erat Apostolis. Ipse videlicet Joannes, de quo modo diximus. Nec solum in Diaconissis instituendis Apostolica plurimum invigilavit cura, verùm generaliter erga sanctæ professionis viduas quàm studiosus extiterit, liquet, ut omnem amputet tentationis occasionem. Cum enim præmisisset, *1 Viduas honora, quæ veræ viduæ sunt*: statim adjecit, *si qua autem vidua filios aut nepotes habet, discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus*. Et post aliqua. *3 Si quis, inquit, suorum, et maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior*. In quibus quidem verbis simul & debitæ providet humanitati, & propositæ religioni. Ne videlicet sub obtentu religionis parvuli deserantur inopes, & carnalis compassio erga indigentes sanctum viduæ perturbet propositum, & retrò respicere cogat, & nonnunquam etiam usque ad sacrilegia trahat, & aliquid suis porrigat, quod de communi defraudet. Unde necessarium patet consiliū, ut quæ domesticorum cura sunt implicitæ, antequam ad veram viduitatem transeuntes, divinis se penitus obsequiis mancipient, hanc vicem suis parentibus reddant: ut sicut eorum cura fuerunt educatæ, ipsæ quoque posteris suis eadem lege provideant. Qui etiam viduarum religionem *4 exaggerans*, eas instare præcipit obsecrationibus & orationibus nocte & die. De quarum etiam necessitudinibus admodum sollicitus; *5 Si quis fidelis, inquit, habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia, ut his quæ veræ viduæ sunt, sufficiat*. Ac si apertè dicat: Si qua est vidua, quæ tales habeat domesticos, qui ei necessaria de facultatibus suis valeant ministrare; ipsi super hoc ei provideant, ut cæteris sustentandis publici sumptus Ecclesiæ possint sufficere. Quæ quidem sententia patenter ostendit, si qui erga hujusmodi viduas suas obstinati sunt, eos ad hoc debitum ex

1 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 3. 2 Ibid. com. 4. 3 Ibid. com. 9. 4 Amplificans MS. 5 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 16.

Apostolica authoritate constringendos esse. Qui non solum earum necessitudini, verum etiam providens honori: 1 *Viduas*, inquit, *honora, quæ veræ viduæ sunt*. Tales illas fuisse credimus, quarum alteram ipse matrem, alteram Joannes Evangelista dominam; ex sanctæ professionis reverentia vocat: *Salutate*, inquit Paulus ad Romanos scribens, 3 *Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam*. Joannes verò in secunda, quam scribit Epistola: 3 *Senior*, inquit, *electa domina, & natis ejus*, &c. A qua etiam se diligi postulans, inferius adjunxit: 4 *Et nunc rogo te domina, ut diligamus alterutrum*. Cujus quoque fretus authoritate Hieronymus, 5 ad vestræ professionis Virginem Eustochium scribens, eam appellare dominam non erubuit: imò cur etiam debuerit, statim apposuit dicens: *Hoc idcirco domina mea Eustochium, dominam quippe debeo vocare sponsam domini nostri*, &c. Qui etiam postmodum in eadem Epistola hujus sancti propositi prærogativam omni terrenæ felicitatis gloriæ 6 superponens, ait: *Nolo habeas consortia 7 matronarum, nolo ad nobilium accedas domos, nolo frequenter videas, quod contemnens, virgo esse voluisti. Si ad Imperatoris uxorem concurrerit ambitio salutantium, cur tu facis injuriam viro tuo? ad hominis conjugem sponsa Dei quid properas? Disce in hac parte superbiam sanctam. Scito Te esse illis meliorem*. Qui etiam ad Virginem Deo dicatam scribens de Consecratis Deo Virginibus 8 quantam in cælo beatitudinem, & in terra possideant dignitatem, ita 9 exorsus ait: *Quantum in cælestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, præter scripturarum testimonia Ecclesiæ etiam consuetudine edocemur, qua addiscimus peculiare illis subsistere meritum, quarum spiritualis est Consecratio. Nam cum unaquæque turba credentium paria gratiæ dona percipiant, & eisdem omnes sacramentorum benedictionibus gloriantur, ista proprium aliquid præ cæteris habent, dum de illo sancto & immaculato Ecclesie grege, quasi sanctiores purioresque hostiæ pro voluntatis sue*

1 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 3. 2 Epist. ad Roman. cap. 16. com. 13. 3 Epist. 2 Joan. cap. 1. com. 1. 4 Ibid. com. 5. 5 Tom. 1. Epist. 22. 6 Anteponens, hæc profert MS. 7 Consortium MS. Franc. Ambos. 8 Quam beatam in cælis sortem MS. 9 Tom. 1. Epistol. 14.

meritis à Spiritu sancto & eliguntur, & per summum Sacerdotem Dei offeruntur altario. Item: 1 Possidet ergo virginitas & quod alii non habent, dum & peculiarem obtinet gratiam, & proprio, ut ita dixerint, Consecrationis privilegio gaudet. Virginum quippè Consecrationem, nisi periculo mortis urgente, celebrari alio tempore non licet, quàm in Epiphania & Albis Paschalibus, & in Apostolorum Natalitiis. Nec nisi à summo sacerdote, id est Episcopo; tam ipsas quam ipsarum sacris capitibus imponenda velamina sanctificari. Monachis autem, quamvis ejusdem sint professionis, vel Ordinis, & dignioris Sexus, etiam si sint virgines, qualibet die benedictionem & ab Abbate suscipere tam ipsis quàm propriis eorum indumentis, id est cucullis, permissum est. Presbyteros quoque & cæteros inferioris gradus Clericos semper in jejuniis quatuor temporum, & Episcopos omni die Dominico constat ordinari posse. Virginum autem Consecratio quantò pretiosior, tantò rarior, præcipuarum exultationem solennitatum sibi vendicavit. De quarum virtute mirabili universa amplius congaudet Ecclesia, sicut & Psalmista prædixerat, his verbis: 2 Adducentur Regi virgines post eam. Et rursus 3 Afferentur in letitia & exultatione, adducentur in templum Regis. Quam 4 etiam Consecrationem Matthæus Apostolus simul & Evangelista composuisse vel dictasse refertur, sicut in ejus Passione legitur, ubi & ipse pro earum Consecratione vel virginalis propositi defensione Martyr occubuisse memoratur. Nullam verò benedictionem vel Clericorum vel Monachorum Apostoli nobis scriptam reliquerunt. Quarum quoque religio sola ex nomine sanctitatis est insignita, cum ipse à sanctimonia, id est sanctitate, Sanctimoniales sunt dictæ. Quippè quò infirmior est fœminarum Sexus, gratior est Deo atque perfectior earum virtus: juxta ipsius quoque Domini testimonium, quo infirmitatem Apostoli ad certaminis coronam exhortans, ait: 5 Sufficit tibi gratia meo. Nam virtus in infirmitate perficitur. Qui etiam de corporis sui, quod est Ecclesia, membris, per eundem loquens Apostolum, ac si præcipue

1 Ibid.

2 Psalm. 44. com. 14.

3 Ibid. com. 15.

4 Quarum MS. Franc. Ambos. 5 2 Epistol. ad Corinth. cap. 12. com. 9.

tam infirmorum membrorum honorem commendaret, in eadem subjunxit Epistola, hoc est ad Corinthios prima: 1 *Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessaria sunt. Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his abundantiorum honorem circumdamus: & quæ inhonesta nostra sunt, abundantiorum honestatem habent. Honestæ autem nostræ nullius egent. Sed Deus temperavit corpus ei cui dederat abundantiorum tribuendo honorem, ut non sit schisma in corpore, sed in idipsum proinvicem sollicita sint membra.* Quis autem adeo integrè per divinæ gratiæ dispensationem hæc in aliquo dixerit adimpleri, sicut in ipsa muliebris sexus infirmitate, quem tam culpa, quàm natura 2 contemptibilem fecerat? Circumspice singulos in hoc sexu gradus, non solum virgines, ac viduas, seu conjugatas: verum etiam ipsas scortorum abominationes, & in eis Christi gratiam videbis 3 ampliorum: ut juxta Dominicam & Apostolicam sententiam, 4 *Sint novissimi primi, & primi novissimi: &, 5 ubi abundavit delictum, superabundet & gratia.* Cujus quidem Divinæ gratiæ beneficia vel honorem fæminis exhibita, si ab ipso exordio mundi repetamus, reperiemus statim mulieris 6 creationem quadam præcellere dignitate; cùm ipsa scilicet 7 in Paradiso, vir extrà creatus sit. Ut hinc præcipuè mulieres admoneantur attendere, quàm sit earum naturalis patria Paradisus, & quo amplius eas cœlibem Paradisi vitam sequi conveniat. Unde Ambrosius in libro de Paradiso: *Et apprehendit, inquit, Deus hominem quem fecit, & posuit eum in Paradiso. Vides quoniam qui erat apprehenditur. In Paradiso eum collocavit, Adverte quia extra Paradisum vir factus est, & mulier intra Paradisum. In inferiori loco vir melior invenitur, & illa quæ in meliore loco facta est, inferior reperitur.* Prius quoque Dominus Evam totius originem mali restauravit in Maria, quàm Adam in Christo reparavit. Et sicut à muliere culpa, sic à muliere cœpit gratia, & Virginitatis reffloruit prærogativa. Ac prius in Anna & Maria viduis & virgini-

1 1 Epist. ad Corinth. cap. 16. com. 22, 23, 24, & 25. 2 De-
missam MS. 3 Fustorem MS. 4 Evang. Matth. cap. 20. com. 16.
3 Epist. ad Roman. cap. 5. com. 20. 6 Genes. cap. 2. com. 22.
7 Quoque MS. Franc. Ambos.

bus sanctæ professionis forma exhibita, quàm in Joanne vel Apostolis Monasticæ religionis exempla viris proposita. Quod si post Evam, Deborah, Judith, Ester virtutem intueamur: profecto non mediocrem robori virilis sexus inferemus erubescientiam. Delbora 1 quippe Domini Judex 2 populi, viris deficientibus, dimicavit, & devictis hostibus, populoque Domini liberato potenter triumphavit. 3 Judith inermis cum Abra sua terribilem exercitum est aggressa, & unius Holofernis proprio ipsius gladio caput amputans, sola universos stravit hostes, & desperatum populum suum liberavit. Hester, 4 Spiritu latenter suggerente, contra ipsum etiam legis decretum, gentili copulata Regi, impiissimi Aman consilium, & crudele Regis prævenit edictum, constitutamque Regiæ deliberationis sententiam quasi uno temporis momento in contrarium convertit. Magnæ ascribitur virtuti, quòd David 5 in funda & lapide Goliath aggressus est & devicit. Judith 6 vidua ad hostilem procedit exercitum sine funda & lapide, sine omni adminiculo armaturæ dimicatura. Hester 7 solo verbo populum suum liberat, & conversa in hostes sententia, corruerunt ipsi in laqueum quem tetenderant. Cujus quidem insignis facti memoria singulis annis apud Judæos solennem meruit habere lætitiā. Quod nequaquam aliqua virorum facta quantumcunque splendida obtinuerunt. Quis incomparabilem matris septem filiorum constantiam non miretur, quos una cum matre apprehensos, sicut Machabæorum Historia narrat, Rex impiissimus Antiochus 8 ad carnes porcinas, contra legem 9 edendas, nisus est frustra compellere? Quæ mater suæ immemor naturæ, & humanæ affectionis ignara, nec nisi Dominum præ oculis habens, quot sacris exhortationibus suis ad coronam filios præmiserit, tot ipsa Martyriis triumphavit, proprio ad extremum Martyrio consummata. Si totam veteris Testamenti seriem revolvamus, quid hujus mulieris constantiæ comparare poterimus? Ille ad extremum vehemens

1 *Debora* MS. Franc. Ambos. 2 Lib. Judic. cap. 4. 3 Judic. cap. 13. 4 Lib. Hester. cap. 8. 5 1 Lib. Reg. cap. 17. com. 49. 6 Lib. Judith. cap. 9. 7 Lib. Hester. cap. 9. 8 2 Lib. Machab. cap. 7. com. 1. 9 Levit. Cap. 11. Lib. Deuteronom. cap. 14. com. 8.

Tentator Beati Job, imbecillitatem humanæ naturæ contra mortem considerans: 1 *Pellem, inquit, pro pelle, & universa dabit homo pro anima sua.* In tantum enim omnes angustias mortis naturaliter horremus, ut sæpè ad defensionem unius membri alterum opponamus, & pro vita hac conservanda nulla vereamur incommoda. Hæc verò non solum sua, sed proprium & filiorum animas perdere sustinuit, ne unam legis incurreret offensam. Quæ est ista, obsecro, ad quam compellebatur transgressio? Nunquid abrenuntiare Deo, vel thurificare idolis cogebatur? Nihil, inquam, ab eis exigebatur, nisi ut carnibus vescerentur, quas lex eis interdicebat. O Fratres & Commonachi, qui tam impudenter quotidie contra Regulæ institutionem, ac nostram professionem ad carnes inhiatis, quid ad hujus mulieris constantiam dicturi estis? Nunquid tam inverecundi estis, ut cum hæc auditis, erubescencia non confundamini? Sciatis, fratres, quod de Regina Austri Dominus incredulis exprobrat, dicens: 2 *Regina Austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam,* multò amplius vobis de hujus mulieris constantia improprium esse, quæ & longè majora fecerit, & vos vestræ professionis voto religioni arctius adstricti estis. Cujus quidem tanto agone virtus examinata, hoc in Ecclesia privilegium obtinere meruit, ut ejus Martyrium solennes lectiones atque Missam habeat, quod nulli antiquorum Sanctorum concessum est, quicumque scilicet adventum Domini moriendo prævenirent: quamvis in ipsa Machabæorum Historia 3 Eleazarus ille venerabilis senex unus de primoribus scribarum eadem causa Martyrio jam coronatus fuisse referatur. Sed quia, ut diximus, quo naturaliter fæmineus sexus est infirmior, eò virtus est Deo acceptabilior, & honore dignior: nequaquam Martyrium illud in festivitate memoriam meruit, cui fæmina non interfuit, quasi pro magno non habeatur, si fortior sexus fortiora patiat. Unde & in laude prædictæ fæminæ amplius scriptura prurumpens, ait: 4 *Supra modum autem Mater mirabilis & honorum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub*

1 Lib. Job. cap. 2. com. 4. 2 Evang. Matth. cap. 12. com. 42.
3 2 Lib. Machab. Cap. 6. 4 2 Lib. Machab. cap. 7. com. 20.
Sc 21.

unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat propter spem, quam in Domino habebat; singulos illorum hortabatur fortiter, repleta sapientia, & femineæ cogitationi masculinum animum inferens. Quis in laudem virginum unicam illam 1 Jephthe filiam assumi non censeat? Quæ, ne voti licet improvidi reus pater haberetur, & Divinæ gratiæ beneficium promissa fraudaretur hostia, victorem patrem in jugulum proprium animavit. Quid hæc, quæso, in agone Martyrum factura esset, si fortè ab infidelibus negando Deum apostatare cogeretur? Nunquid interrogata de Christo cum illo jam Apostolorum Principe diceret: 2 *Non novi illum?* Dimissa per duos menses à patre libera 3 his completis redit ad patrem occidenda. Sponte morti se ingerit, & eam magis provocat quàm veretur. Stultum patris plectitur votum, & paternum redimit mandatum amatrix maxima veritatis. Quantum hunc in se lapsum abhorreret, quem in patre non sustinet? Quantus hic est virginis fervor tam in carnalem quàm in cælestem patrem? Quæ simul morte sua & hunc à mendacio liberare, & illi promissum decrevit conservare. Unde merito tanta hæc puellaris animi fortitudo prærogativa quadam id meruit obtinere, ut per annos singulos filiæ Israel in unum convenientes, quasi quibusdam solennibus hymnis festivas Virginis agant exequias, & de passione Virginis compunctæ piis planctibus compatiuntur. Ut autem cætera omnia prætermittamus, quid tam necessarium nostræ Redemptioni, & totius mundi saluti fuerit, quàm sexus fæmineus, qui nobis ipsum peperit Salvatorem? Cujus quidem honoris singularitatem mulier illa, quæ prima irrumpere ausa est ad Beatum 4 Hilarionem, illi admiranti opponebat, dicens: *Quid avertis oculos? Quid rogantem fugis? Noli me mulierem aspicere, sed miseram. Hic sexus genuit Salvatorem.* Quæ gloria huic poterit comparari, quam in Domini matre adeptus est sexus iste? Posset utique si vellet Redemptor noster de viro corpus assumere, 5 sicut primam fæminam de corpore viri voluit formare. Sed hanc suæ humilitatis singularem gratiam ad infirmioris

1 Lib. Judic. cap. 11. 2 Evang. Luc. cap. 22. com. 57. 3 Lib. Judic. cap. 11. com. 39. 4 Tom. 1. in vita Hilarionis. 5 Genes. cap. com. 22.

sexus transtulit honorem. Posset & alia parte mulieris corporis digniore nasci quàm cæteri homines, eadem quæ concipiuntur vilissima portione nascentes. Sed ad incomparabilem infirmioris corporis honorem longe amplius ortu suo consecravit ejus genitale quàm viri fecerat ex circumcissione. Atque, ut hunc singularem virginum nunc omittam honorem, libet ad cæteras fæminas, sicut proposuimus, filium convertere. Attende itaque quantam statim gratiam adventus Christi Elisabeth conjugatæ, quantam exhibuit Annæ viduæ. 1 Virum Elisabeth Zachariam 2 Magnum Domini Sacerdotem incredulitatis diffidentia mutum adhuc tenebat, dum in adventu & Salutatione Mariæ ipsa mox Elizabeth Spiritu sancto repleta, & exultantem in utero suo parvulum sensit, & prophetiam jam de ipso completo Mariæ conceptu prima proferens, plus quam Propheta extitit. Præsentem quippè illico Virginis conceptum nuntiavit, & ipsam Domini matrem ad magnificandum super hoc ipso Dominum concitavit. Excellentius autem Prophetiæ donum in Elisabeth videtur completum, conceptum statim Dei Filium agnoscere, quam in Joanne ipsum jamdudum natum ostendere. Sicut igitur Mariam Magdalenam Apostolorum dicimus Apostolam, sic nec istam Prophetarum dicere dubitemus Prophetam, sive ipsam beatam viduam Annam, de qua supra latius actum est. Quod si hanc Prophetiæ usque ad Gentiles etiam extendamus, Sibylla Vates in medium procedat, & quæ ei de Christo revelata sunt, proferat. Cum qua si universos conferamus Prophetas, ipsum etiam Esaiam, qui ut Hieronymus 3 asserit, non tam Propheta, quam Evangelista dicendus est; videbimus in hac quoque gratia fæminam viris longè præstare. De qua Augustinus contra hæreses testimonium proferens, ait: *Audiamus quid etiam Sibylla Vates eorum de eodem dicat: Alium, inquit, dedit Dominus hominibus fidelibus colendum. Item, Ipse 4 tuum cognosce Dominum Dei filium esse. Alio loco filium Dei symbolum appellat, id est Consiliarium. Et Propheta dicit, 5 Vocabunt nomen ejus mirabilis, Consiliarius.* De qua rursus

1 Luc. cap. 1. com. 22. 2 Maximum Domini Pontificem MS. 3 In Præfat. in Esaiam, & Tom. 3. Epist. 117. cap. 3. 4 Ipsum, MS. Franc. Ambos. 5 Prophet. Esaiæ. cap. 9. com. 6.

idem Pater 1 Augustinus in xviii. de Civitate Dei. *Eo, inquit, tempore nonnulli Sibyllam Erictream vaticinatam ferunt, quam quidam magis credunt esse Cumanam. Et sunt ejus viginti & septem versus; qui, sicut eos quidam Latinis versibus est interpretatus, hoc continent,*

*Judicii signum tellus sudore madescet,
E cælo Rex adveniet per sæcla futurus,
Scilicet in carne præsens ut judicet orbem.*

Quorum quidem versuum primæ literæ in Græco conjunctæ, id sonat, JESUS CHRISTUS FILIUS DEI SALVATOR. Infert etiam 2 Lactantius quædam de Christo vaticinia Sibyllæ. *In manus, inquit, infidelium postea veniet. Dabunt Deo alapas manibus incestis, & impurato 3 ore expuent venenatos sputos. Dabit vero ad verbera suppliciter sanctum dorsum, & colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoscat quod verbum vel unde venerit inferis loquatur, & spinea corona coronabitur. Ad cibum autem fel, & ad sitim acetum dederunt. In hospitalitatem hanc monstrabunt mensam. Ipsa enim insipiens gens tuum Deum non intellexisti laudandum mortalium mentibus, sed spinis coronasti, fel miscuisti. Templi velum scindetur, & in medio die nox erit tribus horis, & morietur, tribus diebus somno suscepto, & tunc ab inferis regressus ad lucem veniet, primus Resurrectionis principio ostensus. Hoc profecto Sibyllæ vaticinium, ni fallor, maximus ille Poetarum nostrorum Virgilius audierat atque attenderat cum in IV. Ecloga futurum in proximo sub Augusto Cæsare tempore Consulatus Pollionis mirabilem cujusdam pueri de cælo ad terras mittendi, qui etiam peccata mundi tolleret, & quasi sæculum novum in mundo mirabiliter ordinaret, præcineret ortum: admonitus ut ipse ait, Cumæi carminis vaticinio, hoc est Sibyllæ, quæ Cumana 4 dicitur. Ait quippe sic, quasi adhortans quoslibet ad congratulandum sibi, & concinendum seu scribendum de hoc tanto puero nascituro, in comparatione cujus omnes alias materias quasi infirmas 5 & viles reputat, dicens:*

1 Cap. 23. 2 Lib. 4. Instit. cap. 18. 3 Impuro MS. Franc. Ambos. 4 Cumæa MS. Franc. Ambos. 5 Infimæ MS. Franc. Ambos.

*1 Sicelides Musæ paulo majora canamus.
 Non omnes arbuta juvant, humilēsq; mirycæ:
 Ultima Cumæi venit jam carminis ætas.
 Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo:
 Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna.
 Jam nova progenies cælo demittitur alto, &c.*

Inspice singula Sibyllæ dicta, & quam integrè & apertè Christianæ fidei de Christo summam complectatur. Quæ nec divinitatem ejus, nec humanitatem, nec utrumq; ipsius adventum nec utrumq; judicium prophetando, vel scribendo prætermisit. Primum quidem judicium, quo injustè judicatus est in passione, & secundum quo justè judicaturus est mundum in majestate. Quæ nec descensum ejus ad inferos, nec Resurrectionis gloriam prætermittens, non solum Prophetas, verum etiam ipsos supergressa videtur Evangelistas, qui de hoc ejus descensu minimè scripserunt. Quis non etiam illud tam familiare prolixumque colloquium miretur, quo ipse solus solam illam gentilem & Samaritanam 2 mulierem tam diligenter dignatus est instruere, de quo & ipsi vehementer obstupuerunt Apostoli? A qua etiam infideli & de virorum suorum multitudine reprehensa, potum ipse voluit postulare, quem nihil ulterius alimenti ab aliquo novimus requisisse. Superveniunt Apostoli, & emptos ei cibos offerunt, dicentes, *Rabbi, manduca*: nec oblatos suscipi videmus, sed hoc quasi in excusationem ipsum prætendisse: 3 *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis*. Potum ipse à muliere postulat. A quo se illa excusans beneficio, 4 *Quomodo*, inquit, *tu Judæus cum sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim coituntur Judæi Samaritanis*. Et iterum: *Neque in quo haurias habes, & puteus altus est*. Potum itaque à muliere infideli, & id negante 5 desiderat, qui oblatos ab Apostolis cibos non curat. Quæ est ista, quæso, gratia, quam exhibet infirmo sexui; ut videlicet à muliere hac postulet aquam, qui omnibus tribuit vitam? Quæ, inquam, nisi ut patenter insinuet tantò sibi mulierum virtutem esse gratiorem, quanto earum naturam esse constat infirmiorē; & se tantò amplius

1 Virgil. Eclog. 4. 2 Evangel. Joan. Cap. 4. 3 Ibid. com. 32.
 4 Ibid. com. 9. 3 Petit. MS.

earum salutem desiderando sitire, quantò mirabiliorem earum virtutem constat esse? Unde & cùm à fæmina potum postulat, huic præcipuè siti suæ per salutem fæminarum satisfieri velle se insinuat. Quem potum etiam cibum vocans. 1 *Ego, inquit, cibum habeo manducare, quem vos nescitis.* Quem postmodum exponens cibum, adiungit: 2 *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei.* Hanc videlicet quasi singularem sui Patris voluntatem esse innuens, ubi de salute agitur infirmioris sexus. Legimus & familiare 3 Colloquium cum Nicodemo illo, Judæorum principe, Dominum habuisse, quo illum quoque ad se occultè venientem de salute sua ipse instruxerit; sed illius colloquii non tantum 4 tunc fructum esse consecutum. Hanc quippe Samaritanam, & spiritu prophetiæ repletam esse tunc constat, quo videlicet Christum & ad Judæos jam venisse, & ad gentes venturum esse professæ est: cum dixerit, 5 *Scio quia Messias venit qui dicitur Christus.* Cùm ergo venerit, ille nobis annuntiabit omnia, & multos ex civitate illa propter verbum mulieris ad Christum cucurrisse, & in eum credidisse, & ipsum duobus diebus apud se retinuisse: qui tamen alibi discipulis ait: 6 *In viam gentium ne abieritis, & in civitate Samaritanorum ne intraveritis.* Refert alibi idem Joannes quosdam ex Gentilibus, qui ascenderant Hierosolyman ut adorarent in die Festo, per Philippum & Andream Christo nunciassæ, quòd eum vellent videre. Non tamen eos esse admissos commemorat, nec illis postulanti- bus tantam Christi copiam esse concessam, quantam huic Samaritanæ nequaquam id petenti. A qua ejus in gentibus prædicatio cœpisse videtur, quam non solum convertit; sed per eam, ut dictum est, multos acquisivit. Illuminati statim per stellam Magi, & ad Christum conversi, multos exhortatione sua vel doctrina ad eum traxisse referuntur; sed soli accessisse. Ex quo etiam liquet quantam à Christo gratiam in gentibus mulier sit adepta, quæ præcurrens, & civitati nuntians ejus adventum, & quæ audierat, prædicans, tam properè ipsa multos de populo suo est lucrata. Quod si veteris Testa-

1 Evang. Joan. cap. 4. com. 32. 2 Ibid. com. 34. 3 Evang. Joan. cap. 3. 4 Hunc MS. Franc. Ambos. 5 Evang. Joan. cap. 4. com. 25. 6 Evang. Matth. cap. 10. com. 5.

menti vel Evangelicæ scripturæ paginas revolvamus, summa illa de resuscitatis mortuis beneficia divinam gratiam fæminis præcipuè videbimus impendisse, nec nisi ipsis, vel de ipsis hæc miracula facta fuisse. Primo quippè per 1 Heliam & 2 Helisæum ad intercessionem matrum filios ipsarum resuscitados esse legimus. Et Dominus 3 ipse viduæ cujusdam filium suum, & Archisynagogi filiam 4 & rogatu sororem 5 Lazarum resuscitans, hoc immensi miraculi beneficium maximè fæminis impendit. Unde illud est Apostoli ad Hebræos scribentis: 6 *Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.* Nam & puella suscitata mortuum recepit corpus, & cæteræ fæminæ in consolationem sui, quos plangebant mortuos receperunt suscitatos. Ex quo etiam liquet, quantam semper fæminis exhibuerit gratiam, quas tam sua, quam suorum resuscitatione primò lætificans, 7 novissimè quoque ipse propria resurrectione eas plurimum extulit, quibus, ut dictum est, primùm apparuit. Quod etiam hic sexus in populo persequente, quodam erga Dominum naturali compassionis affectu, visus est promereri. Ut enim Lucas meminit, cùm eum viri ad crucifigendum ducerent, fæminæ ipsorum sequebantur plangentes ipsum, atque lamentantes. Quibus ipse conversus, & quasi pietatis hujus vicem in ipso statim passionis articulo misericorditer eis referens, futurum ut cavere queant prædicit exitum: 8 *Filiæ, inquit, Hierusalem nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.* 9 *Quia ecce venient dies, in quibus dicent: Beata steriles, & ventres qui non genuerunt.* Ad Cujus etiam liberationem iniquissimi Judicis uxorem antea fideliter laborasse Matthæus commemorat, dicens: 10 *Sedente autem Illo pro tribunali, misit ad illum uxor ejus dicens: Nihil tibi & justo illi. Multa enim passa sum hodie per visum propter eum.* Quo etiam prædicante solam fæminam de tota turba in tantam ejus laudem legimus extu-

1 Lib. 3 Reg. cap. 17. com. 22. 2 Lib. 4. Reg. cap. 4. com. 32, 33, 34, &c. 3 Evang. Luc. cap. 7. com. 15. 4 Evang. Marc. cap. 5. com. 42. 5 Evang. Joan. cap. 11. com. 44. 6 Epist. ad Hebræos cap. 11. com. 35. 7 Evang. Matth. cap. 28. Evang. Marc. cap. 16. 8 Exitium MS. Franc. Ambos. 9 Evang. Luc. cap. 23. com. 28, & 29. 10 Evang. Matth. cap. 27. com. 19.

lisse vocem, ut beatum exclamaret uterum, qui eum portaverit, & ubera quæ suxerit. A quo & statim piam confessionis suæ, licet verissimæ, correctionem meruit audire, ipso confestim ei respondente: 1 *Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Solus Joannes inter Apostolos Christi hoc privilegium amoris obtinuit, ut dilectus Domini vocaretur. De Martha autem & Maria ipse scribit Joannes, 2 *quia diligebat Jesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.* Ipse idem Apostolus, qui ex privilegio, ut dictum est, amoris se unum à Domino dilectum esse commemorat, hoc ipso privilegio, quod nulli aliorum adscripsit Apostolorum, fæminas insignivit. In quo etiam honore etsi fratrem earum ipsis aggregaret, eas tamen illi præposuit, quas in amore præcellere credidit. Libet denique, ut ad fideles seu Christianas redeamus fæminas, divinæ respectum misericordiæ in ipsa etiam publicorum abiectione scortorum & stupendo prædicare, & prædicando stupere. Quid est abjectius quam Maria Magdalene, vel Maria Ægyptiaca, secundum vitæ statum pristinæ? Quas vero postmodum vel honore vel merito divina amplius gratia sublimavit? Illam quidem quasi in Apostolico permanentem Cœnobio, ut jam supra commemoravimus: hac verò, ut scriptum est, supra humanam virtutem Anachoretarum agone dimicante, ut in utrorumque Monachorum proposito sanctarum virtus fæminarum præmineat, & illud quod incredulis Dominus ait, 3 *Meretrices præcedent vos in regnum Dei,* ipsis & fidelibus viris improperandum videatur, & secundum sexuum seu vitæ differentiam, fiant novissimi primi, & primi novissimi. Quis denique ignoret fæminas exhortationem Christi & consilium Apostoli tanto castimonie zelo esse complexas, ut pro conservanda carnis pariter ac mentis integritate, Deo se per martyrium offerrent holocaustum, & gemina triumphantes corona, 4 *Agnum sponsum virginum quocumque ierit sequi studerent?* Quam quidem virtutis perfectionem raram in viris, crebram in fæminis esse cognovimus. Quarum etiam nonnullas tantum in hac

1 Evang. Luc. cap. 11. com. 28. 2 Evang. Joan. cap. 11. com. 5. 3 Evang. Matth. cap. 21. com. 31. 4 Apocalyps. Joan. cap. 14. com. 4.

carnis prærogativa zelum habuisse legimus, ut non sibi manum inferre dubitarent, ne, quam Deo voverant incorruptionem, amitterent, & ad Sponsum virginem virgines pervenirent. Qui etiam sanctarum devotionem virginum in tantum sibi gratam esse monstravit, ut gentilis populi multitudinem ad beatæ 1 Agathæ suffragium concurrentem velo ejus contra æstuantis Ætnæ terribilem ignem opposito tam à corporis quam animæ liberaverit incendio. Nullam novimus Monachi cucullam beneficii tanti gratiam esse adeptam. 2 Legimus quidem ad tactum pallii Helix, Jordanem esse divisum, & ipsi pariter & Helix viam per terram præbuisse: velo autem virginis immensam adhuc infidelis populi multitudinem tam mente salvari quam corpore, & sic eis conversis ad cælestia viam patuisse. Illud quoque non modicum sanctarum dignitatem commendat sæminarum, quod in suis ipsæ verbis consecrantur, dicentes; 3 *Annulo suo subarravit me, ipsum desponsata.* Hæc quippe verba sunt Beatæ Agnetis, in quibus virgines suam professionem facientes, Christo desponsantur. Si quis etiam vestræ religionis formam ac dignitatem apud Gentiles cognoscere curet, atque nonnulla inde quoque exempla ad exhortationem vestram inducere; facile deprehendet in ipsis etiam nonnullam hujus propositi institutionem præcessisse, excepto quod ad fidei pertinet tenorem; & multa in illis sicut & in Judæis præcessisse, quæ ex utrisque congregata Ecclesia retinuit, sed in melius commutavit. Quis nesciat universos Clericorum ordines ab Ostiario usque ad Episcopum, ipsumque tonsuræ usum Ecclesiasticæ, qua Clerici fiunt, & Jejunia quatuor temporum, & Azimorum Sacrificium, necnon ipsa Sacerdotalium indumentorum ornamenta, & nonnulla dedicationis vel alia sacramenta, à Synagoga Ecclesiam assumpsisse? Quis etiam ignoret ipsum utilissima dispensatione non solum sæcularium dignitatum gradus in Regibus, cæterisque Principibus, & nonnulla legum decreta, vel Philosophicæ disciplinæ documenta in conversis Gentibus retinuisse: verum etiam quosdam Ecclesiasticarum dignitatum gradus, vel conti-

1 Mantuanus in Passionem Beatæ Agathæ. 2 Lib. 4. Reg. cap. 2. com. 8. 3 Divi Ambrosii Serm. xc.

hæntiæ formam, & corporalis munditiæ religionem ab eis accepisse? Constat quippe nunc Episcopos vel Archi-Episcopos præsidere, ubi tunc Flamines vel Archi-Flamines habebantur: & quæ tunc templa Dæmonibus sunt instituta, postea Domino fuisse consecrata, & sanctorum memoriis insignita. 1 Scimus & in gentibus præcipuè prærogativam virginitatis enituisse, cum maledictum Legis ad nuptias Judæos coerceret: & in tantum Gentibus hanc virtutem seu mundiciam carnis acceptam extitisse, ut in templis earum magni sæminarum Conventus cælibi se vitæ dicarent. Unde Hieronymus in 2 Epistolam ad Galathas lib 3. *Quid nos, inquit, oportet facere, in quorum condemnationem habet & Juno univiras, & Vesta univirgines, & alia idola continent?* Univiras autem & univirgines dicit; quasi Monachas univiras, quæ viros noverant, & Monachas univirgines virgines, *Μονογυναικες* enim, unde Monachus, id est solitarius dicitur, unum sonat. Qui etiam libro I. contra Jovinianum, multis de castitate vel continentia Gentilium sæminarum inductis exemplis: Scio, inquit, in Catalogo sæminarum me plura dixisse, ut quæ Christianæ pudicitie despiciunt fidem, discant saltem ab Ethnicis castitatem. Qui in eodem supra illam quoque continentie virtutem adeo commendavit, ut hanc præcipuè mundiciam carnis in omni gente Dominus approbasse videatur, & nonnullis etiam in infidelibus quoque vel collatione meritorum, vel exhibitione miraculorum extulisse. *Quid referam, inquit, Sibyllam Erythream atque Cumanam, & octo reliquas?* Nam Varro decem fuisse autumat, quarum insigne virginitas est, & Virginitatis premium Divinatio. Item: Claudia Virgo Vestalis cum in suspicionem venisset stupri, fertur cingulo duxisse Ratem, quam hominum millia trahere nequiverant. Et Sydonius Claremontensis Episcopus in 3 Propemptico ad Libellum suum, ita loquitur:

*Qualis nec Tanaquil fuit, nec illa,
Quam tu Tricipitine procreasti,*

1 Deuteronom. cap. 25. com. 5, 6, 7 &c. 2 Tom. 6. in cap. 6.

3 Hoc verbum originem deducit à *προεμπω*, Comitor, Præmitto, & Carmen est, quod amico peregre ituro præmittimus, fausta omnia in Itinere futuro, precando.

Qualis

*Qualis nec Phrygiæ dicata Vestæ
Quæ circa satis Albulam tumentem
Duxit Virgineo Ratem capillo.*

Augustinus de Civitate Dei lib. xxii. 1 Jam si ad eorum miracula veniamus, quæ facta à Diis suis martyribus opponunt nostris, nonne etiam ipsa pro nobis facere, & nobis reperientur omnino proficere? Nam inter magna miracula Deorum suorum, profecto magnum illud est, quod Varro commemorat Vestalem Virginem, cum periclitaretur falsa suspitione de stupro, cribrum implese aqua de Tyberi, & ad suos judices, nulla ejus parte stillante, portasse. Quis aquæ pondus tenuit tot cavernis patientibus; Itane Deus Omnipotens terreno corpori grave pondus auferre non poterit, ut in eodem elemento habitet vivificatum corpus, in quo voluerit vivificans spiritus? Nec mirum si iis vel aliis Deus miraculis infidelium quoque castitatem extulerit, vel officio Dæmonum extolli permiserit: ut tantò amplius nunc fideles ad ipsam animarentur, quantò hanc in infidelibus quoque amplius exaltari cognoverint. 2 Scimus & Caiphæ prælationi non personæ gratiam esse collatam, & pseudo quoque Apostolos miraculis nonnullam coruscasse: & hæc non personis eorum, sed officio esse concessa. Quid igitur mirum, si Dominus non personis infidelium fæminarum, sed virtuti continentiae ipsarum hoc concesserit, ad innocentiam Virginis saltem liberandam, & falsæ accusationis improbitatem conterendam? Constat quippè amorem continentiae bonum esse & in infidelibus, sicut & conjugalis passionis observantiam donum Dei apud omnes esse. Ideoque mirabile non videri, si sua dona, non errorem infidelitatis per signa, quæ infidelibus fiunt non fidelibus, Deus honoret: maximè quando per hæc, ut dictum est, innocentia liberatur, & perversorum hominum malicia reprimatur, & ad hoc, quod ita magnificatur, bonum homines amplius cohortantur, per quod tantò minus ab infidelibus quoque peccatur, quantò amplius à voluptatibus carnis receditur. Quod nunc etiam cum plerisque aliis adversus prædictum incontinentem Hæreticum

Beatus non inconvenienter induxit Hieronymus, ut quæ non miratur in Christianis, erubescat in Ethnicis. Quis etiam dona Dei esse deneget, potestatem etiam infidelium Principum, etsi perverse ipsa utantur, vel amorem justitiæ, vel mansuetudinem, quam habent, lege instructi naturali, vel cætera quæ decent Principes? Quis bona esse contradicat quia malis sunt permixta? præsertim cum, ut Beatus adstruit Augustinus, & manifesta ratio testatur, mala esse nequeant nisi in natura bona? Quis non illud approbet quod Pœtica perhibet sententia,

1 *Oderunt peccare boni virtutis amore?*

Quis 2 Vespasiani nondum Imperatoris miraculum, quod Suetonius refert, de cæco videlicet & claudo, per eum curatis, non magis approbet quàm neget, ut ejus virtutem amplius æmulari velint Principes. Aut quod de anima Trajani Beatus egisse Gregorius 3 refertur? Noverunt homines in cœno margaritam legere, & à paleis grana discernere. Et dona sua infidelitati adjuncta Deus ignorare non potest, nec quicquam horum quæ fecerit, odire. Quæ quò amplius signis coruscant, tantò amplius sua esse demonstrat, nec hominum pravitate sua inquinari posse, & qualis sit fidelibus spectandus, qui talem se exhibet infidelibus. Quantam autem apud infideles dignitatem devota illa templis pudicitia sit adepta, vindicta violationis indicat. Quam scilicet vindictam Juvenalis commemorans in IV. Satyra contra Crispinum, sic de ipso ait:

—————4 *Cum quo nuper vittata jacebat
Sanguine adhuc vivo terram subitura Sacerdos.*

Unde & Augustinus de Civitate Dei lib. III. Nam & ipsi, inquit, *Romani antiqui in stupro detectas Vestæ Sacerdotes vivas defodiebant. Adulteras autem feminas quamvis aliqua damnatione, nulla tamen morte plecebant.* Usque adeò gravius quæ putabant abdita divina, quàm

1 Horat. Epist. Lib. 1. Epist. 16. vers. 52. 2 Suetonius in vita Vespasiani Cap. VII. 3 Joan. Diacon. Lib. 2. vitæ S. Gregor. cap. XLIV. 4 Vers. 9.

humana cubilia vindicabant. Apud nos autem Christianorum cura Principum tantò amplius i nostræ providit castimonix, quantò eam sanctiorem esse non dubitatur. Unde Justinianus Augustus: *Si quis, inquit, non dicam rapere, sed attentare tantum causa jungendi matrimonium sacras virgines ausus fuerit, capitali pœna feriat. Ecclesiasticæ quoque sanctio disciplinæ, quæ pœnitentiæ remedia, non mortis supplicia quærit, quàm vera sententia lapsus vestros præveniat, non est dubium. Unde illud est Innocentii Papæ Victorio Episcopo Rothomagensi, cap. xiii. Quæ Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, si postea vel publicè nupserint, vel occulte corruptæ fuerint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is, cui se conjunxerant, de hac vita discesserit.* Hæc verò, quæ necdum sacro velamine testæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverint permanere, licet velatæ non fuerint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est: quia sponsio earum à Domino tenebatur. Si verò inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quantò magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solvi sine vindicta non poterit? Nam si Apostolus 2 Paulus, quæ à proposito viduitatis discesserant, dixit eas habere condemnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quantò magis virgines, quæ prioris propositionis fidem minimè servaverunt? Hinc & Pelagius ille Notabilis ad filiam Mauriti: *Criminosior est, inquit, Christi adultera, quàm mariti. Unde pulchrè Romana Ecclesia tam severam nuper de hujusmodi statuit sententiam, ut vix vel pœnitentia dignas judicaret, quæ sanctificatum Deo corpus libidiosa coinquinatione violassent.* Quod si perscrutari velimus quantam curam, quantam diligentiam & charitatem sancti Doctores ipsius Domini, & Apostolorum exemplis incitati, devotis semper exhibuerint sæminis, reperiemus eos summo dilectionis zelo devotionem earum amplexos fuisse, & fovisse, & multiplici doctrinæ, vel exhortationis studio earum religionem jugiter instruxisse atque auxisse. Atque ut cæteros omittam, præcipui Doctores Ecclesiæ producantur in medium: Origenes scilicet, Ambrosius, atque

1 V. stræ MS. Franc. Ambos.
com. 12.

2 1 Epist. ad Timoth. cap. 5.

Hieronymus. Quorum quidem primus, ille videlicet maximus Christianorum Philosophus, religionem fœminarum tanto amplexus est zelo, ut sibi manus ipse inferret, sicut Ecclesiastica 1 refert Historia, ne ulla eum suspicio à doctrina vel exhortatione mulierum abduceret. Quis etiam ignoret quantam Ecclesiæ divinorum messum librorum rogatu Paulæ & Eustochii Beatus reliquerit 2 Hieronymus? Quibus inter cætera Sermonem etiam de Assumptione Matris Domini juxta earum petitionem, scribens, idipsum profitetur, dicens: *Sed quia negare non queo quicquid injungitis, nimia vestra devinctus dilectione, experiar quod hortamini.* Scimus autem nonnullos maximorum Doctorum tam ordinis, quàm vitæ dignitate sublimium, nonnunquam ad eum de longinquo scribes, parva ab eo requisisse scripta, nec impetrasse. Unde & illud est Beati Augustini in Secundo Retractionum 3 libro: *Scripsi & duos libros ad Presbyterum Hieronymum, sedentem in Bethleem, unum de origine animæ, alium de sententia Apostoli Jacobi, ubi ait: 4 Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus: de utroque consulens eum; Sed in priore, questionem, quam proposui, ipse non solvi. In posteriore autem, quid mihi de illa solvenda videretur non tacui. Sed utrum hoc approbaret, & illum consului. Respondit 5 autem laudans eandem consultationem meam, sibi tamen ad respondendum otium non esse respondit. Ego vero, quousque esset in corpore, hos libros edere nolui, ne fortè responderet aliquando, & cum ipsa responsione ejus potius ederentur. Illo autem defuncto, edidi.* Ecce virum tantum tanto tempore pauca & parva rescripta à prædicto viro expectasse, nec accepisse. Quem quidem ad petitionem prædictarum fœminarum in tot & tantis voluminibus vel transferendis, vel dictandis sudasse cognovimus, longe eis majorem quàm Episcopo, reverentiam in hoc exhibens. Quarum fortassis tantò ampliùs virtutem amplectitur studio, nec contristare sustinet, quantò earum naturam fragiliorem considerat. Unde & nonnunquam zelus charitatis ejus erga hujusmodi fœminas tantus esse deprehenditur, ut in earum laudibus aliquatenus veritatis tramitem excedere

1 Lib. VI. Cap. VII. 2 Tom. IX. Epist. X. 3 Cap. XLIII.
4 Epist. Jacob. cap. 2. com. 10. 5 Rescripsit MS. Franc. Ambos.

videatur, quasi in seipso illud expertus, quod alicubi commemorans: 1 *Charitas, inquit, mensuram non habet.* Qui in ipso statim exordio vitæ Sanctæ Paulæ, quasi attentum sibi lectorem præparare desiderans, ait: 2 *Si cuncta corporis mei membra verterentur in linguas, & omnes artus humana voce resonarent, nihil dignum sanctæ ac venerabilis Paulæ virtutibus dicerem.* Descripsit & nonnullas sanctorum Patrum venerabiles vitas, atque miraculis coruscas, in quibus longè mirabiliora sunt quæ referuntur. Nullum tamen eorum tanta laude verborum extulisse videtur, quanta hanc viduam commendavit. Qui etiam ad Demetriadem Virginem scribens, tanta ejus laude frontem ipsius insignivit Epistolæ, ut non in modicam labi videatur adulationem: *Inter omnes, inquit, materias, quas ab infantia usque ad hanc ætatem vel mea, vel notariorum scripsi manu, nihil præsentis opere difficilius. Scripturus enim ad Demetriadem virginem Christi, quæ & nobilitate & divitiis prima est in urbe Romana, si cuncta ejus virtutibus congrua dixerò, adulari putabor.* Dulcissimum quippè viro sancto fuerat quacumque arte verborum fragilem naturam ad ardua virtutis studia promoverè. Ut autem opera nobis quàm verba in hoc certiora præbeant argumenta, tanta hujusmodi fæminas excoluit charitate, ut immensa ejus sanctitatis nævum sibi propriæ imprimeret famæ. Quod & ipse quidem ad Asellam, de fictis amicis, atque sibi detrahentibus, scribens, inter cætera commemorat, dicens: 4 *Et licet me sceleratum quidam putent, & omnibus flagitiis obrutum; tu tamen benè facis, quod ex tua mente etiam malos bonos putas. Periculosum quippè est de servo alterius judicare, & non facilis venia prava dixisse de rectis.* Osculabancur quidam mihi manus, & ore vipereo detrahebant. Dolebant labiis, corde gaudebant. Dicant quid unquam in me aliter senserunt, quàm quod Christianum decebat? Nihil mihi objicitur, nisi sexus meus. Et hoc nunquam objiceretur, nisi cùm Hierosolymam Paula proficiscitur. 5 Item: *Antequam Domum sanctæ Paulæ noscerem, totius in me urbis studia consonabant. Omnium pene judicio dignus summo Sacerdotio decernebar. Sed postquam eam*

1 Tom. 1. Epist. XVII. 2 Ibid. Epist. XXVII. 3 Tom. 1. Epist. VIII. 4 Tom. 2. Epist. XCIX. 5 Ibidem.

pro suo merito sanctitatis venerari, colere, suscipere 1 cæpi; omnes me illico deseruere virtutes. Et post aliqua: 2 Saluta, inquit, Paulam & Eustochium, velint nolint, in Christo meas. Legimus & Dominum ipsum tantam beatæ meretrici familiaritatem exhibuisse, ut qui eum invitaverant Phariseus, ob hoc jam penitus de ipso diffideret, apud se dicens: 3 Hic si esset Propheta, sciret utique quæ & qualis est, quæ tangit eum. Quid ergo mirum, si pro lucro talium animarum ipsa Christi membra ejus incitata exemplo propriæ famæ detrimentum non effugiunt? Quod quidem 4 Origenes, ut dictum est, cum cuperet evitare, gravius sibi corporis detrimentum inferre sustinuit. Nec solum in doctrina, vel exhortatione sæminarum mira Sanctorum Patrum charitas innotuit, verum etiam in earum consolatione ita vehemens nonnunquam extitit, ut ad earum dolorem leniendum nonnulla fidei adversa promittere mira eorum compassio videatur. Qualis quidem illa est Beati Ambrosii Consolatio, quam super morte Valentiniani Imperatoris, Sororibus ejus scribere ausus est, & ejus qui Cathecumenus sit defunctus, salutem adstruere. Quod longè a Catholica fide atque Evangelica veritate videtur dissidere. Non enim ignorabant quàm accepta Deo semper extiterit virtus infirmioris sexus. Unde & cum innumeras videamus Virgines Matrem Domini in hujus excellentiæ proposito sequi, paucos agnoscimus viros hujus virtutis gratiam adeptos; 5 ex qua, quocumque ierit, ipsum sequi Agnum valerent. Cujus quidem zelo virtutis cum nonnullæ sibi manum inferrent, ut quum Deo voverant integritatem etiam carnis conservarent; non solum hoc in eis non est reprehensum, sed apud plerosque hæc ipsarum martyria titulos Ecclesiarum meruerunt. Desponsatæ quoque virgines, si antequam viris suis carnaliter misceantur, Monasterium decreverint eligere, & homine reprobato sponsum sibi Deum efficere, liberam in hoc habent facultatem, quam nequaquam viris legimus indultam. Quarum etiam pleræque tanto ad castimoniam zelo sunt accensæ, ut non solum contra Legis 6 decretum pro cu-

1 Suspicere MS. Franc. Ambos. 2 Ibidem. 3 Evang. Luc. cap. 7. com. 39. 4 Euseb. Histor. Eccles. Lib. VI. Cap. VII. 5 Apocalyps. Joan. cap. 14. com. 4. 6 Deuteronom. cap. 22. com. 5.

studienda castitate virilem præsumerunt habitum, verum etiam inter Monachos tantis præminerent virtutibus, ut Abbates fieri mererentur. Sicut de Beata legimus Eugenia, quæ, sancto etiam Heleno Episcopo confcio, imò iubente, virilem habitum sumpsit, & ab eo baptizata Monachorum Collegio est sociata.

Hæc ad novissimarum 1 Petitionum tuarum primam, Soror in Christo charissima, me satis rescripsisse arbitror; de autoritate videlicet Ordinis vestri, & insuper de commendatione propriæ dignitatis, ut tanto studiosius vestræ professionis propositum amplectamini, quanto ejus excellentiam amplius noveritis. Nunc ut secundam quoque Domino annuente perficiam, vestris id meritis & orationibus obtineam, *Vale.*

1 Petitionem novissimarum. MS. Franc. Ambos.

EPISTOLA VIII.

Quæ est ejusdem PETRI ad HELOISSAM,
Institutio, seu Regula Sanctimonialium.

A R G U M E N T U M.

Cum duo ab Heloissa rogatus fuisset Abalardus, alteri quidem eorum superiore respondit Epistola: alterum nunc exequitur. Si quidem Petitionis Heloissæ alterum caput fuerat, ut Paracletensibus Monachabus Regulam scriberet; quod ipse hoc Libro potius, quam Epistola luculenter perficit, plurimis sanctorum Patrum sententiis tanquam floribus adunatis. Tripartitum autem Tractatum vocat, quod in eo maximè de tribus præcipuis virtutibus Monasticis, Continentia scilicet, Paupertate voluntaria, & Silentio tractet. Constituit toti earum Collegio septem Officiales Sorores, quæ cæteris tum in his quæ animarum sunt, cum in his, quæ ad temporalia sive corporalia spectant, prudenter præsent. Esu carnium ternis diebus singulis Hebdomadibus, & usum vini moderatum eis indulget: ac cætera ad vitæ Monasticæ ordinem pertinentia diligenter & congruè disponit.

Petitionis tuæ parte jam aliqua, prout potuimus, absoluta, superest, Domino annuente, de illa, quæ restat, parte tam tuis quàm spiritualium tuarum filiarum desideriis complendis operam dare. Restat quippe juxta prædictæ vestræ postulationis ordinem, aliquam vobis Institutionem, quasi quandam propositi vestri Regulam à nobis scribi, & vobis tradi; ut certiùs ex scripto, quàm ex consuetudine habeatis, quid vos sequi conveniat. Nos itaque partim consuetudinibus bonis, partim Scripturarum testimoniis, vel rationum nitentes fulcimentis, hæc omnia in unum conferre decrevimus; ut spirituale Dei templum, quod estis vos, habens decorare, quasi quibusdam egregiis exornare picturis valeamus, & ex pluribus imperfectis quod possimus, unum Opusculum

lum consummare. In quo quidem opere Zeuxim Pictorem imitantes, ita facere instituimus in templo spirituali, sicut ille disposuit faciendum in corporali. Hunc enim, ut in Rhetorica sua 1 Tullius meminit, Crotoniatæ asciverunt ad quoddam templum, quod religiosissimè colebant, excellentissimis picturis decorandum. Quod ut diligentius faceret, quinque sibi Virgines pulcherrimas de populo illo elegit, quas sibi pingenti assistentes, intuens, earum pulchritudinem pingendo imitaretur. Quod duabus de causis factum esse credibile est. Tum videlicet quia ut 2 prædictus meminit Doctor 3 maximam peritiam in depingendis mulieribus pictor ille adeptus fuerat, tum etiam quia naturaliter puellaris forma elegantior & delicatior virili compositione 4 censetur. Plures autem Virgines ab eo eligi supra memoratus Philosophus ait, quia nequaquam credidit in una se reperire posse puella, membra omnia æqualiter formosa, nullique unquam a natura tantam pulchritudinis gratiam esse collatam, ut æqualem in omnibus membris pulchritudinem haberet, ut nihil ex omni parte perfectum in compositione corporum ipsa expoliret, tanquam uni sic omnia commoda conferret, ut non haberet, quod cæteris largiretur. Sic & nos ad depingendam animæ pulchritudinem, & Sponsæ Christi describendam perfectionem, in qua vos, tanquam speculo quodam, unius spiritualis virginis semper præ oculis habitæ decorem vestrum vel turpitudinem deprehendatis: proposuimus ex multis Sanctorum Patrum documentis, vel consuetudinibus Monasteriorum optimis, vestram instruere conversationem, singula quæque, prout memoriæ occurrerint, delibando, & quasi in unum fasciculum congregando, quæ vestri propositi sanctitati congruere videbo. Nec solum quæ de Monachabus, verum etiam quæ de Monachis instituta. Quippe sicut Nomine & Continentiæ professione nobis estis conjunctæ, ita & ferè omnia nostra vobis competunt instituta. Ex his ergo, ut diximus, plurima, quasi quosdam flores decerpendo, quibus vestræ lilia castitatis adornemus, multo majore studio describere debemus Virginem Christi, quam

1 Lib. 1. de Inventione Oratoria. 2 Lib. 1. de Inventione Oratoria. 3 Eximius, & in Arte Oratoria inter Latinos primus. MS. 4 Compañione MS. Franc. Ambos.

prædictus Zeuxis depingere simulachrum Idoli. Et ille quidem quinque virgines, quarum speciem imitaretur, sufficere credidit. Nos verò pluribus Patrum documentis exuberantem copiam habentes, auxilio freti divino, perfectius vobis opusculum relinquere non desperamus: quo ad sortem, vel descriptionem illarum quinque prudentium & virginum pertingere valeatis, quas in depingenda Virgine Christi Dominus nobis in Evangelio proponit. Quod ut possimus, sicut volumus, vestris orationibus impetremus, Valete in Christo, Sponsæ Christi.

Tripartitum instructionis vestræ Tractatum fieri decrevimus, in describenda atque munienda religione vestra, & divini obsequii celebratione disponenda, in quibus religionis Monasticæ summam arbitror consistere: ut videlicet continenter, & sine proprietate vivatur, ac silentio maximè studeatur. Quod quidem, juxta Dominicam Evangelicæ regulæ disciplinam, 2 lumbos præcingere, omnibus renunciare, otiosum verbum cavere. Continentia vero castitatis illa est, quam suadens Apostolus, ait: 3 *Quæ innupta est & virgo, cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu.* Corpore, inquit, toto, non uno membro, ut ad nullam scilicet lasciviam in factis, vel in dictis ejus aliquod membrum declinet. Spiritu verò tunc sancta est, quando ejus mentem nec consensus inquinat, nec superbia inflat: sicut illarum quinque fatuarum virginum, quæ dum ad vendentes oleum recurrerent, extra januam remanserunt. Quibus jam clausa janua frustra pulsantibus & clamantibus, 4 *Domine, Domine, aperi nobis*, terribiliter Sponsus ipse respondet: *Amen dico vobis, nescio vos.* Tunc autem, relictis omnibus, nudum Christum nudi sequimur, sicut sancti fecerunt Apostoli, cum propter eum non solum terrenas possessiones aut carnalis propinquitatis affectiones, verum etiam proprias postponimus voluntates: ut non nostro vivamus arbitrio, sed Prælati nostri regamur imperio, & ei, qui nobis loco Christi præsidet, tanquam Christo penitus, pro Christo subjiciamur. Talibus enim ipsemet dicit: 5 *Qui vos audit, me au-*

1 Evang. Matth. cap. 25. 2 Evang. Luc. cap. 12. com. 35.
3 1 Epist. ad Corinth. cap. 7. com. 34. 4 Evang. Matth. cap.
25. com. 11, 12. 5 Evang. Luc. cap. 10. com. 16.

dit; & qui vos spernit, ipse me spernit. Qui si etiam, quod ablit, male vivat, cum benè præcipiat; non est tamen ex vitio hominis sententia contemnenda Dei. De quolibet ipsemet præcipit, dicens: 1 *Qua dixerint vobis servate, & facite: secundum vero opera eorum nolite facere.* Hanc autem ad Deum spirituales à sæculo conversionem ipsemet diligenter describit, dicens: 2 *Nisi quis renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* 3 Et iterum: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, aut matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Hoc autem est odire patrem vel matrem, affectiones carnalium propinquitatum nolle sequi; sicut & odire animam suam est voluntatem propriam sequi nolle. Quod alibi quoque præcipit, dicens: 4 *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Sic enim propinquantes post eum venimus, hoc est eum maximè imitando sequimur, qui ait: 5 *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me.* Ac si diceret, cuncta per obedientiam agere. Quid enim, abneget semetipsum, nisi carnales affectiones, propriamque voluntatem postponere, & alieno, non suo regendum arbitrio se committere? Et sic profectò crucem suam non ab alio suscipit, sed ipsemet tollit; per quam scilicet ei mundus crucifixus sit, & ipse mundo: cum spontaneo propriæ Professionis voto mundana sibi & terrena desideria interdicat, quod est voluntatem propriam non sequi. Quid enim carnales aliud appetunt, nisi implere quod volunt? Et quæ est terrena delectatio, nisi propriæ voluntatis impletio, etiam, quando id quod volumus, labore maximo sive periculo agimus? Aut quid est aliud crucem ferre, id est cruciatum aliquem sustinere, nisi contra voluntatem nostram aliquid fieri, quantumcunque illud videatur facile nobis esse vel utile? Hinc alius Jesus longè inferior, in Ecclesiastico admonet, dicens: 6 *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua avertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.*

1 Evang. Matth. cap. 23. com. 3. 2 Evang. Luc. cap. 14. com. 33. 3 Ibid. com. 26. 4 Evang. Luc. cap. 2. com. 23. 5 Evang. Joan. cap. 6. com. 38. 6 Lib. Ecclesiastic. cap. 18. com. 30, & 31. Cum

Cum verò ita tam rebus nostris, quàm nobis ipsis penitus renuntiamus, tunc verè, omni proprietate abjecta, vitam illam Apostolicam inimus, quæ omnia in commune reducit, sicut scriptum est: 1 *Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una.* Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Sed erant illis omnia communia. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat, non enim æqualiter omnes egebant: & ideò non æqualiter omnibus distribuebatur, sed singulis prout opus erat. Cor unum fide, quia corde creditur. Anima una, quia eadem ex charitate voluntas adinuicem, cum hoc unusquisque alii quod sibi vellet, nec sua magis quàm aliorum Commoda quæreret, vel ad communem utilitatem ab omnibus omnia referrentur: nemine quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quærente seu affectante. Alioquin nequaquam sine proprietate viveretur, quæ magis in ambitione, quàm in possessione consistit. Otiosum verbum seu superfluum idem est quod Multiloquium. Unde Augustinus Retractationum lib. 1. *Absit, inquit, ut Multiloquium deputem quando necessaria dicuntur, quantalibet sermonum multitudine ac prolixitate dicantur.* Hinc autem per Salomonem dicitur: 2 *In Multiloquio non deerit peccatum.* Qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. Multum ergo cavendum est in quo peccatum non deest, & tantò studiosius huic morbo providendum est, quantò periculosius & difficilior evitatur. Quod Beatus providens Benedictus: 3 *Omni tempore, inquit, silentio debent studere Monachi.* Plus quippè esse constat silentio studere, quàm silentium habere. Est enim studium vehemens applicatio animi ad aliquid gerendum. Multa vero negligenter agimus, vel inviti, sed nulla studiosè nisi volentes vel intenti. Quantum verò difficile sit vel utile linguam refrænare, Apostolus Jacobus diligenter attendens, ait: 4 *In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.* Idem ita: 5 *Omnia natura bestiarum, & volucrum, & serpentum, & ceterorum domantur, & domita sunt à natura humana.* Qui simul considerans quanta sit in lingua malorum materia, & omnium bonorum consump-

1 Act. Apost. cap. 4. com. 32. 2 Proverb. cap. 10. com. 19.
3 Regul. Cap. XLII. 4 Epistol. Jacob. cap. 3. com. 2. 5 Ibid.
com. 7.

tio, suprà sic & infrà loquitur: 1 *Lingua quidem modicum membrum, quantus ignis, quàm magnam silvam incendit: universitas iniquitatis, inquietum malum, plenum veneno mortifero.* Quid autem veneno periculosius, vel cavendum amplius? Sicut ergo venenum vitam extinguit, sic loquacitas Religionem penitus evertit. Unde idem superius: 2 *Si quis putat se, inquit, religiosum esse, non refranans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.* Hinc & in Proverbiis scriptum est. 3 *Sicut urbs patens, & absque murorum ambitu: ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.* Hoc ille Senex diligenter considerabat, qui de loquacibus fratribus ei in via fociatis Antonio dicente, *Bonos fratres invenisti tecum Abba:* Respondit, *Boni sunt siquidem, sed habitatio eorum non habet januam. Quicumque vult, intrat in stabulum, & solvit asinum.* Quasi enim ad præsepe Domini anima nostra ligatur, sacræ se meditationis in eo quadam ruminatione reficiens, à quo quidem præsepi solvitur, atque huc & illuc toto mundo per cogitationes discurrit, nisi eam clausura taciturnitatis retineat. Verba quippè intellectum animæ immittunt, ut ei, quod intelligit intendat, & per cogitationem hæreat. Cogitatione verò Deo loquimur, sicut verbis hominibus. Dumque huc verbis hominum intendimus, necesse est ut indè ducamur. Nec Deo simul & hominibus intendere valeamus. Nec solum otiosa, verum etiam quæ utilitatis aliquid habere videntur vitanda sunt verba, eo quod facile à necessariis ad otiosa, ab otiosis ab noxia veniatur. *Lingua* quippè, ut 4 *Jacobus. ait, inquietum malum,* quo cæteris minor est aut subtilior membris, tanto mobilior & cæteris motu laceffentibus, ipsa cum non movetur, fatigatur, & quies ipsa ei fit onerosa. Quæ, quanto in nobis subtilior, & ex mollitie corporis nostri flexibilior, tanto mobilior & in verba pronior existet, & omnis malitiæ seminarium patet. Quod in vobis præcipuè vitium Apostolus notans, omnino Fæminis in Ecclesia loqui interdicit, nec de iis etiam quæ ad Deum pertinent, nisi domi viros interrogare permittit. Et in iis etiam discendis, vel quibuscumque faciendis, silentio eas præci-

1 Epistol. Jacob. cap. 3. Ibid. com. 5, & 9. 2 Ibid. cap. 1. com. 25. 3 Proverb. cap. 25. com. 22. 4 Epist. Jacob. 1 cap. com. 1.

puè subjicit, Timotheo super his ita scribens: 1 *Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.* Quod si Laicis & conjugatis sæminis ita de silentio providerit, quid vobis est faciendum? Qui rursus eidem, cur hoc præceperit, innuens, verbosas eas & loquentes cum non oportet, arguit. Huic igitur tantæ pesti remedium aliquod providentes, his saltem penitus locis vel temporibus linguam continua taciturnitate 2 domemus: in oratione scilicet, in Claustro, Dormitorio, Refectorio, & in omni comestione & Coquina; & post Completorium deinceps hoc maximè ab omnibus observetur, signis verò his locis vel temporibus, si necessarium est, pro verbis utamur. De quibus etiam signis docendis seu addiscendis diligens habeatur cura, per quæ etiam si verbis quoque opus est, ad colloquium invitetur loco congruo, & ad hoc instituto. Et expletis breviter verbis illis necessariis, redeatur ad priora, vel quod opportunum est fiat. Nec tepidè corrigatur verborum aut signorum excessus, sed verborum præcipuè, in quibus majus imminet periculum. Cui profecto multo magnoque periculo & Beatus Gregorius succurrere vehementer cupiens, VII. *Moralium* lib. sic nos instruit: 3 *Dum otiosa, inquit, verba cavere negligimus, ad noxia pervenimus. Hinc seminantur stimuli, oriuntur rixæ, accendantur faces odiorum, pax tota extinguitur cordium.* Unde benè per Salomonem dicitur: 4 *Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum.* Aquam quippe dimittere, est linguam in fluxum eloquii relaxare. Quo contra & in bonam partem asserit dicens: 5 *Aqua profunda ex ore viri.* Qui ergo dimittit aquam, caput est jurgiorum: quia, qui linguam non refrænât, concordiam dissipat. Unde scriptum est: 6 *Qui imponit stulto silentium, iras mitigat.* Ex quo nos manifestè admonet, in hoc præcipuè vitio corrigendo districtissimam adhibere censuram: ne ejus vindicta ullatenus differatur, & per hoc maximè Religio periclitetur. Hinc quippe detractiones, lites, convitia, & nonnunquam conspirationes, & conjurationes

1 Epist. ad Timoth. 1 cap. 2. com. 11, & 12. 2 *Cobibeamus* MS.
3 Cap. 18. in cap. 6 Job. 4 Proverb. cap. 17. com. 14. 5 Ibid.
cap. 18. com. 14. 6 Proverb. cap. 26. com. 10.

germinantes, totum religionis ædificium non tam labefactant, quam evertunt. Quod quidem vitium cum amputatum fuerit, non omnino fortasse pravæ cogitationes extinguuntur; sed ab alienis cessabunt corruptelis. Hoc unum vitium fugere, quasi Religioni sufficere i arbitraretur Abbas Macharius, admonebat, sicut scriptum est, his verbis: 2 *Abbas Macharius major in Scyti dicebat, Fratribus, post Missas Ecclesias fugite fratres. Et dixit ei unus fratrum, Pater, ubi habemus fugere amplius à solitudine ista? Et ponebat digitum suum in ore suo, dicens: Istud est quod fugiendum dico. Et sic intrabat in Cellam suam, & claudens ostium sedebat solus.* Hæc verò silentii virtus, quæ, ut ait Iacobus, perfectum hominem reddit, & de qua Esaias prædixit, 3 *Cultus Iustitiæ silentium*, tanto à sanctis Patribus fervore est arrepta, quod sicut scriptum est, Abbas Agatho per triennium lapidem in ore suo mittebat, donec taciturnitatem disceret.

Quamvis locus non salvet, multas tamen præbet oportunitates ad Religionem facilius observandam, & tutius muniendam. Et multa Religionis auxilia vel impedimenta ex eo consistunt. Unde & filii Prophetarum, quos, ut ait 4 Hieronymus, Monachos legimus in Veteri Testamento, ad solitudinis secretum se transtulerunt, præter fluenta Jordanis casulas suas constituentes. Joannes quoque & discipuli ejus, quos etiam propositi nostri Principes habemus, & deinceps Paulus, Anthonius, Macharius, & qui præcipuè in nostro floruerunt proposito, tumultum sæculi & plenum tentationibus mundum fugientes, ad quietem solitudinis, lectulum suæ contemplationis, contulerunt; ut videlicet Deo possent sincerius vacare. Ipse quoque Dominus, ad quem nullus tentationis motus accessum habebat, suo nos erudiens exemplo, cum aliqua vellet agere, præcipuè secreta petebat, & populares declinabat tumultus. Hinc ipse Dominus nobis quadraginta dierum abstinencia Eremum consecravimus, turbas in Eremito refecit, & ad orationis puritatem non solum à turbis, verum etiam ab Apostolis secedebat. Ipsos quoque Apostolos & in monte seorsum instruxit,

1 *Arbitratus* MS. Franc. Ambos. 2 Vit. Patrum. Par. 2. Lib. de Continent. 3 Prophet. Isaia cap. 32. com. 17. 4 Tom. 1. Epistol. iv, & xiii.

atque constituit, & Transfigurationis suæ gloria solitudinem insignivit, & exhibitione Resurrectionis suæ discipulos communiter in monte lætificavit, & de monte in cælum ascendit, & cætera quæcumque Magnalia in solitudinibus vel secretis operatus est locis. Qui etiam Moyfi, vel antiquis Patribus in solitudinibus apparens, & per solitudinem ad terram promissionis populum transducens, ibique populo diu detento legem tradens, Manna pluens, aquam de petra educens, crebris Apparitionibus ipsum consolans, & mirabilia operans, patenter docuit, quantam ejus singularitas solitudinem pro nobis amet, cui purius in ea vacare possumus. Qui etiam libertatem mysticè Onagri solitudinem amantis diligenter describens, & vehementer approbans, ad beatum Job loquitur, dicens: 1 *Quis dimisit Onagrum liberum, & vincula ejus quis solvit? Cui dedit in solitudine domum, & tabernacula ejus in terra falsuginis. Contemnit multitudinem Civitatis, clamorem exactoris non audit, circumspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæque perquirat.* Ac si aperte dicat, quis hoc fecit, nisi ego? Onager quippè, quem Silvestrem Asinum vocamus, Monachus, est, qui sæcularium rerum 2 vinculis absolutus, ad tranquillam vitæ solitariae libertatem se contulit, & sæculum fugiens, in sæculo non remansit. Hinc in terra falsuginis habitat, cum membra ejus per abstinentiam sicca sunt & arida. Clamorem exactoris non audit, sed vocem, quia ventri non superflua, sed necessaria impendit. Quis enim tam importunus exactor, & quotidianus exactor quam venter? Hic clamorem, id est immoderatam postulationem habet in superfluis & delicatis cibis, in quo minime est audiendus. Montes pascuæ sunt illi vitæ vel doctrinæ sublimium Patrum, quas legendo & meditando reficimur. Virentia quæque dicit universa vitæ cælestis & immarcessibilis scripta. Ad quod nos præcipuè Beatus Hieronymus exhortans, sic Heliodoro scribit Monacho: 3 *Interpretare vocabulum Monachi, hoc est nomen tuum. Quid facis in turba qui solus es?* Idem & nostram à Clericorum vita distinguens, ad Paulum Presby-

1 Lib. Job. cap. 39, com. 5, 6, 7, & 8. 2 Virorum in MS. Franc. Ambos. & in al. Cod. MS. Virorum. 3 Tom. 1. Epist. 1. terum

terum scribit his verbis : 1 *Si officium vis exercere Presbyteri, si Episcopatus Te vel opus, vel onus forte delectat, vive in urbibus & castellis, & aliorum salutem fac lucrum anime tue. Si cupis esse quod diceris, Monachus, id est solus, quid facis in urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum?* Habet unum quodque propositum principes suos. Et ut ad nostram veniamus, Episcopi & Presbyteri habeant ad exemplum Apostolos, & Apostolicos viros, quorum honorem possidentes, habere nitantur & meritum. Nos autem habeamus propositi nostri Principes, Paulos, Antonios, Hilariones, Macharios. Et, ut ad Scripturarum materiam redeam, noster princeps Helyas, noster Helisæus, nostri duces & filii Prophetarum, qui habitabant in agris & solitudine, & 2 faciebant sibi tabernacula præter fluentia Jordanis. De iis sunt & illi filii Rechab qui Vinum & Siceram non bibebant, qui morabantur in tentoriis, qui Dei per Hieremiam voce laudantur, quod non deficiat de stirpe eorum vir stans coram Domino. Et nos ergo, ut coram Domino stare, & ejus obsequio parati magis valeamus adstare, tabernacula nobis erigamus in solitudine, ne lectulum nostræ quietis frequentia hominum concutiat, quietem turbet, ingerat tentationes, mentem à sancto evellat proposito. Ad quam quidem liberam vitæ tranquillitatem Beatum Arsenium, Domino dirigente, omnibus in uno manifestum datum est exemplo. Unde & scriptum est : *Abbas Arsenius cum adhuc esset in palatio, oravit ad Dominum, dicens : Domine dirige me ad salutem. Et venit ei vox dicens : Arseni, fuge homines, & sanaberis.* Idem ipse : *Ac discedens ad Monachalem vitam rursus oravit eundem sermonem, dicens : Domine dirige me ad salutem. Audiuitque vocem dicentem, Arseni, fuge, tace, quiesce. Hæ enim sunt radices non peccandi.* Ille igitur hæc una divini præcepti regula instructus, non solum homines fugit, sed eos etiam à se fugavit. Ad quem Archiepiscopo suo cum quodam iudice quadam die venientibus, & ædificationis sermonem ab eo requirentibus, ait : *Et si dixero vobis, custodietis?* Illi autem promiserunt se custodire. Et dixit eis : *Ubi-*

1 Hieronym. Tom. 1. Epist. xiii. 2 Struxerunt MS. 3 Vit. Patr. Par. 2. Lib. de Quiete.

cumque audieritis Arsenium, approximare nolite. Alia iterum vice Archiepiscopus eum visitans, misit primo videre si aperiret. Et mandavit ei, dicens: Si venis aperio tibi, sed si tibi aperuero, omnibus aperio, & tunc jam ultra hic non sedeo. Hæc audiens Archiepiscopus, dixit: Si eum persecuturus vado, nunquam vadam ad hominem sanctam. Cujus etiam sanctitatem cuidam Romanæ Matronæ visitanti, dixit: Quomodo præsumpsisti tantam navigationem assumere? Nescis quia mulieres, & non debes exire quoquam, aut ut vadas Romam, & dicas aliis mulieribus, quia vidi Arsenium; & faciant mare viam mulierum venientium ad me? Illa autem dixit: Si voluerit me Dominus reverti Romam, non permitto aliquem venire huc. Sed ora pro me, & memor esto mei semper. Ille autem respondens, dixit ei: Oro Deum ut deleat memoriam tui de corde meo. Quæ audiens hæc, egressa est turbata. Hic quoque, sicut scriptum est, à Marco Abbate requisitus, cur fugeret homines, respondit: Scit Deus quia diligo homines, sed cum Deo pariter & hominibus esse non possum. In tantum verò Sancti Patres conversationem hominum atque notitiam abhorrebant, ut nonnulli eorum, ut illos à se penitus removerent, insanos se fingerent; &, quod dictu mirabile est, Hæreticos etiam se profiterentur. Quod si quis voluerit, legat in Vitis Patrum de Abbate Simone, qualiter se præparavit Judici Provinciæ ad se venienti: qui se videlicet sacco cooperiens, & tollens in manu sua panem & caseum, sedit in ingressu cellæ suæ, & cœpit manducare. Legat et de illo Anachoreta, qui cum quosdam sensisset obviam sibi cum lampadibus occurrere, exspolians se vestimenta sua, misit in flumen; & stans nudus, cœpit ea lavare. Ille autem qui ministrabat ei, hæc videns, erubuit, & rogavit homines, dicens: Revertimini, quia senex noster sensum perdidit. Et veniens ad eum dixit ei: Quid hic fecisti Abba? Omnes enim qui te viderunt dixerunt, quia Demonium habet senex. Ille autem respondit. Et ego hoc volebam audire. Legat insuper & de Abbate Moyse, qui ut à se penitus Judicem Provinciæ removeret, surrexit ut fugeret in palude. Et occurrit ei ille Judex cum suis, & interrogavit eum, dicens: Dic nobis senex, ubi est Cella Abbatis Moysis? Et dixit eis: Quid vultis eum inquirere? homo fatuus est & hæreticus. Quid etiam de Ab-

bate Pastore, qui nec se à Judice Provinciæ videri permittit, ut sororis suæ supplicantis filium de carcere liberaret? Ecce potentes sæculi cum magna veneratione & devotione sanctorum præsentiam postulant, & illi etiam cum summo sui dedecore eos penitus à se repellere student. Ut autem sexus etiam vestri in hac re virtutem cognoscatis, quis dignè prædicare sufficiat Virginem illam, quæ Beatissimi quoque Martini Visitationem respuit, ut vacaret contemplationi? Unde ad Oceanum monachum 1 Hieronymus scribens: *In Beati, inquit, Martini vita legimus commemorasse Sulpitium, quod transiens Sanctus Martinus Virginem quandam moribus & castitate præcelsam cupiens salutare, illa noluit, sed xenium 2 misit, & per fenestram respiciens, ait sancto viro: Ibi pater ora, quia nunquam à viro sum visitata. Quo audito, gratias egit Deo sanctus Martinus, quod, talibus imbuta moribus, castam custodierit voluntatem. Benedixit eam & abiit letitia plenus.* Hæc revera de contemplationis suæ lectulo surgere dedignata vel verita, pulsanti ad ostium amico parata erat dicere: 3 *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* O quantæ sibi imputarent injuriæ Episcopi vel Prælati hujus temporis, si hanc ab Arsenio, vel ab hac Virgine repulsam pertulissent! Erubescant ad ista, si qui nunc in solitudine morantur Monachi, cum Episcoporum frequentia gaudent, cum eis proprias, in quibus suscipiantur, fabricant domos: cum sæculi potentes, quos turba comitatur, vel ad quos confluit, non solum non fugiunt, sed adsciscunt, & occasione hospitum domos multiplicantes, quam quæsierunt solitudinem, redigunt in civitatem. Hac profectò antiqui & callidi tentatoris machinatione omnia ferè hujus temporis Monasteria, cum prius in solitudine constituta fuissent, ut homines fugerentur, postea, fervore religionis refrigescente, homines adseiverunt, & servos atque ancillas congregantes, Villas maximas in locis Monasticis construxerunt; & sic ad sæculum redierunt, imò ad se traxerunt sæculum. Qui se miseriis maximis implicantes, & maximæ servituti tam Ecclesiasticarum quàm Terrenarum potestatum alligantes, dum otiosè appetere vivere, & de

1 Tom. 1. Epist. 51. 2 Xenium MS. Franc. Ambos. 3 Cantic. cap. 5. com. 3.

alieno victitare labore, ipsum quoque Monachi, hoc est Solitarii nomen pariter amiserunt & vitam. Qui etiam sæpè tantis urgentur incommodis, ut dum suos & res eorum tutari laborant, proprias amittant, & frequenti incendio vicinarum domorum ipsa quoque Monasteria cremantur. Nec sic tamen ambitio refrænatur. Hi quoque distractionem Monasterii qualemcumque non ferentes, ac per Villas, Castella, Civitates sese dispergentes, binique vel terni, aut etiam singuli sine aliqua observatione regulæ victitantes; tantò sæcularibus deteriores sunt hominibus, quantò à professione sua ampliùs apostatantur. Qui habitationum quoque suarum sicut & sua abutentes, Obedientias loca sua nominant, ubi nulla regula tenetur, ubi nulli rei, nisi ventri & carni obeditur, ubi cum propinquis vel familiaribus suis manentes, tanto liberius agunt quod volunt, quanto minus à conscientiiis suis verentur. In quibus profecto impudentissimis Apostatis excessus illos criminales esse dubium non est, qui in cæteris veniales sunt hominibus. Qualium omnino vitam non solum attingere, sed nec audire sustineatis. Vestræ vero infirmitati tanto magis est solitudo necessaria, quanto carnalium tentationum bellis minus hic infestamur, & minus ad corporalia per sensus evagamur. Unde & Beatus Antonius: 1 *Qui sedet, inquit, in solitudine, & quiescit, à tribus bellis eripitur, id est Auditus, Locutionis, & Visus: & contra unum tantummodo habebit pugnam, id est Cordis.* Has quidem vel cæteras Eremiti commoditates insignis Ecclesiæ Doctor Hieronymus diligenter attendens, & ad eas Heliodorum Monachum vehementer adhortans, exclamat dicens, 2 *O Eremita familiaris Deo gaudens! Quid agis frater in saeculo, qui major es mundo?* Nunc vero, quia ubi construi Monasteria convenit, differuimus: qualis & ipsa loci positio esse debeat, ostendamus. Ipsi autem Monasterii loco constituendo, sicut quoque Beatus consuluit Benedictus, ita, si fieri potest, providendum est, ut intra Monasterii septa contineantur illa maximè, quæ Monasteriis sunt necessaria, id est Hortus, Aqua, Molendinum, Pistrinum cum

1 Vit. Patr. Par. 2. lib. de Quiet. 2 Tom, 1. Epistol. 1.

Furno, & loca quibus quotidiana sorores exerceant opera, ne foras vagandi detur occasio.

Sicut in castris sæculi, ita & in castris Domini, id est Congregationibus Monasticis constituendi sunt, qui præ sint cæteris. Ibi quippè imperator unus, ad cuius nutum omnia gerantur, præest omnibus. Qui etiam, pro multitudine exercitus vel diversitate officiorum, sua nonnullis impertiens onera, quosdam sub se adhibet magistratus, qui diversis hominum catervis aut officiis provideant. Sic & in Monasteriis fieri necesse est, ut ibi una omnibus præsit Matrona, ad cuius considerationem atque arbitrium omnes reliquæ omnia operantur, nec ulla ei in aliquo præsumat obistere, vel etiam ad aliquod ejus præceptum murmurare. Nulla quippè hominum Congregatio, vel quantulacumque domus unius familia consistere potest potest incolumis, nisi unitas in ea conservetur: ut videlicet totum ejus regnum in unius personæ i magisterio consistat. Unde & Arca Typum Ecclesiæ gerens, cum multos tam in longo quam in lato cubitos haberet, in uno consummata est. Et in Proverbiis scriptum est 2 *Propter peccata terræ multi Principes ejus.* Unde etiam Alexandro mortuo, multiplicatis Regibus, mala quoque multiplicata sunt. Et Roma pluribus communicata Rectoribus, concordiam tenere non potuit. Unde Lucanus in Primo sic meminit,

3 *Tu causa malorum
Facta tribus Dominis communis Roma, nec unquam
In turbam missi feralia fœdera regni.*

Et post pauca,

4 *Dum terra fretum, terramque levabit
Aer, & longi volvent Titana labores,
Noxque diem cælo totidem per signa sequetur;
Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit.*

Tales profectò & illi erant discipuli Sancti Frontonii Abbatis, quos ipse in Civitate, in qua natus est, cum

1 Ministerio MS. Franc. Ambos. 2 Proverb. cap. 28. com. 2.
3 Lucan. Lib. 1. vers. 84. 4 Ibid. vers. 89.

usque ad septuaginta congregasset, & magnam ibidem gratiam tam apud Deum, quam apud homines adeptus esset, relicto Monasterio civitatis cum mobilibus rebus nudos secum ad eremum traxit. Qui postmodum more Israelitici Populi adversus Moysen conquerentis, quod eos etiam de Ægypto, relictis ollis carniū & abundantia terræ, in solitudinem eduxisset, murmurantes incassum dicebant: *Nunquid sola in Eremo castitas, quæ in urbibus non est? Cur itaque non in civitatem revertimur, de qua ad tempus exivimus? An in Eremum solum Deus exaudiet orantes? Quis cibo Angelorum vivat? Quem pecorum & ferarum delectat fieri socium? Quanta nos habet necessitas hic morari? Cur itaque non regressi in locum, in quo nati sumus, benedicimus Dominum?* Hinc & Jacobus admonet Apostolus: 1 *Nolite, inquit, plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis.* Hinc quoque 2 Hieronymus ad Rusticum Monachum de Institutione vitæ scribens: *Nulla, inquit, ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia & ferarum greges ductores sequuntur suos. In Apibus unam precedentem reliquæ subsequuntur. Grues unum sequuntur ordine literato. Imperator unus, Judex unus Provincia, Roma, ut condita est, duos fratres simul habere Reges non potuit, & paricidio dedicatur. In Rebecca utero Esau & Jacob bella gesserunt. Singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbiteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis Rectoribus nititur. In nave unus gubernator. In domo unus Dominus. In quovis grandi Exercitu unius signum spectatur. Per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed vivere debere in Monasterio sub unius disciplina Patris consortioque multorum.*

Ut igitur in omnibus concordia servari possit, unam omnibus præesse convenit, cui per omnia omnes obediunt. Sub hac etiam quasi magistratus quosdam nonnullas alias personas, prout ipsa decreverit, constitui oportet. Quæ, quibus officiis ipsa præceperit, & quantum voluerit præsent, ut sint videlicet istæ quasi Duces vel Consules in exercitu Dominico: reliquæ autem omnes tanquam Milites vel Pedites, istarum cura eis prævidente,

1 Epistol. Jacob. cap. 1. com. 1. 2 Tom. 1. Epist. 4.

. adversus

adversus malignum ejusque Satellites liberè pugnent. Septem verò personas ex vobis ad omnem Monasterii administrationem necessarias esse credimus atque sufficere 1 Portariam scilicet, Cellerariam, Vestiariam, Infirmaryam, Cantricem, 2 Sacristam, & ad extremum Diaconissam, quam nunc Abbatissam nominant. In his itaque castris, & divina quadam Militia, sicut scriptum est, 3 *Militia est vita hominis super terram*: & alibi, 4 *Terribilis ut castrorum acies ordinata*, vicem Imperatoris, cui per omnia obeditur ab omnibus, obtinet Diaconissa. Sex verò aliæ sub ea, quas dicimus Officiales, Ducum sive Consulum loca possident. Omnes vero reliquæ Moniales, quas vocamus Claustrales, militum more divinum peragunt expeditè servitium. Conversæ autem, quæ etiam sæculo renunciantes, obsequio Monialium se dicarunt, habitu quodam religioso, non tamen Monastico, quasi pedites inferiorem obtinent gradum.

Nunc verò superest, Domino inspirante, hujus militiæ gradus singulos ordinare, ut adversus impugnationes Dæmonum verè sit quod dicitur *castrorum acies ordinata*. Ab ipso, inquam, ut dictum est capite, quod Diaconissam dicimus, hujus institutionis ducentes exordium, de ipsa primitus disponamus, per quam sunt omnia disponenda. Hujus vero sanctitatem, sicut in præcedenti meminimus Epistola, Beatus Paulus Apostolus Timotheo scribens, quam eminentem & probatam oporteat esse diligenter describit, dicens: 5 *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si Sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentes autem viduas devitq.* Idem supra de Diaconissis, cum etiam Diaconorum institueret vitam: 6 *Mulieres, inquit, similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.* Quæ quidem omnia quid intelligentiæ vel rationis habeant quantum æstimamus, Epistola præcedente nostra satis differuimus. Maxime

1 Janitorem MS. 2 In Al. MS. *Cartatricem*, sed male. 3 Lib. Job. cap. 7. com. 1. 4 Cantic. cap. 6. vers. 3. 5 1 Epistol. ad Timoth. cap. 5. com. 9, 10, & 11. 6 1 Epistol. ad Timoth. cap. 3. com. 11.

cūr eam Apostolus unius viri & provectæ velit esse ætat-
tis. Unde non mediocriter miramur, quomodo pernicio-
sa hæc in Ecclesia consuetudo inolevit, ut quæ vir-
gines sunt potius quàm quæ viros cognoverunt ad hoc
eligantur, & frequenter juniores senioribus præficiantur.
Cum tamen Ecclesiastes dicat: 1 *Væ tibi terra, cujus
Rex puer est*: Et cum illud Beati Job omnes pariter ap-
probemus, 2 *In antiquis est sapientia, & in multo tem-
pore prudentia*. Hinc & in Proverbiis scriptum est: 3 *Co-
rona dignitatis senectus, quæ in viis justitiæ reperietur*.
Et in Ecclesiastico: 4 *Quàm speciosum canitiei judici-
um, & à Presbyteris cognoscere consilium. Quàm speci-
osa veterani sapienti, & gloriosus intellectus, & consili-
um, Corona senum. Multa peritia & gloria illorum ti-
mor Dei*. Item: *Loquere major natu, decet enim te*. 6
*Adolescens loquere in tua causa vix cùm necesse fuerit. Si
bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. In
multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & querens,
& loqui in medio 7 magnatorum non præsumas, & ubi
sunt senes, non multum loquaris*. Unde & Presbyteri qui
in Ecclesia populo præsunt, seniores interpretantur, ut
ipso quoque nomine quales esse debeant, doceatur. Et
qui Sanctorum Vitas scripserunt, quos nunc Abbates di-
cimus, Senes appellabant. Modis itaque omnibus provi-
dendum est, ut in Electione vel Consecratione Diaconissæ
consilium præcedat Apostoli, ut videlicet talis eligatur,
quæ cæteris vita & doctrina præesse debeat, & ætate
quoque morum maturitatem polliceatur, & quæ obedi-
endo meruerit imperare, & operando magis quàm au-
diendo Regulam didicerit, & firmiter noverit. Quæ si
Literata non fuerit, sciat se non ad Philosophicas Scholas,
vel disputationes Dialecticas, sed ad doctrinam vitæ, &
operum exhibitionem accommodari. Sicut de Domino
scriptum est: 8 *Qui cœpit facere & docere*, prius vide-
licet facere, postmodum docere. Quia melior atque
perfectior est doctrina operis, quàm sermonis; facti,
quàm verbi. Quod diligenter attendamus, ut scriptum

1 Ecclesiast. cap. 10. com. 16. 2 Lib. Job. cap. 12. com. 12.
3 Proverb. cap. 16. com. 31. 4 Ecclesiastic. cap. 25. com. 6,
7, & 8. 5 Ibid. cap. 32. com. 4. 6 Ibid. com. 10, 11, 12, & 13.
7 Magnatum MS. Franc. Ambos. 8 Act. Apostol. 1. cap. com. 1.
est

est. Dixit Abbas Ipitius, 1 *Ille est verè sapiens, qui facto suo alios docet, non qui verbis.* Nec parum consolationis & confidentiæ super hoc affert. Attendatur & illa quoque Beati Antonii ratio, qua verbosos confutavit Philosophos, ejus videlicet tanquam idiotæ & illiterati hominis magisterium irridentes. 2 *Et respondete, inquit, mihi, quid prius est sensus, an literæ; & quid cujus exordium est, sensus ex literis, an literæ oriuntur ex sensu?* Illis asserentibus, quia sensus esset author atque inventor literarum, ait: *Igitur cui sensus incolumis est, hic literas non requirit.* Audiat quoque illud Apostoli & confortetur in Domino: 3 *Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?* Et iterum: 4 *Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, & infirma elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, ut ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt destruat, ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus.* Non enim, sicut ipse postmodum dicit, in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Quod si de aliquibus melius cognoscendis ad scripturam reverendum esse censuerit, à litteratis hoc requirere & addiscere non erubescat, nec in his literarum documenta contemnat; sed devote & diligenter suscipiat, cum ipse quoque Apostolorum Princeps, Coapostoli sui Pauli publicam & correctionem diligenter exceperit. Ut enim Beatus quoque meminit Benedictus, sæpè minori revelat Dominus quod melius est. Ut autem amplius Dominicam sequamur providentiam, quam Apostolus quoque supra memoravit, nunquam de nobilibus aut potentibus sæculi, nisi, maxima incumbente necessitate, & certissima ratione, fiat hæc Electio. Tales namque de genere suo facile confidentes, aut glorianes, aut præsumptuosæ, aut superbæ fiunt: & tunc maximè quando indigent sunt, earum prælatio perniciosa fit Monasterio. Verendum quippe est, ne vicinia suorum eam præsumptiorem reddat, & frequentia ipsorum gravet aut inquietet Monasterium, atque ipsa per suos religionis per-

1 Ipitius MS. Franc. Ambos. 2 Athanasius in Vita Anthonii.
3 1 Epist. ad Corinth. cap. 1. com. 20. 4 Ibid. com. 17, 28, & 29. 5 Correctionem MS. Franc. Ambos.

ferat detrimentum, aut aliis veniat in contemptum: juxta illud Veritatis, 1 *Non est propheta sine honore nisi in patria sua.* Quod Beatus quoque providens Hieronymus, ad Heliodorum scribens, cum pleraque annumerasset, quæ Monachis officiunt in sua morantibus patria: *Ex hac, inquit, supputatione illa summa nascitur, Monachum in patria sua perfectum esse non posse. Perfectum esse autem nolle delinquere est.* Quantum verò est animarum damnum, si minor in religione fuerit, quæ religionis præest magisterio? Singulis quippè subjectis singulas virtutes exhibere sufficit. In hac autem omnium exempla debent eminere virtutum; ut omnia quæ aliis præceperit, propriis præveniat exemplis; ne ipsa quæ præcipit moribus oppugnet, & quod verbis edificat, factis ipsa destruat, & de ore suo verbum correctionis auferatur; cum ipsa in aliis erubescat corrigere, quæ constat eam committere. Quod quidem Psalmista, ne ei eveniat, Dominum precatur, dicens: 2 *Et ne auferas de ore meo veritatem usquequaque.* Attendebat quippè illam gravissimam Domini increpationem, de qua & ipse alibi meminit dicens: 3 *Peccatori autem dixit Deus; Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retro.* Quod studiose præcavens Apostolus; 4 *Castigo, inquit, corpus meum, & in servitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Cujus quippè vita despicitur, restat ut & prædicatio vel doctrina contemnatur. Et cum curare quis alium debeat, si in eadem laboraverit infirmitate, rectè ipsi ab ægroto impropertur: 5 *Medice cura teipsum.* Attendat sollicitè quisquis Ecclesiæ præesse videtur, quantam ruinam casus ejus præbeat, cum ipse ad præcipitum secum pariter subjectos trahat. 6 *Qui solverit, inquit Veritas, unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Solvit quippè mandatum, qui contra agendo infringit ipsum, & exemplo suo corrumpens alios in cathedra pestilentiæ

1 Evang. Matth. cap. 13. com. 57. 2 Psalm. 118. com. 3.
 3 Psalm. 49. com. 16, & 17. 4 1 Epist. ad Corinth. cap. 9.
 com. 27. 5 Evang. Luc. cap. 4. com. 23. 6 Evang. Matth.
 cap. 5. com. 19.

Doctor residet. Quod si quislibet hoc agens, minimus habendus est in regno cœlorum, hoc est in Ecclesia præfenti, quanti habendus est pessimus prælatus à cuius negligentia non suæ tantum, sed omnium subiectarum animarum sanguinem Dominus requirit? Unde benè Sapientia talibus comminatur: 1 *Data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, neque custodistis legem iustitiae. Horrende etiam cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his, qui præsumunt, fiet. Ex quo enim conceditur misericordia. Potentes autem potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio.* Sufficit quippè unicuique subiectarum animarum à proprio sibi providere delicto. Prælatis autem & in peccatis alienis mors imminet. Cum enim augentur dona, rationes etiam crescunt donorum; & cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Cui quidem periculo tanto maxime providere in Proverbiis admonemur, cum dicitur: 2 *Fili mi, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam. Illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus. Fac ergo quod dico, fili mi, & te ipsum libera, quia incidisti in manum proximi tui. Discurrere, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebrae tue.* Tunc enim pro amico sponsonem facimus, cum aliquem charitas nostra in nostræ congregationis conversionem suscipit. Cui nostræ providentiæ curam promittimus, sicut & ille nobis obedientiam suam. Et sic quoque manum nostram apud eum defigimus, cum sollicitudinem nostræ operationis erga eum spondendo constituimus. Tum & in manum ejus incidimus, quia nisi nobis ab ipso providerimus, ipsum animæ nostræ interfectorem sentiemus. Contra quòd periculum adhibetur consilium, cum subditur, *discurrere, festina, &c.* Nunc igitur huc, nunc illuc, deambulans more providi & impigri Ducis, castra sua sollicite gyret, vel scrutetur, ne per alicujus negligentiam ei, qui tanquam Leo, circuit quærens quem devoret, aditus pateat. Omnia mala do-

1 Sapient. cap. 4. com. 4, 5, 6, 7, 8, & 9. 2 Proverb. cap. 6. com. 1, 2, 3, & 4.

mus suæ prior agnoscat, ut ab ipsa prius possint corrigi, quàm à cæteris agnosci, & in exemplum trahi. Caveat illud quod stultis vel negligentibus Beatus impropere Hieronymus: *Solemus mala domus nostræ scire novissimi, ac liberorum ac conjugum vitia, vicinis canentibus, ignorare.* Attendat quæ sic præsidet, quia tam corporum, quàm animarum custodiam suscepit. De custodia verò corporum admonetur, cùm dicitur in Ecclesiastico: 1 *Filiæ tibi sunt, serva corpus illarum, & non ostendas faciem tuam hilarem ad illas.* 2 Et iterum, *Filia patris abscondita est, vigilia & sollicitudo ejus aufert somnum, ne quando polluatur.* Polluimus verò corpora nostra non solum fornicando, sed quodlibet indecens in ipsis operando, tam lingua, quam alio membro, seu quolibet membro sensibus corporis ad vanitatem aliquam abutendo. Sicut scriptum est: 3 *Mors intrat per fenestras nostras,* hoc est peccatum ad animam per quinque sensuum instrumenta. Quæ vero mors gravior, aut custodia periculosior, quàm animarum? 4 *Nolite,* inquit Veritas, *timere eos, qui occidunt corpus, anima vero non habent, quid faciant.* Si quis hoc audit consilium, quis non magis mortem corporis, quàm animæ timet? Quis non magis gladium quàm mendacium cavet? Et tamen scriptum est: 5 *Os quod mentitur, occidit animam.* Quid tam facile interfici quàm anima potest? Quæ sagitta citiùs fabricari quàm peccatum valet? Quis sibi à cogitatione saltem providere potest? Quis propriis peccatis providere sufficit, ne dum alienis? Quis carnalis Pastor spirituales oves à lupis spiritualibus, invisibiles ab invisibilibus custodire sufficiat? Quis raptozem non timeat, qui infestare non cessat, quem nullo possumus excludere vallo, nullo interficere vel lædere gladio? quem incessanter insidiantem & maxime religiosos persequentem, juxta illud Abbacuc, 6 *escæ illius electæ.* Petrus Apostolus cavendum adhortatur, dicens: 7 *Adversarius vester Diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quarens quem devoret.* Cujus quanta sit præsumptio in devoratione nostra, ipse Dominus Beato Job di-

1 Ecclesiastic. cap. 7. com. 26. 2 Ibid. cap. 42. com. 9. 3 Jeremix cap. 9. com. 21. 4 Evang. Matth. cap. 10. com. 28. Evangel. Luc. cap. 12. com. 4. 5 Sapient. cap. 1. com. 11. 6 Prophet. Habacuc. cap. 1. com. 16. 1 Epist. Petr. cap. 5. com. 8.

cit: 1 *Absorbebit fluvium, & non mirabitur, & habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus.* Quid enim aggredi non præsumat, qui ipsum quoque Dominum aggressus est tentare? Qui de Paradiso statim primos Parentes captivavit, & de Apostolico cœtu ipsum etiam, quem Dominus elegerat, Apostolum rapuit? Quis ab eo locus tutus, quæ claustra illi non sunt pervia? Quis ab ejus insidiis providere, quis ejus fortitudini valet resistere? 2 Ipse est, qui uno impulsu concutiens quatuor angulos domus sancti viri Job, filios & filias innocentes oppressit & extinxit. Quid sexus infirmior adversus ipsum poterit? Cui seductio ejus tantum timenda est, quantum sæminæ? Hanc quippè ipse primum seduxit, & per ipsam, virum ejus pariter, & totam posteritatem captivavit. Cupiditas majoris boni possessione minoris muliere privavit. Hac quoque arte nunc facillè mulierem seducet, cum præesse magis quàm prodesse cupierit, rerum ambitione vel honoris ad hoc impulsus. Quod autem horum præcesserit, sequentia probabunt. Si verò delicatius vixerit Prælata quàm subjecta, vel, si supra necessitatem aliquid sibi peculiare vendicaverit, non dubium est hoc eam concupisse. Si pretiosiora postmodum quam antea quæsierit ornamenta; profectò vana tumet gloria. Qualis prius extiterit, postmodum apparebit. Quod prius exhibebat, utrum virtus fuerit an simulatio, indicabit prælatio. Trahatur ad prælationem magis quam veniat, dicente Domino: 3 *Omnes quotquot veniunt, fures sunt & latrones.* Venerunt, inquit Hieronymus, *non qui missi sunt.* Sumatur potius ad honorem, quàm sibi sumat honorem. 4 *Nemo enim, inquit Apostolus, sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.* Vocata lugeat, tanquam ad mortem deducta, repulsa gaudet, tanquam à morte liberata. Erubescimus ad verba quæ dicimus cæteris meliores. Cum autem in electione nostra rebus ipsis hoc exhibetur, impudenter sine pudore sumus. Quis enim nesciat meliores cæteris præferendos? Unde Lib. Moralium XXIV. 5 *Non debet autem hominum Ducatum suscipere, qui nescit homines bene admonendo increpare.* Qui ad hoc eligitur, ut aliorum cul-

1 Lib. Job. cap. 40. com. 18. 2 Ibid. cap. 1. com. 19. 3 Evang. Joan. cap. 10. com. 8. 4 Epist. ad Hebr. cap. 5. com. 4. 5 Gregor. Lib. XXIV. Moral. cap. 15. in Joan 34. fas

pas corrigit, quod refecari debuit, ipse committat. In qua tamen electione si forte hanc impudentiam aliquando levi verborum repulsa, tamen per aures oblatam recusamus dignitatem: hanc profecto in nos accusationem proferimus, quo justiores & digniores videamur. O quot in Electione sua flere vidimus corpore, & ridere corde! Accusare se tanquam indignos, & per hoc gratiam sibi & favorem humanum magis venari! attendentes quod scriptum est: 1 *Iustus prior accusator est sui..* Quos postea cum accusari contingeret, & se eis occasio cedendi offerret, importunissimè & impudentissimè suam sibi praelationem defendere nituntur, quam se invitos suscepisse fictis lachrymis, & veris accusationibus sui monstraverant. Quot in Ecclesiis vidimus Canonicos Episcopis suis repugnantes, cum ab eis ad Sacros Ordines cogherentur, & se indignos tantis ministeriis profitentes, nec omnino velle acquiescere? quos, cum fortè Clerus ad Episcopatum postmodum eligeret, nullam, aut levem perpeffus est repulsam? Et qui heri, sicut aiebant, animæ suæ periculum vitantes, Diaconatum refugiebant, jam quasi una nocte iustificati, de altiore gradu præcipitium non verentur. De quolibus quidem in ipsis scriptum est Proverbiis: 2 *Homo stultus plaudet manibus, cum sponderit pro amico.* Tunc enim miser gaudet unde potius ei lugendum esset, cum ad regimen aliorum veniens, in cura subiectorum propria professione ligatur, à quibus magis amari, quam timeri debet, Cui profecto pestilentia, quantum possumus providentes, omninò interdicimus, ne delicatius aut mollius vivat praelata quam subiecta: ne privatos habeat secessus ad comedendum vel dormiendum, sed cum sibi commisso grege cuncta peragat, & tantò eis amplius provideat, quanto eis amplius præsens assistet. Scimus quidem Beatum Benedictum de peregrinis & hospitibus maxime sollicitum, mensam Abbatum cum illis seorsim constituisse. Quod licet tunc pie sit constitutum, postea tamen utilissima Monasteriorum dispensatione ita est immutatum, ut Abbas à Conventu non recedat, & fidelem dispensatorem peregrinis provideat. Facilis quippè est inter epulas lapsus, & tunc disciplina magis est invigilandum. Multi etiam occasione

1 Proverb. cap. 18. com. 17. 2 Proverb. cap. 17. com. 18.

hospi-

hospitum sibi magis, quam hospitibus propitii sunt, & hinc maxima suspitione læduntur absentes, & murmurant. Et tantò Prælati minor est autoritas, quantò ejus vita suis est magis incognita. Tunc quoque tolerabilior omnibus quælibet habetur inopia, cum ab omnibus æquè participatur, maximè verò à Prælatiis. Sicut in Catone quoque didicimus. Hic quippe, ut scriptum est, populo secum sitiente, oblatum sibi aquæ paululum respuit & effudit, suffecitque omnibus. 1

Cum igitur Prælati maximè sobrietas sit necessaria, tantò eis parcius est vivendum, quanto per eos cæteris est providendum. Qui etiam ne donum Dei, hoc est prælationem sibi concessam, in superbiam convertant, & maximè subjectis per hoc insultent, audiant, quod scriptum est: 2 *Noli esse sicut Leo in domo tua, evertens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi*: 3 *Odibilis coram Deo & hominibus est superbia*. 4 *Sedes ducum superbiorum destruxit Dominus, & sedere fecit mites pro eis*. 5 *Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi unus ex ipsis*. 6 Et Apostolus Timotheum erga subjectos instruens: *Seniorem, inquit, ne increpaveris, sed obsecra ut Patrem, juniores ut fratres, anus ut matres, juvenculas ut sorores*. *Non vos me, inquit Dominus, 7 elegistis, sed*

1 In Cod. MS. à me collat: hæc inferuntur carmina è Lucano excerpta, viz.

Lucan Lib. 1X.

Utque calor solvit, quem torserat æra ventus
Incensusque dies; manant sudoribus artus;
Arent ora siti: Conspecta est parva maligna
Unde procul vena: quam vix è pulvere miles
Corripiens patulum galea confudit in orbem,
Porrexitque duci, squallebant pulvere fauces
Cunctorum: minimumque tenens dux ipse liquoris
Invidiosus erat. — “ Mene, inquit, degener unum
“ Miles in hac turba vacuum virtute putasti?
“ Usque adeo Mollis, primisque caloribus impar
“ Sum visus? quanto pæna tu dignior ista,
“ Qui populo sitiente bibas? — sic concitus ira
Excussit Galeam, suffecitque omnibus unda.

2 Ecclesiastic. cap. 4. com. 35. 3 Ibid. cap. 10. com. 7. 4 Ibid. com. 17. 5 Ibid. cap. 32. com. 1. 6 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 1. 7 Evang. Joan. cap. 15. com. 16.

ego elegi vos. Universi alii Prælati à subjectis eliguntur, & ab eis creantur & constituuntur; quia non ad Dominum, sed ad Ministerium adsumuntur. Hic autem solus verè est Dominus, & subjectos sibi ad serviendum habet eligere. Nec tamen se Dominum, sed ministrum exhibuit, & suos jam ad dignitatis arcem aspirantes, proprio confutat exemplo, dicens: 1 *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic.* Reges igitur gentium imitatur, quisquis in subjectis dominium appetit magis, quam ministerium, & timeri magis quam amari satagit, & de prælationis suæ magisterio intumescens, amat primos recubitus in cænis. & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus, Rabbi. Cujus quidem vocationis honorem, ut nec nominibus gloriemur, & in omnibus humilitati provideatur: 2 *Vos autem,* inquit Dominus, *nolite vocari Rabbi, & patrem nolite vocari super terram.* 3 Et postremo universam prohibens gloriationem: *Qui se,* inquit, *exaltaverit humiliabitur.* Providendum quoque est, ne per absentiam Pastorum grex periclitetur, & ne Prælatis extra vagantibus intus disciplina torpeat. Statuimus itaque, ut Diaconissa magis spiritualibus quam, corporalibus intendens, nulla exteriori cura Monasterium deserat, sed circa subjectas tantò sit magis sollicita, quantò magis assidua; & tantò sit hominibus quoque præsentia ejus venerabilior, quanto rarior, sicut scriptum est: 4 *Advocatus à potentiore discede.* Ex hoc enim magis te advocabit. Si qua vero legatione Monasterium egeat, Monachi vel eorum conversi ea fungantur. Semper enim viros mulierum necessitudinibus oportet providere. Et quo earum major religio, amplius vacant Deo, & majori virorum egent patrocínio. 5 Unde & Matris Domini curam agere Joseph ab Angelo admonetur, quam tamen cognoscere non permittitur. Et ipse Dominus moriens quasi alterum filium matri suæ providit, qui ejus temporalem ageret curam. Apostoli quoque quantam devotis curam impenderent fæminis dubium non est, ut jam satis alibi

1 Evang. Luc. cap. 22. com. 25. 2 Evang. Matth. cap. 23 com. 8. 3 Ibid. com. 12. 4 Ecclesiastic. cap. 13. com. 12. 5 Evang. Matth. cap. 1. com. 19.

meminimus; quarum etiam obsequiis Diaconos VII. instituerunt. Quam quidem nos auctoritatem sequentes, ipsa etiam rei necessitate hoc exigente, decrevimus, Monachos & eorum Conversos more Apostolorum & Diaconorum, in iis quæ ad exteriorem pertinent curam Monasteriis sæminarum providere. Quibus maximè propter Missas necessarii sunt Monachi, propter opera vero Conversi. Oportet itaque, sicut Alexandriæ, sub Marco Evangelista, legimus esse factum in ipso Ecclesiæ nascentis exordio, ut Monasteriis sæminarum, Monasteria non desint virorum, & per ejusdem Religionis viros omnia extrinsecus sæminis administrentur. Et tunc profecto Monasteria sæminarum firmitus propositi sui religionem observare credimus, si spiritualium virorum providentia gubernentur, & idem tam ovium quam arietum Pastor constituatur: ut qui videlicet viris ipse quoque præsit sæminis, & semper, juxta Apostolicam Institutionem, caput mulieris sit vir, sicut viri Christus, & Christi Deus. Unde & Monasterium Beatæ Scholasticæ in possessione Fratrum Monasterii situm fratris quoque providentia regebatur, & crebra ipsius, vel fratrum visitatione instruebatur & consolabatur. De cujus quoque regiminis providentia Beati Basilii Regula quodam loco nos instruens, ita continet: *Interrogatio. Si oportet eum qui præest extra eam quæ sororibus præest loqui aliquid quod ad adificationem pertineat virginibus? Responsio. Et quomodo servabitur illud præceptum Apostoli, dicentis: Omnia vestra honestè & secundum ordinem fiant?* Item sequenti Capitulo. *Interrogatio. Si convenit eum qui præest cum ea quæ sororibus præest frequenter loqui, et maximè, si aliqui de fratribus per hoc laduntur. Responsio. Apostolo dicente, ut quid enim liberis judicatur ab aliena Conscientia? Bonum est imitari eum dicentem, Quia non sum visus potestate mea uti, ne offendiculum aliquod ponerem Evangelio Christi. Et quantum fieri potest, & rariùs videndæ sunt, & brevius est sermocinatio finiendæ.* Hinc & Illud est Hispalensis Concilii: *Consensu communi decrevimus, ut Monasteria Virginum in provincia Betica Monachorum ministracione ac presidio gubernentur. Tunc enim salubria Christo dicatis Virginibus providemus, quando eis spirituales elegimus Patres, quorum non solum gubernaculis tueri, sed etiam doctrinis edificari possint.*

Hac

Hac tamen circa Monachos cautela servata, ut remoti ab earum peculiaritate, nec usque ad vestibulum habeant accedendi permissum familiare, & neque Abbatem, vel eum qui præficitur extra eam quæ præest loqui virginibus Christi aliquid, quod ad institutionem morum pertinet, licebit. Nec cum sola quæ præest frequenter eum colloqui oportet, sed sub testimonio duarum aut trium Sororum. Ita ut rara sit accessio brevis locutio. Absit enim ut ne Monachos, quod, etiam dictu nefas est, Christi virginibus familiares esse velimus. Sed juxta quod jussa regularia vel Canonum admonent, longè discretos atque sejunctos eorum tantum gubernaculis easdem deputamus; constituentes, ut unus Monachorum probatissimus eligatur, cujus curæ sit prædia earum rusticana vel urbana intendere, fabricas struere, vel si quid aliud ad necessitatem Monasterii providere, ut Christi famulæ pro animæ suæ tantum utilitate sollicitæ solis divinis cultibus vivant, operibus suis inserviant. Sane is qui ab Abbate suo præponitur, judicio sui Episcopi comprobetur. Vestes autem illæ iisdem Cœnobiis faciant, à quibus tuitionem expectant. Ab iisdem denuo, ut prædictum est, laborum fructus, & procurationis suffragium recepturæ, hanc nos itaque providentiam sequentes, Monasteria sæminarum Monasteriis virorum ita semper esse subjecta volumus, ut Sororum curam Fratres agant, & unus utrisque tanquam pater præsideat, ad cuius providentiam utraque spectent Monasteria, & utrumque in Domino quasi unum sit ovile & unus pastor. Quæ quidem spiritualis fraternitatis societas tanto gratior tam Deo, quàm hominibus fuerit, quanto ipsa perfectior omni sexui ad conversionem venienti sufficere possit: ut videlicet Monachi viros, Moniales sæminas suscipiant, & omni animæ de salute sua cogitanti possit ipsa consulere, Et quicumque cum vel matre, aut sorore, vel filia, seu aliqua, cujus curam gerit, converti voluerit; plenum ibi solatium reperire possit. Et tanto majoris charitatis affectui sibi utraque Monasteria sint connexa, & pro se invicem sollicita, quanto quæ ibi sunt personæ propinquitate aliqua vel affinitate amplius sunt conjunctæ. Præpositum autem Monachorum, quem Abbatem nominant, sic etiam Monialibus præesse volumus; ut eas, quæ Domini sponsæ sunt, cujus ipse servus est,

propriam recognoscat dominas, nec eis præesse, sed prodesse gaudeat. Et sit tanquam dispensator in domo regia, qui non imperio dominam premit, sed providentiam erga eam gerit; ut ei denecessariis statim obediat, & in noxiis eam non audiat, & sic exterius cuncta ministret, ut thalami secreta nunquam, nisi iussus, introeat. Ad hunc igitur modum servum Christi sponsis Christi providere volumus, & earum pro Christo fideliter curam gerere, & de omnibus quæ oportet, cum Diaconissa tractare. Nec ea inconsulta quicquam de ancillis Christi, vel de iis quæ ad eas pertinent eum statuere, nec ipsum cuiquam earum nisi per eam quicquam præcipere, vel loqui præsumere. Quotiens verò eum Diaconissa vocaverit, ne tardet venire, & quæ ipsa ei consuluerit de iis, quibus ipsa vel ei subiectæ opus habent, non moretur exequi, quantum valet. Vocatus autem à Diaconissa nunquam nisi in manifesto, & sub testimonio probatarum personarum ei loquatur, nec ei proximus adjungatur, nec prolixo sermone eam detineat. Omnia verò, quæ ad victum aut vestitum pertinet, & si quæ etiam pecuniæ fuerint, apud Ancillas Christi congregabuntur vel reservabuntur, & inde fratribus necessaria tradentur de iis quæ Sororibus supererunt. Omnia itaque Fratres exteriora procurabunt, & Sorores ea tantum quæ intus à mulieribus agi convenit, componendo scilicet vestes etiam fratrum, vel ablundo, panem etiam conficiendo, & ad coquendum tradendo, & coctum suscipiendo. Ad ipsas etiam cura lactis, & eorum quæ inde fiunt, pertinebit, & gallinarum vel anserum nutritura, & quæcumque convenientius mulieres agere quàm viri possunt. Ipse verò Præpositus, quando constitutus fuerit, in præsentia Episcopi & Sororum jurabit, quòd eis fidelis in Domino dispensator erit, & earum corpora à carnali contagio sollicitè observabit. In quo si fortè, quod absit, Episcopus eum negligentem deprehenderit, statim eum tanquam perjurii reum deponat. Omnes quoque Fratres in professionibus suis hoc se Sororibus sacramento adstringent, quòd nullatenus eas gravari consentient, & earum carnali munditiæ pro posse suo providebunt. Nullus igitur virorum, nisi licentia Præpositi, ad Sorores accessum habebit, nec aliquid eis missum, nisi à Præposito transmissum, suscipietur. Nulla unquam Sororum septa

Mona:

Monasterii egredietur, sed omnia exterius, sicut dictum est, fratres procurabunt, & in Fortibus Fortes sudabunt operibus. Nullus unquam fratrum septa hæc ingredietur, nisi obtenta Præpositi, & Diaconissæ licentia, cum aliqua hoc necessaria vel honesta exegerit causa. Si quis fortè contra hoc præsumpserit, absque dilatione de Monasterio projiciatur. Ne tamen viri fortiores sæminis in aliquo eas gravare præsumant, statuimus eos quoque nihil præsumere contra voluntatema Diaconissæ, sed omnia ipsos etiam ad nutum ejus peragere, & omnes præter tam viros quàm sæminas ei professionem facere, & obedientiam promittere: ut tantò pax firmior habeatur, & melius servetur concordia, quantò fortioribus minus licebit; & tantò minùs fortes debilibus obedire graventur, quantò earum violentiam minùs vereantur. Et quantò amplius hic humiliaverit se apud Deum, amplius exaltari certum sit. Hæc in præsentia de Diaconissa dicta sufficiant. Nunc ad Officiales stilum inclinemus.

Sacrifica, quæ & Thesauraria, toti Oratorio providebit, & omnes, quæ ad ipsum pertinent, claves, & quæ ipsi necessaria sunt, ipsa servabit: & si quæ fuerint oblationes, ipsa suscipiet, & de iis quæ in Oratorio necessaria sunt faciendis vel reficiendis, & de toto ejus ornatu curamaget. Ipsius quoque providere est de Hostiis, de vasis & de libris Altaris, & toto ejus ornatu, de reliquiis, de incenso, de luminaribus, de horologio, de signis pulsandis. Hostias vero, si fieri potest, virgines conficiant, & frumen tum purgent undefiant, & Altaris Pallas abluant. Reliquias autem, vel vasa altaris nunquam ei vel alicui Monialium contingere licebit, nec etiam pallas, nisi cum eis traditæ ad lavandum fuerint. Sed ad hoc Monachi vel eorum Conversi vocabuntur, & expectabuntur. Et si necesse fuerit, aliqui sub ea ad hoc officium instituantur, qui hæc contingere cum opus fuerit digni sint, & arcis ab ea referatis, hæc inde ipsi sumant, vel ibi repellant. Hæc quidem quæ Sanctuario præsidet, vitæ munditia præeminere debet: quæ, si fieri potest, mente cum corpore sit integra, & ejus tam abstinentia quàm continentia sit probata. Hanc præcipuè de compoto Lunæ instructam esse oportet, ut, secundum temporum rationem, Oratorio provideat.

Cantrix toti Choro providebit, & divina disponet officia, & de doctrina cantandi vel legendi magisterium habebit, & de eis quæ ad scribendum pertinent vel distandum. Armarium quoque librorum custodiet, & ipsos inde tradet atque suscipiet, & de ipsis scribendis vel aptandis curam suscipiet, vel sollicita erit. Ipsa ordinabit quomodo sedeatur in choro, & sedes dabit, & à quibus legendum sit, vel cantandum providebit; & inscriptionem componet Sabbathis recitandam in Capitulo, ubi omnes Hebdomadariæ describentur. Propter quæ maximè literatam eam esse convenit, & præcipuè Musicam non ignorare. Ipsa etiam post Diaconissam toti disciplinæ providebit. Et si fortè illa rebus alienis fuerit occupata, vices illius in hoc exequetur.

Infirmaria ministrabit infirmis, & eas observabit tam à culpa quam ab indigentia. Quicquid infirmitas postulerit, tam de cibis quàm de balneis, vel quibuscunque aliis, est eis indulgendum. Notum est quippè Proverbiū in talibus, *Infirmis non est lex posita*. Carnes eis nullatenus denegentur, nisi sexta feria, vel præcipuis vigiliis aut jejuniis quatuor Temporum, seu Quadragesimæ. A peccato autem tanto amplius coerceantur, quanto amplius de exitu suo cogitandum incumbit. Maximè vero tunc silentio studendum est, in quo exceditur plurimum, & orationi instandum, sicut scriptum est: *i Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Deum, & ipse curabit te. Avertere à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum*. Oportet quoque infirmis providam semper adstare custodiam, quæ cum opus fuerit statim subveniat: & domum omnibus instructam esse, quæ infirmitati illi sunt necessaria. De medicamentis quoque si necesse est, pro facultate loci providendum erit. Quod facilius fieri potest, si quæ infirmis præest, non fuerit experta medicinæ. Ad quam etiam de iis quæ sanguinem minuunt cura pertinebit. Oportet autem aliquam Phlebotomiæ peritam esse, ne virum propter hoc ad mulieres ingredi necesse sit. Providendum est etiam de officiis Horarum & communione, ne desint infirmis; ut saltem Dominico die communicetur, confessione semper & satisfactione, quam potuerint

præeuntibus. De Unctione quoque infirmorum Beati Jacobi Apostoli sententia sollicitè custodiatur, ad quam quidem faciendam tunc maximè cum de vita ægrotantis desperatur, inducantur ex Monachis duo seniores Sacerdotes cum Diacono, qui sanctificatum Oleum secum afferant, & Conventu sororum assistente, interposito tamen pariete, ipsi hoc celebrent Sacramentum. Similiter cum opus fuerit, de communione agatur. Oportet itaque domum infirmarum sic aptari, ut ad hæc facienda Monachi facilem habeant accessum & recessum, nec Conventum videntes, nec ab eo visi. Singulis autem diebus semel ad minus Diaconissa cum Celleraria infirmam tanquam Christum visitent, ut de necessitatibus ejus sollicitæ provideant tam in corporalibus, quàm spiritualibus, & illud à Domino audire mereantur: 1 *Infirmus eram, & visitasti me.* Quod si ægrotans ad exitum propinquaverit, & in extasi agonizæ venerit, statim aliqua ei adstans ad Conventum properet cum tabula, & eam pulsans, exitum Sororis nunciet, totusque Conventus, quæcumque hora sit diei vel noctis, ad morientem festinet, nisi Ecclesiasticis 2 præpediatur officiis. Quod si acciderit, quod nihil est operi Dei præponendum, satis est Diaconissam cum aliquibus, quas elegerit, accelerare, & Conventum postmodum sequi. Quæcumque verò ad hunc tabulæ pulsus occurrerint, statim Litaniam inchoent, quousque Sanctorum & Sanctarum invocatio compleatur; & tunc Psalmi vel cætera, quæ ad exequias pertinent, subsequantur. Quam salubre verò sit ad infirmos ire sive mortuos, Ecclesiastes diligenter attendens, ait: 3 *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum convivii.* In illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & vivens cogitat quid futurus sit. Item: 4 *Cor sapientium ubi tristitia est.* Defunctæ vero corpusculum à sororibus statim abluatur, & aliqua vili, sed munda interula & caligis indutum feretro imponatur, vel capite obvoluto. Quæ quidem indumenta firmiter corpori consuantur sive ligentur, nec ulterius moveantur. Ipsum corpus à sororibus in Ecclesia delatum Monachi, cum oportuerit, sepulturæ tradant, & Sorores inte-

1 Evangel. Matth. cap. 25. com. 36. 2 *Impediatur* MS. Franc. Ambos. 3 Ecclesiast. cap. 7. com. 3. 4 *Ibid.* com. 4.

rim in Oratorio psalmodiæ vel orationibus intentè vacabunt. Diaconissæ verò sepultura id tantum præ cæteris habeat honoris, ut Cilicio solo totum ejus corpus involvatur, & in eo quasi in sacco tota consuatur.

Vestiaria totum quod ad curam indumentorum spectat providebit, tam in calciamentis scilicet quam in cæteris omnibus. Ipsa tonderi oves faciet, coria calciamentorum suscipiet. Linum seu lanam excolet, & colliget, & totam curam telarum habebit. Filum & acum & forfices omnibus ministrabit. Totam dormitorii curam habebit, & stratis omnibus providebit. De mantilibus quoque mensarum & manutergiis & universis pannis curam aget, incidendis, suendis, abluendis. Ad hanc maximè illud pertinet: 1 *Quæsit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.* 2 *Manum suam misit ad colum, & digiti sui apprehenderunt fusum.* 3 *Non timebit domui suæ à frigoribus nivis. Omnes enim domestici ejus vestiti duplicibus, & ridebit in die novissimo:* 4 *Consideravit semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit. Surrexerunt filii ejus & beatissimam prædicaverunt eam.* Hæc suorum operum habebit instrumenta, & providebit de suis operibus, quæ quibus debeat injungere sororibus. Ipsa enim Noviciarum curam aget, donec in Congregationem suscipiantur.

Celleraria curam habebit de iis omnibus quæ pertinent ad victum, de cellario, refectorio, coquina, molendino, pistrino cum forno, de hortis etiam & viridariis, & agrorum tota cultura: de apibus quoque, armentis & pecoribus cunctis, seu avibus necessariis. Ab ipsa requiretur quicquid de cibis necessarium erit. Hanc maximè non esse avaram convenit, sed promptam & voluntariam ad omnia necessaria tribuenda. *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Quam omninò prohibemus, ne de administrationis suæ dispensatione sibi magis quam aliis sit propitia, nec privata sibi paret fercula, nec sibi reservet, quæ aliis defraudet. *Optimus,* inquit Hieronymus, *est dispensator, qui sibi nihil reservat.* Judas suæ dispensationis abutens officio, cum loculos haberet, de

1 Proverb. cap. 31. com. 13. 2 Ibid. com. 19. 3 Ibid. com. 21. 4 Ibid. com. 27. & 28.

cœtu periit Apostolico. Ananias quoque & Saphira uxor ejus retinenda sententiam mortis exceperunt.

Ad Portariam, sive Ostiariam, quod idem est, pertinet de suscipiendis hospitibus, vel quibuscumque advenientibus, & de iis nunciandis vel adducendis, ubi oporteat; & de cura hospitalitatis. Hanc ætate & mente discretam esse convenit, ut sciat accipere responsum & reddere, & qui vel qualiter suscipiendi sint, an non sint, judicare. Ex qua maximè tanquam ex vestibulo Domini religionem Monasterii decorari oportet, cum ab ipsa ejus notitia incipiat. Sit igitur blanda verbis, mitis alloquio, ut in his quoque quos excluderit, convenienti reddita ratione charitatem studeat ædificare. Hinc enim scriptum est: 1 *Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furorem.* Et alibi: 2 *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* Ipsa quoque sæpius pauperes videns, meliusque cognoscens, si qua eis de cibis aut vestimentis distribuenda sunt distribuet: tam ipsa verò quam cæteræ Officiales, si suffragio vel solatio aliquarum eguerint, dentur eis à Diaconissa vicariæ. Quas præcipuè de Conversis assumi convenit, ne aliqua unquam Monialium divinis desit officiis, sive capitulo vel refectorio. Domunculam juxta portam habeat, in qua ipsa vel ejus vicaria præsto sit semper advenientibus, ubi etiam otiosæ non maneant, & tantò amplius silentio studeant, quantò earum loquacitas his quoque qui extrà sunt, facilius potest innotescere. Ipsius profectò est non solum homines, quos oportet, arcere; verum etiam rumores penitus excludere, ne ad Conventum temere deferantur, & ab ipsa est exigendum quicquid in hoc quoque fuerit excessum. Si quid verò audierit, quod scitu opus sit, ad Diaconissam secretò referet, ut ipsa super hoc, si placet, deliberet. Mox autem ut ad portam pulsatum vel inclamatum fuerit, quæ præsto est, quærat à supervenientibus qui sint, aut quid velint, portamque, si oportuerit, statim aperiat, ut advenientes suscipiat. Solas quippe fæminas intus hospitari licebit. Viri autem ad Monachos dirigentur. Nullus itaque aliqua de causa intus admittetur, nisi consultà prius & jubente Diaconissa. Fæminis autem statim patebit introitus. Suscep-

1 Proverb. cap. 15. com. 1. 2 Ecclesiastic. cap. 6. com. 5.

tas verò fœminas, seu viros quacunque occasione introeuntes Portaria in Cellula sua 1 pausare faciet, donec a Diaconissa vel sororibus, si necessarium est vel oportu- num, eis occurratur. Pauperibus verò quæ ablutione pedum indigent, hanc quoque hospitalitatis gratiam ip- sa Diaconissa, seu sorores diligenter exhibeant. Nam & Apostolus ex hoc præcipuè humanitatis obsequio dictus est Diaconus. Sicut in vitis quoque Patrum quidam ip- sorum meminit, dicens: *Propter te homo salvator factus Diaconus, præcingens se linteo lavit pedes discipulorum, præcipiens eis fratrum pedes lavare.* Hinc Apostolus de Diaconissa meminit, dicens: 2 *Si hospitio recepit, si San- ctorum pedes lavit.* Et ipse Dominus: 3 *Hospes, inquit, eram, & Collegistis me.* Officiales omnes præter Can- tricem de his instituantur, quæ literis non intendunt, si ad hoc tales reperiri possint idoneæ, ut literis vacare li- beriùs queant.

Oratorii ornamenta necessaria sint, non superflua; munda magis quam pretiosa. Nihil igitur in eo de auro vel de argento compositum sit, præter unum calicem ar- genteum, vel plures etiam si necesse sit. Nulla de seri- co sint ornamenta, præter Stolas aut Phanones. Nulla in eo sint imaginum sculptilia. Crux ibi lignea tantum erigatur ad altare, in qua si forte imaginem Salvatoris placeat depingi, non est prohibendum. Nullas vero alias imagines altaria cognoscant. Campanis duabus Mo- nasterium sit contentum. Vas aquæ benedictæ ad intro- itum Oratorii extra collocetur, ut ea sanctificentur ma- ne ingressuræ, vel post Completorium egressæ. Nullæ Monialium Horis desint Canonicis; sed statim, ut pulsa- tum fuerit signum, omnibus aliis postpositis, ad divinum properetur officium, modesto tamen incessu. Introeun- tes autem secreto Oratorium, dicant quæ poterunt: 4 *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, &c.* Nullus in Choro liber teneatur, nisi officio præsentis necessarius. Psalmi apertè & distinctè ad intel- ligendum dicantur, & tam moderata sit Psalmodia vel cantus, ut quæ vocem habent infirmam, sustinere valeant. Nihil in Ecclesia legatur aut cantetur, nisi de authen-

1 Morari MS. 2 1 Epist. ad Timoth. cap. 5. com. 10. 3 Evang. Matth. cap. 25. com. 35. 4 Psalm. 5 com. 8.

rica sumptum scriptura, maximè autem de novo vel veteri Testamento. Quæ utraque sic per Lectiones distribuuntur, ut ex integro per annum in Ecclesia legantur. Expositiones verò ipsorum vel Sermones Doctorum, seu quælibet scripturæ aliquid ædificationis habentes, ad mensam vel in Capitulo recitentur: & ubicumque opus sit, omnium lectio concedatur. Nulla autem legere vel cantare i præsumat, nisi quod prius præviderit. Si quæ fortè de iis aliquid in Oratorio vitiosè protulerit, ibidem supplicando coram omnibus satisfaciat secreto dicens: *Ignosce Domine etiam hac vice negligentia mea.* Media autem nocte secundum institutionem Propheticam ad vigilias nocturnas surgendum est, propter quod adeo tempestivè cubandum est, ut has vigilias ferre natura valeat infirma. Et omnia quæ ad diem pertinent, cum luce fieri possint, sicut & Beatus Benedictus instituit. Post Vigilias autem ad Dormitorium redeatur, antequam hora Matutinarum laudum pulsetur. Et si quid noctis adhuc superest, infirmæ somnus non negetur naturæ. Maximè namque somnus lassatam recreat naturam, & patientem operis reddit, & sobriam conservat, & alacrem. Si quæ tamen Psalterii vel aliquarum Lectionum meditatione indigent, ut beatus quoque meminit Benedictus, vacare ita debent, ut quiescentes non inquietent. Ideo namque meditationi hoc loco potius quam lectioni dixit, ne lectio aliquorum quietem impediret aliorum. Qui etiam cum ait, *à fratribus qui indigent*, profectò nec ad hanc meditationem compulit. Nonnunquam tamen si doctrina etiam cantus opus est, de hoc similiter providendum est iis quibus necesse est. Hora verò matutina die statim illuscescente peragatur, & exorto Lucifero si provideri potest ipsa pulsetur: Qua completa, revertatur ad dormitorium. Quod si æstas fuerit, quia tunc breve est tempus nocturnum, & longum matutinum; aliquantulum ante primam dormire non prohibemus, donec sonitu facto excitentur. De qua etiam quiete post Matutinales videlicet laudes Beatus Gregorius II. Dialogorum capitulo, cum de venerabili viro Libertino loqueretur, meminit, dicens: *Die vero erat altera pro utilitate Monasterii causa constituta. Expletis igitur hymnis matutinalibus Libertinus ad lectum Abbatis*

venit, orationem sibi humiliter petiit. Hæc igitur quies Matutinalis à Pascha usque ad Æquinoctium Autumnale, ex quo incipit diem excedere, non denegetur. Egressæ autem de Dormitorio abluant, & acceptis libris in claustro sedeant legentes vel cantantes, donec Prima pulsatur. Post Primam vero in Capitulum eatur, & omnibus ibi residentibus lectio Martyrologii legatur, una ante pronunciante. Ubi postmodum vel aliquo sermonis ædificio fiat, vel aliquid de Regula legatur & exponatur. Deinde si quæ corrigenda sunt, vel disponenda, pro sequi oportet.

Sciendum vero est, nec Monasterium nec domum aliquam inordinatam dici debere, si qua ibi inordinatè fiant: Sed si cum facta fuerint non sollicitè corrigantur. Quis enim locus à peccato penitus expers? Quod diligenter Beatus attendens Augustinus, cum Clerum suum instrueret, in quodam loco meminit, dicens: 1 *Quantum libet enim vigilet disciplina domus mea, homo sum, & inter homines vivo. Nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit quàm Arca Noe, 2 ubi tamen inter octo homines unus inventus est reprobus: aut melior sit quàm domus Abrahe, ubi dictum est: 3 Ejice ancillam & filium ejus. 4 Aut melior quàm domus Isaac: Jacob dilexi, Esau odio habui: aut melior quàm domus Jacob, ubi lectum patris filius incestavit: aut melior quàm domus David, cujus filius unus cum sorore concubuit, alter contra patris tam sanctam mansuetudinem repellavit: aut melior quàm cohabitatio Apostoli Pauli, qui, si inter bonos habitaret, non dicens: 5 Foris pugna, intus timores: nec loqueretur, Nemo est homo qui germanè de vobis sollicitus sit. Omnes quæ sua sunt quærent: aut melior quàm cohabitatio ipsius Christi, in qua undecim boni perfidum & furem Judam toleraverunt: aut melior postremo quàm cælum, de Angeli ceciderunt.* Qui etiam nos ad disciplinam Monasterii plurimum exhortans, annexuit dicens: *Fateor coram Deo ex quo Deo servire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores quàm qui in Monasteriis profecerunt: Ita non sum expertus peiores quàm qui in Monasteriis ceciderunt. Ita ut hinc, arbitror, in Apocalypsi scriptum: 6 Justus justior fiat, & sordidus sordescat adhuc.* Tan-

1 Epistol. CXXXVII. 2 Genes. cap. 9. 3 Genes. cap. 21. com. 10. 4 Malachie cap. 1. com. 2, & 3. 5 2 Epist. ad Corinth. cap. 7. com. 5. 6 Apocalyps. Joan. cap. 22. com. 11.

ta igitur correctionis districtio sit, ut quæcumque in altera viderit quod corrigendum sit, & celaverit, graviori subiaceat disciplinæ, quam illa quæ hoc commisit. Nulla igitur vel suum vel alterius delictum accusare differat. Quæcumque vero se accusans alias prævenierit, sicut scriptum est: 1 *Iustus prior est accusator sui*, mitiorem meretur disciplinam, si ejus cessaverit negligentia. Nulla vero aliam excusare præsumat, nisi sortè Diaconissa ab aliis ignotam rei veritatem interroget. Nulla unquam aliam cedere pro quacumque culpa præsumat, nisi cui injunctum fuerit à Diaconissa. Scriptum est autem de disciplina correctionis: 2 *Disciplinam Domini, Fili mi, ne abijcias. Ne deficias cum ab eo corripieris. Quem enim diligit Dominus corripit, & quasi pater in filio complacet sibi.* Item: 3 *Qui parcit virga, odit filium: qui autem diligit illum, instanter erudit:* 4 *Pestilente flagellato stultus sapientior erit:* 5 *Multato pestilente sapientior erit parvulus.* 6 *Flagellum equo, & chamus asino, & virga dorso imprudentium.* 7 *Qui corripit hominem postea inveniet gratiam apud eum, magis quam ille qui per lingue blandimenta decipit.* 8 *Omnis autem disciplina in presenti quid videtur non esse gaudii, sed mœroris. Postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitia.* 9 *Confusio patris est in filio indisciplinato, filia autem fatua in deminoratione erit.* 10 *Qui diligit filium, assiduatur illi flagella, ut lateatur in novissimo. Qui docet filium, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriatur.* 11 *Equus indomitus evadet durus, & filius remissus evadet præceps. Lacta filium tuum, & patientem te faciet. Lude cum eo, & contristabit te.* In discussione vero consilii cuilibet suam proferre sententiam licebit, sed quicquid omnibus videatur Diaconissæ decretum immobile teneatur, in cujus arbitrio cuncta consistunt; etiam si, quod absit, ipsa fallatur, & quod deterius est ipsa constituat. Unde & illud est Beati Augustini Libro Confessionum: *Multum peccat qui inobedi-*

1 Proverb. cap. 18. com. 17. 2 Ibid. cap. 2. com. 11, & 12.
 3 Ibid. cap. 13. com. 24. 4 Ibid. cap. 19. com. 25. 5 Ibid.
 cap. 21. com. 11. 6 Ibid. cap. 26. com. 3. 7 Ibid. cap. 28. com.
 23. 8 Epistol. ad Hebr. cap. 19. com. 11. 9 Ecclesiastic. cap.
 22. com. 3. 10 Ibid. cap. 30. com. 1, & 2. 11 Ibid. com.
 8, & 9.

ens est suis praelatis in aliquo, si vel meliora eligat quam ea quæ sibi jubentur. Multo quippè melius est nobis bene facere, quam bonum facere. Nec tam quod fiat quam quod quo modo, vel animo fiat pensandum est. Bene vero fit quicquid per obedientiam fit, etiam si quod fit bonum esse minimè videatur. Per omnia itaque praelatis est obediendum quantumcumque sint damna rerum, si nullum apparet animæ periculum. Provideat Prælati ut benè præcipiat, quia subjectis benè obedire sufficit: nec suam, sicut professi sunt, sed Prælatorum sequi voluntatem. Omnino 2 enim prohibemus ut nunquam consuetudo rationi præponatur, nec unquam aliquid defendatur, quia sit consuetudo, sed quia ratio; nec quia sit usitatum, sed quia bonum: & tanto libentiùs excipiat, quantò melius apparebit. Alioquin Judaizantes Legis antiquitatem Evangelio præferamus. Ad quod 3 Beatus Augustinus de consilio Cypriani plæraque afferens testimonia, quodam loco ait. *Qui contempta veritate præsumit consuetudinem sequi, aut circa fratres invidus est & malignus, quibus veritas revelatur. aut circa Deum ingratus est, cujus inspiratione Ecclesia ejus infruitur.* Item: 3 *In Evangelio Dominus, 4 Ego sum, inquit, Veritas. Non dixit, Ego sum consuetudo. Itaque veritate manifestata, cedat consuetudo veritati: item revelatione facta veritatis, cedat error veritati, quia & Petrus qui prius circumcidebat cessit Paulo prædicanti veritatem.* 5 Idem lib. 4. de Baptismo: *Frustra quidem qui ratione vincuntur consuetudinem nobis objiciunt, quasi consuetudo major sit veritate, aut non sit in spiritualibus sequendum quod in melius fuit à Spiritu Sancto revelatum.* Hoc plane verum est, quia ratio & veritas consuetudini præponenda est. Gregorius VII. Vuimundo 6 Episcopo: *Et certè, ut Beati Cypriani utamur sententia, qualibet consuetudo quantumvis vetusta, quantumvis vulgata, veritati est omnino præponenda: & usus qui veritati est contrarius, abolendus.* Quantò etiam amore veritas quoque verbo.

1 Omnibus MS. Franc. Ambos. 2 Lib. 3. de Baptism. contra Donatist. cap. 5. 3 Lib. 4. de Baptism. cap. 37. 4 Evang. Joan. cap. 14. com. 6. Lib. 4. de Baptism. cap. 6. 6 Vuillimundo MS. Franc. Ambos.

rum amplectenda, admonemur in Ecclesiastico cum dicitur: 1 *Pro anima tua non confundaris dicere verum.* Item: 2 *Non contradicas verbo veritatis ullo modo.* Et iterum: 3 *Ante omnia opera verbum verax precedat te, & ante omnem actum consilium stabile.* Nihil etiam in auctoritatem ducatur, quia geritur à multis, sed quia probatur à sapientibus & bonis. 4 *Stultorum,* inquit Salomon, *infinitus est numerus.* Et juxta Veritatis assertionem, 5 *multi vocati; pauci vero electi.* Rara sunt quæque pretiosa; & quæ abundant numero, minuuntur pretio. Nemo enim in consilio majorem hominum partem, sed meliorem sequatur. Nec ætas hominis, sed sapientia consideretur: nec amicitia, sed veritas attendatur. Unde & poetica est illa sententia,

6 *Fas est & ab Hoste doceri.*

Quotiens autem opus est consilio non differatur. Et si de rebus præcipuis est deliberandum, convocetur conventus. In minoribus autem rebus discutiendis sufficiet Diaconissa paucis ad se de majoribus personis convocatis. Scriptum quoque est de consilio, 7 *Ubi non est gubernator, populus corrumpitur. Salus autem, ubi multa consilia.* 8 *Via stulti recta in oculis ejus. Qui autem sapiens, audit consilia. Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Si fortè sine consilio aliquid prosperum habet eventum, non excusat hominis præsumptionem fortunæ beneficium. Sin autem post consilium nonnunquam errant, potestas quæ consilium quæsit rea non teneatur præsumptionis. Nec tam culpandus est qui credidit, quàm quibus ipse errando acquievit. Egressæ vero Capitulum iis quibus oportet operibus intendant, legendo scilicet vel cantando, sive manibus operando usque ad Tertiam. Post Tertiam autem missa dicatur, ad quam quidem celebrandam unus ex Monachis Sacer-

1 Ecclesiastic. cap. 4. com. 24. 2 Ibid. com. 30. 3 Ibid. cap. 37. com. 20. 4 Ecclesiast. cap. 1. com. 15. 5 Evang. Math. cap. 22. com. 14. 6 Ovidii Lib. IV. Metamorphos. vers. 428. 7 Proverb. cap. 11. com. 14. 8 Proverb. cap. 12. com. 15. 9 Ecclesiastic. cap. 22. com. 24. 10 *Præsto* MS. Franc. Ambos.

dos hebdomadarius instituatur. Quem profecto ¹ si copia tanta sit, cum Diacono & Subdiacono venire oportet, qui ei quod necessarium est administrent, vel quod suum est & ipsi operentur. Quorum accessus vel recessus ita fiant, ut sororum Conventui nullatenus pateant. Si vero plures necessarii fuerint, & de his providendum erit, & ita semper, si fieri potest, ut Monachi propter Missas Monialium nunquam Conventui suo in officiis desint divinis. Si vero communicandum à sororibus fuerit, senior eligatur sacerdos, qui post Missam eas communicet; egressis inde prius Diacono & Subdiacono propter tollendam tentationis occasionem. Ter vero ad minus in anno totus communicet Conventus, id est Pascha, Pentecoste, & Natale Domini, sicut à Patribus est institutum de sæcularibus etiam hominibus. His autem communionibus ita se præparent ut tertio die ante ad confessionem & congruam satisfactionem omnes accedant, & terno se panis & aquæ jejunio & oratione frequenti purificent cum omni humilitate & tremore; illam Apostoli terribilem apud se retractantes sententiam: *Itaque, inquit, quicumque manducaverit panem vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nosmetipsos dijudicarem, non utique dijudicaremur. Post Missam quoque ad opera redeant usque ad Sextam, & nullo tempore otiose vivant, sed unaquæque id quod potest & quod oportet operetur. Post Sextam autem prandendum est, nisi jejunium fuerit. Tunc enim nona expectanda est, & in Quadragesima etiam Vespera. Nullo vero tempore Conventus careat Lectione. Quam cum Diaconissa terminare voluerit, dicat: *Sufficit.* Et statim ad grates Domino referendas ab omnibus surgatur. Æstivo tempore post prandium usque ad Nonam quiescendum est in Dormitorio, & post Nonam ad opera redeundum usque ad Vesperas. Post vespertas autem vel statim cœnandum est vel potandum. Et inde etiam secundum*

1. 1. Epistol. ad Corinth. cap. 11. com. 27, 28, 29, 30, & 31.
tem

temporis consuetudinem ad collationem eundum. Sab-
bato autem ante collationem munditiæ fiant, in abluti-
one videlicet pedum & manuum. In quo quidem obse-
quio Diaconissa famuletur cum hebdomadariis, quæ co-
quinæ deservierunt. Post collationem vero ad Comple-
torium statim est veniendum, inde dormitum est eun-
dum.

De victu, autem & vestitu Apostolica teneatur senten-
tia, qua dicitur: 1 *Habentes autem alimenta, & quibus
tegamur, his contenti simus. Ut videlicet necessaria suf-
ficient, non superflua quærantur. Et quod vilius pote-
rit comparari, vel facilius haberi, & sine scandalo sumi,
re concedatur. Solum quippe scandalum propriæ con-
scientiæ vel alterius in cibis Apostolus vitat, sciens quia
non est cibus in vitio, sed appetitus. 2 Qui manducat,
inquit, non manducantem non spenat. Qui non mandu-
cat, manducantem non judicet. Deus enim illum assump-
sit. Tu quis es, qui iudicas alienum servum? 3 Qui
manducat, Domino manducat. Gratias enim agit Deo.
Et qui non manducat, Domino non manducat, & gra-
tias agit Deo. 4 Non ergo amplius invicem iudicemus,
sed hoc iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri
vel scandalum. Scio & confido in Domino Jesu, quia
nihil commune per ipsum, nisi ei qui æstimat quid com-
mune esse. 5 Non est regnum Dei esca & potus, sed
iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto. 6 Om-
nia quidem munda sunt, sed malum est homini qui per
offendiculum manducat. Bonum non manducare carnem,
& non bibere vinum, neque in quo frater tuus offendatur,
aut scandalizetur. Qui etiam post scandalum fratris de
proprio scandalo ipsius qui contra conscientiam suam
comedit, adjungit, dicens: 7 Beatus qui non iudicat seme-
t ipsum in eo quod probat. Qui autem discernit, si man-
ducaverit, damnatus est quia non ex fide. Omne autem,
quod non est ex fide, peccatum est. In omni quippe quod
agimus contra conscientiam nostram, & contra hoc quod
credimus, peccamus. Et in eo quod probamus, hoc est
per legem quam approbamus atque recipimus, iudica-*

1 1 Epistol. ad Timoth. cap. 6. com. 8. 2 Epistol. ad Roman.
cap. 14. 3, & 4. 3 Ibid. com. 6. 4 Ibid. com. 13, & 14. 5
Ibid. com. 17. 6 Ibid. com. 20, & 21. 7 Ibid. com. 22. & 23.
mus

mus nosmetipsos atque damnamus, si illos videlicet comedimus cibos, quos discernimus, hoc est per legem excludimus, & separamus tanquam immundos. Tantum enim est testimonium conscientiae nostrae, ut hæc nos apud Deum maxime accuset vel excuset. Unde & Joannes in prima sua meminit Epistola: 1 *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Et quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus.* Bene itaque & Paulus 2 superius ait: Nihil esse commune per Christum nisi ei qui commune quid esse putat, hoc est immundum & interdictum si sibi credit. Communes quippe cibos dicimus, qui secundum legem mundi vocantur. quod eos scilicet lex à suis excludens quasi his qui extra legem sunt, exponat & publicet. Unde & communes sœminæ immundæ sunt, & communia quæque vel publicata vilia sunt, vel minus cara. Nullum itaque cibum per Christum asserit esse communem, id est immundum, quia Lex Christi nullum interdicat, nisi ut dictum est propter scandalum removendum, vel propriæ scilicet conscientiae, vel alienæ. De qua & alibi dicit. 3 *Qua propter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo in æternum, ne fratrem meum scandalizem.* 4 *Non sum liber, non sum Apostolus?* Ac si diceret: Nunquid non habeo illam libertatem, quam Dominus Apostolis dedit, de quibusslibet scilicet edendis vel de stipendiis aliorum sumendis? Sic quippè cum Apostolos mitteret, quodam loco ait: 5 *Edentes & bibentes quæ apud illos sunt.* Nullum videlicet cibum à cæteris distinguens. Quod diligenter Apostolus attendens, & omnia ciborum genera etiam si sint infidelium cibi & idolotyta, Christianis esse licita studiosè prosequitur; solum, ut diximus, in cibis scandalum vitans. 6 *Omnia, inquit, licent; sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Omne quod in macello vanit, manducate, nihil inter.*

1 1 Epistol. Joan. cap. 3. com. 21, & 22, 2 Epistol. ad Roman. cap. 14. com. 23. 3 1 Epistol. ad Corinth. cap. 8. com. 13. 3 1 Epistol. ad Corinth. cap. 8. com. 13. 4 Ibid. cap. 9. com. 1. 5 Evangel. Luc. cap. 10. com. 7. 6 1 Epistol. ad Corinth. cap. 10. com. 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, & 29.

rogantes propter conscientiam. 1 Domini est terra, & plenitudo ejus. Si quis vocat vos infidelium ad cœnam, & vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit, hoc immolatum est Idolis; nolite manducare, propter illum qui judicavit, & propter conscientiam. Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. 2 Sine offensione estote Judæis & Gentibus, & Ecclesiæ Dei. Ex quibus videlicet Apostoli verbis manifestè colligitur, nullum nobis interdicti, quo sine offensa propriæ conscientiæ vel alienæ vesci possimus. Sine offensa verò propriæ conscientiæ tunc agimus, si propositum vitæ, quo salvari possumus, nos servare confidimus. Sine offensa autem alienæ, si eo modo vivere credimur quo salvenimur. Eo quidem modo vivimus, si omnibus necessariis naturæ indultis peccata vitemus, nec de nostra virtute præsumentes illi vitæ jugo professione nos obligemus, quo prægravati succumbamus: & tantò sit gravior casus, quanto fuerat professionis altior gradus. Quem quidem casum & stultæ professionis votum Ecclesiastes præveniens, ait: 3 Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcumque voveris redde: Multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere. Cui quoque periculo occurrens Apostolicum consilium: 4 Volo, inquit, juniores nubere: filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim quedam converse sunt retro Sathanam; ætatis infirmæ naturam considerans, remedium vitæ laxioris opponit periculo melioris. Consilium residere in imo, ne præcipitium detur ex alto. Quem & Beatus secutus Hieronymus, Eustochium Virginem instituens ait: 5 Si autem & illa quæ virgines sunt, ob alias tamen culpas non salvantur, quid fiet illis quæ prostituerunt membra Christi & mutaverunt templum Spiritus sancti in Lupanar? Rectius fuerat homini subisse conjugium, ambulasse per plana, quam ad altiora tendentem in profundum inferni cadere. Quod si etiam universa

1 Psalm. 23. com. 1. 2 1 Epistol. ad Corinth. cap. 10. com. 32.
3 Eccles. cap. 5. com. 3, & 4. 4 1 Epistol. ad Timoth. cap. 5.
com. 14, & 15. 5 Tom. 1. Epistol. XXII.

revolvamus Apostoli dicta, nunquam eum reperiemus Secunda Matrimonia, nisi fœminis indulgisse. 1 Sed viros maximè ad continentiam exhortans, ait: 2 *Circuncisus aliquis vocatus est? non adducat præputium.* Et iterum: *Solutus es ab Uxore? noli querere Uxorem.* Cum Moyses tamen viris magis quàm fœminis indulgens uni viro plures simul fœminas, non uni fœminæ plures viros concedat, & districtius adultera fœminarum quàm virorum puniat. 4 *Mulier, inquit Apostolus, si mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.* 5 Et alibi: *Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permanerent sicut & ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm uri.* Et iterum: 6 *Mulier si dormierit vir ejus liberatus est. Cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanferit secundum consilium meum.* Non secunda tantum matrimonia infirmo sexui concedit, verùm etiam ea nullo concludere audet numero, sed cum dormierint earum viri, nubere aliis permittit. Nullum matrimoniis earum præfigit numerum, dummodo Fornicationis evadent reatum. Sæpius magis nubant quàm semel fornicentur: ne si uni prostituantur, multis carnalis commercii debitum solvant. Quæ tamen debiti solutio non est penitus immunis à peccato, sed indulgentur minora, ut majora vitentur peccata. Quid igitur mirum si id, in quo nullum est omnino, conceditur ne peccatum incurrant; hoc est alimenta quælibet necessaria, non superflua? Non est enim ut dictum est, *cibus in vitio, sed appetitus: cum videlicet libet quod non licet, & concupiscitur quod interdictum est, & nonnunquam impudenter sumitur, unde maximum scandalum generatur.* Quid verò inter universa hominum alimenta tam periculosum est, vel damnosum, & religioni nostræ, vel sanctæ quieti contrarium, quam vinum? Quod maximus ille Sapientum diligenter attendens, ab hoc maximè nos dehortatur dicens: 7 *Luxuriosa res vi-*

1 In MS. inferitur — *hisque Solum, quas æstuantis Corporis furor ad-*
git. 2 1 Epistol. ad Corinth. cap. 7. com. 18. 3 Ibid. com. 27.
 4 Epistol. ad Roman. cap. 7. com. 3. 5 1 Epistol. ad Corinth.
 cap. 7. com. 8. 5 Ibid. com. 39, & 40. 7 Proverb. cap. 20.
 com. 1.

num, & tumultuosa ebrietas. Quicumque his delectatur, non erit sapiens. 1 Cui vae, cuius patri vae, cui rixae, cui foveae, cui sine causa vulnera, cui suffusio oculorum? nonne his qui morantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenderit in vitro color ejus. Ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa, & eris, sicut dormiens in medio mari, et quasi sopitus gubernator amisso clavo, et dices: Verberaverunt me et non dolui, traxerunt me, et ego non sensi. Quando evigilabo, rursus, et vina reperiam? Item: 2 noli Regibus O Lemuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. Ne forte bibant et obliviscantur judiciorum, et mittant causam filiorum pauperis. Et in Ecclesiastico scriptum est. 3 Operarius ebriofus non locupletabitur, et qui spernit modica, paulatim decidet. Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguunt sensatos. Isaias quoque universos præteriens cibos, solum in causam captivitatis populi commemorat vinum: Vae, 4 inquit, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam & potandum usque ad vesperam, ut vino astuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris, & opus Domini non respicitis. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. 5 Vae qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Qui etiam de populo usque ad Sacerdotes & Prophetas querimoniam extendens, ait: 6 Verum hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate erraverunt. Sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium. Omnes enim mensæ repletae sunt vomitus sordiumque, ita ut non esset ultra locus, Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum: Dominus per Joel dicit: 7 Expergiscimini ebrii, & flete qui bibitis vinum in dul-

1 Proverb. cap. 23. com. 29, 30, 31, 32, 33, & 34. 2 Proverb. cap. 31. com. 4. 3 Ecclesiastic. cap. 19. com. 1, & 2. 4 Prophet. Isaiæ cap. 5. com. 11, 12, & 13. 5 Ibid. com. 22. 6 Ibid. cap. 28. com. 7, 8, & 9. 7 Prophet. Joel. cap. 1. com. 5.

cedine. Non enim uti prohibet vino in necessitate, sicut Apostolus indè Timotheo consulit, 1 *propter stomachi frequentes infirmitates*; non tantum infirmitates, sed frequentes. 2 Noe primus vineam plantavit, nesciens adhuc fortassis ebrietatis malum, & inebriatus femora denudavit; quia vino conjuncta est luxuriæ turpitudine. Qui etiam superirrisus à filio, maledictionem in eum intorsit, & servitutis sententia illum obligavit: quæ antea nequaquam facta est, cognovimus. 3 Loth virum sanctum ad incestum nullatenus trahi, nisi per ebrietatem filix ipsius providerunt, Et Beata 4 Vidua superbum Holofernum non nisi hac arte illudi posse & prosterni credidit, 5 Angelos antiquis Patribus apparentes, & ab eis hospitio susceptos carnibus, non vino usos esse legimus. Et maximo illi & primo Principi nostro Eliæ in solitudinem latenti corvi mane & vespere panis & carniæ alimoniam, non vini ministrabant. Populus etiam Israeliticus delicatissimis in Eremitis cibis maximè coturnicum educatus, nec vino usus fuisse, nec ipsum appetiisse legitur. Et refectioes illæ panum & piscium, quibus in solitudine populus sustentabatur, vinum nequaquam habuisse referuntur. Solummodo nuptiæ, quæ indulgentiam habent, incontinentiæ vini, in quo est luxuria, miraculum habuerunt. Solitudo verò, quæ propria est Monachorum, habitatio carniæ magis quàm vini beneficium novit. Summa etiam illa in 6 Lege Nazaræorum religio, quæ se Domino consecrant, vinum & quod inebriare potest, solummodo vitabat. Quæ namque virtus, quod bonum in ebriis manet? Unde non solum vinum, verum etiam omne quod inebriare potest antiquis quoque sacerdotibus legimus interdici. De quo 7 Hieronymus ad Nepotianum, de vita Clericorum scribens, & graviter indignans, quod Sacerdotes Legis ab omni quod inebriare potest abstinentes nostros in hac abstinentia superent: *Nequaquam, inquit, vinum redoleas. ne audias illud Philosophi: Hæc non est osculum porrigere, sed propinare.* Vinolentos sacerdotes & Apostolus damnat, &

1 1 Epistol. Timoth. cap. 5. com. 23. 2 Lib. Genes. cap. 9.
3 Ibid. cap. 10. com. 33, 34. 4 Lib. Judith. cap. 13. 5 Lib.
Genes. cap. 18. com. 1. 6 Lib. Numer. cap. 6. com. 2. 7 Tom.
2. Epistol. 2.

Lex vetus prohibet. *Qui altario deserviunt, vinum & ficeram non bibent.* Sicera Hebræo sermone omnis portio nuncupatur, quæ inebriare potest, sive illa quæ fermento conficitur, sive pomorum succo, aut favi decoquantur in dulce, & herbarum potionem aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aqua pinguior colatur. Quicquid inebriat, & statum mentis evertit fuge similiter ac vinum. Ex Regula Sancti Pachomii vinum & liquamen absque loco ægrotantium nullus attingat. Quis etiam vestrum i non audierit vinum Monachorum penitus non esse, & in tantum olim à Monachis abhorreri, ut ab ipso vehementer dehortantes ipsum Sathanam appellarent? Unde in Vitis Patrum scriptum legimus: *Narraverunt quidam Abbati Pastori de quodam Monacho quia non bibebat vinum, & dixit eis: Quia vinum Monachorum omnino non est.* Item post aliqua: *Facta est aliquando celebratio Missarum in monte Abbatibus Antonii, et inventum est ibi cenidium vini, et tollens unus de senibus parvum vas, calicem portavit ad Abbatem Sysoi, et dedit ei, et bibit semel et secundo, et accepit et bibit. Obtulit ei etiam tertio, sed non accepit, dicens: Quiesce frater, an nescis quia est Sathanas?* Et iterum de Abbate Sysoi. *Dicit ergo Abraham discipulis ejus, si occurritur in sabbatho, et Dominica ad Ecclesiam, et biberit tres calices, ne multo est? et dixit senex: Si non esset Sathanas, non esset multum.* Hinc & Beatus non immemor Benedictus, cum dispensatione quadam Monachis vinum indulgeret, ait: *Licet legamus vinum Monachorum omnino non esse, sed quia nostris temporibus id Monachis penitus persuaderi non potest.* Quid enim mirum si Monachis penitus non sit indulgendum, quod fæminis quoque, quarum in se est natura debilior, & tamen contra vinum Fortior, ipsum omnino Beatus interdicit Hieronymus? Hic enim Eustochium Virginem Christi de conservanda instruens virginitate, vehementer adhortatur dicens: *2 Si quid itaque in me potest esse consilii, si experto creditur, hoc primum moneo et obtestor, ut sponsa Christi vinum fugiat pro veneno. Hac adversus adolescentiam prima sunt arma Demonum. Non sic avaritia quatit, inflat superbia, delectat ambitio. Facile aliis ca-*

1 Nostrum MS. Franc. Ambos. 2 Tom. 1. Epistol. 22.

remus vitiis. Hic hostis intus inclusus est. Quocumque pergamus, nobiscum portamus inimicum. Vinum & adolescentia duplex incendium voluptatis. Quid oleum flammæ adjicimus? Quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus? Constat tamen ex eorum documentis, qui de Physica scripserunt, multo minus fœminis quàm viris virtutem vini prævalere posse. Cujus quidam rei rationem inducens Macrobius Theodosius 4. Saturnaliorum Libro sic ait: 1 *Aristoteles, mulieres, inquit, raro inebriantur, crebro senes. Mulier humectissimo est corpore. Docet hoc & levitas cutis & splendor. Docent præcipuè assidue purgationes superfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum vinum in tam largum ceciderit humorem vim suam perdit, nec faciliè cerebri sedem ferit fortitudine ejus extincta.* Item: 2 *Muliebre corpus crebris purgationibus depuratum, pluribus confertum foraminibus, ut pateat in meatus, & vias præbeat humori in egestionis exitum confluenti. Per hæc foramina vapor vini celeriter evanescit.* Qua igitur ratione id Monachis indulgetur, quod infirmiori sexui denegatur? Quanta est insania id eis concedere, quibus amplius potest nocere, & aliis negare? Quid denique stultius id quod religioni magis est contrarium, & à Deo plurimum facit apostatare, religionem non abhorrere? Quid impudentius, quàm id quod Regibus quoque & Sacerdotibus Legis interdicitur, Christianæ perfectionis abstinenciam non vitare? imò in hoc maximè delectari? Quis namque ignoret quantum in hoc tempore Clericorum præcipuè vel Monachorum studium circa cellaria versetur, ut ea scilicet diversis generibus vini repleant? herbis illud, melle, & speciebus condiant; ut tantò facilius se inebrient, quanto delectabilius potent? & tantò se magis ad libidinem incitent, quanto amplius vino æstuent? Quis hic non tam error quàm furor, ut qui se maximè per professionem continentiae obligant, minus ad conservandum votum se præparent? imò ut minimè custodiri possit, efficiant? Quorum profectò si claustris retinentur corpora, corda libidine plena sunt, & in fornicationem inardescit animus. Scribens ad Timotheum Apostolus: 3 *Noli, inquit, adhuc aquam bibere, sed vino*

1 Cap. VI. 2 Ibid. 3 1 Epistol. ad Timoth. cap. 5. com. 23.
medico

modico utere propter stomachum tuum & frequentes infirmitates tuas. Cui propter infirmitatem conceditur vinum modicum, constat utique quia sanus fumeret nulum. Si vitam profiteamur Apostolicam, & præcipuè formam vovemus pœnitentiæ, & fugere sæculum proponimus: cur eo maximè delectamur, quod proposito nostro maximè adversari videmus & universis est alimentis delectabilius? Diligens Pœnitentiæ Descriptor, Beatus Ambrosius nihil in victu pœnitentium, præter vinum, accusat, dicens: 1 *An quis putat illam pœnitentiam ubi acquirendæ ambitio dignitatis, ubi vini effusio, ubi ipsius copulæ conjugalis usus? Renunciandum sæculo est, facilius inveni qui innocentiam servaverint, quàm qui congruè pœnitentiam egerint.* Item in Libro de Fuga Sæculi: 2 *Bene, inquit, fugis si oculus tuus fugiat calices, & fialas: ne fiat libidinosus, dum moratur in vino.* Solum de omnibus alimentis in Fuga Sæculi vinum commemorat, & hoc vinum si fugiamus, bene nos sæculum fugere asserit, quasi omnes sæculi voluptates ex hoc uno 3 pendeant, nec etiam dicit, si gula fugiat ejus gustum, verum etiam oculus visum, ne libidine & voluptate ipsius capiatur, quod frequenter intuetur. Unde & illud est Salomonis quod supra meminimus: 4 *Ne intueamur vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus.* Sed quid & hic quæso dicemus, qui ut tam gustu ejus quàm visu oblectemur, cum illud melle, herbis, vel speciebus diversis condierimus, fialis etiam ipsum propinari volumus? Beatus Benedictus vini coactus indulgentiam faciens, *Saltem vel hoc, inquit, consentiamus, non usque ad satietatem bibamus, sed parcius: 5 quia vinum apostatare facit etiam sapientes.* O utinam usque ad satietatem bibere sufficeret, ne majoris rei transgressionis ad superfluitatem efferremur. Beatus etiam Augustinus Monasteria ordinans Clericorum, & eis Regulam scribens, *Sabbatho tantum & Dominica, sicut consuetudo est, qui volunt, vinum accipiant,* tum videlicet pro reverentia Dominicæ diei & ipsius vigiliæ, quæ est Sabbatum: tum etiam, quia tunc dispersi per cellulas Fratres congrega-

1 Lib. 1. de Pœnitent. cap. 22. 2 Ibid. cap. 9. 3 Virg. MS. Franc. Ambros. 4 Proverb. cap. 23. com. 31. 5 Ecclesiastic. cap. 19. com. 2.

bantur. Sicut & in vitis 1 Patrum Beatus commemorat Hieronymus, scribens de Loco quem Cellia nominavit, his verbis: *Singuli per cellulas manent, Die tamen Sabbathi & Dominica in unum ad Ecclesiam coeunt, & ibi semetipsos invicem tanquam cælo redditos vident.* Unde profectò conveniens erat hæc indulgentia, ut insimul convenientes aliqua recreatione congauderent, non tam dicentes quàm sentientes: 2 *Ecce quàm bonum & quàm jucundum habitare fratres in unum.* Ecce, si à carnibus abstineamus, magnum quid nobis imputatur, quantacumque superfluitate cæteris vescamur. Si multis expensis diversa piscium fercula comparemus, si piperis & specierum sapes misceamus, si cum inebriati mero fuerimus, calices herbatorum & fialas pigmentorum superaddamus. Totum id excusat vilium abstinencia carniū, dummodo eas publicè non voremus, quasi ciborum qualitas magis quàm superfluitas in culpa sit: cū solam Dominus crapulam & ebrietatem nobis interdicat, hoc est cibi pariter & vini superfluitatem potius quàm qualitatem. Quod & diligenter Beatus attendens Augustinus, nihilque in alimentis præter vinum veritus, nec ullam ciborum qualitatem distinguens, hoc in abstinentia satis esse credidit quod breviter expressit: *Carnem, inquit, vestram domate jejuniis, & abstinentia esca vel potus, quantum valetudo permittit.* Legerat, nisi fallor, illud Beati Athanasii in exhortatione ad Monachos: *Jejuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed in quantum possibilitas valet, nisi laborantis extensa: quæ præter Dominicam diem semper sint sollemnia, non votiva sint.* Ac si dicerit: Si ex voto suscipiuntur, devotè compleantur omni tempore, nisi in Dominicis diebus. Nulla hîc jejunia præfiguntur, sed quantum permittit valetudo. Dicitur enim: *Solam naturæ facultatem inspicit & ipsam sibi modum præfigere permittit: sciens quoniam in nullis delinquitur, si modus in omnibus teneatur.* Ut videlicet nec remissius quàm oportet, voluptatibus resolvamur, sicut de populo medulla tritici & meracissimo vino educato scriptum est: 3 *Incrassatus est, dilectus, & recalcitravit.* Nec supra modum abstinentia macerati vel

1 Part. 1.
com. 15.

2 Psalm. 132. com. 1.

3 Deuteronom. cap. 32.

omnino victi succumbamus, vel murmurantes mercedem amittamus, vel de singularitate gloriemur. 1 Quod Ecclesiastes præveniens, ait: 1 *Iustus perit in sua iustitia. Noli esse iustus multum, neque plus sapias quam necesse est. Ne obstupescas de tua quasi admirans singularitate intumescas.* Huic verò diligentiae sic omnium virtutum mater discretio præsit, ut quæ quibus imponat onera sollicitè videat, unicuique scilicet secundum propriam virtutem, & naturam sequens potius quam trahens, nequaquam usum satietatis, 2 sed abulum auferat superfluitatis: & sic extirpentur vitia, ne lædatur natura. Satis est infirmis, si peccata vitent, & si non ad perfectionis cumulum conscendant. Sufficit quoque Paradisi angulo residere, si Martyribus non possis considerare. Tutum est vovere modica, ut majora debitis superaddat gratia. Hinc enim scriptum est: 3 *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt, dicite: Servi inutiles sumus, quæ debuimus facere fecimus.* 4 *Lex,* inquit Apostolus, *iram operatur. Ubi enim non est lex nec prævaricatio.* Et iterum: 5 *Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum, & inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam: hoc est ad mortem. Nam peccatum, occasione accepta, per mandatum seduxit me, & per illud me occidit, ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.* Augustinus ad Simplicianum: 6 *Ex prohibitione, aucto desiderio, dulcius factum est, & ideo fefellit.* Idem in libro Quæstionum, Quæst. lxxxiii. *Suasio delectationis ad peccatum vehementior est cum adest prohibitio.*

7 *Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.*

Attendat cum tremore hæc quisquis se iugo alicuius regulæ quasi novæ legis professioni vult alligare. Eligat quod possit, timeat quod non possit. Nemo legis effici-

1 Eccles. cap. 7. com. 17, & 18. 2 *Saturitatis* MS. Franc. Ambos. 3 Evangel. Luc. cap. 17. com. 10. 4 Epistol. ad Roman. cap. 4. com. 15. 5 Ibid. cap. 7. com. 8; 9 10, 11, 12. & 13. 6 Lib. 1. Quæst. LXVI. Quæst. 7 Ovid. Amor. Lib. III. Eleg. IV. vers. 17.

tur reus, nisi qui eam fuerit ante professus. Antequam profitearis, delibera. Cum professus fueris, observa. Ante est voluntarium quod postea sit necessarium. 1 *In domo Patris mei, dicit Veritas, mansiones multe sunt.* Sic etiam plurimæ sunt quibus illuc perveniatur viæ. Non damnantur conjuges, sed facilius salvantur continentes. Non ad hoc ut salvaremur Sanctorum Patrum sunt additæ regulæ: sed ut facilius salvemur, & purius Deo vacare possimus. 2 *Etsi, inquit Apostolus, nupserit virgo, non peccabit: tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.* Item: 3 *Mulier quæ innupta est & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat, sine impedimento Deum obsecrandi. Tunc verò facillimè id agitur, cum à sæculo corpore quoque recedentes, Claustris nos Monasteriorum recludimus, ne nos sæculares inquietent tumultus. Nec solum qui legem suscipit, sed qui legem imponit, provideat ne multiplicatis præceptis transgressiones multiplicet. Verbum Dei veniens verbum abbreviatum fecit super terram. Multa Moyses locutus est; & tamen, ut ait Apostolus, 4 *nihil ad perfectum adduxit lex.* Multa profectò & in tantum gravia, ut Apostolus Petrus ejus præcepta neminem potuisse portare profiteatur, dicens: 5 *Viri fratres, quid tentatis Deum imponere jugum super cervicem discipulorum, quod nec patres nostri, neque nos portare potuimus? sed per gratiam Domini Jesu credimus salvari quemadmodum & illi.* Paucis Christus de ædificatione morum & sanctitate vitæ Apostolos instruxit, & perfectionem docuit. Austera removens & gravia, suavia præcepit & levia, quibus omnem consummavit religionem: 6 *Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde; & invenietis re-*

1 Evang. Joan. cap. 14. com. 2. 2 1 Epistol. ad Corinth. cap. 7. com. 28. 3 Ibid. com. 34, & 35. 4 Epistol. ad Hebr. cap. 7. com. 19. 5 Act. Apostol. cap. 15. com. 10, & 11. 6 Evang. Matth. cap. 11. com. 28, 29, & 30.

quicquid animabus vestris. Fugum enim meum suave est, & onus meum leve. Sic enim sæpe in operibus bonis sicut in negotiis agitur sæculi. Multi quippe in negotio plus laborant & minus lucrantur. Et multi exterius amplius affliguntur, & minus interiùs apud Deum proficiunt, qui cordis potius quam operis inspector est. Qui etiam quo in exterioribus amplius occupantur, minus ad interiora vacare possunt; & quanto apud homines, qui de exterioribus judicant, amplius innotescunt, majorem gloriam apud eos assequuntur, & faciliùs per elationem seducuntur. Cui Apostolus occurrens errori, opera vehementer extenuat, & fidei justificationem amplificans ait: 1 Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Dominum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam. Et iterum: Quid ergo dicimus, quod gentes quæ non sectabantur justitiam apprehenderunt justitiam; justitiam autem, quæ ex fide est: Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit? Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Illi quod catini est vel paropisdidis de foris mundantes, de interiori mundicia minus provident, & carni magis quam animæ vigilantes, carnales potius sunt quam spirituales. Nos vero Christum in exteriori homine per fidem habitare cupientes, pro modico ducimus exteriora, quæ tam reprobis quam electis sunt communia, attendentes quod scriptum est: 4 In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Unde & exteriorem illam Legis abstinentioniam non sequimur, quam nihil justitiæ certum est conferre. Nec quicquam nobis in cibis Dominus interdicat, nisi crapulam & ebrietatem, id est superfluitatem. Qui etiam quod nobis indulget, in seipso exhibere non erubuit: licet hinc multi scandalizati non mediocriter improperearent. Unde & per semetipsum loquens: 5 Venit Joannes, inquit, non manducans & non

1 Epistol. ad Roman. cap. 4. com. 2. 2 Lib. Genes. cap. 15. com. 6. 3 Ibid. cap. 9. com. 30, 31, & 32. 4 Psalm. 55. com. 13. 5 Evang. Matth. cap. 11. com. 18, & 19.

bibens, & dixerunt: Demonem habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dixerunt: Ecce homo vorax & potator vini. Qui etiam suos excusans, quod non sicut discipuli 1 Joannis, jejunarent, nec etiam manducantes corporalem illam mundiciam abluendarum 2 manuum magnopere curarent: 3 Non possunt, inquit, lugere filii Sponsi quandiu cum illis Sponsus est. Et alibi: 4 Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore. 5 Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. 6 Non lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem. Nullus itaque cibus inquinat animam, sed appetitus cibi vetiti. Sicut enim corpus non nisi corporalibus inquinatur sordibus, sic nec anima nisi spiritualibus. Nec timendum est quicquid agatur in corpore, si animus ad consensum non trahitur. Nec confidendum de mundicia carnis, si mens voluntate corrumpitur. In corde igitur tota mors animae consistit & vita. Unde Salomon in Proverbiis: 7 Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Et juxta praedictam Veritatis assertionem, ex corde procedunt quae coinquinant hominem: quoniam bonis vel malis desideriis anima damnatur vel salvatur. Sed quoniam animae & carnis in unam conjunctarum personam maxima est unio, summopere providendum est ne carnis delectatio ad consensum animam trahat, & dum nimis indulgetur carni, ipsa lasciviens reluctetur spiritui, & quam oportet subjici incipiat dominari. Hoc autem cavere poterimus, si, necessariis omnibus concessis, superfluitatem, ut saepius dictum est, penitus amputemus: & infirmo sexui nullum ciborum usum, sed omnium denegemus abusum. Omnia concedantur sumi, sed nulla immoderate consumi. 8 Omnis, inquit Apostolus, creatura Dei bona, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem. Hoc proponens

1 Evang. Matth. cap. 9. com. 14, 15, &c. 2 Ibid. cap. 15. com. 2, & 3. 3 Ibid. cap. 9. com. 15. 4 Ibid. cap. 15. com. 11. 5 Ibid. com. 18. 6 Ibid. com. 20. 7 Proverb. cap. 5. com. 23. 8 1 Epistol. ad Timoth. cap. 4. com. 4, 5, & 6.

fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, et bona doctrina, quam assecutus es. Et nos igitur cum Timotheo, hanc Apostoli insecuti doctrinam & juxta 1 Dominicam sententiam nihil in cibis nisi crapulam & ebrietatem vitantes, sic omnia temperemus, ut ex omnibus infirmam naturam sustentemus, non vitia nutriamus. Et quo quæque amplius sua superfluitate possunt nocere, temperamenti magis accipiant. Majus quippè est ac laudabilius temperatè comedere, quàm omnino abstinere. Unde & Beatus Augustinus in Libro de Bono Conjugali, cùm de corporalibus ageret sustentamenti: *Nequaquam, inquit, eis benè utitur, nisi qui et uti non potest. Multi quidem facilius se abstinent ut non utantur, quam temperant ut bene utantur. Nemo tamen potest eis sapienter uti, nisi potest et continenter non uti.* Ex hoc habitu & Paulus dicebat: *Scio et abundare et penuriam pati.* Penuriam quippè pati, quorumcumque hominum est: sed scire penuriam pati, magnorum est. Sic & abundare quisquam hominum incipere potest. Scire autem abundare non nisi eorum est, quos abundantia non corrumpit. De vino itaque, quia, sicut dictum est, luxuriosa res est & tumultuosa, ideòque tam continentiae quàm silentio maximè contrarium, aut omnino sæminæ abstineant propter Deum, sicut uxores Gentilium ab hoc inhibentur metu adulteriorum: aut ita ipsum aqua temperent, ut & siti pariter & sanitati consulat, & vires nocendi non habeat. Hoc autem fieri credimus, si hujus mixturæ quarta pars ad minus aquæ fuerit. Difficilimum verò est ut adpositum nobis potum sic observemus, ut non usque ad satietatem indè bibamus, sicut de Vino Beatus præcipit Benedictus. Ideoque tutius arbitramur, ut nec satietatem interdica-
mus, ne indè 1 periculum incurramus. Non enim satietas, ut sæpè jam diximus, sed superfluitas in crimine est. Ut vero pro medicamento herbata vina conficiantur, aut etiam vinum purum sumatur, non prohibendum est. Quibus tamen Conventus nunquam utatur, sed separatim ab infirmis hæc degustentur. Triticæ quoque medullæ similaginem omnino prohibemus, sed semper cùm habuerint triticum, tertia pars ad minus grossioris

1 Evangel. Luc. cap. 21. com. 34. 2 *Vite M^s. Franc. Ambos.*
annonæ

annonæ misceatur. Nec calidis unquam obletentur panibus, sed qui ad minus uno die antè cocti fuerint. Cæterorum verò alimentorum providentiam sic habeat Diaconissa, ut sicut jam præfati sumus, quod vilis poterit comparari, vel facilius haberi, infirmi sexus natura subveniat, Quid enim stultius quàm cum sufficiant nostra emanus aliena? & cum sint domi necessaria, queramus extra superflua? & cum sint ad manum quæ sufficiunt, laboremus ad illa quæ superfluunt? De qua quidem necessaria discretionis moderatione non tam humano, quàm Angelico, seu etiam Dominico instructi documento, noverimus ad hujus vitæ necessitudinem transigendam non tam qualitatem ciborum exquirere, quam his quæ præsto sunt contentos esse. Unde & 1 Abraham carnibus apparatis Angeli vescuntur, & inventis in solitudine piscibus jejunam multitudinem Dominus 2 Jesus refecit. Ex quo videlicet manifestè docemur indifferenter tam carniam quam piscium esum non esse respiciendum, & eum præcipuè sumendum, qui & offensa peccati careat, & sponte se offerans faciliorem habeat apparatus, & minorem exigit expensam. Unde & 3 Seneca, maximus Ille Paupertatis & Continentiæ Sectator, & summus inter universos Philosophos morum ædificator: *Propositum*, inquit, *nostrum est secundum naturam vivere. Hoc contra naturam est, torquere corpus suum, & faciles odisse mundicias, et squalorem appetere, et cibis non tantum vilibus uti, sed certis et horridis.* Quemadmodum desiderare delicatas res luxuriæ est, ita & usitatas & non magno parabiles fugere dementiæ. Frugalitatem exigit Philosophia, non pœnam. Potest tamen esse non incompressa frugalitas, hic mihi modus placet. Unde & Gregorius Moraliū Libro XXX. 4 cum ipsis hominum moribus non tam ciborum quam animorum qualitatem attendendam esse doceret, ac gulæ tentationes distingueret: *Aliquando*, inquit, *cibos lautiores querit, aliquando quolibet sumenda preparari accuratius appetit.* Nonnunquam verò & abjectius est quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderii peccat. Ex Ægypto populus eductus in Eremo occubuit, quia despecto Manna

1 Lib. Genes. cap. 18. com. 9. 2 Evangel. Marc. cap. 8. 3 Epistol. V. ad Lucilium. 4 Cap. 13. in Job. 39.

cibos carniū petiit, quos lautiores putavit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit, quia magno æstu desiderii vilem cibum, id est Lenticulam concupivit, quam dum vendendis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicavit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Unde & lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abjectiores non sine reatu conscientię degustamus. Hic quippe quem diximus i Esau primatum per Lenticulam perdidit, & Heliās in Eremo virtutem corporis carnes comedendo servabit. Unde & antiquus hostis, quia non cibus, sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, & primum sibi hominem non carne, sed poma subdidit; & Secundum non carne, sed pane tentavit. Hinc est quod plerumque Adam culpa committitur, etiam cū abjecta & vilia sumuntur. Ea itaque sumenda sunt, quę naturę necessitas quærit, & non quę edendi libido suggerit. Minori vero desiderio concupiscimus quę minus pretiosa esse videmus, & quę magis abundant, & vilius emuntur: sicut est communium cibos carniū, qui & infirmam naturam multo validiūs quā pisces confortat, & minores expensas, & faciliorem habet apparatus. Usus autem carniū ac vini, sicut & nuptiæ intermedia boni & mali, hoc est indifferentia computantur. Licet copulæ nuptialis usus omnino peccato non careat, & vinum omnibus alimentis periculosius existat. Quod profectō si temperatē sumptum, religioni non interdicitur, quid aliorum timemus alimentorum, dummodo in eis modus non excedatur? Si Beatus ipsum Benedictus quod Monachorum non esse profitetur, quadam tamen dispensatione Monachis huius temporis, jam refrigerante pristinę charitatis fervore, concedere cogitur; quid cætera non indulgere fæminis debeamus, quę adhuc eis nulla professio interdicit? Si Pontificibus ipsis, & Ecclesię Sanctę Rectoribus; si denique Monasteriis Clericorum sine offensa carnis etiam vesci licet, quia nulla scilicet professione ab eis religantur: quis has culpet fæminis indulgeri, maximē si in cæteris maiorem tolerant distributionem? Sufficit quippē discipulo, ut sit sicut magister

1 Lib. Genes. cap. 25. com. 33. 2 Lib. III. Reg. cap. 17. com. 4. 5. &c. 3 Evang. Matth. cap. 10. com. 24.

ejus. Et magna videtur credulitas, si quod Monasteriis Clericorum indulgetur, Monasteriis sæminarum prohibeatur. Nec parvum etiam æstimandum est, si sæminæ cum cætera Monasterii districtione in hac una carniū indulgentia religione fidelium Laicorum inferiores non sint: præsertim cum, teste Chrysostomo, nihil licet Sæcularibus, quod non liceat Monachis: excepto concumbere tantum cum uxore. Beatus quoque Hieronymus 1 Clericorum religionem non inferiorem quam Monachorum judicans, ait: 1 *Quasi quicquid in Monachos dicitur non redundet in Clericos, qui sunt patres Monachorum.* Quis etiam ignoret omnino discretioni contrarium esse, si tanta debilibus quanta fortibus imponantur onera? si tanta sæminis quanta viris injungatur abstinentia? De quo etiam si quis supra ipsum naturæ documentum auctoritatem efflagitet, Beatum quoque super hoc Gregorium consulat. Hic quippè magnus Ecclesiæ tam Rector, quam Doctor de hoc quoque cæteros Ecclesiæ Doctores diligenter instruens, Libri Pastoralis Capitulo 23. ita meminit: *Aliter igitur admonendi sunt viri, atque aliter femina: quia illis gravia, istis vero sunt injungenda leviora; & illos magna exerceant, istas vero levius demulcendo convertant. Quæ enim parva sunt in fortibus, magna reputantur in debilibus.* Quamvis hæc quoque vilium licentia carniū minus habeat oblectamenti quàm ipsæ piscium vel avium carnes, quas minimè tamen nobis Beatus interdicat Benedictus. De quibus etiam Apostolus, cum diversas species carnis distingueret: 3 *Non omnis, inquit, caro eadem caro, sed alia hominum, alia pecorum, alia volucrum, alia piscium.* Et pecorum quidem & avium carnes in sacrificio Domini Lex ponit: pisces verò nequaquam: ut nemo piscium esum mundiorē Deo quàm carniū credat. Qui etiam tanto est onerosior paupertati vel carior, quantò piscium minor est copia quàm carniū, & minus infirmam corroborat naturam; ut in altero magis gravet, in altero magis subveniat. Nos itaque fortunæ pariter & naturæ hominum consulentes, nihil in alimentis, ut diximus, nisi

1 Homil. VII. in Cap. IV. Epistol. ad Hebr. Tom. I. Epistol. X.

2 Part. III. Admonit. I.

3 1 Epistol. ad Corinth. cap. 15.

com. 39.

superfluitatem interdicimus. Ipsum itaque carniū five cæterorum esum temperamus, ut, omnibus concessis, major sit abstinētia Monialium, quā quibusdam interdictis modo sit Monachorum. Igitur ipsum quoque carniū esum ita temperari volumus, ut non ampliū quā semel in die sumant, nec diversa indē fercula eidem personæ parentur; nec seorsum aliqua superaddantur pulmenta, nec ullatenus ei vesci liceat plusquam ter in hebdomada, prima videlicet Feria, tertia, & quinta Feria, quantæcumque etiam festivitates intercurrent. Quo namque solennitas major est, majoris abstinētiæ devotione est celebranda. Ad quod nos egregius Doctor, Gregorius Nazianzenus vehementer exhortans, Lib. III. de Luminibus vel secundis Epiphaniis ait: *Diem festum celebremus non ventri indulgentes, sed spiritu exultantes.* Idem Lib. iv. de Pentecoste & Spiritu Sancto: *Et hic est noster festus dies,* ait, *in animæ thesauros perenne aliquid & perpetuum recondamus, non ea que pertranseunt & dissolvuntur. Sufficit corpori malicia sua, non indiget copiosiore materia, nec insolens bestia abundantioribus cibis ut insolentior fiat, & violentius urgeat.* Id circo autem spiritualiter magis est agenda solennitas, quam & Beatus Hieronymus i ejus discipulus secutus, in Epistola sua de acceptis muneribus ita quodam loco meminit: *Unde nobis sollicitius providendum, ut solennem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus: quia valde absurdum est nimia saturitate honorare velle Martyrem, quem sciamus Deo placuisse jejuniis.* 2 Augustinus de Pænitiētiæ medicina: *Attende tot Martyrum millia. Cur enim natalitia eorum conviviis turpibus celebrare delectat, & eorum vitam sequi honestis moribus non delectat?* Quoties vero carnes deerunt, duo eis fercula qualiumcumque pulmentorum concedimus, nec superaddi pisces prohibemus. Nulli vero preciosi sapes cibis apponantur in Conventu, sed iis contentæ sint, quæ in terra, quā inhabitant, nascuntur: fructibus verò non nisi in cæna vescantur. Pro medicamento autem quibus opus fuerit, vel herbas vel radices seu fructus aliquot, vel alia hujusmodi nunquam prohibemus mentis apponi. Si qua forte pere-

1 Tom. I. Epistol. XIX. 2 Cap. IV.

grina Monialis hospitio recepta mensis intererit, ferculo ei aliquo superaddito charitatis sentiat humanitatem. De quo quidem si quid distribuere voluerit, licebit. Hæc autem, vel si plures fuerint, in majore mensa residebunt, & eis Diaconissa ministrabit. Postea cum aliis, quæ mensis ministrant, comestura. Si qua verò sororum pariori cibo carnem domare voluerit, nullatenus hoc ipsa nisi per obedientiam præsumat, & nullatenus hoc ei denegetur. si hoc non lenitate sed virtute videtur appetere, quod ejus firmitudo valeat tolerare. Nulli tamen unquam permittatur, ut per hoc Conventu i nec ut aliquam diem sine cibo transigat. Sagiminis condimento sexta FERIA nunquam utantur, sed Quadragesimali cibo contentæ sponso suo ea die passio quadam compatiuntur abstinentia. Illud vero non solum prohibendum, sed vehementer est abhorrendum, quod in plerisque Monasteriis agi solet, quod videlicet parte aliqua panis, quæ superest esui, & pauperibus est reservanda, manus & cultellos mundare & extergere solent, & ut mappis parcant mensarum panem polluunt pauperum. Imo ejus qui se attendens in pauperibus ait: *2 Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.*

De abstinentia Jejuniorum generalis institutio Ecclesiæ illis sufficiat, nec supra fidelium Laicorum religionem in hoc eas gravare præsumimus, nec virtuti virorum earum infirmitatem in hoc præferre audemus. Ab Æquinoctio vero Autumnali usque ad Pascham, propter dierum brevitatem, unam in die comestionem sufficere credamus. Quod quia non pro abstinentia religionis, sed pro brevitate dicimus temporis, nulla hîc ciborum genera distinguemus.

Pretiosæ vestes, quas omninò 3 Scriptura damnat, summopere fugiantur. De quibus nos præcipuè Dominus dehortans, & damnati divitis superbiam de iis accusat, & Joannis humilitatem è contrario commendat. Quod Beatus diligenter attendens Gregorius Homilia Evangeliorum VI. *Quid est, inquit, dicere, qui mollibus*

1 In Marg. primæ Edit. — *Locus corruptus.* 2 Evang. Matth. cap. 25. com. 40. 3 1 Epistol. ad Timoth. cap. 2. com. 9. — 1 Epistol. Petri 3. cap. com. 3. — Evang. Luc. cap. 16. com. 19. — Evang. Joan. cap. 11. com. 11.

vestiuntur, in domibus Regum sunt: nisi aperta sententia demonstrare quod non caelesti, sed terreno regno militant, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, sed solis exterioribus dediti presentis vite molliem delectationemque querunt? Idem Homilia xl. Sunt nonnulli, qui cultum subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum. Quod videlicet si culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives, qui torquebatur ad inferos, bysso & purpura indutus fuisset. Nemo quippe vestimenta precipua nisi ad inanem gloriam querit, videlicet ut honorabilior ceteris esse videatur. Nam pro sola inani gloria vestimentum pretiosis queritur. Res ipsa testatur, quod nemo vult ibi preciosis vestibus indui, ubi ab aliis non possit videri. A quo & prima Petri i Epistola seculares & conjugatas fœminas dehortans, ait: Similiter & mulieres subditæ sint viris suis, ut et si qui non credunt verbo per mulierum conversationem, sine verbo lucrifiant; considerantes in timore castam conversationem vestram. Quarum sit non extrinsecus capillatura aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus corde est homo incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, quod est in conspectu Domini locuples. Bene autem fœminas potius quam viros ab hac vanitate censuit dehortandas, quarum infirmus animus id amplius appetit, quo per eas & in eis amplius imitari luxuria possit. Si autem seculares hinc inhibendæ sunt fœminæ, quid Christo devotas convenit providere? quarum hoc ipsum illis est cultus, quod sunt incultæ. Quæcumque igitur hunc appetit cultum vel non renuit oblatum, castitatis perdit testimonium. Et quæcumque talis est, non se religioni præparare, sed fornicationi credatur, nec tam Monialis quam meretrix censeatur. Cui & ipse cultus est tanquam lenonis præconium, qui incestum prodit animum, sicut scriptum est: 2 Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo. Legimus Dominum in Joanne, ut jam supra meminimus, vilitatem seu asperitatem vestium potius quam escæ commendasse, atque laudasse. 3 Quid existiis, inquit, in desertum videre? hominem

1 Epistol. Petr. cap. 3. com. 1, 2, 3, & 4. 2 Ecclesiastic. cap. 19. com. 27. 3 Evang. Matth. cap. 11. com. 3.

mollibus vestitum? Habet enim nonnunquam usus pretiosorum ciborum utilem aliquam dispensationem, sed vestium nullam. Quæ videlicet vestes quanto sunt pretiosiores, tanto carius custodiuntur, & minus proficiunt, & e mentem amplius gravant, & præ subtilitate sui facilius possunt corrumpi, & minus corpori præbent fomenti. Nulli verò panni magis quam nigri lugubrem poenitentiae habitum decent, nec adeò sponsis Christi pelles aliquæ conveniunt, sicut Agninae: ut ipso quoque habitu Agnum, sponsum virginum, indutæ videantur, vel induere moneantur. Vela verò earum non de serico, sed de tincto aliquo lineo panno fiant. Duo autem velorum genera esse volumus, ut alia sint scilicet virginum jam ab ipso consecratarum, alia verò minimè. Quæ verò prædictarum sunt virginum, Crucis sibi signum habeant impressum; quo scilicet ipsæ integritate quoque corporis, ad Christum maximè pertinere monstrantur: & sicut in consecratione distare à cæteris, ita & hoc habitus signo distinguantur, quo & quique fidelium terri magis abhorreant in concupiscentiam earum exardescere. Hoc autem signum virginalis mundiciæ in summitate capitis candidis expressum filis virgo gestabit, & hoc nullatenus antequam ab Episcopo consecretur gestare præsumat. Nulla autem alia vela hoc signo intingita sint. Interulas mundas ad carnem habeant, in quibus etiam cinctæ semper dormiant. Culcitrarum quoque mollietatem vel linteaminum usum infirmæ ipsarum non negamus naturæ. Singulæ verò dormiant & comedant. Nulla penitus indignari præsumat, si vestes vel quæcumque alia sibi ab aliquibus transmissa alii, quæ amplius indiget, concedantur sorori. Sed tunc maximè gaudeat, cum in sororis necessitate fructum habuerit eleemosynæ, vel se respexerit non solum sibi, sed aliis vivere. Alioquin ad sanctæ societatis fraternitatem non pertinet, nec proprietatis sacrilegio caret. Sufficere autem ad corpus contegendum credimus interulam, pelliceam, togam; & cum multum exasperaverit frigus, insuper mantellum. Quo videlicet mantello pro operatorio quoque uti jacentes poterunt. Oportebit autem pro infestatione vermium vel gravamine sordium abluendarum, hæc omnia esse duplicia indumenta sicut ad literam in laude fortis & providæ mulieris Salomon ait:

I Non

1 Non timebit domui suæ à frigoribus nivis. Omnes enim domestici ejus vestiti duplicibus. Quorum ita sit moderata longitudo, ut ultra oram sotularium non procedant, ne pulverem moueant. Manicæ verò extensionem brachiorum & manuum non excedant. Crura vero & pedes caligæ pedules & sotulares muniant. Nec unquam occasione religionis nudæ pedes incedant. In lectis Culcitra una, Pulvinar, Auriculare, Lodex & Lintolum sufficiant. Caput verò muniat vitta candida, & velum desuper nigrum, & pro tonsura capillorum pileum agninum, cum opus fuerit, supponatur.

Nec in victu tantum aut vestitu superfluitas evitetur, verum & in ædificiis aut quibuscumque possessionibus. In ædificiis quidem hoc manifestè dignoscitur, si ea majora vel pulchriora quam necesse sit componantur, vel si nos ipsa sculpturis vel picturis ornantes, non habitacula pauperum ædificemus, sed palatia Regum erigamus. *2 Filius hominis, inquit Hieronymus, non habet ubi caput reclinet, & tu amplas porticus & ingentia tectorum spatia metiris?* Cum pretiosis vel pulchris delectamur equitaturis non solum superfluitas, sed elationis vanitas. Cum autem animalium greges vel terrenas multiplicamus possessiones, tunc se ad exteriora dilatat ambitio: & quanto plura possidemus in terra, tanto amplius de ipsis cogitare cogimur, & à contemplatione cælestium devocamur. Et licet corporis claustris recludamur; hæc tamen quæ foris sunt, & diligit animus, sequi cogitur, & se pariter huc & illuc cum illis diffundit, & quo plura possidentur quæ amitti possunt, majori nos metu cruciant; & quo pretiosiora sunt, amplius diliguntur, & ambitione sui miserum magis illaqueant animum. Unde omnino providendum est, ut domui nostræ sumptibusque nostris certum præfigamus modum, nec supra necessaria vel appetamus aliqua, vel recipiamus oblata, vel retineamus suscepta. Quicquid enim necessitati superest, in rapina possidemus; & tot pauperum mortis rei sumus, quot inde sustentare potuimus. Singulis igitur annis cum collecta fuerint victualia, providendum est quantum sufficiat per annum; & si qua superfuerint, pauperibus non tam danda sunt, quam reddenda. Sunt qui providentiæ modum ignorantes, cum redditus paucos

1 Proverb. 31. com. 21. 2 Tom. 1. Epistol. 1.

habeant,

habeant, multam habere familiam gaudent. De quibus quidem procuracione dum gravantur, impudenter hanc quærentes mendicant, vel quæ non habent violenter ab aliis extorquent. Tales etiam jam nonnullos Monasteriorum Patres conspiciamus, qui de multitudine Conventus gloriantes, non tam bonos filios, quam multos habere student, & magni videntur in oculis suis, si inter multos majores habeantur. Quos quidem ut ad suum trahant dominium, cum aspera deberent eis prædicare, lenia promittunt, & nulla examinatione antea probatos quos indiscretè suscipiunt, faciliè apostatantes perdunt. Talibus, ut video, improperabat Veritas, dicens: *1 Vobis qui circuitis mare & aridam, ut faciatis unum Proselitum. Quem cum feceritis, facitis illum filium gehennæ duplo quam vos.* Qui profectò minus de multitudine gloriarentur si salutem animarum magis quam numerum quærerent, & de suis viribus in ratione sui regiminis reddenda minus præsumerent. Paucos Dominus elegit Apostolos, & de ipsa electione sua unus in tantum apostavit, ut pro ipso 2 Dominus diceret: *Nunquid ego duodecim vos elegi, & unus ex vobis diabolus est?* Sicut autem de Apostolis Judas, sic & de septem Diaconis Nicolaus periit. Et cum paucos adhuc Apostoli congregassent. 3 Ananias & Saphira uxor ejus mortis excipere sententiam meruerunt. Quippè & ab ipso antea Domino cum multi 4 abiissent discipulorum retrorsum, pauci cum ipso remanserunt. 5 Arcta quippè via est, quæ ducit ad vitam, & pauci ingrediuntur per eam. Sicut è contrario lata est & spatiosa, quæ ducit ad mortem; & multi sunt qui se ultro ingerant. Quia, sicut ipse Dominus testatur alibi: 6 *Multi vocati, pauci vero electi.* Et juxta Salomonem: 7 *Stultorum infinitus est numerus.* Timeat itaque quisquis de multitudine gaudet subjectorum, ne in eis juxta Dominicam assertionem pauci reperiantur electi, & ipse immoderatè gregem suum multiplicans minùs ad custodiam ejus sufficiat, ut ei rectè à spiritualibus illud Propheticum dici possit. 8 *Multi-*

1 Evangel. Matth. cap. 23. com. 15. 2 Evang. Joan. cap. 6. com. 71. 3 Act. Apostol. cap. 5. 4 Evangel. Joan. cap. 6. com. 67. 5 Evang. Matth. cap. 7. com. 13. 6 Ibid. cap. 20. com. 16. 7 Eccles. cap. 1. com. 15. 8 Isai. cap. 9. com. 3.

placasti gentem, non magnificasti letitiam. Tales utique scilicet de multitudine gloriantes, dum tam pro suis quam suorum necessitatibus sæpius exire, atque ad sæculum redire, & mendicando discurrere coguntur, curis se corporalibus, magis quam spiritualibus implicant, & infamiam sibi magis quam gloriam acquirunt. Quod quidem in sæminis tanto magis est erubescendum, quanto eas per mundum discurrere minus videtur tutum. Quisquis igitur quietè vel honestè cupit vivere, & officiis vacare divinis; & tam Deo quam sæculo charus haberi, timeat aggregare quos non possit procurare, nec in expensis suis de alienis confidat marsupiiis; nec elemosynis petendis, sed dandis invigilet. 1 Apostolus ille magnus Evangelii prædicator, & habens potestatem de Evangelio sumptus accipere, laborat manibus; ne quos gravare videatur, & gloriam suam evacuet. Nos ergo, quorum non est prædicare, sed peccata plangere, qua temeritate vel impudentia mendicantes quærimus? Unde hos, quos inconsideratè congregamus, sustentare possumus? Qui etiam sæpè in tantam prorumpimus infamiam, ut cum prædicare nesciamus, prædicatores conducamus; & Pseudo-Apostolos nobiscum circumducendo, cruces & phylacteria reliquiarum gestemus, ut tam hæc quam verbum Dei seu etiam figmenta diaboli simplicibus & idiotis vendamus Christianis, & eis promittamus quæcumque ad extorquendos nummos proficere credimus. Ex qua quidem impudenti cupiditate, quæ sua sunt non quæ Jesu Christi quærente, quantum jam ordo noster & ipsa divini prædicatio verbi viluerit, neminem jam latere arbitror. Hinc & ipsi Abbates vel qui majores in Monasteriis videntur, potentibus sæculi & mundanis curiis sese importunè ingerentes, jam magis carnales esse quam Cœnobitæ didicerunt. Et favorem hominum quæcumque arte venantes, crebrius cum hominibus fabulari, quam cum Deo loqui, consueverunt. Illud sæpè frustra legentes, atque negligentes, vel audientes; sed non exaudientes, quod Beatus Antonius admonet, dicens: 2 *Sicut pisces si tardaverint in sicco moriuntur: ita & Monachi tardantes extra Cellulam, aut*

1 1 Epistol. ad Corinth. cap. 9. 2 Vit. Patr. Par. 2. Lib. de Quietè.

cum viris secularibus immorantes, à quietis proposito resolvuntur. Oportet ergo sicut piscem in mari, ita & nos ad Cellam recurrere, ne fortè foris tardantes, obliviscamur interioris custodiæ. Quod ipse quoque Monasticæ Scriptor Regulæ, scilicet Beatus Benedictus, diligenter attendens; quasi in Monasteriis assiduos velit esse Abbates, & super custodiam sui gregis sollicitè stare, tam exemplo quàm scripto patenter edocuit. Hic enim cum à fratribus ad sacratissimam sororem suam visitandam profectus, cum ipsa eum pro ædificatione saltem nocte una vellet retinere, apertè professus est manere extra Cellam nullatenus se posse. Nec ait quidem, *non possumus*, sed, *non possum*, quia hoc per eum fratres, non ipse posset, nisi hoc & à Domino, sicut postmodum actum est, revelante. Unde & cum Regulam scriberet, nusquam de Abbatis, sed solummodo Fratrum egressu meminerit. De cujus etiam assiduitate ita cautè providit, ut in vigiliis Dominicorum & festorum dierum Evangelicam lectionem, & quæ illi adjuncta sunt, non nisi ab Abbate præcipiat dici. Qui etiam instituens, ut mensa Abbatis cum peregrinis & hospitibus sit semper, & quoties minus sunt hospites cum eo, quos voluerit de fratribus vocare, seniore uno tantum aut duobus dimissis cum fratribus; patenter insinuat nunquam in tempore mensæ Abbatem Monasterio debere deesse, & ut delicatis principum ferculis jam assuetus cibarium panem Monasterii subiectis derelinquat, de qualibus quidem Veritas: 1 *Alligant, inquit, onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere.* Et alibi de falsis prædicatoribus: 2 *Attendite à falsis Prophetis qui veniunt ad vos.* Veniunt, inquit, per se, non à Deo missi, vel expectantes ut pro eis mandetur. Joannes Baptista princeps noster, cui Pontificatus hæreditate cedebat, semel ab urbe recessit ad eremum, Pontificatum scilicet pro Monachatu, civitates pro solitudine deferens. Et ad eum populus exibat, nec ipse ad populum introibat. 3 Qui cum tantus esset ut Christus crederetur, & nulla in civitatibus corrigere posset: in illo jam erat lectulo, unde pulsanti dilecto respondere paratus

1 Evang. Matth. cap. 23. com. 4. 2 Ibid. cap. 7. com. 15.
3 Evang. Marc. cap. 1.

erat: 1 *Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Quisquis itaque quietis Monasticæ secretum desiderat, lectulum magis quàm lectum se habere gaudeat.* 2 *De lecto* quippe, ut Veritas ait, *unus assumetur, & alter relinquetur.* Lectulum vero sponsæ esse legimus, id est animæ contemplativæ Christo arctius copulatæ, & summo ei desiderio adhærentis. Quem quicumque intraverit, neminem esse relictum legimus. De quo & ipsamet loquitur: 3 *In lectulo meo pernoctans, quæsiui quem diligit anima mea.* A quo etiam lectulo ipsa surgere dedignans, vel formidans, pulsanti dilecto quod supra meminimus respondet. Non enim sordes nisi extra lectum suum esse credit, quibus inquinari pedes metuit. Egressa est Dina ut alienigenas videret, & corrupta est. Et sicut Malcho illi captivo Monacho ab Abbate suo prædictum est, & ipse postmodum est expertus; Ovis quæ de ovili egreditur cito lupi morsibus patet. Ne igitur multitudinem congregemus, pro qua egrediendi occasionem quæramus, imo & egredi compellamur, & cum detrimento nostri lucrum faciamus aliorum: ad modum videlicet plumbi, quod, ut argentum, servetur in fornace consumitur. Verendum potius est ne & plumbum pariter & argentum fornax vehemens consumat tentationum. Veritas, inquit, ait: 4 *Et cum qui venit ad me, non ejiciam foras.* Nec nos ejici susceptos volumus, sed de suscipiendis providere: ne cum eos intus susceperimus, nos ipsos extra pro eis ejiciamus. Nam & ipsum Dominum non susceptum ejecisse legimus, sed offerentem se respuisse. Cui quidem dicenti: 5 *Magister, sequar te quocumque ieris:* Respondit, *Vulpes foveas habent, &c.* Qui etiam de sumptibus nos ante providere, cum aliquid facere meditamur, cui sint ipsi necessarii, diligenter admonet, dicens: 6 *Quis vestrum volens turrin edificare, nonne prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habet ad perficiendum? Ne postea quum posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiant illudere ei,*

1 Cantic. cap. 5. com. 3. 2 Evang. Luc. cap. 17. com. 34.
 3 Cantic. cap. 3. com. 1. 4 Evang. Joan. cap. 6. com. 37. 5 Evang. Matth. cap. 8. com. 19, & 20. 6 Evang. Luc. cap. 14. com. 28, 29, & 30.

dicentes: Quia hic homo cœpit adificare, & non potuit consummare. Magnum est si vel se unum quis salvare sufficiat, & periculosum est multis eum providere qui vix ad custodiam sui sufficit vigilare. Nemo vero studiosus est in custodiendo, nisi qui pavidus fuerit in suscipiendo. Et nemo sic perseverat in cœpto, sicut qui tardus est & providus ad incipiendum. In quo quidem tanto major fœminarum sit providentia, quanto earum infirmitas magna minus tolerat onera, & quietè plurimum est fovenda.

Speculum animæ Scripturam sacram constat esse, in quam quilibet legendo vivens, intelligendo proficiens, morum suorum pulchritudinem cognoscit, vel deformitatem deprehendit: ut illam videlicet augere, hanc studeat remove. Hoc nobis speculum Beatus commemorans Gregorius in 2 Moralium, ait: *1 Scriptura sacramentis oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi etenim fœda cognoscimus, ibi pulchra nostra conspiciamus. Ibi sentimus quantum proficimus. Ibi à profectû quàm longe distamus.* Qui autem Scripturam conspicit, quam non intelligit, quasi cæcus, ante oculos tenet. in quo qualis sit cognoscere non valet, nec doctrinam quærit in scriptura, ad quam ipsa est tantummodo facta, & tanquam asinus applicetur ad lyram, sic otiosus sedet ad scripturam, & quasi panem appositum habet, quo jejunos non reficitur, dum verbum Dei nec se per intelligentiam penetrante, nec alio ei docendo frangente, inutiliter cibum habet qui ei nullatenus prodest. Unde & Apostolus generaliter ad scripturarum studium nos adhortans: *Quæcumque, inquit, scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.* Et alibi: *3 Implemini Spiritu sancto, loquentes vobismet ipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.* Sibi quippe vel secum loquitur, qui quod profert intelligit, vel de intelligentia verborum suorum fructum facit. Idem ad Timotheum: *4 Dum venio, inquit, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ.* Et iterum: *5 Tu vero*

1 Cap. 1. *2* Epistol. ad Roman. cap. 15. com. 4. *3* Epistol. ad Ephes. cap. 5. com. 18, & 19. *4* 1 Epistol. ad Timoth. cap. 4. com. 13. *5* 2 Epistol. ad Timoth. cap. 3. com. 14, 15, 16, & 17. *permane*

permane in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi; sciens à quo didiceris, & quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Jesu. Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendam, ad erudiendum in justitia, ut perfectus est homo Dei ad omne opus bonum instructus. Qui etiam ad intelligentiam Scripturæ Corinthios admonens, ut quæ videlicet alii de Scriptura loquuntur, exponere valeant: 1 *Seētamini, inquit, charitatem, amulamini spiritualia: magis autem spiritus ut prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo. Qui autem prophetat, Ecclesiam edificat. 2 Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. Orabo spiritu, orabo & mente. Psallam spiritu, psallam & mente. Caterum si benedixeris spiritu, quis implebit locum idiotæ? Quomodo dicet Amen super tuam benedictionem, quoniam quid dicas nescit? Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non edificatur. Gratias ago Deo, quoniam omnium vestrum lingua loquor, sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, & alios instruam, quàm decem millia verborum. Fratres nolite effici parvi sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti. Loqui lingua dicitur qui ore tantum verba format, non intelligentia exponendo ministrat. Prophetat vero, sive interpretatur, qui more Prophetarum, qui videntes dicuntur, id est intelligentes, ea quæ dicit intelligit, ut ipsa exponere possit. Orat ille spiritu sive psallit, qui solo prolationis flatu verba format, non mentis intelligentiam accommodat. Cum vero spiritus noster orat, id est nostræ prolationis flatus solummodo verba format, nec quod ore profertur corde concipitur, mens nostra sine fructu est, quem in oratione videlicet habere debet, ut ipsa scilicet ex intelligentia verborum in Deum compungatur atque accendatur. Vnde hanc in verbis perfectionem nos admonet habere, ut non more plurimorum, verba tantum sciamus proferre verum etiam intelligentiæ sensum in iis habere; atque aliter nos orare vel psallere infructuose protestatur. Quem & Beatus sequens Benedictus: 2 *Sic stemus, inquit, ad psallendum, ut mens nostra concordet voci no-**

1 1 Epistol. ad Corinth. cap. 14. com. 1, 2, &c. 2 Ibid. com. 13, 14, 15, &c.

fra. Hoc & Psalmista præcipiens, ait: 1 *Pfallite sapienter*, ut videlicet verborum prolationi sapor & concinnitum intelligentiæ non desit, & cum ipso veraciter Domino dicere valeamus: 2 *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua*: Et alibi. 3 *Non in tibiis viri bene placitum erit ei*. Tibia quippe sonitum emittit ad delectationem voluptatis, non ad intelligentiam mentis. Unde bene in tibiis cantare, nec in hoc Deo placere dicuntur, qui melodia sui cantus sic oblectantur, ut nulla hinc ædificentur intelligentia. Qua etiam ratione, inquit 4 Apostolus, cum benedictiones in Ecclesia fiunt, respondebitur *Amen*, si quod oratur in illa benedictione non intelligitur? Utrum videlicet bonum sit quod oratio postulat, aut non. Sic enim sæpe multos idiotas & literarum sensum ignorantes videmus in Ecclesia per errorem nonnulla sibi nociva quàm utilia precari, veluti cum dicitur: *Ut sic transeamus per bona temporalia, ut non amittamus æterna*. Facile ipsa consimilis vocis affinitas nonnullos sic decipit, ut vel sic dicant: *ut nos amittamus æterna*, vel ita proferant, *ut non admittamus æterna*. Cui etiam periculo Apostolus providens ait: Cæterum 5 *si benedixeris spiritu*, id est prolationis tantum flatu verba benedictionis formaveris, non sensu mentem audientis instruxeris, 6 *quis supplet locum idiota?* id est quis de assistentibus, quorum est respondere, id ager respondendo, quod idiota non valet, imo nec debet? 7 *Quomodo dicet Amen?* cum videlicet nesciat utrum in maledictionem potius quàm benedictionem inducas. Denique qui Scripturæ non habent intelligentiam, quomodo sermonis ædificationem sibi ministrabunt, aut etiam regulam exponere vel intelligere, aut vitiose prolata corrigere valebunt? unde non mediocriter miramur quæ inimici suggestio in Monasteriis hoc egit, ut nulla ibi de intelligendis Scripturis sint studia, sed de cantu tantum vel de verbis solummodò formandis, non intelligendis, habeatur disciplina: quasi ovium balatus plus utilitatis habeat, quàm pastus. Cibus quippe est animæ & spiritualis refectio ipsi divina intelligentia scripturæ. 8 Unde & Ezechielem Prophetam ad prædicandum Dominus

1 Psalm. 46. com. 8. 2 Psalm. 118. com. 103. 3 Psalm. 136. com. 10. 4 1 Epistol. ad Corinth. cap. 14. com. 16. 5 Ibid. com. 16. 6 Ibid. 7 Ibid. 8 Prophet. Ezechiel. cap. 3. com. 3.
 destinans,

destinans, eum prius volumine cibatur, quod statim in ejus ore factum est mel dulce. De quo etiam cibo scriptum est in Hieremia: 1 *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* Panem quippe parvulis frangit, qui literæ sensum simplicioribus aperit. Hi verò parvuli panem frangi postulant, cum de intelligentia Scripturæ animam saginari desiderant, sicut alibi Dominus testatur: 2 *Emittam famem in terra, non famem panis, neque sitim aque, sed audiendi verbum Domini.* Hinc autem est contrarium antiquus hostis famem, & sitim audiendi verba hominum, & rumores sæculi, Claustris Monasteriorum immisit, ut vaniloquio vacantes divina tantò amplius fastidiamus eloquia, quanto magis sine dulcedine vel condimento intelligentiæ nobis fiunt insipida. Unde & Psalmista ut supra meminimus: 3 *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.* Quæ quidem dulcedo in quo consisteret, statim annexuit, dicens: 4 *A mandatis tuis intellexi.* Id est à mandatis tuis potius quam humanis intelligentiam accepi; illis videlicet eruditus atque instructus. Cujus quidem intelligentiæ quæ sit utilitas, non prætermisit, subjungens: 5 *Propterea odivi omnem viam iniquitatis.* Multæ quippe iniquitatis viæ ita per se sunt apertæ, ut facilè omnibus in odium vel contemptum veniant, sed omnem iniquitatis viam non nisi per eloquia divina cognoscamus, ut omnes evitare possimus. 6 Hinc & illud est: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* In corde potius recondita sunt quàm in ore sonantia, cùm eorum intelligentiam meditatio nostra retinet. Quorum quidem intelligentiæ tantò minus studemus, minus has iniquitatis vias cognoscimus atq; vitamus, & minus à peccato nobis providere valemus. Quæ quidem negligentia tantò ampliùs in Monachis, qui ad perfectionem adspirant, est arguenda, quanto hæc eis facilius esset doctrina, qui & sacris abundant libris, & quietis otio perfruuntur. Quos quidem de multitudine scriptorum gloriâtes, sed ab eorum lectione vacantes, Senex ille in vitis Patrum egregiè arguit, dicens: 7 *Propheta scripserunt libros, Patres autem nostri venerunt post*

1 Threnod. Jerem. cap. 4. com. 4. 2 Amos. cap. 8. com. 11.
 3 Psalm. 118. com. com. 103. 4 Ibid. com. 104. 5 Ibid. 6
 Ibid. com. 11. 7 Vit. Patr. par. 2. lib. de Discret.

*eos, & operati sunt in eis plurima. Etenim successores illorum commendaverunt illos memoria. Venit autem generatio quæ nunc est, & scripsit in cartis atque membranis, & reposuit in fenestris otiosa. Hinc & Abbas Palladius, ad discendum pariter & docendum nos vehementer adhortans, ait: Oportet animam secundum Christi voluntatem conversantem aut discere fideliter quæ nescit, aut docere manifestè quæ novit. Si autem utrumque cum possit, non vult, insanix morbo laborat. Initium enim recedendi à Deo fastidium doctrinæ est, & cum non appetit illud quod semper anima esurit, quomodo diligit Deum? Hinc & Beatus Anastasius in exhortatione Monachorum, in tantum discendi vel legendi studium commendat, ut per hoc etiam orationes intermittere suadeat. Pergam, inquit, per tramitem viæ nostræ. Primum abstinentiæ cura, jejunii patientia, orandi assiduitas, & legendi, vel si quis adhuc literarum expertus sit, audiendi sit desiderium cupiditate discendi. Hac enim prima sunt quasi lactantium cunabulorum in Dei agnitione crepundia. Et post aliqua cum præmisisset; orationibus vero ita instandum est, quod vix eas aliquod tempus interpolet: postea subjecit, *Has, si fieri potest, sola legendi intercapedo disrumpat.* Neque enim alias Petrus Apostolus admoneret: 1 *Parati semper estote ad rationem reddendam ad omnes poscentes vos de verbo fidei vestræ & spei.* 2 Et Apostolus: *Non cessamus pro vobis orantes, ut impleamini agnitione ejus voluntatis in omni sapientia & intellectu spirituali.* Et rursus: 3 *Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia.* Nam in veteri Testamento similem hominibus curam sacræ præceptionis inculcavit eloquium. Sic enim David ait: 4 *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit: sed in lege Domini voluntas ejus.* 5 Et ad Jesum Nave Deus loquitur: *Non recedet Liber iste de manibus tuis, & meditaberis in eo die ac nocte.* His quoque negotiis malarum cogitationum lubrica frequenter se ingerunt, & quamvis ipsa sedulitas animum ad Deum præstet intentum, efficit tamen in se mordax sæculi cura sollicitum. Quod si hoc*

1 1 Epistol. Pet. cap. 3. com. 15. 2 Epistol. ad Coloss. cap. 1. com. 9. 3 Ibid. cap. 3. com. 16. 4 Psalm. 1. com. 1. 5 Lib. Jos. cap. 1. com. 8. frequenter

frequenter importunè patitur religioso labori deditus, nunquam profectò illis carebit otiosus. Et Beatus Papa Gregorius Lib. Moral. xix. 1 *Quæ tempora, inquit, jam nunc inchoasse ingemiscimus, cum multos intra Ecclesiam positos cernimus, quia nolunt operari quod intelligunt, aut hoc ipsum quoque sacrum eloquium intelligere ac nosse contemnunt. A veritate enim avertentes auditum, ad fabulas convertuntur: dum omnes quæ sua sunt querunt, non quæ Jesu Christi. Scripta Dei ubique reperta cognoscuntur, opponuntur oculis. Si hæc cognoscere homines dedignantur, pene nullus scire querat quod credidit. Ad quod etiam plurimum ipsos & professionis suæ regula & sanctorum Patrum adhortantur exempla. Nihil quippè de doctrina vel studio cantus admonet Benedictus, cum ipse plurimum de lectione præcipiat, & ipsa legendi tempora, sicut & laborandi, diligenter assignet: & in tantum de ipsa quoque dictandi seu scribendi doctrina provideat, ut inter necessaria quæ ab Abbate Monachi sperare debeant tabulas etiam & graffium non prætermittat. Qui cum inter cætera jubeat, quod in capite Quadragesimæ omnes Monachi singulos accipiant codices ex Bibliotheca, quos per ordinem ex integro legant: quid hoc magis 2 ridiculosum quam lectioni vacare, & intelligentiæ operam non dare? Notum quippè est illud Sapientis proverbium: *Legere & non intelligere, negligere est.* Tali quippè lectori merito illud Phil. ἀλλ' ὅπως λυγὸς improperandum est. Quasi enim asinus est ad lyram lector librum tenens, id ad quod liber est factus agere non valens. Multo etiam salubrius tales lectores alias intenderent, ubi aliquid utilitatis inesset, quam otiosè vel scripturæ literas inspicerent, vel folia versarent. In quibus profectò lectoribus illud Isaïæ compleri manifestè videmus: 3 *Et erit, inquit, vobis visio omnium sicut verba libri signati. Quem cum dederint scienti literas, dicent: Lege istum, & respondebit: Non possum. Signatus est enim. Et dabitur liber nescienti literas, diceturque ei: Lege, & respondebit: Nescio literas. Et dixit Dominus. Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est à me, & ti-**

1 Cap. 26. in Job. 26. 2 Ridiculum MS. 3 Prophet Isaï. cap. 55. com. 11, 12, 13, & 14.

muerunt me mandato hominum & doctrinis: Ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo. Peribit enim sapientia à sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur. Scire quippe literas in claustris dicuntur, quicumque illas proferre didicerunt. Qui profecto, quantum ad intelligentiam spectat, se nescire legem profitentes, librum qui traditur habent signatum æquè ut illi, quos illiteratos ibidem dicunt. Quos quidem Dominus arguens dicit, eos ore & labiis potius quam corde sibi appropinquare; quia quæ proferre utcumque valent, intelligere minimè possunt. Qui dum divinorum eloquiorum scientia careant, magis consuetudinem hominum quam utilitatem scripturæ obediendo sequuntur. Propter hoc dominus eos quoque, qui sapientes inter eos videntur & doctores resident, excæcandos esse comminatur. Maximus Ecclesiæ Doctor, & Monasticæ professionis honor, Hieronymus, qui nos ad amorem literarum adhortans, ait: 1 *Ama scientiam literarum, & carnis vitia non amabis*, quantum laborem & expensas in doctrina earum consumpserit, ejus quoque testimonio didicimus. Qui inter cætera, quæ ipsemet de proprio scribit studio, ut nos etiam videlicet suo instruat exemplo, ad Pammachium & Oceanum quodam loco sic meminit: 2 *Dum essem juvenis, miro discendi fervebam amore. Nec juxta quorundam presumptionem ipse me docui, Apollinarem audiui frequenter Antiochia, & colui, cum me in Scripturis sanctis erudiret. Jam canis spargebatur caput, & Magistrum potius quàm discipulum decebat. Perrexi tamen Alexandriam. Audiui Didymum, in multis ei gratias ago, quod nescivi didici. Putabant me homines finem fecisse discendi. Rursus Hierosolyma & Bethleem quo labore, quo pretio Baranniam Hebraum nocturnum habui praeceptorem? Timebat enim Judæos, & mihi alterum sese exhibebat Nicodemum. Memori profecto mente hic recondiderat, quod in Ecclesiastico legerat: *Fili à juventute tua excipe doctrinam, & usque ad canos invenies sapientiam*. In quo ipse non solum scripturæ verbis, verumetiam sanctorum Patrum instructus exemplis, inter cæteras excellentis illius Monasterii laudes hoc de fin-*

1 Tom. 1. Epistol. IV. 2 Tom. 2. Epistol. LXV.

gulari exercitio ejus in Scripturis divinis adjecit: *Scripturarum vero divinarum meditationem & intellectum, atque scientiæ divinæ, nunquam tanta vidimus exercitia, ut singulos penè eorum oratores credas in divinam esse sapientiam.* Sanctus etiam Beda, sicut in Historia refert Anglorum, 1 à puero in Monasterium susceptus: *Cunctum, inquit, ex eo tempus vitæ in ejusdem Monasterii habitatione peragens, omnem meditandis scripturis operam dedi: atque inter observantiam disciplinæ regularis & quotidianam cantandi in Ecclesiâ curam semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui.* Nunc verò qui in Monasteriis erudiuntur adeò stulti perseverant, ut literarum sono contenti, nullam de intelligentia curam assumant, nec cor instruere, sed linguam student. Quos patenter illud Salomonis arguit proverbium: *2 Cor sapientis quærit doctrinam, & os stultorum pascetur imperitiâ:* cum videlicet verbis, quæ non intelligit, oblectatur. Qui profectò tantò minùs Deum amare & in eum accendi possunt, quantò amplius ab ejus intelligentia & à sensu scripturæ de ipso nos erudientis absistunt. Hoc autem duabus maximè de causis in Monasteriis accidisse credimus, vel per laicorum, scilicet converforum, seu etiam ipsorum Præpositorum invidiam: vel propter vaniloquium otiositatis, cui hodie plurimum Claustra Monastica vacare videmus. Isti profectò nos terrenis magis quàm spiritualibus secum intendere cupientes, illi sunt qui tanquam Allophili fodientem puteos 3 Isaac persequuntur: & eos replendo congerie terræ aquam ei satagunt prohibere. Quod Beatus exponens Gregorius Lib. Moral. xvi. ait: *4 Sæpe cum eloquiis sacris intendimus malignorum spirituum insidias gravius toleramus, quia menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt ut intentionis nostræ oculos à luce intimæ visionis obscurent:* Quod nimium Psalmista pertulerat, cum dicebat: *5 Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.* Videlicet patenter insinuans, quia mandata Dei perscrutari non poterat, cum malignorum spirituum insidias in mente tolerabat. Quod etiam in Isaac opere Allophilorum pravitate cognoscimus designari, qui puteos quos

1 Cantab. 1644. fol. pag. 492. 2 Proverb. cap. 15. com. 14.
3 Genes. cap. 16. com. 20. 4 Cap. 8. in Job. 24. 5 Psalm. 119.
com. 115.

Isaac foderat terræ congerie replebant. Nos enim nimirum puteos fodimus, cum in scripturæ sacræ abditis sensibus alta penetramus. Quos tamen occultè replens Allophili, quando nobis ad alta tendentibus immundi spiritus terrenas cogitationes ingerunt, & quasi inventam divinæ scientiæ aquam tollunt. Sed quia nemo hos hostes sua virtute superat, per Eliphath dicitur: 1 *Eritque omnipotens contra hostes tuos, & argentum coacervabitur tibi.* Ac si diceretur: Dum malignos spiritus Dominus sua à te virtute repulerit, divini in te eloquii talentum lucidiùs crescit. Legerat iste, ni fallor, magni Christianorum Philosophi Origenis Homilias in Genesim, & de ejus hauserat puteis quod nunc de iis loquitur puteis. Ille quippe spiritualium puteorum fossor studiosus, non solum ad eorum potum, sed etiam effosionem nos vehementer adhortans, expositionis prædictæ Homilia XII. ita loquitur: 2 *Tentemus facere etiam illud quod sapientia commonet dicens.* 3 *Bibe aquam de tuis fontibus, & de tuis puteis. Et sit tibi fons tuus proprius. Tenta ergo & tuo auditor habere proprium puteum & proprium fontem, ut & tu cum apprehenderis librum Scripturarum, incipias etiam ex proprio sensu proferre aliquem intellectum, & secundum ea quæ in Ecclesia didicisti. Tenta & tu bibere de fonte ingenii tui. Est intra te natura aquæ vivæ, sunt venæ perennes & irrigua fluentia rationabilis sensus, si modo non sint terra & rudibus completa. Sed satage fodere terram tuam, & purgare sordes, id est ingenium, amovere desidiâ & torporem cordis excutere. Audi enim quod dicit scriptura. Punge oculum, & profer lachrimam: punge cor, & profer sensum. Purga etiam & tu ingenium tuum, ut aliquando etiam de tuis fontibus bibas, & de tuis puteis haurias aquam vivam. Si enim suscepisti in te verbum Dei, si accepisti ab Jesu aquam vivam, & fideliter accepisti, fiet in te fons aquæ salientis in vitam æternam.* 4 Idem Homilia sequente de puteis Isaac supra memoratis. Quos, inquit, Philistinim terra repleverant, illi sine dubio qui intelligentiam spiritualem claudunt, ut neque ipsi bibant, neque alios bibere permittant. Audi Dominum dicen-

1 Lib. Job. cap. 22. com. 25. 2 Cap. 26. 3 Proverb. cap. 5. com. 15. 4 Homil. 13. cap. 26.

tem, ¹ *Va vobis Scribæ & Pharisei, quoniam tulistis clavem scientiæ, non ipsi introistis, neque volentes permisistis.* Nos vero nunquam cessemus puteos aquæ vitæ fodiendo, & nunc quidem vetera, nunc etiam nova discutiendo, efficiamur similes illi Evangelico Scribæ, de quo Dominus dixit: ² *Qui profert de thesauro suo nova & vetera.* Item redeamus ad Isaac, & fodiamus cum ipso puteos aquæ vivæ, etiam si oblistunt Philistini, etiam si rixantur, nos tamen perseveremus cum ipso puteos fodiendo, ut & nobis dicatur: ³ *Bibe aquam de tuis vasis, & de tuis puteis,* & in tantum fodiamus, ut superabundent aquæ putei in plateis nostris, ut non solum nobis sufficiat scientia scripturarum, sed & alios doceamus & instruamus ut bibant. Homines bibant & pecora, quia & Propheta dicit: ⁴ *Homines & jumenta salvos facies Domine.* Et post aliqua: *Qui Philistinus est, inquit, & terrena sapit, nescit in omni terra invenire aquam, invenire rationabilem sensum.* Quid tibi prodest habere eruditionem, & nescire ea uti? habere sermonem, & nescire loqui? Istud propriè puerorum est Isaac, qui in omni terra fodiunt puteos aquæ vivæ. Vos autem non sic, sed vaniloquio penitus supersedentes, quæcumque discendi gratiam affecutæ sunt, de iis quæ ad Deum pertinent erudiri studeant. Sicut de beato scriptum est viro: ⁵ *Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die & nocte.* Cujus quidem assidui studii in Lege Domini quæ sequatur utilitas, statim adjungitur: ⁶ *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.* Quasi enim lignum aridum est & infructuosum, quod fluentis divinatorum eloquiorum non irrigatur. De quibus scriptum est: ⁷ *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Hæc illa sunt fluentia, de quibus in laude Sponsi canit Sponsa in Canticis eum describens: ⁸ *Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident juxta fluentia plenissima.* Et vos igitur lacte lotæ id est candore castimonie nitentes juxta hæc fluentia quasi columbæ residete, ut hinc

¹ Evang. Luc. cap. 11. com. 52. ² Evang. Matth. cap. 13. com. 52. ³ Proverb. cap. 5. com. 15. ⁴ Psalm. 35. com. 8. ⁵ Psalm. 1. com. 2. ⁶ Psalm. 1. com. 3. ⁷ Evang. Johan. cap. 7. com. 38. ⁸ Cantic. cap. 5. com. 12.

sapientiæ haustus sumentes, non solum discere, sed & docere, & aliis tanquam oculi viam possitis ostendere, & sponsum ipsum non solum conspicerere, sed & aliis valeatis describere. De cuius quidem singulari Sponsa, quæ ipsum aure cordis concipere meruit, scriptum esse novimus: 1 *Maria autem conservabat omnia verba hac, conferens in corde suo.* Hæc igitur summi Verbi genitrix verba ejus in corde potius habens quam in ore, ipsa etiam diligenter conferebat: quia studiosè singula discutiebat, & invicem sibi ea conferebat; quam congruè scilicet inter se convenirent omnia. Noverat juxta mysterium Legis omne animal immundum dici, nisi quod ruminat, & ungulam findit: Nulla quippe est anima munda, nisi quæ meditando quantum capere potest, divina ruminat præcepta, & in iis exequendis discretionem habeat: ut non solum bona, sed & bene, hoc est, recta faciat intentione. Divisio quippe ungulæ pedis, discretio est animi, de qua scriptum est: 2 *Si recte offeras, recte autem non divides, peccasti. Si quis diligit me,* inquit Veritas, *sermonem meum servabit.* Quis autem verba vel præcepta Domini sui servare obediendo poterit, nisi hæc prius intellexerit? Nemo studiosus erit in exequendo, nisi qui attentus fuerit in audiendo. Sicut & de beata illa legitur muliere, quæ, cæteris omnibus postpositis, sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius: illis videlicet auribus intelligentiæ, quas ipsemet requirit dicens: 3 *Qui habet aures audiendi, audiat.* Quod si in tantæ fervorem devotionis accendi non valetis, imitamini saltem & amore & studio sanctarum literarum beatas illas sancti Hieronymi discipulas, Paulam & Eustochium, quarum præcipuè rogatu tot voluminibus Ecclesiam prædictus Doctor illustravit.

1 Evang. Luc. cap. 2. com. 19. 2 Evangel. Joan. cap. 14. com. 23. 3 Evang. Matth. cap. 11. com. 15.

EPISTOLA

PETRI CLUNIACENSII ABBATIS,
ad HELOISSAM.

*Venerabili, & in Christo plurimum dilectæ Sorori, Heloissæ
Abbatissæ, Frater Petrus, humilis Cluniacensium Abbas,
Salutem, quam promisit Deus diligentibus se.*

ACceptis literis charitatis tuæ, quas mihi nuper per filium meum Theobaldum misisti, gavisus, & eas mittentis gratia amicabiliter amplexus sum. Volui statim rescribere quod animo infederat: sed impediens importunis curarum exactionibus, quibus plerumque, imo penè semper, cedere compellor, non potui. Vix tamen à tumultibus tandem interpolata die, quod conceperam, attentavi. Visum est ut affectui tuo erga me, quem & tunc ex literis, & prius ex mihi missis xenii cognoveram: saltem verborum vicem rependere festinarem, & quantum in corde meo locum tibi dilationis in Domino servarem, ostenderem. Revera enim non nunc primum diligere incipio, quam ex multo tempore me dilexisse reminiscor. Nec dum plenè metas adolescentiæ excefferam, nec dum in juveniles annos evaseram, quando nomen, non quidem adhuc religionis tuæ, sed honestorum tamen & laudabilium studiorum tuorum mihi fama innotuit. Audiebam tunc temporis mulierem, licet nec dum sæculi nexibus expeditam, literarum scientiæ (quod perrarum est) & studio licet sæcularis sapientiæ summam operam dare: nec mundi voluptatibus, nugis vel delitiis, ab hoc utili discendarum artium proposito retrahi posse. Cumque ab his exercitiis detestanda desidia totus penè torpeat mundus, & ubi subsistere possit pes sapientiæ non dicam apud sexum fæmineum, à quo ex toto explosus est, sed vix apud ipsos viriles animos invenire valeat: tu illo efferendo studio tuo & mulieres omnes evicisti, & penè viros universos superasti. Mox verò, juxta verba Apostoli, ut complacuit ei, qui te segregavit ex utero matris tuæ, vocare

sapientiæ haustus sumentes, non solum discere, sed & docere, & aliis tanquam oculi viam possitis ostendere, & sponsum ipsum non solum conspicerere, sed & aliis valeatis describere. De cujus quidem singulari Sponsa, quæ ipsum aure cordis concipere meruit, scriptum esse novimus: 1 *Maria autem conservabat omnia verba hac, conferens in corde suo.* Hæc igitur summi Verbi genitrix verba ejus in corde potius habens quam in ore, ipsa etiam diligenter conferebat: quia studiosè singula discutiebat, & invicem sibi ea conferebat; quam congruè scilicet inter se convenirent omnia. Noverat juxta mysterium Legis omne animal immundum dici, nisi quod ruminat, & ungulam findit: Nulla quippe est anima munda, nisi quæ meditando quantum capere potest, divina ruminat præcepta, & in iis exequendis discretionem habeat: ut non solum bona, sed & bene, hoc est, recta faciat intentione. Divisio quippe unguis pedis, discretio est animi, de qua scriptum est: 2 *Si recte offeras, recte autem non divides, peccasti. Si quis diligit me, inquit Veritas, sermonem meum servabit.* Quis autem verba vel præcepta Domini sui servare obediendo poterit, nisi hæc prius intellexerit? Nemo studiosus erit in exequendo, nisi qui attentus fuerit in audiendo. Sicut & de beata illa legitur muliere, quæ, cæteris omnibus postpositis, sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius: illis videlicet auribus intelligentiæ, quas ipsemet requirit dicens: 3 *Qui habet aures audiendi, audiat.* Quod si in tantæ fervorem devotionis accendi non valetis, imitamini saltem & amore & studio sanctarum literarum beatas illas sancti Hieronymi discipulas, Paulam & Eustochium, quarum præcipuè rogatu tot voluminibus Ecclesiam prædictus Doctor illustravit.

1 Evang. Luc. cap. 2. com. 19. 2 Evangel. Joan. cap. 14. com. 23. 3 Evang. Matth. cap. 11. com. 15.

EPISTOLA

PETRI CLUNIACENSII ABBATIS,
ad HELOISSAM.

*Venerabili, & in Christo plurimum dilectæ Sorori, Heloissæ
Abbatissæ, Frater Petrus, humilis Cluniacensium Abbas,
Salutem, quam promisit Deus diligentibus se.*

ACceptis literis charitatis tuæ, quas mihi nuper per filium meum Theobaldum misisti, gavisus, & eas mittentis gratia amicabiliter amplexus sum. Volui statim rescribere quod animo infederat: sed impredientibus importunis curarum exactionibus, quibus plerumque, imo penè semper, cedere compellor, non potui. Vix tamen à tumultibus tandem interpolata die, quod conceperam, attentavi. Visum est ut affectui tuo erga me, quem & tunc ex literis, & prius ex mihi missis xeniis cognoveram: saltem verborum vicem rependere festinarem, & quantum in corde meo locum tibi dilationis in Domino servarem, ostenderem. Revera enim non nunc primum diligere incipio, quam ex multo tempore me dilexisse reminiscor. Nec dum plenè metas adolescentiæ excefferam, nec dum in juveniles annos evaseram, quando nomen, non quidem adhuc religionis tuæ, sed honestorum tamen & laudabilium studiorum tuorum mihi fama innotuit. Audiebam tunc temporis mulierem, licet nec dum sæculi nexibus expeditam, literariorum scientiæ (quod perrarum est) & studio licet sæcularis sapientiæ summam operam dare: nec mundi voluptatibus, nugis vel delitiis, ab hoc utili discendarum artium proposito retrahi posse. Cumque ab his exercitiis detestanda desidia totus penè torpeat mundus, & ubi subsistere possit pes sapientiæ non dicam apud sexum fæmineum, à quo ex toto explosus est, sed vix apud ipsos viriles animos invenire valeat: tu illo efferendo studio tuo & mulieres omnes evicisti, & penè viros universos superasti. Mox verò, juxta verba Apostoli, ut complacuit ei, qui te segregavit ex utero matris tuæ, vo-
care

care te per gratiam suam, longe in melius disciplinarum studia commutasti: & pro Logica Evangelium, pro Physica Apostolum, pro Platone Christum: pro Academia Claustrum tota jam & vere Philosophica mulier elegisti. Eripuisti victis spolia hostibus, & de thesauris Ægyptiacis per hujus peregrinationis desertum transiens, pretiosum in corde tuo tabernaculum Deo erexisti. Cantasti cum Maria, demerso Pharaone, canticum laudis; & beatæ mortificationis tympanum, ut olim illa, præ manibus gerens, novi modulaminis melos usque ad ipsas Deitatis aures docta tympanistra transmisisti. Conculcasti jam incipiendo, quod per Omnipotentis gratiam bene perseverando conteres vetusti anguis, ac semper mulieribus insidiantis caput; atque elides, ut nunquam ulterius contra te sibilare audeat. Ostentui facis & facies superbum principem mundi, & illum, qui divina voce vocatur Rex filiorum superbiæ, & juxta ipsius Dei ad beatum Job verba, tibi ac tecum cohabitantibus ancillis Dei alligatum ingemiscere coges. Et vere singulare miraculum, ac super omnia miranda opera extollendum, eum, quo, juxta prophetam, Cedri non fuerunt altiores in Paradiso Dei, & cujus summitatem frondium abietes non adæquarunt, à fragili sexu vinci: & fortissimum Archangelum, à muliere infirmissima superari. Gignitur tali duello maxima gloria conditori: infertur è converso summa ignominia deceptoris. Exprobratur ei hoc certamine, non solum stultum, sed & super omnia ridiculum fuisse, illum aspirasse ad æqualitatem sublimissimæ majestatis, qui nec breve luctamen ferre prævalet sæmineæ debilitatis. Sustinet caput cujuslibet victricis illius, merito talis victoriæ, gemmeam à Rege cælorum coronam; ut quanto, in transacta pugna carne infirmior, tanto in remuneratione sempiterna appareat gloriosior. Hæc, charissima in Domino Soror, vere non adulando, sed exhortando dico, ut magnum, in quo aliquandiu perstitisti, bonum attendens, ad caute illud conservandum animosior reddaris: ut sanctas illas, quæ tecum Domino serviunt, secundum gratiam à Deo tibi collatam, ut in eodem sollicite agone contendant, verbis pariter & exemplis accendas. Es enim unum de animalibus illis, quæ Ezechiel Propheta vidit, licet sis mulier: quæ non tantum ut carbo ardere, sed, ut lam-

pas, ardere debes pariter & lucere. Es quidem discipula veritatis, sed es etiam ipso officio, quantum ad tibi commissas pertinet, magistra humilitatis. Humilitatis planè, & totius cælestis disciplinæ, tibi à Deo magisterium impositum est: undè non solum tui, sed & commissi gregis curam habere, & pro universis, majorem universis debes mercedem recipere. Manet tibi certè palma pro omnibus: quia, ut optimè nosti, quotquot ducatu tuo mundum mündique principem vicerint, tot tibi triumphos, tot gloriosa trophæa apud æternum Regem & Judicem præparabunt. Sed nec omnino apud mortales insolitum est sæminas sæminis principari, nec ex toto inusitatum etiam præliari; ipsos insuper viros ad prælia comitari. Nam si verum est quod dicitur,

I ————— *Fas est & ab hoste doceri.*

Et apud Gentiles Amazonum Regina Penthesilæa, cum suis Amazonibus, non viris, sed mulieribus, Trojani belli tempore, sæpe pugnasse scribitur: & in populo etiam Dei, prophetissa Debora Barach Judicem Israel contra Ethnicos animasse legitur. Cur ergo non liceat sæminas virtutis contra fortem armatum ad prælia procedentes, dustrices fieri exercitus Domini, cum & illa, quod quidem indecens videbatur; manu tamen propria contra hostes pugnaverit, & hæc nostra Debora viros ipsos ad bella divina commoverit, armaverit, accenderit? Victo dehinc Jabin Rege, occiso Sisera Duce, deleto prophano exercitu, cecinit statim Canticum illa, illudque Dei laudibus devota dicavit. Erit, Dei gratia hoc faciente, post datam tibi tuisque de longè fortioribus hostibus victoriam, longè tuum gloriosius Canticum, quod sic læta cantabis, ut nunquam postea lætari, nunquam cantare desistas. Interim eris ancillis Dei, hoc est cœlesti exercitui, quod illa suo Judaico populo Debora: nec à tam lucroso certamine, aliquo tempore, quolibet casu, nisi vincendo cessabis. Et quia hoc nomen Debora, ut tua novit eruditio, lingua Hebraica apem designat; eris etiam in hoc & tu Debora, id est Apis. Melificabis enim tu, sed non soli tibi, quia quicquid boni per diversos & à diversis collegisti, exemplo, verbo, modisque quid poteris, domesticis sororibus seu quibuslibet

1 Ovid Metamorphos. Lib. IV. vers. 428.

aliis, totum refundes. Satiabis hoc exiguo vitæ mortalis tempore & te ipsam sacrarum literarum secreta dulcedine, & beatis sorores aperta prædicatione, quousque, juxta vocem Propheticam, in illa, quæ promittitur, die, distillent montes æternam dulcedinem, & colles fluant lac & mel. Hoc enim licet de tempore gratiæ dicatur, nil obstat, imo & dulcius est, ut de tempore gloriæ accipiatur. Dulce mihi esset diu tecum de hujusmodi protrahere sermonem, quia & famosa eruditione tua delector, & prædicata mihi à multis religione tua longe magis allicior. Utinam te Cluniacus nostra habuisset? Utinam te jucundus Marciniaci carcer cum cæteris Christi ancillis libertatem inde cælestem expectantibus inclusisset: Prætulissem opes religionis ac scientiæ maximis quorumlibet Regum thesauris: & illarum sororum illud præclarum Collegium cohabitatione tua clarius rutilare gauderem. Retulisses & ipsa ab ipsis non modicum questum, & summam mundi nobilitatem ac superbiam pedibus substratam mirareris. Cerneres omnigenos sæculi luxus miranda parcite mutatos, & fordida quondam vasa diaboli in mundissima Spiritus sancti templa conversa. Videres puellas Dei, Satanæ vel mundo velut furto substractas, super innocentiae fundamentum altos virtutum erigere parietes: & usque ad ipsa cœli fastigia sælices fabricæ cacumen producere. Lætareris Angelica virginitate florentes castissimis viduis junctas & universas pariter beatæ illius & magnæ Resurrectionis gloriam sustinentes, infra arcta septa domorum etiam corporaliter beatæ spei velut sepulchro jam conditas. Quæ licet omnia, & fortassis majora, cum tibi datis à Deo Collegis habeas, licet forte nihil ad sacrarum rerum studium pertinens tibi addi possit: augeretur tamen augmento gratiarum tuarum non parvis, ut arbitror, commodis Respublica nostra. Sed quamvis à dispensatrice omnium rerum providentia Dei hoc nobis de te negatum sit, concessum tamen est de illo tuo, de illo, inquam, sæpe ac semper cum honore nominando servo, ac vere Christi Philosopho, Magistro Petro: quem in ultimis vitæ suæ annis eadem divina dispositio Cluniacum transmisit: & eam in ipso, & de ipso super omne aurum & topazion munere cariore ditavit. Cujus sanctæ, humili, ac devotæ inter nos conversationi, quod quantumve Cluniacus testimonium

stimonium ferat, brevis sermo non explicat. Nisi enim fallor, non recolo vidisse me illi in humilitatis habitu & gestu similem: in tantum ut nec Germanus abjectior, nec ipse Martinus bene discernenti pauperior appareret. Cùmque in magno illo Fratrum nostrorum grege, me compellente, gradum superiorem teneret, ultimus omnium vestitu incultissimo videbatur. Mirabar sæpe, & in Processionibus eo me cum reliquis pro more præcedentē, penē stupebam, tanti tamque famosi nominis hominem sic seipsum continere, sic se abicere posse. Et quia sunt quidam religionis professores, qui ipsum quem gerunt habitum religiosum, nimis esse cupiunt sumptuosum: erat ille prorsus parcus in istis, & cujuscunque generis simplici veste contentus, nil ultra quærebat. Hoc & in cibo, hoc & in potu, hoc & in omni cura corporis sui servabat: & non dico superflua, sed & cuncta nisi valde necessaria, tam in se quàm in omnibus verbo pariter & vita damnabat. Lectio erat ei continua, oratio frequens, silentium jure, nisi aut fratrum familiaris collatio, aut ad ipsos in Conventu de divinis publicus sermo eum loqui urgebant. Sacramenta cœlestia, immortalis Agni sacrificium Deo offerendo, prout poterat, frequentabat, imo postquam literis & labore meo Apostolicæ gratiæ redditus est, penē continuabat. Et quid multa? mens ejus, lingua ejus, opus ejus, semper divina, semper philosophica, semper eruditoria meditabatur, docebat, fatebatur. Tali nobiscum vir simplex & rectus, timens Deum & recedens à malo, tali, inquam, per aliquantum temporis conversatione ultimos vitæ suæ dies consecrans Deo, pausandi gratia (nam plus solito scabie & quibusdam corporis incommoditatibus gravabatur) à me Cabillonem missus est. Nam propter illius soli amœnitatem, qua cunctis penē Burgundiæ nostræ partibus præminet, locum ei habilem prope urbem quidem, sed tamen Arari interfluente, provideram. Ibi juxta quod incommoditas permittebat, antiqua sua revocans studia, libris semper incumbibat: nec, sicut de magno Gregorio legitur, momentum aliquod præterire sinebat, quin semper aut oraret, aut legeret, aut scriberet, aut dictaret. In his sacrorum operum exercitiis eum adventus illius Evangelici Visitatoris reperit, nec eum, ut multos, dormientem, sed vigilantem invenit.

aliis, totum refundes. Satiabis hoc exiguo vitæ mortalis tempore & te ipsam sacrarum literarum secreta dulcedine, & beatis sorores aperta prædicatione, quousque, juxta vocem Propheticam, in illa, quæ promittitur, die, distillent montes æternam dulcedinem, & colles fluant lac & mel. Hoc enim licet de tempore gratiæ dicatur, nil obstat, imo & dulcius est, ut de tempore gloriæ accipiat. Dulce mihi esset diu tecum de hujusmodi protrahere sermonem, quia & famosa eruditione tua delector, & prædicata mihi à multis religione tua longe magis allicior. Utinam te Cluniacus nostra habuisset? Utinam te jucundus Marciniaci carcer cum cæteris Christi ancillis libertatem inde cælestem expectantibus includisset: Prætulisset opes religionis ac scientiæ maximis quorumlibet Regum thesauris: & illarum sororum illud præclarum Collegium cohabitatione tua clarius rutilare gauderem. Retulisses & ipsa ab ipsis non modicum questum, & summam mundi nobilitatem ac superbiam pedibus substratam mirareris. Cernereres omnigenos sæculi luxus miranda parcite mutatos, & fordida quondam vasa diaboli in mundissima Spiritus sancti templa conversa. Videres puellas Dei, Satanæ vel mundo velut furto subtractas, super innocentie fundamentum altos virtutum erigere parietes: & usque ad ipsa cœli fastigia sælices fabricæ cacumen producere. Lætareris Angelica virginitate florentes castissimis viduis junctas & universas pariter beatæ illius & magnæ Resurrectionis gloriæ sustinentes, infra arcta septa domorum etiam corporaliter beatæ spei velut sepulchro jam conditas. Quæ licet omnia, & fortassis majora, cum tibi datis à Deo Collegis habeas, licet forte nihil ad sacrarum rerum studium pertinens tibi addi possit: augetur tamen augmento gratiarum tuarum non parvis, ut arbitror, commodis Respublica nostra. Sed quamvis à dispensatrice omnium rerum providentia Dei hoc nobis de te negatum sit, concessum tamen est de illo tuo, de illo, inquam, sæpe ac semper cum honore nominando servo, ac vere Christi Philosopho, Magistro Petro: quem in ultimis vitæ suæ annis eadem divina dispositio Cluniacum transmisit: & eam in ipso, & de ipso super omne aurum & topazion munere cariore ditavit. Cujus sanctæ, humili, ac devotæ inter nos conversationi, quod quantumve Cluniacus testimonium

stimonium ferat, brevis sermo non explicat. Nisi enim fallor, non recolo vidisse me illi in humilitatis habitu & gestu similem: in tantum ut nec Germanus abjectior, nec ipse Martinus bene discernenti pauperior appareret. Cumque in magno illo Fratrum nostrorum grege, me compellente, gradum superiorem teneret, ultimus omnium vestitu incultissimo videbatur. Mirabar sæpe, & in Processionibus eo me cum reliquis pro more præcedente, penè stupebam, tanti tamque famosi nominis hominem sic seipsum contemnere, sic se abjicere posse. Et quia sunt quidam religionis professores, qui ipsum quem gerunt habitum religiosum, nimis esse cupiunt sumptuosum: erat ille prorsus parcus in istis, & cujuscunque generis simplici veste contentus, nil ultra quærebat. Hoc & in cibo, hoc & in potu, hoc & in omni cura corporis sui servabat: & non dico superflua, sed & cuncta nisi valde necessaria, tam in se quàm in omnibus verbo pariter & vita damnabat. Lectio erat ei continua, oratio frequens, silentium jure, nisi aut fratrum familiaris collatio, aut ad ipsos in Conventu de divinis publicus sermo eum loqui urgebant. Sacramenta cœlestia, immortalis Agni sacrificium Deo offerendo, prout poterat, frequentabat, imo postquam literis & labore meo Apostolicæ gratiæ redditus est, penè continuabat. Et quid multa? mens ejus, lingua ejus, opus ejus, semper divina, semper philosophica, semper eruditoria meditabatur, docebat, fatebatur. Tali nobiscum vir simplex & rectus, timens Deum & recedens à malo, tali, inquam, per aliquantum temporis conversatione ultimos vitæ suæ dies consecrans Deo, pausandi gratia (nam plus solito scabie & quibusdam corporis incommoditatibus gravabatur) à me Cabillonem missus est. Nam propter illius soli amœnitatem, qua cunctis penè Burgundiæ nostræ partibus præminet, locum ei habitabilem prope urbem quidem, sed tamen Arari interfluente, provideram. Ibi juxta quod incommoditas permittebat, antiqua sua revocans studia, libris semper incumbibat: nec, sicut de magno Gregorio legitur, momentum aliquod præterire sinebat, quin semper aut oraret, aut legeret, aut scriberet, aut dictaret. In his sacrorum operum exercitiis enim adventus illius Evangelici Visitatoris reperit, nec eum, ut multos, dormientem, sed vigilantem invenit.

Invenit eum vere vigilantem, & ad æternitatis nuptias, non ut fatuam, sed ut sapientem virginem evocavit. Attulit enim ille secum lampadem plenam oleo, hoc est conscientiam refertam sanctæ vitæ testimonio. Nam ad solvendum commune mortalium debitum morbo correptus, eoque ingravescente in brevi ad extrema perductus est. Tunc verò quàm sanctè, quàm devotè, quàm Catholicè primò fidei, dehinc peccatorum confessionem fecerit, quanto inhiantis cordis affectu viaticum peregrinationis ac vitæ æternæ pignus, corpus scilicet Redemptoris Domini acceperit, quàm fideliter corpus suum & animam hic & in æternum ipsi commendaverit, testes sunt religiosi Fratres & totus illius Monasterii, in quo corpus sancti Martyris Marcelli jacet, Conventus. Hoc magister Petrus sine dies suos consummavit: & qui singulari scientiæ magisterio toti penè orbi terrarum notus & ubique famosus erat, in illius discipulatu qui dixit, *Discite à me quia mitis sum & humilis corde*, mitis & humilis perseverans, ad ipsum, ut dignum est credere, sic transivit. Hunc ergo, venerabilis & charissima in Domino Soror, cui post carnalem copulam tantò validiore, quanto meliore divinæ charitatis vinculo adhæcisti, cum quo, & sub quo diu Domino deservisti: hunc, inquam, loco tui, vel ut te alteram in gremio suo consovet, & in adventu Domini, in voce Archangeli, & in tuba Dei descendantis de cœlo, tibi per ipsius gratiam restituendum reservat. Esto ergo in Domino memor ipsius, esto etiam, si placet, & sanctis sororibus tecum domino famulantibus fratres congregationis nostræ ac sorores, qui ubique terrarum pro posse suo eidem, cui & tu, Domino famulantur, sollicitè commenda. *Vale.*

1 Evangel. Matth. cap. 11. com. 29.

EPITAPHIUM

Magistri PETRI ABÆLARDI.

A PETRO Venerabili Abb. CLUNIAC. scriptum.

G Allorum Socrates, Plato maximus Hesperiarum,
 Noster Aristoteles, Logicis, quicunque fuerunt,
 Aut par, aut melior; studiorum cognitus orbi
 Princeps, ingenio varius, subtilis & acer.
 Omnia vi superans rationis, & arte loquendi
 Abælardus erat: sed tunc magis omnia vicit,
 Cùm Cluniacensem Monachum moremque professus,
 Ad Christi veram transiit Philosophiam.
 In qua longævæ bene complens ultima vitæ,
 Philosophis quandoque bonis se conumerandum
 Spem dedit, undenas Maio revocante Calendas.

EPISTOLA.

HELOISSÆ ad PETRUM CLUNIACENSIVM ABBATEM.

*Petro Reverendissimo Domino, & Patri ac venerabili Ab-
bati Cluniacensium, Heloissa humilis Dei & ejus Ancilla
spiritum gratie salutaris.*

Visitante nos Dei misericordia, dignationis vestræ nos visitavit gratia. Gratulamur, Pater benignissime, &, quod ad parvitatem nostram magnitudo vestra descenderit, gloriamur. Est siquidem vestra visitatio, magna magnis quibuscumque gloriatio. Norunt alii quantum eis utilitatis vestræ contulerit præsentia sublimitatis: ego certè non dicam enarrare dictu, sed nec ipso valeo comprehendere cogitatu, quàm utilis, quàm jucundus vester mihi fuerit adventus. Abbas noster, Dominus noster apud nos anno præterito 16 Cal. Decemb. Missam celebrastis, in qua Spiritui sancto nos commendastis: in Capitulo divini nos sermonis elogio cibastis, corpus Magistri nobis dedistis, ac beneficium Cluniacense concessistis mihi quoque, quam nec ancillæ nomine dignam sublimis humilitas vestra tam scripto quam verbo sororem vocare non dedignata est, singulare quoddam velut amoris & sinceritatis privilegium donastis, Tricenarium scilicet, quod mihi defunctæ Conventus Cluniacensis persolveret. Indixistis etiam quod donum illud sigillatis confirmaretis apicibus. Quod itaque sorori, immò ancillæ concessistis; frater, immò Dominus impleatis. Placeat etiam vobis aliud mihi Sigillum mittere, in quo Magistri Absolutio literis apertis contineatur; ut sepulchro ejus suspendatur. Memineritis & amore Dei & nostri Astralabii vestri, ut aliquanti ei vel à Parisiensi, vel alio quolibet Episcopo Præbendam acquiratis. *Vale.* Dominus vos custodiat, & præsentiam vestram quandoque nobis exhibeat.

EPISTOLA.

PETRI CLUNIACENSII ABBATIS ad HELOISSAM.

Venerabili & charissimæ Sorori nostræ, Deiquæ ancilla He-loïssa, ancillarum Dei Ductrici ac magistræ, frater Petrus, humilis Cluniacensium Abbas, salutis à Deo, amoris à nobis in Christo plenitudinem.

GAvissus sum, & hoc non parum, legens sanctitatis vestræ literas, in quibus agnovi adventum meum ad vos non fuisse transitorium, ex quibus adverti non solum me apud vos non fuisse, sed & à vobis nunquam postmodum recessisse. Non fuit, ut video, illud hospitium meum velut memoria hospitis unius noctis prætereuntis, nec factus sum advena & peregrinus apud vos, sed civis sanctarum, & domesticus, utinam, Dei: Sic sacræ menti vestræ cuncta inhæserunt, sic benigno spiritui vestro omnia impressa sunt, quæ in illo fugaci seu volatico adventu meo dixi, quæ feci, ut non dicam ea quæ studiosè à me tunc dicta sunt, sed nec verbum forte negligenter prolatum, ad terram cederet. Ita notastis omnia, ita tenaci memoriæ ex sinceritatis affectu derivatæ commendastis, quasi magna, quasi cælestia, quasi sacrosancta, quasi ipsius verba vel opera Jesu Christi. Fortè moverunt vos ad illa sic retinenda, verba communis regulæ, hoc est tam nostræ, quàm vestræ, quæ de hospitibus præcipit, Christus in eis adoretur, qui & suscipitur. Forsitan & illa de Præpositis, licet ego præpositus vobis non sim, *Qui vos audit, me audit.* Utinam hæc mihi semper gratia detur apud vos, ut mei memor esse dignemini, ut pro me Omnipotentis misericordiam cum sacro gregis vobis commissi collegio deprece-
mini. Rependo & ego in hoc vobis vicem quam possum: quia & longè antequàm vos viderem, & maximè ex quo

1 Evang. Luc. 10. cap. com. 16.

vestri notitiam habui, singularem vobis in intimis mentis meæ recessibus veræ, non fictæ charitatis locum servavi. Donum quod de Tricenario vobis præsens feci, absens, ut voluistis, scriptum & sigillatum transmitto. Mitto etiam, sicut mandastis, Magistri Petri Absolutionem in charta similliter scriptam & sigillatam. Astralabio vestro vestrique causa nostro, mox, ut facultas data fuerit, in aliqua nobilium Ecclesiarum Præbendam libens acquirere laborabo. Res tamen difficilis est: quia, ut sæpe probavi, ad dandas in Ecclesiis suis Præbendas, variis objectis occasionibus, valde se difficiles præbere Episcopi solent. Faciam tamen causa vestri quod potero, mox ut potero. *Valete.*

ABSOLUTIO PETRI ABÆLARDI.

EGO Petrus Cluniacensis Abbas, qui Petrum Abalardum in Monachum Cluniacensem recepi, & corpus ejus furtim delatum Heloissæ Abbatissæ, & Monialibus Paracleti concessi, auctoritate Omnipotentis Dei, & omnium sanctorum, absolvo eum pro officio ab omnibus peccatis suis.

EPISTOLA VI.

AB ÆLARDI ad Virgines PARACLETENSES, de Studio Literarum.

BEatus Hieronymus in eruditione Virginum Christi plurimum occupatus, inter cætera, quæ ad ædificationem earum scribit, sacrarum studium literarum eis maximè commendat, & ad hoc eas non tam verbis hortatur, quàm exemplis invitat. Memor quippe sententiæ, qua Rusticum instruens, ait, *Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis*: tantò magis necessarium amorem hujus studii sæminis esse censuit, quantò eas naturaliter infirmiores & carne debiliores esse conspexit. Nec solùm ad hanc virginum exhortationem argumentum à similitudine à virginibus sumptum inducit, unde ad comparisonem minoris, viduas & conjugatas in exemplum assumit: quo magis Sponsas Christi ad hoc studium incitet per matronas sæculi, & ex virtute, laicarum torporem excutiat vel confundat Monialium. Et quoniam, juxta illud Gregorianum, *à minimis quisque inchoat, ut ad majora perveniat*; præmittere juvat quanta diligentia Virgunculas in sacris imbuiere literis studuerit. Unde, ut omittam cætera, illud nunc in medium procedat, quod ad Lætam de Institutione filiæ suæ Paulæ, propter morum doctrinam, tradit hanc literarum disciplinam. Sic erudienda est, inquit, *anima, quæ futura est templum Dei. Fiant ei literæ vel buxæ, vel eburnæ, & suis nominibus appellentur. Ludat in eis, ut & lusus ipse eruditio sit. Et non solùm ordinem teneat literarum, ut memoria nominum in canticum transeat: sed & ipse inter se crebro ordo turbetur, & mediis ultima, primis media misceantur, ut eas non sono tantùm, sed & visu noverit. Cum vero cæperit trementi manu stylum in cera ducere, vel alterius superposita manu teneri regantur articuli, vel in tabula sculptantur elementa; ut per eosdem sulcos inclusa marginibus*
trahantur

trahantur vestigia, ut foras non queant evagari. Syllabas jungat ad premium, & quibus illa etas deliniri potest, munusculis invitetur. Habeat in discendo socias, quibus invideat, quarum laudibus mordeatur. Non objurganda est, si tardior sit: sed laudibus excitandum est ingenium, & ut vicisse gaudeat, & victa doleat. Cavendum imprimis, ne oderit studia, ne amaritudo eorum, præcepta in infantia, ultra rudes annos transeat. Ipsa nomina, per quæ consuescit paulatim verba contexere, non sint fortuita, sed certa, & coacervata de industria, Prophetarum videlicet, atque Apostolorum, & omnis ab Adam Patriarcharum series, de Mattheo Lucæque descendat: ut, dum aliud agit, futurae memoriae præparetur. Magister probe ætatis & vitæ, atque eruditionis est eligendus: nec, puto, erubescet vir doctus id facere in propinqua, vel nobili virgine, quod Aristoteles fecit in Philippi filio: ut ipse librariorum vilitate initia traderet literarum. Non sunt contemnenda quasi parva, sine quibus magna consistere non possunt. Ipse elementorum sonus, & prima institutio præceptorum aliter de erudito, aliter de rustico ore profertur. Nec discat in tenero, quod ei postea dediscendum est. Difficulter traditur, quod rudes animi perbiberunt. Græca narrat historia, Alexandrum potentissimum regem, orbisque domitorem, & in moribus, & in incessu, Lænidis pædagogi sui non potuisse carere vitiis, quibus adhuc parvulus fuerat infectus. Ut autem pronuntiationem scripturæ commendet memoriæ, certam & ipse lectionis mensuram singulis diebus vult præfigi: quam cum memoriter persolvat, nec solum Latinis, verum etiam Græcis literis operam dari præcipit, cum utræque linguae tunc Romæ frequentarentur, & maximè propter scripturas de Græco in Latinum versas: ut eas ex origine sua melius cognosceret, ac veriùs dijudicare posset. Nondum enim Hebraicæ veritatis translatione Latinitatis utebatur. Ait itaque: Reddat tibi pensum quotidie de scripturarum floribus carptum. Ediscat Græcorum versum numerum. Sequatur statim & Latina eruditio: quæ si non ab initio os tenerum composuerit; in peregrinum sonum lingua corrumpitur, & externis vitiis sermo patris sordidatur. Pro gemmis & serico, divinos codices amet, in quibus non auri, & pellis Babylonica vermiculata pictura, sed ad fidem placeat emendata & erudita distinctio.

Etio. Discat primo Psalterium, his se canticis avocet, & in proverbiiis Salomonis erudiatur ad vitam. In Ecclesiaste consuescat, quæ mundi sunt, calcare. In Job, virtutis & patientiæ exempla sectetur. Ad Evangelia transeat, nunquam ea depositura de manibus. Apostolorum Acta & Epistolas tota cordis imbibat voluntate. Cumque pectoris sui cellarium his opibus locupletaverit, mandet memoriæ Prophetas, Heptateuchum, & Regum, & Paralipomenon libros, Esdræ quoque & Hester volumina. Ad ultimum, sine periculo discat Canticum Canticorum: ne, si in exordio legerit, sub carnalibus verbis spiritualium nuptiarum Epithalamium non intelligens, vulneretur. Caveat omnia apocrypha, & si quando ea non ad dogmatum veritatem, sed ad signorum reverentiam legere voluerit, sciat non eorum esse, quorum titulis prænотantur, multaque his admixta vitiosa, & grandis esse prudentiæ aurum in luto querere. Cypriani opuscula semper in manu teneat. Athanasii Epistolas, & Hilarii libros inoffenso decurrat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas non vacillet. Ceteros sic legat, ut magis iudicet, quam sequatur. Respondebis. Quomodo hac omnia mulier secularis, in tanta frequentia hominum, Romæ custodire potero? Noli ergo subire onus, quod ferre non potes: sed, postquam ablactaveris eam cum Isaac, & vestieris cum Samuele, mitte avia & amita. Redde pretiosissimam gemmam cubiculo Mariæ, & cunis Jesu vagientis impone. Nutriatur in Monasterio: sit inter virginum choros: jurare non discat: mentiri sacrilegium putet: nesciat seculum: vivat angelicè: sit in carne sine carne: omne hominum genus sui simile putet. Et, ut cetera taceam, certè te liberet servandi difficultate, & custodiæ periculo. Melius est tibi desiderare absentem, quam povere ad singula. Trade Eustochio parvulam: illam primis miretur ab annis; cujus & sermo, & incessus, & habitus doctrina virtutem est. Sit in gremio avia, quæ longo usu didicit nutrire, servare, docere virgines. Anna filium, quem Deo voverat, postquam obtulit in tabernaculo, nunquam recepit. Ipse, si Paulam miseris, & magistrum me, et nutritium spondeo, gestabo humeris, balbutia senex verba formabo, multo gloriosior mundi Philosopho, qui non Regem Macedonum, Babylonio periturum veneno; sed ancillam et Sponsam Christi erudiam, regnis

H h

cælestibus

cœlestibus offerendam. Perpendite Sorores in Christo carissimæ, pariter & conservæ, quantam curam tantus Ecclesiæ Doctor in eruditione unius parvulæ suscepit, in qua tam diligenter cuncta distinxerit, quæ necessaria doctrinæ decreverit, ab ipso Alphabeto sumens exordium. Nec solum de pronunciandis syllabis, & literis conjungendis, verum etiam de scribendis adhibet documentum: nec non & de fociis providet adjungendis, quorum livore, vel laude plurimum moveatur. Quod etiam, ut spontanea magis quàm coacta faciat, & majori studium amore complectatur; blanditiis, & laudibus, nec non & munusculis incitari admonet. Ipsa quoque nomina distinguit ex scripturis sacris colligenda, in quibus proferendis se primum exercens, hæc memoriæ suæ plurimum commendet, juxta illud Poëticum,

1 Quo semel est imbuta recens servabit odorem

Testa diu —————

Qualis etiam magister ad hoc sit eligendus, diligenter describit: nec prætermittit præfixam esse debere mensuram lectionis, quam corde tenus firmatam quotidie persolvat. Et quia eo tempore, Græcarum quoque literarum usus Romæ abundabat, nec Græcarum literarum expertem eam esse permittit: maximè, ut arbitror, propter translationem divinorum Librorum à Græcis ad nos derivatam, unde discernere posset, quid apud nos minus, vel aliter esset: & fortasse propter liberalium disciplinam artium, quæ his, qui ad perfectionem doctrinæ nituntur, nonnihil afferunt utilitatis. Qui etiam conditionem Latinæ linguæ præmittit, quasi ab ipsa nostrum inchoaverit magisterium. Cum autem à sono vocum ad earum pervenerit sensum, ut quæ proferre didicerit, jam intelligere velit: codices ei distinguit diversos, tam de Canone duorum Testamentorum, quam de opusculis Doctorum, ex quorum eruditione proficiat, ut consummetur. Inter Canonicas autem scripturas, ita ei Evangelia commendat, ut nunquam hæc de manibus virginis recessura censeat; quasi plus aliquid Diaconissis, quam Diaconis de lectione injungat Evangelica: cum isti in Ecclesia illam habeant recitare, illæ nunquam ab eorum debeant lectione vacare. Deinde ista matri de

1 Horat. Lib. I. Epistol. 2. vers. 69.

filia scribens, ne quam mater excusationem prætenderet, hæc omnia Romæ sæcularem fæminam in tanta hominum frequentia perficere posse; dat consilium, ut ab isto se onere liberet: Monasterio virginum tradat filiam, ubi educari sine periculo, & de his, quæ dixit, perfectius instrui possit. Omnem denique occasionem amputans, ne de Magistro tandem, qualem ipse descripserat, mater sollicitaretur, puellæ Roma Hierosolymam, ad aviam scilicet Sanctam Paulam, & amitam Eustochium, missæ, se magistrum pariter & nutritium offert. Et in tantum, quod dictu mirabile est, erumpit promissum, ut tantus Ecclesiæ Doctor etiam senio debilis, dicat se virginem, quasi bajulum ejus, humeris gestare non dedignari. Quod quam apud suspiciosos, non sine suspitione fieri, non apud religiosos sine scandalo vix contingeret. Huc tamen omnia vir Deo plenus, & de integritate vitæ omnibus tam diu cognitus, confidenter spondebat: dummodo unam sic instruere virginem posset, ut ipsam cæteris magistram relinqueret, & in ipsam Hieronymum legeret, qui Hieronymum non vidisset. Ut autem de parvulis ad majores transeamus virgines, quas plurimum semper provocat ad studium literarum, tam eis videlicet scribendo quæ legant, quam eas laudando de assiduitate legendi vel discendi: quid ad Principiam virginem de Psalmo quadragesimo quarto scribens, dicat, audiamus. Scio me, Principia in Christo filia, à plerisque reprehendi, quod interdum scribam ad mulieres, et fragiliorem sexum maribus præferam: et ideo deo debeo primum obrectatoribus meis respondere, et sic venire ad disputationunculam, quam rogasti. Si viri de scripturis quærerent, mulieribus non loquerer. Si Barach ire ad prælium voluisset, Debora de victis hostibus non triumphasset. Et post aliqua. Apollo, virum Apostolicum, et in lege doctissimum. Aquila et Priscilla erudiunt, et instruunt eum de via Domini. Si doceri à femina non fuit turpe Apostolo: mihi quare turpe sit, post viros docere et feminas? Hæc et istiusmodi, quædam filia, perstrinxi breviter, ut nec te pœniteret sexus tui, nec viros suum nomen erigeret, in quorum condemnationem, feminarum in scripturis sanctis vita laudatur. Juvat post virgines, intueri de viduis, quantum & ipsæ in studio sacrarum literarum ipsius testimonio & laude profecerint. Scribens igitur

idem Doctor ad eandem virginem Principiam, de vita Sanctæ Marcellæ, sicut illa postulabat, inter virtutum ejus insignia: *Divinarum*, inquit, *scripturarum ardor erat incredibilis: semperque cantabat: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Et illud de perfecto viro: Et in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte: et, A mandatis tuis intellexi. Denique, cum et me Romam cum sanctis Pontificibus, Paulino, et Epiphanio, Ecclesiastica traxisset necessitas, et verecundè nobilium faminarum oculos declinarem: ita egit, secundum Apostolum, importunè opportunè, ut pudorem meum sua superaret industria. Et quia alicujus tunc nominis esse existimabar super studio scripturarum: nunquam convenit, quin de scripturis aliquid interrogaret: nec statim acquiesceret, sed moverit è contrario questiones, non ut contenderet, sed ut quærendo disceret earum solutiones, quas opponi posse intelligebat. Quid in illa virtutem, quid ingenii invenirem, vereor dicere: ne fidem credulitatis excedam, et tibi majorem dolorem incutiam, recordanti quanto bono carueris. Hoc solum dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum, et meditatione diuturna, quasi in naturam versam, hoc illa libavit, didicit, atque possedit: ita ut post perfectionem nostram, si in aliquo testimonio scripturarum esset oborta contentio, ad illam judicem pergeretur. Et quia valde prudens erat, sic ad interrogata respondebat, ut etiam sua non sua diceret, sed vel mea, vel cujuscumque alterius: ut in eo ipso, quod docebat, se discipulam fateretur. Sciebat enim dictum ab Apostolo: Docere autem mulieri non permitto: ne virili sexui, et interdum Sacerdotibus, de obscuris, et ambiguis sciscitantibus, facere videretur injuriam. Absentiam nostri mutuis solabatur alloquiis, et quod carne non poteramus, spiritu reddebamus: semper obviare epistolis, superare officiis, salutationibus prævenire. Non multum perdebat absentia, quæ jugibus sibi literis jungebatur. In hac tranquillitate, & Domini servitute, Heretica in his provinciis exorta tempestas cuncta turbavit: & in tantam rabiem comitata est, ut nec sibi, nec ulli bonorum parceret: & quasi parum esset, hic universa novisse, navem plenam blasphemiarum Romano intulit portui, cum venenata spurcaque doctrina Romæ invenerit, quæ induceret. Tunc S. Marcella, quæ diu se co-*

hibuerat,

hibuerat, ne per amulationem quippiam facere videretur, postquam sensit fidem Apostolico ore laudatam in plerisque violari, ita ut sacerdotes quoque, & nonnullos Monachorum, maximeque sæculi homines in assensum sui traheret, ac simplicitati illuderet Episcopi, qui de suo ingenio ceteros aestimabat, publicè restiti, malens Deo placere quàm hominibus. Damnationis hæreticorum hæc fuit Principium, dum adducit testes, qui prius ab eis eruditi, & postea ab hæretico fuerant errore correpti, dum ostendit multitudinem deceptorum, dum impia mei ἀρχὴν ingeret volumina, quæ emendata manū scorpionum monstrabantur, dum acciti frequentibus literis hæretici, ut se defenderent, venire non ausi sunt. Tantaque vis conscientie fuit, ut absentes damnari, quàm præsentem coargui, maluerint. Hujus tam gloriose victoriæ origo, Marcella est. Videtis, Dilectissimæ, quantum attulerit fructum, repressis hæresibus, in urbe fidelibus omnibus in caput constitutæ unius matronæ laudabile studium, & quanta lampade doctrinæ ipsorum quoque Doctorem Ecclesiasticorum tenebras una mulier expulerit: De cujus studio in sacris literis, quo ipsa victoriam istam meruerit, idem Doctor Proœmio Lib. 1. in Epistolam Pauli ad Galatas, ad exhortationem vestram ita meminit. Scio equidem ardorem ejus, scio fidem (quam flammam semper habeat in pectore) superare sexum, oblivisci hominis, & divinorum voluminum tympano concrepante, rubrum hujus sæculi pelagus transfretare. Certè cùm Romæ essem, nunquam tam festina me vidit, ut non de scripturis aliquid interrogaret. Neque vero more Pythagorico, quicquid responderam, rectum putabat, nec sine ratione præjudicata apud eam valebat auctoritas: sed examinabat omnia, & sagaci mente universa pensabat, ut me sentirem non tam discipulam habere quam judicem. Tantum eo tempore in sanctis sæminis, sicut & in viris, studium fervebat literarum, ut nequaquam suæ linguæ disciplina contentæ, ipsos scripturarum rivulos, quos habebant, ab ipsis inquirerent fontibus; nec inopiam unius linguæ sibi crederent sufficere. Unde & illud est supra memorati Doctoris ad Paulam de morte Blestillæ filiæ suæ, sic inter cætera in ejus præcipuam laudem scribentis: Quis sine singultibus transeat orandi instantiam, nitorem linguæ, memoriæ tenacitatem, acumen ingenii? Si Græce loquentem audisses,

audisses, Latine eam nescire putares. Si in Romanum sonum lingua se verteret, nihil omnino peregrini sermo redolebat. Jam vero, quod in Origene quoque illo Græcia tota miratur, in paucis non dicam mensibus, sed diebus, ita Hebrææ linguae vicerat difficultates, ut in discendis canendisque Psalmis cum matre contenderet. Ipsam quippe matrem ejus Paulam, nec non & alteram ipsius filiam Eustochium, virginem Deo dicatam, in eodem studio litterarum atque linguarum non minus occupatas esse, idem non præterit Doctor. Sic quippe de his commemorat, vitam ipsius Paulæ scribens, & de ipsa dicens: Nihil ingenio ejus docilius, Tarda erat ad loquendum, velox ad audiendum, memor illius præcepti: Audi Israel, & tace. Scripturas sanctas tenebat memoriter. Denique compulit me, ut vetus & novum Instrumentum cum filia, me differente, perlegeret. Quod propter v recundiam negans, propter assiduitatem tamen, & crebras postulationes ejus, præstiti, ut docerem quod didiceram. Si cubi hæsitabam, & nescire me ingenue confitebar: nequaquam mihi volebat acquiescere: sed jugi interrogatione cogebat, ut e multis variisque sententiis, quæ mihi videretur probabilior, indicarem. Loquar & aliud, quod forsitan æmulis videatur incredibile. Hebræam linguam, quam ego ab adolescentia multo labore ac sudore ex parte didici. & indefatigabili meditatione non desero, ne ipse ab ea deferar, discere voluit. consecuta est: ita ut Psalmos Hebræice caneret, & sermonem absque ulla Latine linguae proprietate personaret. Quod quidem usque hodie in sancta filia ejus Eustochio cernimus. Sciebant quippe Latinorum codicum doctrinam ex Hebræicis & Græcis processisse scriptis: & idioma cujuscumque lingue ad plenum in peregrina servari ab interprete non posse. Quod tam Hebræi, quam Græci de perfectione gloriantes, nostris translatoribus, velut imperfectis, nonnunquam insultare consueverunt, talem in argumentum similitudinem afferentes, quod quilibet liquor id plura vasa vicissim transfusus, plenitudine sua necessario minuitur, nec ejus quantitas in cæteris vasibus potest reperiri, quam in priore habuit. Unde & illud sæpe accidit, quod cum aliquibus testimoniis Judæos arguere nitimur, facile nos refellere solent, qui Hebræicum ignoramus, ex translationum, ut aiunt, nostrarum falsitate. Quod sapientissimæ mulieres prædictæ diligenter attendentes, nequaquam propriæ linguae doctrina contentæ fuerunt: ut non solum suos instruere, verum etiam alios refellere possent, & de limpidissima fontis aqua, sitim suam reficerent. Ad quod maximè, ni ful-

lor,

lor, ipse Hieronymus, harum peritus linguarum, suo provocaverat exemplo. Cujus quidem peritiæ perfectionem quanto labore vel expensis acquisierit, ad Pammachium & Oceanum scribit his verbis: *Dum essens juvenis, miro discendi ferbar ardore, nec, juxta quorundam præsumptionem, ipse me docui. Apollinarium Laodiceum audiavi Antiochiæ frequenter, & colui: & cum me in Sanctis scripturis erudiret, nunquam illius contentiosum super sensu dogma suscepi. Jam canis spargebatur caput, & magistrum potius, quam discipulum decebat. Perrexi tamen Alexandriam, audiavi Didymum: in multis ei gratis ago: quod nescivi, didici: quod sciebam, illo docente non perdi. Putabant me homines finem fecisse discendi: veni rursus Hierosolymam & Bethleem: quo labore, quo pretio Barrabanum nocturnum habui præceptorem: Timebat enim Judæos, & mihi se alterum exhibebat Nicodemum. Horum omnium frequenter in opusculis meis facio mentionem. Hunc zelum tanti Doctoris, & sanctarum sæminarum in scripturis divinis considerans, monui, & incessanter implere vos cupio, ut dum potestis, & matrem harum peritam trium linguarum habetis, ad hanc studii perfectionem feramini: ut quæcumque de diversis translationibus oborta dubitatio fuerit, per vos probatio terminari possit. Quod & ipse Dominicæ crucis titulus Hebraicè, Græcè, & Latinè scriptus non incongruè præfigurasse videtur: ut in ejus Ecclesia ubique terrarum dilatata, harum linguarum, quæ præminent, abundaret doctrina; quarum literis utriusque testamenti comprehensa est scriptura. Non longa peregrinatione, non expensis plurimis, pro his linguis addiscendis, opus vobis est, ut Beato accidit Hieronymo: cum matrem, ut dictum est, habeatis ad hoc studium sufficientem. Post virgines quoque ac viduas, fideles conjugatæ incitamentum præbeant vobis doctrinæ, ut vel negligentiam vestram arguant, vel ardorem augeant. Præstat exemplum etiam vobis Celantia venerabilis, quæ in conjugio quoque regulariter vivere cupiens, legem sibi conjugii præscribi ab ipso etiam Hieronymo sollicitè petiit. Unde & ipse ad eandem super hoc rescribens, ita meminit: Provocatus ad scribendum literis tuis, diu, fateor, de responsione dubitavi, silentium mihi imperante verecundia. Petis namque, & sollicitè ac violenter petis, ut tibi certam ex scripturis Sanctis præfiniamus regulam, ad quam tu ordines cursum vitæ tuæ.*

tuæ: ut cognita Domini voluntate, inter honores sæculi, & di-
 vitiarum illecebras, morum magis diligas supellestem, atque ut
 possis in conjugio constituta, non solum conjugii placere, sed etiam
 ei, qui ipsum indulgit conjugium. Cui tam sanctæ petitioni, tam-
 que pio desiderio non satisfacere, quid aliud est, quam profectum
 alterius non amare? Parebo igitur precibus tuis, teque paratam
 ad implendam Dei voluntatem, ipsius nitari incitare sententiis.
 Audierat fortassis hæc Matrona quod in laudem Sanctæ
 Susannæ Scriptura commemorat. Quam cum præmi-
 sisset pulchram nimis, & timentem Deum, unde hic ti-
 mor & verus animæ decor procederet, statim annexuit
 dicens: *Parentes enim illius, cum essent iusti, erudierunt*
filiam suam secundum legem Moysis. Cujus eruditionis
 inter molestias nuptiarum & sæcularium perturbationes
 occupationum Susanna non immemor, & morti adjudica-
 ta, ipsos suos Judices atq; Presbyteros damnare promeruit.
 Quem quidem in Daniele locum ipse Hieronymus expo-
 nens, illud quod dictum est, *Parentes illius, cum essent*
iusti, erudierant filiam suam, &c. in exhortationis com-
 petenter assumens occasionem, ait: *Hoc utendum est te-*
stimonio ad exhortationem parentum, ut doceant juxta legem
Dei sermonemque divinum non solum filios, sed & filias suas.
 Et quia diu me tam literarum quam virtutum impedire
 studia plurimum solent: omnem vobis negligentiae tor-
 pore excutiat illa ditissima Regina Saba, quæ cum mag-
 no labore infirmi sexus, & longæ viæ fatigatione pariter
 atque periculis, expensisque nimis, venit à finibus ter-
 ræ sapientiam experiri Salomonis, & cum eo conferre
 quæ noverat de his quæ ignorabat. Cujus studium & la-
 borem in tantum Salomon approbavit, ut ei pro remu-
 natione, cuncta quæ petiit, daret, exceptis quæ ipse illi
 ultro more obtulerat regio. Multi viri potentes ad sa-
 pientiam ejus audiendam confluebant, & multi Regum
 & Ducum terræ doctrinam ejus magnis muneribus ho-
 norabant, & cum ab eis multa susciperent donaria, ne-
 minem eorum super his remunerasse legitur, nisi supra-
 dictam fæminam. Ex quo patenter exhibuit quantum
 sanctæ fæminæ studium & ardorem doctrinæ approba-
 vit: & quantum Domino ipsum gratum esse censuerit.
 Quam & postmodum ipse Dominus & Salomon verus,
 imò plusquam Salomon, ad condemnationem virorum
 eruditionem suam contemnentium, non prætermisit in-
 ducere.

ducere. 1 *Regina*, inquit, *Austri surget in iudicio, et condemnabit generationem istam*. In qua generatione, carissimæ, ne vos quoque vestra condemnet negligentia, provide. In quo etiam quo minùs excusabiles sitis, non est vobis necessarium longi fatigationem itineris arripere, nec de magnis expensis providere. Magisterium habetis in matre, quod ad omnia vobis sufficere, tam ad exemplum scilicet virtutum, quam ad doctrinam literarum potest; quæ non solum Latinæ, verum etiam tam Hebraicæ quam Græcæ non expers literaturæ, sola hoc tempore illam trium linguarum adepta peritiam videtur, quæ ab omnibus in Beato Hieronymo, tanquam singularis gratia, prædicatur, & ab ipso in inprædictis venerabilibus feminis maximè commendatur. Tribus quippe linguis principalibus istis duo testamenta comprehensa, pervenerunt ad nostram notitiam. Quibus etiam linguis titulus Dominicæ crucis insignitus, Hebraicè scilicet, Græcè, & Latinè conscriptus, patenter innuit his præcipuè linguis Dominicam doctrinam & Christi laudes, ipsum Trinitatis mysterium in tripartitam mundi latitudinem, sicut & ipsum crucis lignum, cui titulus est superpositus, tripartitum fuerat, indicanda & corroboranda fore. Scriptum quippe est: 2 *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*. Unde ut trium linguarum auctoritate scriptura sanciretur sacra, & cuiuscumque linguæ doctrina duarum aliarum testimonio roboraretur, tribus his linguis vetus simul & novum Testamentum divina providentia comprehendere decrevit. Ipsum etiam novum Testamentum, quod tam dignitate quam utilitate veteri supereminet, tribus istis linguis primo scriptum fuisse constat, tanquam id titulus Cruci superpositus futurum præsignaret. Quædam namque in eo Hebræis scripta linguam eorum exigebant; quædam similiter ex eis Græcis, quædam Romanis, propriis eorum linguis, ad quos dirigebantur, scribi necesse fuit. Primum quidem Evangelium secundum Matthæum, sicut Hebræis, sic Hebraicè primo scriptum est. Epistolam quoque Pauli ad Hebræos, & Jacobi ad duodecim tribus jam dispersas, & Petri similiter, & nonnullas fortassis alias eadem ratione constat esse scriptas Hebraicè.

1 Evangel. Matth. cap. 12. com. 42. 2 Ibid. cap. 18. com. 16.

Ad Græcos verò tria Evangelia Græce quis dubitet esse scripta, & quascunque Epistolas tam Pauli quam cæterorum ad eos destinatas, nec non & Apocalypsin ad septem Ecclesias à se missas? Unam vero ad Romanos scriptam Pauli novimus Epistolam, ut parum à nobis habere nos Latini gloriemur, & quantum nobis aliorum sunt doctrinæ necessariæ cogitemus: quas ad plenum si cognoscere studeamus, in ipso fonte magis quam in rivulis translationum perquirendæ sunt: præsertim cum earum diversæ translationes ambiguitatem magis, quam certitudinem lectori generent. Non enim facile est idioma, id est proprietatem cujuscunque linguæ, sicut & supra meminimus, translationem servare, & ad singula fidam interpretationem accommodare: ut quælibet ita exprimere possimus in peregrina, sicut dicta sunt in propria lingua. Nam & in una lingua cum aliquid exponere per aliud volumus, sæpe deficimus: cum verbum proprium quod apertius id exprimere possit, non habeamus. Novimus & Beatum Hieronymum apud eos præcipue trium harum linguarum peritum, multum in translationibus suis, & in commentariis earum à se ipso nonnunquam dissidere. Sæpe namque in expositionibus suis dicit: *Sic habetur in Hebraeo*, quod tamen in translationibus ejus secundum Hebraicum, ut ipsemet asserit, factis non reperitur. Quid igitur mirum, si diversi Interpretes ab invicem discrepent, si unus etiam nonnunquam à se dissonare inveniatur? Quisquis ergo de his certus esse desiderat, non sit contentus aqua rivuli, sed puritatem ejus de fonte inquirat & hauriat. Hac enim ratione & translatio Beati Hieronymi, quæ novissima fuit, & de ipso Hebraico vel Græco, prout ipse potuit, tanquam ab origine fontis diligentius requisivit, veteres apud nos translationes superavit: & supervenientibus novis, sicut in lege scriptum est, vetera projecta sunt. Unde & Daniel, *Pertransibunt inquit, plurimi, & multiplex erit scientia.* Fecit Hieronymus suo tempore quod potuit, & quasi solus in lingua peregrina: nec fidelem, sed Judæum habens Interpretem, cujus auxilio plurimum nitebatur, sicut & ipse testatur, multis displicuit, quod translationes jam factas sufficere non credidit: & quia perstitit in propo-

1 Prophet. Daniel. cap. 12. com. 4.

sito, vicit, adjuvante Deo, tanquam illud Ecclesiastis attendens & complens. *1 Ad fontem unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant.* Quasi fons origo translationum scripturæ sunt illæ, à quibus ipse fuerit; & cito translationes, tanquam mendaces, repulsæ deficiunt; si ab origine sua deviare, & ad ipsam per concordiam recurrere non probentur. At ne ad omnia unum hunc interpretem sufficere credamus, tanquam peritiæ perfectionem de singulis adeptum, maxime in Hebraico, ubi apud nos præeminere dicitur, ipsius super hoc testimonium audiamus, ne plus ei quam habeat, imputare præsumamus. Scribit super hoc ad Domnionem & Rogatianum, & contra accusatorem, his verbis. *Nos, qui Hebrææ linguæ saltem parvam habemus scientiam, & Latinus nobis utcumque sermo non deest, & de aliis magis possumus judicare, & ea, quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua promere.* Felix illa anima est, quæ in lege Domini meditans die ac nocte, unamquamque scripturam in ipso ortu fontis quasi purissimam aquam haurire fatagit, ne rivos per diversa discurrentes, turbulentos proclaris per ignorantiam vel impossibilitatem sumat: & quod biberat, evomere cogatur. Defecit jamdudum hoc peregrinarum linguarum vitis studium, & cum negligentia literarum, scientia periit earum. Quod in viris amisimus, in sæminis recuperemus: & ad virorum condemnationem, & fortioris sexus iudicium, rursus Regina Austri sapientiam veri Salomonis in vobis exquirat. Cui tanto magis operam dare potestis, quanto in opere manuum minus Moniales quam Monachi desudare possunt: & ex otii quiete, atque infirmitate naturæ, facilius in tentationem labi. Unde & prædictus Doctor in vestram doctrinam & exhortationem præcipuus, tam scriptis quam exemplis laborem vestrum ad studium incitat literarum: maximè ne occasione discendi vires unquam acciri necessarium sit, aut frustra corpore intentæ, animus foras evagetur, & relicto sponso, fornicetur cum mundo.

1 Ecclesiast. cap. 1. com. 7.

EPISTOLA.

BERENGARII APOLOGETICA.

Contra Beatum Bernardum, Claravallensem Abbatem, & alios, qui condemnaverunt Petrum Abælardum.

EX BIBLIOTHECA REGIS GALLIARUM
CHRISTIANISSIMI.

Ut videas, Lector, videas: imo videas, ut irrideas, quæ ridicula tibi occurrent. Et quemadmodum ipse Berengarius te monet in Epist. seq. si quid in personam hominis Dei (Bernardi scilicet Abbatis Clar.) dixit, joco legas, non serio.

Scriptorum tuorum exemplaria, Bernarde, celebris circumquaque fama divulgat. Nec mirum Scripta tua in famæ pulpito collocari; cum constet ea, qualiacumque sint, à majoribus hujus temporis approbari. Mirantur homines in te liberalium disciplinarum ignaro, tantam ubertatem facundiæ; quia emissiones tuæ jam cooperuerunt universam superficiem terræ. Quibus est divinitus respondendum. 1 *Quia magna opera Domini: & 2 Hæc est mutatio dextere Excelsi.* Sed nihil est cur admiratione percelli debeant. Imo magis mirandum esset, te eloquii urgeri siccitate, quoniam audivimus à primis fere adolescentiæ rudimentis, cantunculas mimicas & urbanos modulos fictitasse. Neque certe in incerto loquimur opinionis, sed testis est alumna tui patriæ nostri sermonis. Nonne id etiam tuæ memoriæ altius est insignitum, quod fratres tuos rithmico certamine, acutæque inventionis versutia semper exuperare contendebas. Cui gravis & peracerba videbatur injuria, reperire aliquem qui pari responderet proter-

via. Possem aliqua de nugis tuis huic Opusculo ex testium probabiliū assipulatione inferere, sed vereor paginam fœdi commenti interpositione interpolari. Cæterum cunctis nota teste non indigent. Illum itaque comentandi & nugandi usum ad divinum sæpe instrumentum accerfis; & astruunt imperiti graviter & granditer dictum, quod ubertim & eloquenter effatis. Sed non sic esse ratio necessaria convincit. Frequenter enim veritas absolute & illepide profertur, & falsitas plausibilis eloquii comitate commendatur. Similesque sunt, ut ait Augustinus, simplicitas dicendi & eloquentia vasis rusticæ & urbanæ: falsitas vero & veritas, ferculis vilibus & preciosis. Utraque autem fercula utrisque possunt vasis ministrari. Neque hoc ideo dixerim, ut te notabilem & suspectum reddam; sed ut veritatem non in omnium facundia esse simpliciter astruam. Sed super hoc hætenus: ad reliqua potius transeamus. Jamdudum sanctitudinis tuæ odorem ales per orbem fama dispersit, præconizavit merita, miracula declamavit. Felicia jactabamus moderna sæcula tam corusci syderis venustata nitore, mandumque jam debitum perditioni tuis meritis subsistere putabamus. Sperabamus in linguæ tuæ arbitrio cœli sitam clementiam, aeris temperiem, ubertatem terræ, fructuum benedictionem. Caput tuum nubes tangebant. Et juxta vulgare proverbium, rami tui umbras montium transcendebant. Sic diu vixisti, sic Ecclesiam castis institutionibus informasti; ut ad semicinctia tua rugire dæmones autumaremus, & beatulos nos tanto gloriaremur patrono.

Nunc, proh dolor: patuit quod latebat, & colubri fopporati tandem aculeos fuscitasti. Omisiss omnibus, Petrum Abælardum quasi signum ad sagittam posuisti, in quem acerbitalis tuæ virus evomeres, quem de terra viventium tolleres, quem inter mortuos collocares. Corrogatis undecumque Episcopis, eum in Senonensi Concilio hereticum pronuntiasti, ab utero matris Ecclesiæ velut abortivum præcidisti. In via Christi ambulanti, tanquam sicarius de occulto prodiens, tunica inconsutili spoliasti. Concionabaris ad populum, ut orationem funderet ad Deum pro eo: interius autem disponebas eum proscribendum ab orbe Christiano. Quid vulgus faceret? quid vulgus oraret, cum pro quo esset orandum nesciret?

ciret? Tu vir Dei, qui miracula feceras, qui ad pedes Jesu cum Maria sedebas; qui conservabas omnia verba hæc in corde tuo; purissimum sacræ orationis thus coram supernis obtutibus adolere deberes, ut reus tuus Petrus resipisceret, & talis efficeretur quem nulla suspicio inquinaret. Sed forsitan malebas talem, in quo reprehensionis idoneam nanciscereris occasionem. Denique post prandium allatus est Liber Petri, & cuidam præceptum est ut voce clamosa Petri Opuscula personaret. At ille & Petri odio animatus, & vitis germine irrigatus, non illius qui dixit, *1 Ego sum vitis vera*, sed illius qui Patriarcham nudum stravit in area, sonorius quam postulatum fuerat exclamavit. Post aliqua Pontifices insultare, pedem pedi applodere, ridere, nugari conspiceres; ut facile quilibet judicaret illos non Christo vota persolvere, sed Baccho. Inter hæc salutantur cyphi, pocula celebrantur, laudantur vina, Pontificum guttura irrigantur. Tunc aliquis Horatiano sale ludere posset,

2 Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem.

Nam illud, quod idem Poeta in alio Carmine promit,

*3 Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus*—————

Ibi memoriter gerebatur. Quanto salubrius audiretur suavis Poetæ Galli sententia luculentis admodum versibus vigilata. Ait enim,

*4 Vina probo si pota modo, debentque probari.
Si non pota modo, vina venena puto.*

Sed lethæi potio succi Pontificum corda jam sepelierat. Ecce, inquit Satyricus,

5 ————— *inter pocula querunt*
† Pontifices saturi quid dia poemata narrent.

1 Evang. Johan. cap. 15. com. 1. *2* Ode 17. Lib. 1. *3* Ode 27. Lib. 1. *4* Galli Eleg. *5* Persii Satyr. 1. vers. 30. *†* Romanæ, apud Pers.

Denique cum aliquid subtile divinumque sonabat, quod auribus Pontificalibus erat insolitum, audientes omnes dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in Petrum: & oculos talpæ habentes in Philosophum: Hoc, inquiunt, sineremus vivere monstrum? Moventesque caput quasi Judæi, 1 *Vah*, inquiunt, *ecce qui destruit templum Dei*. Sic judicant verba luminis cæci, sic virum sobrium damnant ebrii, sic contra organum Trinitatis differunt calices facundi. Sic contra simplicem disputant cornuti. Sic sanctum canes, sic margaritas porci corrodunt. Sic sal terræ infatuatur. Sic legis fistula obturatur. Concionatur sapiens vir, 2 *Qui tangit picem inquinabitur ab ea*: quod nos alio possumus reddere versu, *Qui tangit vinum inquinabitur ab eo*. Biberat Episcoporum sobrietas sanguinem uvæ meracissimum, cujus integritatem aqua non devirginaverat, quia secundum Martialem, 3

*Grande nimis scelus est sacrum jugulare Falernum,
Nec Bacchus Lymphae conjugium patitur.*

Impleverant Primates orbis Philosophi 4 turis dolia sua vinido vino. Cujus calor ita inceserat cerebris, ut in somni letargiam oculi omnium solverentur. Inter hæc sonat lector, stertit auditor. Alius cubito innititur, ut det oculis suis somnum. Alius super molle cervical dormitionem palpebris suis molitur. Alius super genua caput reclinans dormitat. Cum itaque lector in Petri satis aliquod reperiret spinetum, surdis exclamabat auribus Pontificum: Damnatis? Tunc quidam vix ad extremam syllabam expergefæcti, somnolenta voce, capite pendulo, Damnamus, aiebant. Alii vero damnantium tumultu excitati, decapitata prima syllaba, ---namus inquiunt. Vere natis, sed natatio vestra procella, natatio vestra 5 merfio. Sic milites dormientes testimonium perhibent, quia 6 *nobis dormientibus venerunt Apostoli, & tulerunt corpus*. Qui vigilaverat in lege Domini die ac nocte, nunc damnatur à Sacerdotibus Bacchi. Sic morbidus medi-

1 Evangel. Marc. cap. 15. com. 29. 2 Ecclesiastic. cap. 13. com. 1. 3 Epigram. 4 Gutturis MS. Franc. Ambos. 5 Immerfio MS. Franc. Ambos. 6 Evangel. Matth. cap. 28. com. 13.

cum curat. Sic damnat naufragus in littore constitutam. Sic arguit innocentiam qui ad furcas ducitur suspendendus. Quid agimus anima? Quo nos vertimus? Excideruntne tibi praecepta Rhetorum; & occupata luctu, praepedita singultibus, dicendi ordinem non tenes? Putasne veniens Filius hominis inveniet fidem super terram? Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos: Petrus autem non habet ubi caput suum reclinet. Sic judicant in loco Judicis sedentes rei; in loco vindicis innocentiae vexatores. Simul sunt omnia talibus iudicibus, talibus actoribus depravata.

1 *Hic satur exiguo mavult turgescere fommo,
Hic exporrectis ampullat verba labellis.
Hic loquitur nimis, ille tacet: hic ambulat, hic stat.
Alter amat fletus, alter crispare cachinnum.
Diversisque modis pax est vesania cunctis.*

Quid hi tales egerint, quid decreverint Jurisperiti, Evangelica lectio consolatur. 2 *Collegerunt, inquit, Peritifices & Pharisei Concilium, & dixerunt: Quid facimus? quia hic homo multa mira dicit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum.* Unus autem ex ipsis nomine Bernardus Abbas, cum esset Pontifex Concilii illius, prophetavit dicens: Expedi nobis ut unus exterminetur homo à populo, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitaverunt condemnare eum, dicentes illud Salomonis: *Tendamus insidias justo, supplantemus ei gratiam labiorum.* Inveniamus radicem verbi contra justum. Facientes fecistis, & linguas viperas in Abaelardum evaginastis. Subversi subvertistis, & vinum absorbuistis, sicut qui devorat pauperem in abscondito. Inter hæc Petrus orabat, 3 *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.* Interdum illud Psalmistæ sedulo ruminabat: 4 *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum.* Vere pingues, quorum colla thoris adipeis inraffata liquidam sudabant 5 ad ruinam. Nec mirum.

1 Perf. Sat. 4. vers. 56. 2 Evang. Joan. cap. 11. com. 47, & 38. 3 Psalm. 119. com. 2. 4 Psalm. 21. com. 13, & 14. 5 *Arvinam* uno verbo, MS. Franc. Ambos.

Visitaverant enim domestici fidei i neutriu. Lachrymas in misericordia & caritate. Sedit autem in Concilio vanitatis, contra Psalmi decretum quidam memoriæ celebris Episcopus, in cuius auctoritatem plurimorum se reclamabat assensus. Hic hesternam crapulam ructans, huiusmodi in concione sermonem evomuit: Fratres, Christianæ Religionis participes 2 omnium periculo provide. Ne fides in vobis turbetur, ne sincerus columbæ oculus turgente macula obducatur. Nihil enim prodest aliarum virtutum possessio ubi fuerit fidei defectio, juxta illud Apostoli: 3 *Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* O Minervæ lepos! O sales Attici! O eloquentia Tulliana! Hanc certe caudam non vult hic asinus. Talis finis tali capiti non respondet. Unde etiam qui faverunt, pressa fronte ruborem confessi sunt. Placet & non immerito hanc magni nominis umbram gregi illorum communicare, de quibus dictum est: 4 *Conceperunt ventum, & telas aranea texuerunt.* Præfatus vero Episcopus etiam præmissis adjungens: Petrus, inquit, semper turbat Ecclesiam, semper excogitat novitatem. O tempora! O mores: Sic judicat de sole cæcus. Sic pingit in ebore mancus. Sic urbem appreciatur asinus. Sic animales Episcopi judicant, sic casus ventilant, sic discutunt rationes. Sic pugnant contra eum filii matris suæ. Sic sues crassæ adversus silentem grunniunt.

Intra tot itaque & tantas angustias deprehensus Abælardus ad Romani examinis confugit asylum. Filius sum, inquit, Romanæ Ecclesiæ. Volo causa mea quasi impii judicetur. Cæsarem appello. At Bernardus Abbas, in cuius brachio fidebat Præsulum multitudo, non dixit ut Præses, qui tenebat Paulum in vinculis: Cæsarem appellasti, ad Cæsarem ibis: sed, Cæsarem appellasti, ad Cæsarem non ibis. Renunciavit enim quæ gesta fuerant Apostolico, & statim à Romana Sede litem damnationis in Petrum per Gallicanam Ecclesiam volaverunt. Damnatur taliter os illud

1 Sic Orig. Edit. 1616. 4to pag. 306. 2 Communi MS. Franc. Ambos. 3 1 Epistol. ad Corinth. cap. 13. com. 1. 4 Prophet. Esaiæ cap. 59. com. 4, & 5.

promptuarium rationis, turba fidei, hospitium Trinitatis. Damnatur, proh dolor: absens, inauditus & inconvictus. Quid dicam? quidve non dicam? Bernarde,

*Nil opus est bello, veniam pacemque rogamus,
Porrigitur junctas ad tua lora manus.
Jura cadent rerum, vertetur sanctio legum,
Si vis, si mandas, si sic decernis agendum,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.*

Cujus unquam, Jesu bone, culpa tam cæcos habuit iudices, ut non utrinque causæ latera ventilarent? ut non inquam potissimum partem jus vergeret, elimarent? Isti clausis oculis palpant negotium, & quasi oculati rerum cognitores arcu iniquitatis intenso toxicum subito jaculantur. Quicquid intestinus odiorum furor, quicquid implacabilis amentię turbo rotaret in Petrum, quicquid iniqua conflaret æmulatio, censuræ Apostolicæ sobrium nunquam dormiret deberet acumen. Sed facile deviat à justitia, qui plus hominem quam Deum timet in causa. Verumque illud est quod per Propheticum organum sonat: 1 *Omne caput languidum, à planta pedis usque ad cervicem, non est in eo sanitas.*

Sed corrigere, inquiunt fautores Abbatis, Petrum volebat. Si Petrum, bone vir, ad integrum fidei statum disponebas revocare; cur ei coram populo æternæ blasphemię characterem impingebas? Rursusque si Petro amorem populi tollebas, quomodo corrigere disponebas? Ex qua complexione in summam redigitur, te in Petrum exarsisse non amore correctionis, sed desiderium propriæ ultionis. Præclare dictum est à Propheta: 2 *Corripiet me justus in misericordia.* Ubi enim deest misericordia non est correctio justī, sed barbaries incondita tyranni. Testatur etiam rancorem animi ejus Epistola ad Innocentium Papam directā, in qua sic stomachatur: *Non debet, inquit, refugium invenire apud Sedem Petri, qui fidem impugnat Petri.* Parce, parce bellator inclyte. Non decet Monachum sic pugnare. Crede Salomo-

1 Prophet. Isaiæ cap. 1. com. 5, & 6. 2 Psalm. 140. vers. 5.

ni: **1** *Noli*, inquit, *nimum esse justus, ne forte obstupescas*. Non impugnat fidem Petri, qui fidem affirmat Petri. Debet ergo invenire refugium apud Sedem Petri. Patere, quæso, Petrum tecum esse Christianum. Et si vis, tecum erit Catholicus, & si non vis, tamen erit Catholicus. Communis enim Deus est, non privatus. Sed si sedet sententia cordi, pergamus pariter contemplari, quomodo Petrus fidem infestat Petri. Scribit enim Petrus ad ancillam Dei Heloissam, sacris litteris apprime institutam, familiarem satis Epistolam, quæ inter reliqua horum etiam verborum redolet continentiam. **2**

Soror mea Heloissa, quondam mihi in saculo cara, nunc in Christo carissima, odiosum me mundo reddidit Logica. Aiunt enim perversi pervertentes, quorum sapientia est in perditione, me in Logica præstantissimum esse, sed in Paulo non mediocriter claudicare. Cumque ingenii prædicent aciem, Christianæ fidei subtrahunt puritatem. Quia, ut mihi videtur, opinione potius traducuntur ad iudicium, quam experientiæ magistratu. Nolo sic esse Philosophus, ut recalcitrem Paulo. Non sic esse Aristoteles, ut secludar à Christo. Non enim aliud nomen est sub cælo, in quo oporteat me salvum fieri. Adoro Christum in dextera Patris regnantem. Amplector eum ulnis fidei in carne virginali de Paracleto sumpta gloriosa divinitus operantem. Et ut trepida sollicitudo, cunctaque ambages à corde tui pectoris explodantur, hoc de me teneto, quod super illam petram fundavi conscientiam meam, super quam Christus edificavit Ecclesiam suam. Cujus petreæ titulum tibi breviter assignabo. Credo in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum; unum naturaliter & verum Deum: qui sic in personis approbat Trinitatem, ut semper in substantiâ custodiat unitatem. Credo Filium per omnia Patri esse coequalem, scilicet æternitate, potestate, voluntate & opere. Nec audio Arrium, qui perverso ingenio actus, imo Demoniacò seductus spiritu, gradus facit in Trinitate; Patrem majorem, Filium dogmatizans minorem: oblitus legalis præcepti: Non ascendes, inquit Lex, per gradus ad meum altare. Ad altare quippe Dei per gradus ascendit, qui prius & posterius in Trinitate ponit. Spiritum etiam

• **1** Eccl. cap. 7. com. 17. **1** Hæc Epistola Abælardi non extat integra.

sanctum Patri & Filio consubstantiali & coaequali per omnia testor, utpote quem bonitatis nomine designari volumina mea saepe declarant. Damno Sabellium, qui eandem personam asserens Patris & Filii, Patrem passum autumavit; unde & Patripassiani dicti sunt. Credo etiam Filium Dei factum esse Filium hominis, unamque personam ex duabus & in naturis duabus consistere. Qui post completam susceptæ humanitatis dispensationem passus est & mortuus, & resurrexit, & ascendit in cælum, venturusque est judicare vivos & mortuos. Afferro etiam in Baptismo universa remitti delicta; gratiaque nos egere, qua & incipiamus bonum, & perficiamus: lapsosque per pœnitentiam reformari. De carnis autem resurrectione quid opus est dicere, cum frustra glorier me Christianum, si non credidero resurrecturum? Hæc itaque est fides in qua sedeo, ex qua spei contraho firmitatem. In hac locatus salubriter, latratus Scyllæ non timeo, vertiginem Charybdis rideo, mortiferos Syrenarum modulos non horresco. Si irruat turbo, non quatiore. Si venti persilent, non moveor. Fundatus enim sum supra firmam petram.

Hæc de Epistola Petri ad verbum excerpta putavi, ut liquidum fieret quomodo Petrus impugnaret fidem Petri. Nunc rigide Cenfor, adesto, & fidem Petri sincero perpende iudicio. Dixisti: *Non debet refugium invenire apud Sedem Petri, qui fidem impugnat Petri.* Hoc per se dictum quoddam esset eminens & generale verum. Sed quia personaliter dixisti de Petro, convinco te sentire contraria vero. Non enim Petrus arguit fidem, ad cuius lineam vitam suam disponit; nec alienus est à Christi portione, cuius se tam humiliter insignivit nomine. Deberet ergo refugium apud Sedem Petri invenire, si non illecebræ tui eloquii clausissent viscera misericordiæ Romanæ Ecclesiæ. Sed dum tu Petro clementiæ ostium obstruis, conceptæ vesanix signanter impetum prodis.

Hic fortasse inquires, Nimia super me laceassis injuria. Zelus domus Dei comedit me, eo quod lepra insanæ doctrinæ macularét corpus Ecclesiæ. Cui obviandum in ipso statim nequitix semine putavi, ne late serperet vis veneni. Nonne caute consulteque egi, quod fœdum illud sacrilegumque dogma manuali quodam indiculo complosi. Ne scilicet breviter volentibus attingere summam

rei,

rei, onerosum esset ire per spaciosos saltus voluminum Abælardi. Ad hæc ego: Laudo te, Pater, sed in hoc non laudo. Indiculum vidimus, in quo non Petri dogmata, sed nefandi commenti Capitula legimus: Quod, scilicet Pater sit omnipotentia, Filius quædam potentia, Spiritus sanctus nulla potentia. Quod Spiritus sanctus, licet sit ejusdem substantiæ cum Filio, non tamen est de eadem substantia. Quod homo sine nova gratia possit operari. Quod Deus non possit plus facere quam facit, nec melius facere quam facit, nec aliter facere quam facit. Quod anima Christi non descendit ad inferos. Hæc & alia Indiculum tuus continet, quorum quædam, fateor, Petrus & dixit & scripsit: quædam vero neque protulit neque scripsit. Quæ autem dixerit, & quæ non dixerit, & quam Catholica mente ea quæ dixerit, senserit, secundus arrepti Operis Tractatus Christiana disputatione ardentem & impigre declarabit. Nam talia sunt quæ dilui debent, atque refelli: ut non immerito proprio referrentur volumini. Nunc illud est acriter persequendum, cur vir sanctus, & in ore famæ nominatissimus, qui quædam perenni sepelienda silentio scriptis propriis tradidit, Petro Abælardo hereseos crimen impegit. Rata namque est fama, & ab antiquo quasi naturæ legibus promulgata, neminem de simili crimine quempiam posse convincere. Quod dum fecisti, & imprudenter & impudenter egisti.

Petrus erraverat, esto. Tu quare errasti? Aut sciens, aut nesciens errasti. Si sciens errasti, hostis Ecclesiæ comprobaris. Si nesciens errasti, quomodo es defensor Ecclesiæ, qui errorem nescis discernere? Errasti vere dum originem animarum de cœlo asseruisti esse. Quod qualiter in libro astruas, quoniam utile & facile est cognitu, sagaci lectori ab altiori cardine retexam. Est Liber, quem Hebræus *Firasirim*, Latinus nominat Canticum Canticorum, cujus litera vigilantibus animis, divinæ cujusdam intelligentiæ sudat arcanum. Ad hunc librum Bernardus manum expositionis applicat, ut ab hirsutis literæ opusculis egregii sensus frugem eliciat, utitur sane mediocri & temperato genere dicendi. Sed libet paululum percunctari, cur Bernardus post tot illustrium virorum sudores, qui in præfato opere sua ingenia contulerunt, tam immensæ majestatis volumen temptavit

temptavit in lucem proferre? Nam si majores nostri plenariè, sufficienterque libri hujus latebras produxerunt in solem, miror qua fronte ausus tuos extenderis in opus eliminatum ad unguem. Quod si aliqua sunt tibi revelata sacramenta, quæ eorum notitiam fugerint, non invideo: imo labori vehementer applaudo. Sed cum eorum expositiones, commentumque tuum studiosis revolvo manibus, nihil te novi dixisse comperio: imo sensum alienum verbis tuis vestitum deprehendo. Supervacua igitur explanatio tua esse videtur. Ac ne quis me putet improbabilia prolocutum, proferam super hunc Librum quadrigam Expositorum: Origenem scilicet Græcum, Ambrosium Mediolanensem, Retium Augustidunensem, Bedam Angligenam. Quorum primus cum in cæteris Libris, ut ait Hieronymus, vicerit in Canticis Canticorum se ipsum vicit. Secundus vero probabili & erudito sermone Sponsi Sponsæque firmavit amores. Tertius perplexitatem voluminis sublimi ore disseruit. Quartus autem ejusdem libri opaca septem Libris absolvit. Post tales itaque, & tam industrios viros, Bernardus arat, quasi aliquid intemptatum nostri majores reliquerint. Possemus sane lucubrationibus disertis hominis acquiescere, nisi potius Tragœdiam videretur quam Commentarios texere. Patefacta namque quadam parte Operis, repente mortem sui fratris inducit, in cujus funeris prosecutione duos pene quaternos consumit. Quod quam ibi discrepans & inconcinnum fuerit, paucis expediam. Liber ille Salomonis in Sancti Spiritus officina conflatus, Christi & Ecclesiæ sub Sponsi Sponsæque typo maritat amplexus. Porro nuptiis gaudia consonant. At Bernardus aut rerum obscurarum tædio vitæ, aut negligens Apostoli dictum suadentis gaudere cum gaudentibus, mortuum suum ducit ad nuptias: Cum scriptum sit, *Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Discumbente itaque Sponso in Sponsæ gremio, & juvenculis Sponsi, Sponsæque juvenculabus alterna jucunditate plaudentibus, tuba funebris subito clangit. Epulæ in luctum eunt, organa vertuntur in funus. Tragœdia risum proferat nuptiarum. Non discretus, non elegans citharista fuisti, qui funebres modulos regio convivio præsentasti? Quis unquam somniavit tale portentum? Solemus ridere picturas incipientes ab homine & in asinum

num desinentes. Revolve quæso prisca super hunc librum monumenta ingenii, & nullum reperies, qui in hujusmodi materia tristitia lætis confederet. Unde Retii Augustidunensis aurea sic depromit camæna. *Mos est, inquit, generosæ materiæ observandus, Sponsi Sponsaque tripudia festiva tuba persultent. Neque enim in funera fas distrahi animum, quoniam ad exponendum Cantica nuptiarum invitat alacritas conviviarum. Sed quoniam tantæ facultatis ratio in nobis vel nulla est, vel admodum orba, ejus innititur gratiæ, qui per Evangelium suum sonat: Sine me nihil potestis facere. Neque certe mihi deficiet transitorium verbum, cum credam in Verbum quod est in principio apud Deum. O vox Catholico digna Doctore! O fidelis confessor gratiæ? Recte perpendiculum sui judicii vir sapiens lineavit, qui mœrorem à gaudio tanto interstitio sequestravit. Tu vero terminos transgrediens, quos posuerunt Patres tui, Cantica in Elegos, carmina in threnos forte miserabili convertisti. Quod si tibi deessent Ecclesiasticæ scita censuræ, recolare poteras etiam gentilis instituta prudentiæ. Nam cum Zeuxis pictor eximius simulacrum Helenæ pinxit, non ei brachia simiæ, nec chimeræ ventrem, nec caudam piscis aptavit: sed humanorum membrorum expolitione perfectum publicis i usibus propalavit. Alioquin indecens & ridiculosa esset pictura. Unde Horatius in Arte Poetica, 2*

*Humano capiti cervicem pictor equinam
fungere si velit, & varias inducere plumas,
Undique collatis membris: ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne:
Spectatum admissi risum teneatis amici?*

Concedit ars, ut quod velis incipias, sed non ut quemlibet finem cœptis tuis supponas. Unde idem Poeta paulo post scripsit,

3 ————— *Pictoribus atque Poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas:*

1 *Visibus* MS. Franc. Ambos, 2 Lib. Art. Poet. vers. 1, 2, &c.
3 Ibid. vers. 9, 10, &c.

*Sed non ut placidis coeant immitia, non ut
Serpentes avibus generentur, tigribus agni.*

Velut ægri somnia Operis tui vanæ species finguntur;

1 ————— *ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ.* —————

2 *Purpureus late qui splendeat, unus & alter
Assuitur pannus* —————

At ne quis fautorum tuorum obloquatur,

2 *Scimus inurbanum lepidò seponere dicto;
Legitimumque sonum digitis callemus & aure.*

Quid plura? Tota ars Poetica jurata contra te bella suscepit. Deberes re vera ingenii tui puerperium, juxta ejusdem Poetæ institutionem, nonum premere in annum; ut male tornatum opus rursus liceret incudi reddere, & curare ne te lunæ labor offenderet. Deberes utique sefinantiam emissionis differre, cum scriptum sit,

4 ————— *nescit vox missa reverti.*

Laudamus in te, Pater, venam ingenii, sed artis culpamus incitiam. Inde est quod Veteres diffinierunt ingenium esse mutilum, nisi opem artis sibi asciscat. Laudantur sales Lucilii, & tamen mordetur quod incomposito currat pede.

*Impostos versus componit & arte carentes
Ennius ingenio dives, & arte rudis.*

E quibus est ille,

Omnes mortales sese laudari exoptant.

1 Horat. de Art. Poet. vers. 8. 2 Ibid. vers. 14. 3 Lib. de Art. Poet. vers. 273. 4 Ibid. vers. 390.

Sed quoniam lippis & tonsoribus claret, quod non recte lamenta Epithalamio conjugasti, libet aliqua de ipso bonatu tragico speculari. Inter cætera, ni fallor, Oratoris nostri lugubris Musa sic calculat. *Decessit frater à vita, imo ut rectius fatear, mortem reliquit pro vita. Frater, inquam, decessit, tenor continentie, morum speculum, vinculum religionis. Quis ulterius vegetabit me ad laborem? Quis amplius leniet marentem?* Et post aliqua, *Bos bovem requirit; se quod solum putat, frequenti mugitu pium testatur affectum. Bos, inquam, bovem requirit, cum quo ducere collo aratra consuevit.* Pulchrum quidem est & tinnulum quod Bernardus loquitur; sed de alio sudore pretium nomenque venatur. Ambrosius enim hæc verba syllabatim in querimonia illa posuit, quam de excessu Satyri amici sui muliebri dealbatoque stylo procudit. Itaque Bernardus in hoc planctu adeo est vehemens, adeo pertinax, adeo vivus, ut legenti cuilibet constans sit, eum non veros fletus edere, sed verba quibus veri questus exprimantur effundere. Aiunt tamen, quidam infulsi, seductorio ejus linguæ moderamine seducti, qui corpus verborum diligunt, animam autem rationis spernunt, eum tam facundia sublimi in lamentis illis uti, ut nulla modernæ eloquentiæ facultas ei valeat exæquari. O falsi judices eloquentiæ, quos projecit vocis ventus ut pulverem à facie terræ! Quænam ibi sententiarum vis? quæ pocula rationum? Totus in verbis fluctuat, & mors ridiculi Syllogismi rotatur in circulo. Unde Poeta. *Citharædus, inquit,*

1 Ridetur, Chorda qui semper oberrat eadem.

Læta verborum gramina sata infrangulant sententiarum. Aut fortasse idem dicendo multipliciter, Ulyssæm simulare volebat. De quo scriptum est,

Ille referre alii saepe solebat idem.

Sed non talibus instrumentis mortuus suscitatur, nec eloquentiæ præstigiis vita mortuo comparatur. Unde cuiusdam distichum egregie sonat.

1 Horat. de Art. Poet. vers. 356.

*Cur dantur frustra pro Psalmis carmina pulcra?
Plus prodesset ei, Ter Miserere mei.*

Quod si dolorem suum delinimentis facundiæ remedi-
que carminis evaporare volebat; cur non saltem super
hoc proprium separatim opusculum condebat? Nec de-
erant, à quibus talis materiæ mutuari posset exemplar.
Socrates mortem sui Alcibiadis Philosophici vigoris uber-
tate testatur. Plato Alexim puerum, cui amatorias can-
tiunculas composuerat, insigni titulo ducit ad tumulum.
Taceo Pythagoram, Demetrium, Carneadem, Posido-
nium, reliquosque, quorum excellentia Græcia super-
bit: qui. teste Hieronymo, diversis sæculis, diversis li-
bris diversorum lamenta minuere sunt conati. Præte-
rea Anaxagoræ laudatam semper sententiam, qui cum ei
nunciaretur filium obiisse, fletu represso: Sciebam, in-
quit, me genuisse mortalem. Et ut peregrina omittens
ad nostra veniam, Tullius eloquii Romani maximus au-
ctor consolatorium de morte filii sui Librum edidit, cui
præclara magnorum virorum monumenta quasi stellas
micantes impressit. Hieronymus dolori, quem de mor-
te Nepotiani conceperat, plausibili medetur eloquio.
Ambrosius, de quo præfatus sum, duos Libros de excessu
dilecti sui Satyri suavi stylo edisserit. Ad horum nor-
mam planctum tuum texere debebas, non immemor il-
lius vulgaris Proverbii,

Vicini barba propriam debes simulare.

Sed quoniam super hoc satis abundeque digessimus,
tempestivum est illud Capitulum in eodem libro visita-
re, in quo animatum originem de cœlis fabularis esse.
Ubi sic recolo te locutum: *Merito dixit Apostolus,*
1 nostra conversatio est in cœlis. Hæc verba tua sub-
tiliter explorata, Christianæ mentis palato hæresim fa-
piunt. Si enim id circo animæ originem de cœlis a-
struis, quia quandoque beata futura est in cœlis; ea-
dem ratione corporis origo erit in cœlis, quia quandoque
beatum futurum est in cœlis. Sed ad hoc intimandum ta-
lia verba se non accommodant. Aut si ideo animæ ori-

1 Epistol. ad Philippens. cap. 3. com. 20

ginem cœlestem ascribis, quia olim orta, id est facta sit in cœlis, quod quidem verborum talium resultat intentio; pravitatem Origenis incurris, qui in Libris Periarchon Pythagoreum Platonikumque dogma secutus, originariam in cœlo sedem animabus disponit. At quoniam de anima mentio se ingessit; non absurdum est commemorare, quæ altercationis varietas occupaverit de animarum origine. Aiunt Philosophi, quorum Duces sunt Plato & Pythagoras, quibus & tu ex parte maximo acquiescis, animas scilicet olim ab initio factas conditasque in thesauris Dei: indeque ob antiquum vitæ contagium in corporum ergastulum lapsas, rursusque si corpus juste gubernaverint, ad antiquæ honestatis vultum meritorium vehiculo redituras ferunt. Et Hæretici, animam partem esse divinæ substantiæ contenderunt, occasionem hujus fabulæ inde rapientes, quod scriptum est in Genesi: *1 Et sufflavit Deus in faciem ejus, scilicet Adæ, spiraculum vitæ.* Contra quos intonat breviter Augustinus: *Flatus, inquit, ille dicitur qui hominem animavit. Factus est ab ipso, non de ipso, quia nec hominis flatus hominis pars est, nec homo eum facit de seipso, sed ex aereo habitu sumpto & effuso.* Item fuerunt quidam crassis ignorantiae tenebris obvoluti, qui venire animas ex traduce delirabant: quos confutare, quodammodo est eorum ineptias roborare. His tribus 2 næniis quasi rationi adversus orthodoxæ veritatis gladio amputatis: asserunt sancti Patres noviter creatis corporibus creatas noviter animas quotidie infundi, juxta id Evangelii: *3 Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Tu itaque à doctrinæ salutaris tramite devius, in Philosophorum scopulos ruis. Et dum dignitatem animæ jactitas, originem ei sideream flore jejuni eloquii nundinaris. Quod si in Petri opusculis hujus vecordiam reperisses; non est dubium quin eam inter illa, quæ peperisti, Capitulorum monstra locasses.

Hinc ad alios tui ingenii fructus articulus est vertendus. Quærit à te Vir collo inflatus Romano, quid sit diligendum, & quomodo. Cui sic rescribis, *Orationes à me, Aimerice, & non quæstiones flagitare solebas, & post*

1 Lib. Genes. cap. 2. com. 7. 2 Nodis MS. Franc. Ambos. 3 Evangel. Joan. cap. 5. com. 17.

pauca. *Quæris quid sit diligendum. Cui breviter respondeo Deus.* Homo Romanus, grossus camelus, Gallicano argumento gibbosus trans Alpes saltat, ut quid sit diligendum inquirat: quasi juxta se non habeat, qui rei hujus sibi notionem infundat. Cui noster Philosophus mandat non virtutem esse diligendam, ut Chrysippus: nec voluptatem, ut Aristipus: sed Deum, ut Christianus. Acutulum sane responsum, & docto homine dignum! Sed quænam abjecta muliercula; quisnam hoc ignoret extremus idiotæ? Sic philosophantur in textrinis aniculæ. Sic propositiones Dagani cum joco mirari solemus. De cujus propositionibus aliquas exempli gratia interferam. *Filius, inquit, sum matris meæ. Placenta est panis. Caput meum est grossius pugno meo. Cum meridies est, dies est.* Quis est, cui audita tam ridicula veritate, labia risu non quatiantur? Similiter & cum Bernardus dixit, Deum esse diligendum, verissimum quidem dixit, & venerabile verum: sed ad hoc dicendum pro nihilo aperuit os suum. Nemo enim de hoc dubitat. Sperabat enim Romanus aliquid secreti audire, & Archimandrita noster tale quid intonat, quod quilibet rusticus valeret respondere. Et tamen dum Deum diligendum esse pronunciat latenter, ferit Romanum, qui in Curia Papæ non Deum didicerat amare, sed aurum. Sequitur postea de modo diligendi: *Modus, inquit, est sine modo diligere.* Aimericum, sic enim dictus est, ad quem scribis, quasi lacteo succo pavisti, dum Deum diligendum aperte pronunciaisti. Nunc eum subito ad altiora i subrigens dicis, quod modus diligendi Deum sit sine modo diligere. Qui quæsiuerat quid esset diligendum, de quo nec pauperculus Christianus quidem hæsitaret; quomodo poterit hanc subtilitatem intelligere, quod modus diligendi Deum sit sine modo diligere! In quo impossibile quiddam spondere videris. Cum enim stabile fixumque sit, Deum ea munificentia esse præditum, ut nequaquam nostra in illum dilectio ejus dignitati æquipollenter respondere sufficiat: quomodo sine modo diligemus, quem cum modo diligere non valemus? Quomodo, inquam, porrigetur dilectio ultra modum, cum semper remaneat citra modum? Aut si sic intellex-

isti fine modo diligere, id est diligere quod non perveniatur ad congruum diligendi modum: ridiculam intelligentiam portendit somnium tuum. Dum itaque Rhetoricari voluisti, & obscuritatem dedisti, & quiddam inopium atque impossibile confecisti, dum Deum sine modo diligendum docuisti.

1 *Quanto rectius hic qui nil molitur inepte?*

Jesus Christus scilicet, qui per Evangelium suum diligendi modum exprimens: 2 *Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis.* Hic nullus eloquentiæ fucus, sed mera tantum veritas, simplici & absoluto est expressa eloquio. Hic Romanus aurem accommodet. Hic superbiæ strumam deponat camelus, quia Jesu hic nil impossibile pronunciat. Jesus, inquam, sententiæ lucem tenebris eloquii non involvit, ut Bernardus, qui rei venerabilis majestatem exquisito quodam obnubit verborum adulterio. Vir sapiens, inquit Horatius,

3 *Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem Cogitat* —————

Quod Bernardus male attendit, qui quod Jesus nudo patuloque ore, nube sermonis ab intelligentiæ via secludit. Horum & his similium ludicrorum mensuram confertam & coagitatam, in libellorum tuorum, Bernarde, finum dedisti. Quod reprehendere facile poterit, quem oculatum eruditio reddidit. Quæ si ungue tenus persequi vellem, longitudo certe dictaminis lectorem etiam repelleret diligentem.

Cum itaque tantas trabes loquaris, cur Abælardi festucas in trabes commutare moliris? Non est negotium misericordis culpam augere, sed minuere. Unde Psalmista cum dicturus esset; 4 *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Commode misericordiam præposuit judicio, quasi diceret: Immenso Deus, scio quia misericors es & justus; sed in altero mea salvatio, in altero

1 Horat. de Art. Poet. vers. 140. 2 Evangel. Matth. cap. 22. com. 37. 3 Horat. de Art. Poet. vers. 143. 4 Psalm. 101. com. 1.

mea damnatio: primoque misericordiæ canticum libentius volo. Scriptum est in Isaia, 1 *Et convertent gladios suos in vomeres.* Gladii enim in vomeres convertendi sunt, non vomeres in gladios: quia & mali ad tranquillitatis bonum trahendi sunt levitate correctionis: & boni ad discordiam commonendi non sunt asperitate invectionis.

His & aliis delinitis exemplis, Petrum, si errore fauciatus esset, jumento tuo deberes imponere, & sic ad stabulum universalis fidei revocare. Plures Catholici quædam culpanda dixerunt, nec tamen ob id Hæreticorum collegio sunt adscripti. Duo dixit Hilarius erroris expugnator, propugnator Ecclesiæ, in quibus eum non audit sobrietas Ecclesiæ. Primum, quod Christum nil in passione doloris sensisse asseruit. Contra quem sententiam Claudianus, Presbyter Lugdunensis, vir Christianissimus, & tam subtilis ad disputandum, quam artifex ad loquendum, sic personat. Si Christus nil in passione sensit doloris, non vere passus est: & si vere non passus est. 2 Secundum, quod nullum incorporeum dixit esse creatum. Nec igitur, inquit Claudianus, anima, cum sit incorporea, est creata. Quod si creata non est, nec creatura Dei est. Sed non ob hoc, ut ait idem Claudianus, scientia Doctoris perdit meritum Confessoris, quia Ecclesia bono filio indulgit quod humana opinio minus caute disputavit. Procul dubio si hæc Petrus dixisset, eum esse lapidandum rigoris tui severitas sanxisset.

Beatus etiam Hieronymus in Libro contra Jovinianum de Nuptiis quædam differit. Et præcipue illo loco, ubi sententiam Apostoli inducit, quæ in hunc modum se habet: 3 *Bonum est homini mulierem non tangere.* Cui Hieronymus subjungit: *Si bonum est mulierem non tangere, malum est ergo tangere. Nihil enim bono contradictorium est præter malum.* Argumentum hoc scit esse frivolum, quisquis disputandi disciplina se profitetur imbutum. Nam similiter bonum est carnem non comedere, & vinum non bibere: nec ideo sequitur quod sit malum carnem comedere, & vinum bibere. Quod quidam asserentes inter Hæreticos recepti sunt. Sed tamen paulisper concedatur

1 Prophet. Isaia cap. 2. com. 4. 2 Hoc in loco aliquid desideratur, vid. altera Syllogismi pars. 3 1 Epistol. ad Corinth. cap. 7.

ut nialum sit juxta Hieronymum, mulierem tangere. Ex quo quanta sequatur absurditas, nexus ipse rationis ostendit. Nam si malum est mulierem tangere, malum est cum muliere coire. Neque enim potest fieri ut bonus sit coitus, si malus est tactus. Et si malum est cum muliere coire, malum agit quisquis qui cum muliere coit. Peccant ergo conjugati legitime utendo coitu conjugali. Nam etiam coeundo mulierem tangunt. Igitur ut male non agant mariti, ferabuntur ab uxoribus. Aut si necesse erit coire, ita coeant ut mulierem non tangant. Sed hoc impossibile est fieri. Sequitur ergo conjugalis boni naufragium, quod ad remedium mortalis luxuriæ superna industria præparavit. Nam si conjugium coitum non excusat, eant mariti, certatim agant pœnitentiam, eo quod cum uxoribus suis aliquando coierunt. Alias in eodem libro Hieronymus inhumanius de Nuptiis disputat super illum Apostoli locum. *1 Melius nubere, quam uri.* Sed si bonum est nubere, quare malo comparatur? Nemo enim ratione malum bono comparat. Uri certe malum est, & nubere mali hujus respectu bonum est. Quod autem respectu mali bonum sit, simpliciter bonum non est. Ex his Hieronymi verbis distincte colligimus nuptias non esse absolute bonas. Perit igitur nuptiale bonum. Nam nuptiale bonum secundum Hieronymum non est bonum, nisi quia uri est majus malum quam ipsum. Multos fideles viros, inter quos & Pammachium Senatorem, scandalizavit hæc effera austeraque disputatio, doloremque suum scriptis super hoc Epistolis eidem Hieronymo testati sunt. Quod si Petrus tam crudeliter contra nuptias declamasset, profecto Bernardus in ejus exitium conjugatorum cohortes armasset.

Augustinus, erroribus suis inimicus, eos Libro Retractionum purgandos committit. Lactantius, de quo ipse Augustinus asseverat, quod multo auro iussarcinatus exierit de Ægypto, cum ore fulmineo contra Gentes Christum defendat, quædam absone de dogmatibus Ecclesiæ postea somniat. Longum est recensere veterum syngrapha Tractatorum, quæ non sunt sic ad purum excocta, ut non inveniantur in eis multa quæ virgâ correctionis essent dignissima. Verax namque est Jacobi

1 1 Epistol. ad Corinth. cap. 7. com. 9.

Apostoli sententia: 1 *In multis, inquit, offendimus omnes. Si quis autem in verbo non offenderit, hic perfectus est vir.* Itaque si Petrus in verbo offenderat, judicandus à te, misericordiæ potius blandum deberet sentire tactum, quam iracundiæ incentivum. Æquum erat te reminisci quod Habacuc Propheta Deo decantat, dicens: 2 *Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.* Vide quid distet inter iram Dei, & iram hominis. Cum homo irascitur, clementiæ ab ejus pectore mentio exulat. Cum autem Deus irascitur per ingentis bonitatis affluentiam misericordiæ recordatur, Recordatur non sine oblivione, qui irascitur sine commotione. Magnus Dominus noster, qui sic tentat summa, ut curam inferiorum non negligat. Hujus imaginem æmulari, hujus te oportebat vestigia totis conatibus amplexari, ut calculo quem forcipe tulerat Angelus de altari, purgares vitium labiorum Petri. Nec ignorare jus erat te hominem esse, quem & culpæ lubricum trahere ad pœnam, & medicus gratia reparare posset ad veniam.

His ita decursis, silentium imperat prolixitas orationis. Et quoniam vox lassata refrigerii portum jam expetit, ob recreandum Lectoris fastidium debitus primo volumini terminus affigetur, ut ad ea quæ promissimus enodanda secundi, 3 luctamen laboris officiosius accingatur.

1 Epistol. Jacob. cap. 3. com. 2. 2 Prophet Habacuc. cap. 3. com. 2. 3 Secunda hæc Epistola non extat inter Abælardi, ejusdemve sæculi Scriptorum Opera.

EPISTOLA

FULCONIS Prioris de DIOGILLO ad
ABÆLARDUM.

*Petro Deo gratias Cucullato Frater Fulco vita consolationem
presentis & futura.*

SÆcularis vitæ pericula qui sine periculo se putat evadere, non minus mihi desipere videtur, quam, si cum insipiens quispiam se existimat sapientem. Quanto utique involvatur errore stultitiæ non opus est me monstrare, cum luce clarius pateat sapienti. Fortuna reguntur, qui diutius sibi permanere in hujus sælicitatis mutabilitate promittunt. Quam sit contrarium rationi hoc opinari, monstrat sui mutatione infida felicitas. Non est humanum, stabilitate durare. Et licet res humanæ quotidie in deteriora labantur, & sælicitatis jucunda vanitas frequenter feriatur contrariis: homines tamen miseri hujus temporis familiares & amicissimi finem rerum attendere negligunt, & quam multis subiaceant periculis, quantulacumq; deliniti prosperitate oculo providentiæ metiuntur. Sed cum ferit adversitas, aut in desperationem præcipitat, aut ad fructum animadversionis elevat; attamen demum quod homines sint agnoscunt. Desperatis & impœnitentibus neque in hoc sæculo, neque in futuro remissionis venia relinquitur ulla: sperantes autem in Domino misericordia circumdabit. affluentissime tibi paulo ante mundi hujus gloria blandiebatur, & te incertis fortunæ casibus esse obnoxium non sinebat advertere. Roma suos tibi docendos transmittibat alumnos: & quæ olim omnium artium scientiam auditoribus solebat infundere, sapientiores te se sapiente transmissis Sclaribus monstrabat. Nulla terrarum spatia, nulla montium cacumina, nulla concava vallium, nulla via difficili licet obsita periculo, & latrone, quo minus ad te properarent, retinebat. Anglorum turbam juvenum mare interjacens & undarum procella terribilis

M m

non

non terrebat: sed omni periculo contempto, audito tuo nomine, ad te confluebat. Remota Britannia sua animalia erudienda destinabat. Andegavenſes eorum edomita feritate tibi famulabantur in ſuis. Piſtavi, Vaſcones, & Hiberi: Normania, Flandria, Theutonicus, & Suevus tuum calere ingenium, laudare, & prædicare aſſidue ſtudebat. Prætereo cunctos Pariſiorum Civitatem habitantes, & intra Galliarum proximas & remotiſſimas partes, qui ſic à te doceri ſitiebant, ac ſi nihil diſciplinæ non apud te inveniri potuiſſet. Ingenii claritate, & ſua- vitate eloquii, & linguæ abſolutioris facilitate, nec non & ſcientiæ ſubtilitate permoti, quaſi ad limpidiſſimum Philoſophiæ fontem iter accelerabant. Nam illud, quod ſic te, ut aiunt, præcipitem dedit, ſingularum ſcilicet fæminarum amorem, & laqueos libidinis earum, quibus ſuos capiunt ſcortatores, melius mihi videor præterire, quam aliquid dicere quod Ordini noſtro, & regulæ noſtræ religionis non concordet: quandoquidem ſermo de talibus ſæpe magis ſoleat nocere bonis, quam prodeſſe. Hac fortassis in te bonorum congregatione in te & ſuper te elatus (quamvis ſapiens, ſi huius nominis ſignificationem in ſe non extinguat, his animi bonis minime moveatur) in ſuperbiam initium & peſtem omnium malorum, & inaniffime efferbueras, & te jaſtantiæ vento oſtentandi, omnes fere alios, etiam ſanctos, qui ante te ſapientiæ operam dederant, ut aiunt qui te frequentius audiebant, inferiores te exiſtimabas. At omnipotens Dei dignatio & benignitas, qui ſuperbiæ ventum facit evaneſcere, & humilitatis gratiam multiplicat; qui neminem morbo ægrotantem ſuperbiæ, aliſque animi ægritudinibus laboꝛantem non juſto iudicio deſpicit; tuæ mentis inflationem, & oculorum extollentiam hoc adverſitatis genere tui miſerando perdomuit: quatenus & in te ſuperbe non ſaperes, & alios quoſque bonos vituperando negligere deſiſteres; caſtimoniæque ſanctitate, & continentia laudabili devotione de reliquo polleres. Hæc corporis particula, quam omnipotentis Dei iudicio, & beneficio perdidisti, quantum tibi nocuerat, ac nocere quamdiu permanſit non deſiſtebat, melius tuarum diminutio rerum, quam mea poſſit monſtrare oratio, docet. Quicquid vere ſcientiæ tuæ venditione perorando præter quotidianum victum & uſum neceſſarium, ſicut relatione didici,

didici, acquirere poteras, in voraginem fornicariæ consumptionis demergere non cessabas. Avara meretricum rapacitas cuncta tibi rapuerat. Nulla audierunt sæcula meretricem velle alteri misereri, vel pepercisse rebus appetitorum, quas quoquo modo auferre potuerunt. Videtur hoc probare tua profunda paupertas, qui nihil, ut dicitur, præter pannos ex tanto quæstu habebas, cum his primum casibus subjacuiſti fortunæ. Damnum quidem in hoc tempore tui corporis pertuliſti, & secundum sæculi vanitatem, te forsitan reputas, aut reputari æstimas viliorē: omnium infælicem æstimationem, & penitus à vera ratione destitutam reputationem. Si verius quod justum & bonum est, perscrutari tecum & solus studiosa frequentique meditatione velles; postposita vanitate invenires, quantum tibi afferat utilitatis particularum ista mutilatio. Primum quidem, quod plurimas evasiſti passiones, quibus frequenter quatiuntur, qui tale aliquid minime perdiderunt: & quibus nequaquam tenentur obnoxii, ut Physici affirmant, qui hujus partis corporis privatione ab omni fælicitate se cecidiſſe stolidissime putant. Deinde autem quod ardore libidinis, & luxuriæ facibus, quo malo aliquando tanguntur etiam Sancti, nullam ex hoc jam nisi sola cogitatione patieris vexationem: sed extincta feralis flamma incendii ad te redeas necesse est, mentemque, quæ per multa & dulcia luxuriæ insania vagabatur, in solidum recolligas. Jam poteris liber, nulla retractante libidine, omnium vias cognoscere rationum, & causas, quas aut parum, aut nihil percipiunt, qui per diversa libidinis incitamenta raptantur. Adde quod pecunia tua, si quam tibi habere licuerit (non enim est Monachorum, sine licentia proprium quid habere) vexationi distrahentium non erit obnoxia. A modo incipies possidere quod multis paulo ante distrahebatur eviscerationibus. Hoc quoque magni existimare debes, quod nulli suspectus, ab omni hospite hospes tutissime recipiaris. Maritus uxoris violationem ex te, vel lectuli concussionem minime formidabit. Decentissime ornatarum turmas matronarum inviolabiliter pertransibis. Virginum choros flore juventutis splendentium, quæ etiam senes jam calore carnis destitutos suis motibus in fervorem libidinis inflammare consueverunt, non timens earum incessus & laqueos, securus

& sine peccato miraberis. Sodomitarum secretos recessus, quos detestatur super omnes turpissimos divinæ justitiæ veritas, & eorum turpia & maligna consortia, quæ quidem semper odisti, de cætero te sine intermissione vitare verum est. Et omnino post hos hujus fragilissimæ fragilitatis fluxus, quod magnum Dei gratiæ munus in hoc ordine æstimo, nocturnas somniorum illusiones te minime sentire ita certum est, sicut certum est, quoniam voluntatem, si forte aderit, nullus sequetur effectus. Blanditiæ i uxoris, corporumque contactus, sine quo uxor haberi non potest, ac liberorum cura singularis, quo minus Deo placeas minime retardabunt. Quam magnum æstimas bonum, peccandi periculis te subtrahi, & in non peccandi securitate constitui? Leoninam itaque meretricum ferociam, quam primum ad se introeuntibus ostendant, serpentini deceptionis astutiam, captivæ earum luxuriæ incontinentiam poteris vitare superbius. Quod loquor melius de reliquo rerum experientia, es cogniturus, quam verbis valeam explicare. Origenes ille, cujus alta sapientia ubique prædicatur, & colitur, præter hoc quod quædam errata minime correxerit, referens tamen culpam in Ambrosium discipulum, ut dicit Beatus Hieronymus, qui clanculum edita, ante tempus in lucem protulerit, ille, inquam, 3 Origenes devitans omnem libidinis suspensionem, hac parte corporis se sponte privavit. Joannes & Paulus, Protus & Hiacinthus, alique plures gloriosi Martyres, gloria & honore in supercœlestibus in præsentia Dei coronati, in hac temporis brevitate gaudent genitalibus caruisse. 4 Et beati sunt, qui propter regnum cœlorum se castraverunt. Poteram fortasse plurima talium exempla ponere, sed quæ dicta sunt sufficiant. Ergo Frater ne doleas, nec contristeris nec perturbatione hujus incommodi quatiaris, præsertim cum hoc tam plures, ut dictum est, utilitatis afferat fructus; & quod hoc modo factum est, semper & irreparabile permaneat & evulsam. Sit hoc tibi solamen assidue quod redintegrari natura non patitur, levius potest tolerari.

1 Blandimenta M5. Franc. Ambos. 2 Tom. 1. Epist. LXV. 3 Euseb. Hist. Eccles. Lib. VI. cap. VII. 4 Evangel. Matth. cap. 19. vers. 12.

———*Fer & hac, ut ait ille, solatia tecum,*

Quoniam tempore hujus diminutionis vel thorum violando aliorum, vel in aliquo fornicationis veneno minime deprehensus es. Membra quieti dederas & sopori, nullique malum inferre parabas: cum ecce manus impietatis & ferramentum exitiale sanguinem tuum innoxium gratis fundere non dubitaverunt. Plangit ergo hoc tuum vulnus & damnum Venerabilis Episcopi benignitas, qui, quantum licuit, vacare justitiæ studuit. Plangit liberalium Canonicorum, ac nobilium Clericorum multitudo. Plangunt cives civitatis hoc dedecus reputantes, & dolentes suam urbem tui sanguinis effusione violari. Quin singulam sæminarum referam planctum, quæ sic, hoc audito, lachrymis, more sæmineo, ora rigarunt, propter te militem suum, quem amiserant, ac si singulæ virum suum aut amicum forte belli reperissent extinctum? Tantus ergo omnium luctus extitit, ut melius mihi videaris te debere velle periisse quam servasse quod periit. Felix se nescit amari. Pæne tota civitas in tuo dolore contabuit. Habes aram veræ dilectionis in te, quam si prius agnovisses, nullas meo judicio, divitias illi comparabiles æstimares. Sed forsitan illo sermone Prophetico mihi respondere contendes, *1 Renuit consolari anima*. Non possum non dolere tam probroso tactus incommodo: quoniam hoc hominum genus suam solet ætatem adducere. Nudantur genæ post modicum ornamento pilorum, & gloria cutis in facie in rugam contrahitur, pallor inconveniens confundit vultum, & qui me aliquando noverunt, ex quo faciem meam viderint, statim esse mutilum hac corporis parte sunt cognituri. Exigam ergo mei vindictam dedecoris, & totum meæ pondus injuriæ Romanis auribus intimare studebo, & tam Episcopum quam Canonicos, quoniam primum judicium de illo, qui in me malus extitit, mutare machinati sunt, quantum potero perturbabo, ac tum deum intelligent, quam sit contrarium honestati à rigore justitiæ deviasse. O miserum valde consilium, & omni destitutum utilitate: Nunquid non audisti aliquando de

Romanorum avaritia & impuritate. Quis unquam suis potuit opibus meretricum voraginem satiare? Quis potuit sacculis, cupiditatis earum sufficere crumenis? Quantum ergo ratione colligo, nec tibi, nec Ecclesie tue, hoc etiam cogitare, salubre concilium esse dignoscitur. Et plurimum Monasterio tuo, cui addictus es, debes studere, prodesse potius quam obesse. Quam plurimum te obesse, si hoc agere intenderis, nulli, qui sapiat, erit in incerto. Substantia tue rei ad visitationem Romani Pontificis, cum aut modica sit, aut nulla, minime sufficit. Quid Palatinis moribus objectabis? Parentum, vel amicorum tuorum, (omnes enim oderunt te propter te) rei familiaris subventio, vel aliorum, in nullo ministrabat tibi. Restat ergo, ut, si Romam expetieris, Monasterii tui opibus, quæ res ei grande damnum extiterit, necesse est iter arripias. Quod si defecerit, & iter tamen impleveris, incassum te sudasse nulli dubitare fas est. Quotquot enim nostris temporibus ad illam Sedem sine pondere pecuniæ accesserunt, perdita causa, confusi & reprobi abscefferunt. Si protervus extiteris, & causam tuam inter eos exponere volueris, de te quidem commovebis risum: justitiam vero consequeris nullam. Perdes itaque tanti laboris fructum & operam: & Ecclesie Parisiensis Pontificem & Canonicos Monasterio tuo & fratribus reddes acerbissimos & infestissimos inimicos. Frustra autem niti, ut dicit Historicus, & nil nisi odium acquirere, extremæ dementiæ est. Si de vindicta queris, quam multum sitit anima tua & desiderat, noli continuo morderi dolore & tabescere: quia jam in maxima parte visa est adimpleri. Nam quidam illorum, qui tibi nocuerunt, oculorum privatione & genitalium abscissione mutilati sunt. Ille autem qui per se factum abnegat, jam ab omni possessione sua bonorum suorum comportatione exturbatus est. Noli ergo Canonicos vel Episcopum tui sanguinis effusores vel perditores vocare, qui propter te, & propter se, quantum potuerunt, justitiæ intenderunt. Sed audi consilium bonum & veri amici consolationem. Monachus es, & sanctæ religionis habitum non invitus, sed sponte sumpisti. Non igitur amplius tibi vindictam exigere licet, si in veritate vis tenere & amare quod in hujus nominis significatione monstratur contineri. Si vero odio habueris etiam inimicum,

cum, qui hoc opus fecit, nec odire desinis : afferat aliud qui velit, ego confidenter assero, Vestem quidem Christi portare potes : sed ad nullam tibi utilitatem proveniet. *Sequimini*, inquit Apostolus, *1 pacem cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* 2 *Mihi vindictam*, dicit Dominus, *& ego retribuam.* Si vis esse perfectus, incipe Christum perfecte diligere, & usque ad inimicum diligendum pertinges. Remitte minas & verba ampullosa incassum effundere. Neque enim potes implere quod cupis. Injuria injuste irrogata, non cui irrogatur, sed ei qui irrogat, infamia est. Noli de cætero de amissa dolere fœlicitate, quam semper adversitatis incommoda prosequuntur. Si ergo in sancto proposito permanseris usque in finem, nec defeceris : Christus omnia, quæ perdidisti, multipliciter & mirabiliter reformabit in glorificatione corporum in futuro beatorum : ac tum demum regula Dialecticorum falsa apparebit, dicentium, *in habitum nunquam posse redire privationem.* Vale in Domino.

1 Epistol. ad Hebr. cap. 12. com. 14. 2 Epistol. ad Roman. cap. 12. com. 19.

F I N I S.

Q72

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

1901

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

1909

1910

1911

1912

1913

1914

I.

A
k
f
S
h
c
“
“
“
“

an
m
na
ad

Re
7
en
du
ed
[
“
“
“
“
“
“
“
“
“

al
U
w
In
Re
lig
Ch

A CATALOGUE of BOOKS printed for H. CURLL, over-against *Catherine-Street* in the *Strand*.

DIVINITY.

I. **B**ishop BULL's Vindication of the Church of *England*, from the Errors and Corruptions of the Church of *Rome*. Wherein, as is largely prov'd, the *Rule of Faith*, and all the Fundamental Articles of the *Christian Religion*, are received, taught, professed, and acknowledged. Written at the Request of the Countess of *Newburgh*, in answer to a celebrated Roman Catholick Treatise, intituled, *The Catholick Scripturist*. Now first published, from his Lordship's Original Manuscript, by his Son ROBERT BULL, Rector of *Tortworth*, and Prebendary of *Gloucester*. ["As to this Work, I shall forbear giving any Character of it, my near Relation to the Author unqualifying me for such an Undertaking: The Reader himself must judge of That, who (I question not) upon a full Perusal of it, will esteem it a Performance worthy the Author whose Name it bears. *Robert Bull*."] Price 4 s. the Small, 8 s. the Large Paper.

II. A Treatise upon the PASSIONS: Or, A Discourse of the several Dignities and Corruptions of Man's Nature since the Fall. Written by the Ever-memorable Mr. JOHN HALES of *Eton*. Now first published, from his Original Manuscript, by a near Relation. Revised by Bp. *Smairidge*, and an Index added by *Laurence Howel*, A. M. Price 3 s.

III. The Pretended REFORMERS: Or, a True History of the German Reformation, founded upon the Heresy of *John Wickliffe*, *John Hufs*, and *Jerome of Prague*: And an Impartial Account of the *Bohemian-Wars* which ensued thereupon. Made English from the French Original. With an Introductory Preface, address'd to the Patrons of the (pretended) Episcopal Reformed Churches. By *Matthias Earbery*, Presbyter of the Church of *England*. ["The Reader in this Book will find, perhaps, a Scene open'd to his View, entirely new: The Bigotted Papist on one Hand, and the Latitudinarian Protestant on the other, appear in their proper Colours: The one by malicious Prejudice, and the other by an over-sord Partiality, had cast such a Cloud over the Affairs of this Age, that no Man of ordinary Judgment could perceive on which Side the Fault was to be imputed: But I will venture to say, this Author has made no small Progress in such a desirable Work, and with more Candour than those can justly boast, who fondly count themselves Impartial Historians. *M. Earbery*."] Price 4 s.

IV. *Private Thoughts* upon Religion; in several Letters written to his Royal Highness the Duke Regent of *France*. By the Archbishop of *Cambrai*. Upon the following Subjects; 1. Of the Being of a GOD; of the Worship worthy of Him; and of the True Church. 2. Of the Worship of God; the Immortality of the Soul; and the Free-Will of Man. 3. Concerning God and Religion; of the Jewish Religion, and the Messiah; and of the Christian Religion. 4. The Idea of an Infinite Being; and of the Liberty God was at, of Creating or not Creating the World. 5. Of the Truth of the Christian Religion.

gion, and its Practice. 6. Remarks upon the Whole. Made *English* from the *Paris* Edition of the *French* Original. With a Letter from the Abbot De *Fenelon*, Nephew to the Archbishop, to the Translator, concerning this Work. Price 2 s. 6 d.

V. The *Devout Communicant's Companion*: In two Parts. *First*, Being an Help and Exhortation to worthy Communicating; describing the Meaning, worthy Reception, Duty, and Benefit of the Holy Sacrament. And answering the Doubts of Conscience, and other Reasons which most generally detain Men from it. *Second*, Consisting of a regular Set of Devotions, Meditations and Prayers, to be used *Before*, *At*, and *After* Receiving the Holy Sacrament. Collected from the Works of Archbishop *Tillotson*, Bishop *Taylor*, Bishop *Patrick*, Dr. *Horneck*, Dr. *Scot*, Dr. *Stanhope*, Mr. *Kettlewell*, Mr. *Nelson*, &c. Price 2 s.

VI. The *Christian Pilgrimage*: Or, A *Companion* for *Lent*. Being Meditations upon the Passion, Death, Resurrection, and Ascension of our Blessed Lord and Saviour *Jesus Christ*; divided into Eighteen Stations with Prayers suited to each. Written originally in *French*, and recommended to the Use of all true Lovers of Devotion, by the Archbishop of *Cambray*. Made *English* by Mrs. *Jane Barker*, of *Wilthorp*, near *Stamford* in *Lincolnshire*. Dedicated to the Rt. Hon. the Countess of *Nottingham*. Price 2 s.

VII. *De Statu Mortuorum*: An *Historico-Theological* Dissertation concerning the State of the Dead. Made *English*, from the *French* Original, by Mr. *Morgan*. Price 1 s.

VIII. An Enquiry into the Nature and Original of the 55th Canon, by Evidence historical and rational; with Variety of incidental Matters relating to its History: Including also the History of *Beads*, *Latin Service*, and *Indications*, their various Forms and Use; with Reasons for the Canon's being a *Bidding of Prayer*. By *Conyers Place*, M. A. of *Dorchester*. Price 2 s. 6 d.

IX. The *Devout Christian's Companion*. In two Parts, compleat. The first being a Manual of Devotions, fitted for most Concerns of human Life; with particular Offices for Sick and Dying Persons. To which is added, The *Paschal-Lamb*: A Treatise explaining the Nature, Design, and Benefits of the Holy Sacrament, with suitable Devotions. The second Part consisting of Practical Discourses upon the most fundamental Principles of the Christian Religion, for all the *Sundays* in the Year: Design'd for the Promotion of Family Piety, in order to a truly Religious Life. Collected from the Works of Archbishop *Tillotson*, Archbishop *Sharpe*, Bishop *Taylor*, Bishop *Kenn*, Bishop *Patrick*, Bishop *Beveridge*, Bishop *Blackall*, Archbishop *Dawes*, Dr. *Scot*, Dr. *Sherlock*, Dr. *Horneck*, Dr. *Lucas*. Price of the two Parts 6 s.

X. The *Christian Remembrancer*: Being practical Discourses upon the four Last Things, viz. Death, Judgment, Heaven, and Hell; with a Morning and Evening Prayer for Families. Design'd for the Use of those who have not the Leisure to read, or Ability to purchase large Volumes. Collected from the Works of Bishop *Blackall*, Bishop *Beveridge*, Dr. *Sherlock*, Mr. *Kettlewell*, &c. Price 1 s.

XI. The *Christian's Support under all Afflictions*: Being the Divine Meditations of *John Gerhard*, D. D. contemplating God's Love to Mankind, the Benefits of Christ's Passion, and the Advantages of a Holy Life; with Prayers suited to each Meditation. Made *English* from the *Latin* Original, by *Thomas Rowel*, M. A. late Rector of *Great Cressingham*, *Norfolk*. Price 3 s.

XII. The

XII. The WORKS of the late Pious and Learned *Robert Nelson, Esq.* containing the following Treatises: I. The Whole Duty of a Christian. II. The Practice of true Devotion, in relation to the End, as well as the Means of Religion. III. A Letter to a *Roman* Priest concerning the pretended Miracles, and Infallibility of their Church. IV. The great Duty of frequenting the Christian Sacrifice, and the Nature of the Preparation requir'd, with suitable Devotions. V. The Life and Character of Bishop *Bull*. VI. An Address to Persons of Quality and Estate, concerning the different Methods of doing Good. VII. A Companion for the Festivals and Fasts of the Church of *England*. VIII. Some Account of Mr. *Nelson's* Life and Writings; with a true Copy of his Last Will and Testament. Also his Character, by Dr. *Marshall*. The whole compendiously methodiz'd for the Use of Families. Two Volumes. Price 6 s.

XIII. Mr. *Hobbes's* True Ecclesiastical History, from *Moses* to the Time of *Martin Luther*, in Verse: Shewing the Original of Priestcraft, and the Avarice, Pride, Revenge, and Impositions of the Clergy upon the Laity in all Ages. Translated from the *Latin* Original, published, in 1688, by Dr. *Dillingham*, Master of *Emanuel College* in *Cambridge*, who, in his Preface to this Work, thus delivers himself — [Behold, courteous Reader! An Ecclesiastical History, not forged by a *Monk*, nor drawn up by a Clergyman, but proceeding from a Layman, a Philosopher, even from *Thomas Hobbes* of *Malmesbury*: One, who was never at any Time sway'd by Schools, nor byas'd by Parties, nor Masters; and in whom (treating upon this Theme) you may safely confide, where his whole Labour is bestowed, without either Prospect or Possibility of worldly Advantage. This Work was no youthful Salley, nor roving Fancy, but produced in hoary Years, and Maturity of Judgment: The whole runs in a Strain easy, simple, and unaffected; so that no Word occurs in any of the Verses which strikes not presently into the Memory. Upon the whole, Mr. *Hobbes* endeavours to shew, that he had rather learn true Christian Simplicity amongst the first Apostles, who were plain Fishermen, than be in Danger of losing his Understanding amongst the impertinent Jargon of the "Schools."] Price 3s. 6 d.

XIV. The *Foys of the Blessed*: Being a practical Discourse concerning the Eternal Happiness of the Saints in Heaven. Translated from the Original *Latin* of Cardinal *Bellarmin*. By *Thomas Foxton*, Gent. To which is prefixed, an Essay upon the State of Departed Souls. Written by the late Mr. Secretary *Addison*. ["The Dignity of the Subject was the Reason why I ventur'd to put this Discourse into an *English* Dress: It was compos'd by the great *Bellarmin*, in the last Scene of Life. And herein he has most amiably set before us the Glories of the Kingdom of God, to wean us from the deceitful Vanities of a wretched World, and inspire us with a true Christian Courage, to enable us patiently to sustain the severest Afflictions and Calamities that can befall us. *Thomas Foxton*."] Price bound in Calf 3 s. in Sheep 2 s. 6 d.

XV. *Mahometism fully explain'd*: Containing, I. The previous Disposition to and the Method of the Creation; the Fall of *Adam* and *Eve*; their Repentance and Sufferings; their Posterity down to *Noah*; with a particular Description of the Deluge. II. The wonderful Life of *Abraham*; and the Distinction between the Two Lines, that of *Isaac*, Father of the *Jews*, and of *Ishmael*, Father of the *Arabs*. III. A Historical and Chronological Dissertation concerning the miraculous Prophetick Light, which shone on the Forehead of *Mahomet*.

met, and all his Progenitors. IV. The Lives of *Hassem*, *Adolmutaliö*, and *Abdallah*, the Three immediate Predecessors of *Mahomet*; with his own Life, Pilgrimage to Heaven, Death, &c. The Prayers, Ceremonies, Fasts, Festivals, and other Rites observ'd by the *Mahometans*: With a remarkable Description of the Day of Judgment. Written in *Spanish* and *Arabick* in the Year 1603, for the Instruction of the *Moriscoes* in *Spain*. By *Mahomet Rabadan*, an *Arragonian Moor*. Translated from the Original Manuscript, and illustrated with large explanatory Notes, by Mr. *Morgan*. Adorn'd with Cuts. 2 Volumes. Price 10 s.

XVI. *Serino*: Or, The Character of a fine Gentleman; with Reference to Religion, Learning, and the Conduct of Life: In which are inserted Five Poems, viz. 1. Upon the Works of the Creation. 2. For Relinquishment to the Divine Will. 3. On the Mercies of God. 4. A Thanksgiving for Deliverance from imminent Dangers in his Return from his Travels. 5. An Hymn, composed in Sickness. All by Mr. *Addison*. The 2d Edition. Price 1 s.

XVII. A Critical Examination of the Reverend Mr. Dean *Prideaux's* Connection of the Old and New Testament. By Mr. *John le Clerc*, Professor of Divinity at *Amsterdam*. Made *English* from the *French* Original. Address'd to the Earl of *Nottingham*. Price 1 s. 6 d.

XVIII. Theological Tracts concerning the Doctrine of the Trinity. By *William Stannton*, of *Hampton*, Gent. late Clerk in Chancery. With the Letters which pass'd between Him, Dr. *Waterland*, and Mr. *Whiston*, upon that Occasion. Price 8 s.

XIX. Bishop *Atterbury's* Maxims, Reflections, and Observations, Divine, Moral, and Political: With his *Latin* Version of Mr. *Dryden's Absalom* and *Achitophel*. price 1 s. 6 d.

XX. Maxims, Observations, and Reflections, Political and Divine. By Mr. *Addison*. With his Life, and last Will and Testament. 8vo. Price 5 s.

XXI. *Le Clerc* upon *Prideaux*. Price 1 s. 6 d.

HISTORY and STATE-AFFAIRS.

I. **S**IR *Bullstrode Whitlocke's* History of *England*; from the supposed Expedition of *Brute* to this Island, to the End of the Reign of King *James the First*. Publish'd, from his Original Manuscript, by *William Penn*, Esq; late Governor of *Pennsylvania*. To which is prefix'd the Author's Life; with a Preface concerning this Work. By *James Welwood*, M. D. Price 12 s.

II. An Enquiry into the Justice of Parliamentary Punishments in Cases that are defective of Legal Evidence. Occasion'd by passing the *Bills* to inflict Pains and Penalties upon *Plunket*, *Kelly*, and Bp. *Atterbury*. Price 1 s.

III. The History of the Revolutions in *England* under the Family of the *Stuarts*, from the Year 1603 to 1690. Wherein are contain'd many Secret *Memoirs* relating to that Family, and the last Great Revolution 1688. Written in *French* by F. I. *D'Orleans*, of the Society of *Jesus*. Made *English* from the *Paris* Edition. To which is prefix'd, an Introduction concerning this History. By Mr. Archdeacon *Echard*. Price 5 s.

IV. The *Jewish* History, as well Ecclesiastical as Civil, from the Creation of the World to the present Time; extracted from the most Authentick Records, the Imperial Laws, Decrees of Councils, &c. including the Works of *Josephus*. Translated by Sir Roger *L'Estrange*. Adorn'd with Maps, Sculptures, and accurate Indexes. By *J. Crull*, M. D. F. R. Recommended by Mr. Archdeacon *Echard*. Price 12 s.

V. Mo

V. *Memoirs of the Right Honourable Thomas Earl of Danby*, (late Duke of Leeds,) in the Year 1678. Wherein some Affairs of those Times are represented in a juster Light than has hitherto appeared. With the whole Proceedings against him upon his *Impeachment*; and his *Grace's Defence*. Price 4 s.

VI. The ADVENTURES of POMPONIUS, a Roman Knight: Or, The History of *Our Times*. Made *English* from the *Rome* Edition of the *French* Original. By Mr. MACKY. This Work is a very severe and just Satire upon the COURTS of *France*, *Spain*, *Rome*, and the PRETENDER. It is written after the Model of *Petronius Arbiter*, and contains the following Particulars, viz. I. The Birth and Education of *Pomponius*, and his Amours with *Octavia*. II. A Voyage to the Moon. III. An Account of the Magazine of Wit, the Magazine of Maidenheads, and a Description of One. IV. The Secret of Mr. *Laws's Powder of Projection*. V. The Amours of the late Duke Regent, and his Daughter the Dutches of *Berry*. VI. The History of the Cardinal *du Bois*, and the Order of the *Pavilion*. VII. An Account of the Regiment of the *Cap*. VIII. The Rise, Progress, and Conclusion of the *Spanish* War: Also the Conduct of Cardinal *Alberoni*. IX. Characters of the *Court Ladies* and *Lords*. X. The Chronicle of the *Chevalier ***** and the Deploable Catastrophe of Prince *Jonas*, who was impaled alive on Account of his Religion. In two Volumes. Price 5 s.

VII. The History and present State of *France*: Containing, 1. An Account of the Kings, their Antiquity, Prerogatives, &c. With a Description of all the Royal Palaces, *Versailles*, *Marli*, the *Louvre*, &c. and of the Paintings, Statues, and Curiosities therein. 2. Of the Parliament, and all Officers, Civil and Military, belonging to his Majesty's Household, and the Princes of the Blood; and of the Government of Provinces, Towns, Castles, Palaces, &c. 3. Of the Bishopricks, other Church Dignities, Monasteries, and Clergy. 4. The Peerage of *France*, the Three Orders of Knighthood, the Nobility and Marshals; with an Account of each respective Family, and their Coats of Arms truly emblazoned. 5. A particular Description of the City of *Paris*, and all the publick Buildings, Churches, Libraries, Collection of Rarities, and what else is remarkable. 6. An exact Account of the Roads from one Town of Note to another, with the Distances from Place to Place, not only in *France*, but from thence through *Spain*, *Italy*, and *Germany*, and the *Netherlands*. By a Gentleman return'd from his Travels. 2 Vols. Price 6 s.

VIII. *Monsieur Rapin's History of Whig and Tory*: Shewing the Rise, Progress, Views, Strength, Interest, and Characters of those two contending Parties, from their Original to this present Time. Translated from the *French*, by Mr. Ozell. Price 1 s. 6 d.

IX. A Discourse concerning Treasons and Bills of Attainder; explaining the True and Ancient Notion of *Treason*, and shewing the Natural Justice of *Bills of Attainder*. By *Richard West*, Esq. Price 1 s. 6 d.

X. The *English TOPOGRAPHER*: Or, An Historical Account (as far as can be collected from printed Books and Manuscripts) of all the Pieces that have been written relating to the *Antiquities*, *Natural History*, or *Topographical Description* of any Part of *England*: Alphabetically digested; and illustrated with the Draughts of several very curious Old Seals, exactly engraven from their respective Originals. By an Impartial Hand. Price 10 s. A small Number for the Curious done on Superfine Royal Paper. Price One Guinea.

XI. **BUCHANAN's History of Scotland:** Containing, *First*, An Account of its several Situations, and the Nature of its Soil and Climate. *2dly*, The ancient Names, Manners, Laws, and Customs of the Country; and what People inhabited the Island from the Beginning. *3dly*, A Chronicle of all its **KINGS**, in an exact Series of Succession, from **FÉRGUS**, the first Founder of the *Scotish* Monarchy, to the Reign of King *James* the Sixth of *Scotland*, and the First of *England*. Translated, from the *Latin* Original, by *William Bond* Esq; In this Edition are added, (1.) The Life of *Buchanan*; written by himself. (2.) His Recantation upon his Death-Bed, for having written that virulent and false Libel against *Mary* Queen of *Scots*, intitled, The **DETECTION**: Confirm'd by the Authorities of *Mr. Camden*, and *Mr. Sage* of *Scotland*, in a Letter sent from him to the late Learned *Dr. Tobias Smith*, now in the Custody of *Mr. Thomas Hearne*, of *Edmund Hall, Oxon*. Adorn'd with the Effigies of *Mary* Queen of *Scots*, and King *James* I. engraven from the Originals of *Vandyke*, &c. in the Royal Galleries of *St. James's* and *Kensington*, by *Mr. Vertue*, with other Sculptures. In two Vols. Price 12 s.

B I O G R A P H Y.

I. **T**HE *Lives* and *Characters* of the most *Illustrious Persons*, *British* and *Foreign*, who died in the Year 1712. viz. 1. The Duke of *Hamilton*. 2. Duke of *Leeds*. 3. Earl of *Godolphin*. 4. Earl of *Ranelagh*. 5. Earl *Rivers*. 6. Lord *Mohun*. 7. Lieutenant-General *Wood*. 8. *Arihur Manwayring*, Esq; 9. *Mr. Richard Cromwell*. 10. The Dauphin of *France*. 11. Duke of *Vendosme*. 12. *Mareschal Catinat*. Collected into one Volume. Price 6 s.

II. The *Life* of Archbishop *Tillotson*; including the History of his Times. Begun by *Mr. Young*, late Dean of *Sarum*: Finish'd by *F. H. M. A.* With many curious *Memoirs* communicated by the late Bishop of *Salisbury*. Printed in *Folio*, to bind up with his Works. Price 3 s.

III. The *Life* of *Dr. Walter Curll*, Bishop of *Winchester*, and Lord Almoner to King *Charles* I. Price 1 s.

IV. The History of the *Life* and *Times* of *Mr. William Lilly*, (the famous *Astrologer*;) from the Year 1602 to 1681. Written by himself in the 66th of his Age. Publish'd from his Original Manuscript: To which are added, his *Observations* on the Reigus of King *James* and King *Charles* I. Price 3 s.

V. *Dr. Radcliffe's Life* and *Letters*: With a True Copy of his Last Will and Testament. Price 1 s. 6 d.

VI. The *Life* of *Mr. Thomas Betterton*, the celebrated Tragedian: (Wherein the *Action* and *Utterance* of the *Stage*, *Bar*, and *Pulpit*, are distinctly consider'd, in a Treatise written by himself.) To which is added *Mr. Betterton's* excellent Comedy, entitl'd, *The Amorous Widow*, or, *The Wanton Wife*. Price 3 s. 6 d.

VII. The *Life* and *Remains* of *John Locke* Esq; (Author of the *Essay concerning Human Understanding*;) With a true Copy of his Last Will and Testament. Price 2 s. 6 d.

VIII. An *Essay* towards a true Account of the *Life* and *Character* of the late Bishop of *Salisbury*: In Remarks upon, and Reflections from his own Writings. By *Dr. Sewall*. With a true Copy of his Last Will and Testament. Price 3 s.

IX. The

IX. *The Life and Posthumous Works of the Reverend and Learned Dr. South.* In *Latin and English.* With a true Copy of his Last Will and Testament. 2 Vols. Price 8 s.

X. *A Diary of the Life and Times of that celebrated Antiquary Elias Ashmole Esq;* Written by himself. Publish'd from his Original Manuscript. Price 1 s. 6 d.

XI. MEMOIRS of the Life of Dr. *Francis Atterbury*, late Bishop of *Rochester*; from his Birth to his Banishment. With a full and Impartial Account of the Proceedings against Him. Price 2 s.

XII. Mr. ADDISON's *Life.* With his Last Will and Testament. Price 6 d.

ANTIQUITIES.

I. **T**HE *Natural History and Antiquities of the County of Surrey.* By *John Aubrey Esq;* F. R. S. With curious Observations concerning the Soil of this County, and many new Experiments in *Husbandry*; particularly that excellent Method of Levelling Grounds at a small Expence, invented by Captain *George Evelyn.* Five Vols. 8vo.

II. The Antiquities of *Berkshire.* By *Elias Ashmole Esq;* With a large Appendix of many valuable Original Papers, Pedigrees of the most considerable Families in the said County, and a particular Account of the Castle, College, and Town of *Windsor.* 3 Vols.

III. A Survey of *Devonshire*; with the City and County of *Exeter*: Containing Matter of History, Antiquity, Chronology, the Nature of the Country, Commodities, and Government thereof. With sundry other Things worthy Observations. By *Tristram Risdon*, of *Winscot*, Gent. 2 Vols.

IV. A Survey of *Staffordshire*: Containing the Antiquities of that County; With a Description of *Beeston-Castle* in *Cheshire.* By *Sampson Erdeswick Esq.*

V. *Sir Thomas Browne's Antiquities of the Cathedral-Church of Norwich.* With other Miscellanies.

VI. The History and Antiquities of the Cathedral Church of *Winchester.* Begun by the Right Honourable *Henry* late Earl of *Clarendon*, and continu'd by *Samuel Gale* Gent.

VII. The Antient and Present State of the University of *Oxford*: Containing, 1. An Account of its Antiquity, past Government, and Sufferings by the *Danes, &c.* 2. Of its Colleges, Halls, and publick Buildings; and of their Founders and Benefactors. Their Laws, Statutes, and Privileges; with a Collection of the Royal Grants and Charters given to the University. By *John Ayliffe*, LL. D. 2 Vols.

VIII. The History and Antiquities of the Cathedral Church of *Salisbury*, and the Abbey-Church of *Bath.*

IX. Mr. *Aubrey's* Introduction towards a Natural History of *Wiltshire*; with other curious Tracts.

X. Mr. *Norden's* Survey of *Northamptonshire.*

XI. The Antiquities of the Cathedral Church of *Rochester, &c.* With an exact Copy of the Statutes relating thereto.

XII. The History and Antiquities of *Westminster-Abbey.* 2 Vols.

XIII. Mr. *Abingdon's* Survey of the Cathedral Church of *Worcester*; with the Antiquities of *Lichfield* and *Chichester.* Price 10 Guineas the Small, 15 Guineas the large Paper, in Sheets, for the whole Set. In 22 Volumes. Any of which may be had separate.

P O E T R Y.

- I. **T**HE Gentleman's and Lady's Miscellany: Consisting of Original Poems, by the most eminent Hands. 3 Vols. Price 15 s.
- II. The Poetical Works of the Earls of Rochester, Roscommon, Dorset, Duke of Devonshire, &c. Adorn'd with Cuts. Price 5 s.
- III. The whole Poetical Works of John Sheffield, late Duke of Buckingham, being all that were publish'd by his Grace in his Life-time. With his Character of King Charles II. Adorn'd with Cuts. Price 3 s. 6 d.
- IV. The Poetical Works of the late Earl of Halifax: With his Life, and a true Copy of his Last Will and Testament. Price 5 s.
- V. Mr. Addison's Poems on several Occasions, collected into one Volume. Adorn'd with Cuts. Price 5 s.
- VI. Major Pack's Miscellanies in Verse and Prose, compleat, in one Volume. Price 7 s. 6 d.
- VII. The Poetical and Critical Works of the celebrated Monsieur Boileau. In 3 Volumes. With his Life. Price 15 s.
- VIII. Andrew Marvell's Works in Verse and Prose. With a Collection of his State-Letters, never before printed. And his Life, written by Mr. Cooke. 2 Vols. Price 5 s.
- IX. Mr. Creech's Translation of the Idylliums of Theocritus. To which is prefixed, Rapin's Discourse upon Pastorals. Price 2 s. 6 d.
- X. The Works of Anacreon, Sapho, and Bion. Made English from the Greek by several Hands. Price 2 s.
- XI. Poems on several Occasions. By Mr. Sewell. Price 1 s. 6 d.
- XII. Esther, Queen of Persia. An Heroic Poem. By M. Henley. Price 1 s. 6 d.
- XIII. Dr. Young's Poem on the LAST-DAY. Adorn'd with Cuts. Price 1 s.
- XIV. The Resurrection: A Poem. By Mr. Addison. Price 6 d.
- XV. The Force of Religion: Or, Vanquish'd Love. A Poem. In two Books. Illustrated in the History of the Lady Jane Gray. By Dr. Young. Adorn'd with Cuts. Price 1 s.
- XVI. Muscipula: Sive Cambro Muso-machia. Authore E. Holdsworth, & Coll. Magd. Oxon. With a Translation of it. By Mr. Samuel Cobb, late of Trinity College, Cambridge. Price 1 s.
- XVII The PATCH: An Heroi-Comical Poem. In three Cantos. To which is added, the Weleb Wedding: A Poem. By Mr. Hawksbee of Queen's College, Oxon. Price 1 s.
- XVIII. Poems by Mr. John Philips, viz. 1. The Splendid Shilling. 2. Blenheim. 3. Cyder, &c. With his Life. By Dr. Sewell. Price 4 s. in 8vo. 2 s. 6 d. in 12°.
- XIX. Poems on several Occasions. By J. D. Breval, late Fellow of Trinity College, Cambridge. Price 4 s.
- XX. The Elzevir Miscellany: Consisting of Original Poems, Translations, and Imitations. By the most eminent Hands. Price 2 s. 6 d.
- XXI. Shakespear's Poems compleat. In one Volume. With Remarks upon his Plays. Price 5 s.
- XXII. Boileau's Lutrin: An Heroi-Comical Poem. In six Cantos. Adorn'd with Cuts. Price 1 s. 6 d.

XXIII. *The Stamford Toasts*: Or, Panegyrical Characters of the FAIR ONES inhabiting the good Town of STAMFORD, in *Lincolnshire*. With some other Poetical Amusements. By Mr. POPE; not the Undertaker. Price 1 s.

XXIV. *The Tower*: A Poem on the Fate and Fortunes of the most illustrious Personages, who have been therein imprisoned. Written by Mr. Foxton. Pr. 1 s.

XXV. *The Temple of Venus*. A Poem in five Cantos, after the Manner of the Dispensary. With Episodes, Similies, Characters, and Allusions. By William Selbey Gent. Price 1 s.

XXVI. *Cadenus and Vanessa*: A Poem. By Dean Swift (the only true Copy.) With a Key; a *Rebus* on the Dean by *Vanessa*; and his *Answer*. Price 6 d.

XXVII. Mr. Pope's familiar Letters to Henry Cromwell Esq; on the Subjects of Wit and Humour, Love and Gallantry, Poetry and Criticism. With Original Poems by Mr. Pope, Mr. Cromwell, and Sapho. Letters written by Mr. Dryden to Cornina, the Year before his Death; and other curious Miscellanies. 2 Volumes. price 5 s.

XXVIII. WHARTONIANA: Or, Miscellanies in Verse and Prose by the Wharton Family, and other Persons of Eminence. 2 Vols. price 5 s.

XXIX. *The Loyal Mourner for the Best of Princes*: Being a Collection of Poems, sacred to the Pious and Immortal Memory of Queen ANNE. By Bishop Smalridge, Dr. Adams, Dr. Young, Mr. Tate, &c. With a Character of her Majesty by Dr. Marshall, and her Effigies curiously engraven from Sir Godfrey Kneller's Original Painting. Publish'd by Mr. Oldisworth. price 1 s. 6 d.

XXX. *The Hoop-Petticoat*: An Heroi-Comical Poem. In two Books. By Mr. Joseph Gay. The 3d Edition. price 1 s.

XXXI. *The Rape of the Smoke*: An Heroi-Comical Poem. price 1 s.

XXXII. *Boileau's Art of Poetry*. In four Cantos. price 1 s.

XXXIII. *Callipadia*: Or, The Art of getting Beautiful Children; an Instructive Poem. In four Books. Translated by Mr. Rowe, &c. Adorn'd with Cuts. price 1 s. 6 d.

XXXIV. *Ovid in Masquerade*: Being the Speeches of *Ajax* and *Ulysses*, burlesqued, from the 13th Book of his *Metamorphoses*. By Mr. Joseph Gay. price 1 s.

XXXV. *Dooms-Day*: Or, *The Last Judgment*. A Poem. By the Right Honourable the Earl of Sterline. To which is prefix'd, Mr. Addison's Sentiments of this excellent Piece, in a Letter to the Editor. price 2 s.

XXXIV. *The Parson's Daughter*: A Tale. Written for the Use of pretty Girls with small Fortunes. price 6 d.

XXXVII. Mr. Pope's Court Poems. viz. *The Basset-Table*; *The Drawing-Room*; *The Toilet*; *The Hyde-Park Ramble*; *The Looking-Glass*; *The Worms*, a Satire; *The first Psalm* translated for the Use of a Young Lady, &c. price 1 s.

XXXVIII. *The Art of Dress*: A Poem. By Capt. Brevat, late Fellow of Trinity Colledge, Cambridge. The 2d Edition. price 1 s.

XXXIX. *Mac Dermot*: Or, *The Irish Fortune-Hunter*: An Heroi-Comical Poem. In six Cantos. price 1 s.

XL. Select Translations from *Catullus*, *Tibullus*, and *Ovid*; with an Essay upon the Roman Elegiac Poets. By Major Pack. price 1 s.

XLI. *Content*: A Poem. By Allan Ramsay. price 6 d.

XLII. *The Sufferings of Christ*: An Heroic Poem. In two Books. Made English from the Latin Original of the Celebrated Rapiu, by Mr. Beckingham. price 1 s. 6 d.

XLIII.

XLIII. *Dies Novissima*: Or, The Last Epiphany. A Pindarick Ode on Christ's Second Appearance to judge the World. By the Reverend Mr. John Pomfret, of Malden in Bedfordshire, (Author of the *Choice*: A Poem.) price 6 d.

XLIV. REASON: A Satire. Occasioned by the Trinitarian Controversy in the Year 1700. By Mr. Pomfret. price 6 d.

XLV. *Poetical Miscellanies*. By Samuel Jones Gent. viz. Friendship, a Pindarick Essay. On the Death of a Gentleman and his Wife of *Whitby* in Yorkshire, who were both born on the same Day of the Week, Month, and Year; marry'd on the Day of their Birth; and, after having had twelve Children, died on the 81st Year of their Age on their Birth-Day, the one not above five Hours before the other. Fables in Imitation of *Fontaine*. The Force of Love. The Happy Life. Advice to the Ladies. On a Lady who carry'd Ten Thousand Pounds to King Charles the First, when Prisoner in the *Isle of Wight*, &c. price 1 s.

XLVI. Beauty and Virtue: A Poem. To the Memory of the Countess of *Sunderland*. By Mr. Chute. price 6 d.

XLVII. Poems by the Earl of *Surrey* and Sir *Thomas Wyat*. price 2 s. 6 d.

XLVIII. The Olympic Odes of *Pindar*, in *English Metre*. price 6 d.

XLIX. The *Court Miscellany*: Consisting of the newest Songs, Poems, Satires, &c. In two Parts. price 1 s.

L. Mr. *Addison's* Dissertation upon the *Roman Poets*. To which is added, Major *Pack's* Essay on the *Roman Elegiac Poets*. With an Essay upon the Writings of Mr. *Addison*. By *Robert Young Esq*; price 1 s. 6 d.

LI. Mr. *Amburst's* Epistle to the Princess *Sobieski*. price 6 d.

LII. The *Convocation*: A Poem. In five Cantos. Addressed to the Bishop of *Bangor*; with an Epistle from the Pope to Mr. *Snape*. price 2 s.

LIII. The *Protestant Parliament*: A Poem. Addressed to Earl *Stanhope*. price 6 d.

LIV. A New Miscellany of Original Poems, Translations, and Imitations, by the most Eminent Hands, viz. Mr. *Prior*, Mr. *Pope*, Mr. *Hughes*, Mr. *Harcourt*, Lady *M. W. Montague*, Mrs. *Manley*, &c. Now first publish'd from their respective Manuscripts by *Anthony Hammond Esq*; price 5 s.

LV. The *Love Poems of Bonifonius*. In three Parts, compleat: (1.) *Nuptial Pleasures*. (2.) The whole Art of *Kissing*. (3.) *Cupid's Beehive*: Or, The *Sting of Love*. Translated from the *Latin Original* by several Hands. price 4 s. 6 d.

LVI. *Family Duty*: Or, The Monk and the Merchant's Wife. 2. The curious Wife; being two Tales from *Chaucer* moderniz'd, &c. price 1 s.

LVII. The *Richmond Beauties*: A Tale inscrib'd to the young Princesses. By Mr. *Moses Brown*. price 6 d.

LVIII. *Miscellanies* written by Dean *SWIFT*, viz. (1.) The Art of *Punning*. (2.) The Right of *Precedence*. (3.) A Letter of Advice to a young Poet. (4.) The Swearers Bank. (5.) A Defence of *English Commodities*. (6.) The Seventh Epistle of *Horace* imitated: Addressed to the Earl of *Oxford*. (7.) Letters, Poems, Tales, &c. All printed in one neat Pocket Volume, with his Effigies curiously engraven by Mr. *Vertue*. price 2 s. 6 d.

LIX. *Cythereia*: Or, New Poems upon Love and Intrigue, consecrated to *Venus*, viz. 1. The Fryar's Tale from *Chancer*. 2. An Ode to Love. 3. Three Wives dispos'd of. 4. The Pleasure of *Kissing*. 5. The Egg: Or, The Woman wears the Breeches. 6. The Power of Money. 7. Against Ladies Painting. 8. The Retaliation: A Tale. 9. The Deceitful. 10. The Chicken: Or, The forward Virgin. 11. Song to *Iris*. 12. Satire upon Mr. *Addison*: By Mr. *Pope*. 13. Answer: By Mr. *Markland*. 14. The Swain's Rapture. 15. The Nymph's Raptures,

(II)

Rapture. 16. The Ridotto. 17. The Usurper. 18. The Progress of Deformity. 19. To a Lady in Mourning. price 1 s. 6 d.

P L A Y S.

I. **K**ensington-Gardens: Or, The Pretenders. A Comedy. By Mr. Leigh price 1 s. 6 d.

II. The Tragedy of Henry the Fourth of France. By Mr. Beckingham, price 1 s. 6 d.

III. No Fools like Wits; (or, the Refusal;) Or, The Ladies Philosophy. A Comedy, as acted at the Theatre-Royal. price 1 s. 6 d.

IV. The Earl of Marr marr'd; with the Pretender's Flight: Or, A Mock Coronation. Price 1 s.

V. Ignoramus Comœdia: Authore T. Ruggle, Cantab. price 1 s. 6 d.

VI. The Confederates: A Farce. By Mr. Joseph Gay. price 1 s.

VII. The Lives and Characters of all the English Poets, (in Number near 600,) including the living Authors: With a faithful Account of their Writings, and an exact Catalogue of all the Plays and Poems ever printed. Adorned with the Effigies of the most considerable Poets, curiously engraven from Original Paintings by Mr. Vertue, Mr. Vander-Gucht, &c. In two Volumes, 8vo. price 12 s. N. B. For the Adorning of Closets and Libraries, the Cuts may be had separate at 6 s. a Set; or any Print single at 6 d. each. They are printed upon the best Superfine Royal Paper.

N O V E L S, &c.

I. **T**HE Adventures of Telemachus, the Son of Ulysses. In 24 Books. By the Archbishop of Cambray. Adorn'd with Cuts. 2 Volumes. Translated by Mr. Ozell. price 6 s.

II. The Works of the celebrated Monsieur Voiture: Consisting of his Letters, and the famous Romance composed by him for the Entertainment of Mademoiselle de Rambouillet, entitled, Alcidas and Zelida: Or, The undaunted Lady. Made English, from the Paris Edition, by Mr. Ozell. With a Character of the Author and his Writings, by Mr. Pope. 2 Vols. price 6 s.

III. The Reward of Chastity: Illustrated in the Adventures of Theagenes and Chariclia, a Romance. Being the Rise, Progress, Tryals, and happy Success of the Heroic Loves of those Illustrious Persons. Wherein the following Histories are intermix'd; 1. The Treacherous Slave: Or, The Cruel Step-Mother. 2. The Wandering Prelate. 3. The Fighting Priest. 4. The Royal Adulteress. With several other curious Events. Written Originally in Greek by Heliodorus, Bishop of Tricca, in the fourth Century of Christianity; who chose to be deprived of his Bishoprick rather than destroy this Book, design'd by him for the Promotion of Virtuous Love. Made English from the Greek Original. With a Character of the Author, and this Work, by Sir Richard Blackmore Knt. M. D. 2 Vols. price 5 s.

IV. The entertaining Novels of Mrs. Fane Barker, viz. 1. Exilius: Or, The Banished Roman. (Written after the Manner of Telemachus, for the Instruction of some young Ladies of Quality.) 2. Celia and Marcellus: Or, The constant Lovers. 3. The Lucky Escape: Or, The Fate of Ismenus. 4. Clodius and Scipiana: Or, The Beautiful Captive. 5. Piso: Or, The Lewd Courtier. 6. The Happy Recluse: Or, The Charms of Liberty. 7. The Fair Captive: Or, The False Friend. 8. The Amours of Bosville and Galesia. 2 Vols. price 5 s.

Y. A

V. A *Patch-Work* SCREEN for the Ladies: Or, *Love and Vertue* recommend^d. ed. In a Collection of instructive Novels, related after a Manner entirely new, and interspersed with *Rural Poems*, describing the Innocence of a Country Life. By Mrs. Barker. price 2 s. 6 d.

VI. *Honour the Victory, and Love the Prize*: Illustrated into ten Diverting Novels, viz. 1. *The Lovers Week*: Or, The Six Days Adventures of *Philander* and *Amaryllis*. 2. The Meeting. 3. The Assignment. 4. The Interview. 5. The Bagnio. 6. The Desertion. 7. The Retirement. 8. The Female Deserters. 9. The Amours of *Isabella* and *Polydor*. 10. The Adventures of *Calista* and *Torismond*. Written by Mrs. Hearne. Dedicated to Mrs. Manley. price 3 s. 6 d.

VII. The Diverting History of the Count *de Gabalis*: Containing an Account of the *Rosicrucian* Doctrine of *Spirits*; viz. *Sylphs, Salamanders, Gnomes, and Demons*; shewing their various Influence upon Human Bodies. Made *English* from the *Paris* Edition by Mr. Ozell. price 1 s. 6 d.

VIII. *Hanover Tales*: Or, The Secret History of Count *Fradonia* and the unfortunate *Banxia*. price 2 s. bound.

IX. The *Spanish* Pole-Cat: Or, The Adventures of *Seniora Rufina*: Being a Detection of the Artifices us'd by such of the Fair Sex as aim more at the Purse, than at the Hearts of their Admirers. Exemplify'd in the following Histories: 1. The Miser punish'd. 2. The Unfortunate Rivals. 3. The Beautiful Jilt. 4. The Amorous Priest. 5. The Artful Lover. 6. The Religious Libertines. Written originally in *Spanish*, and begun to be Translated by the late Sir Roger *L'Estrange*, now finished by Mr. Ozell. price 4 s.

X. *Court Tales*: Or, A History of the Amours of the present Nobility. With a compleat Key. price 2 s. 6 d.

XI. *Milesian Tales*: Or, Instructive Novels for the happy Conduct of Life: 1. The Captivated Monarch. 2. The Banish'd Prince. 3. The Power of Beauty. 4. The Distressed Lovers. 5. The Perfidious Gallant. 6. The Constant Fair One. 7. The Generous Rival. 8. The Inhuman Father. 9. The Depos'd Usurper. 10. The Punishment of Ungenerous Love. Written by Mrs. Butler. price 1 s. 6 d. fitch: 2 s. bound.

XII. *Memoirs of the Life of Mrs. Manley*, (Author of the *Atalantis*;) Containing not only the History of her own Adventures, but likewise an Account of the most considerable Amours in the Court of King *Charles II.* With a compleat Key. price 2 s.

XIII. The *Court Gamester*: Or, Full and Easy Instructions for playing the Games now in Vogue, after the best Method, as they are played at Court, and in the *Assemblées*, viz. *Ombre, Picquet*, and the Royal Game of *Chefs*. Wherein the Frauds in Play are detected, and the Laws of each Game annex'd, to prevent Disputes. Written for the Use of the young Princesses. By *Richard Seymour Esq;* price 2 s.

XIV. A Compleat History of *Magick, Sorcery, and Witchcraft*: Containing the most Authentick and Best-attested Relations of Magicians, Sorcerers, Witches, Apparitions, Spectres, Ghosts, Demons, and other preternatural Appearances, from the Beginning of the World to this present Time. 2. An Account of the first Rise of Magicians and Witches: Shewing the Contracts they make with the Devil, and what Method they take to accomplish their Infernal Designs. 3. A full Confutation of all the Arguments that ever have been produc'd against the Belief of Apparitions, Witches, &c. with a Judgment concerning Spirits. By the late learned Mr. *John Locke*. 4. A Collection of sever-

al very scarce and valuable *Tryals of Witches in England and Scotland.* 2 Vols. price 5 s.

XV. COURT-FABLES: Written for the Instruction of Princes, and a true Knowledge of the World; as they were publickly read to the present King of *France*. Inscribed to his Majesty, the Duke Regent, the most illustrious Personages of the *French Court*, and to the Queen of *Prussia*. With a Discourse of the Nature of Fable. By Monsieur de la Motte. Made *English* from the *Paris* Edition. price 4 s.

XVI. CHINESE-TALES: Or, The wonderful Adventures of the Mandarin *Fum Hoam*. Related by himself to divert the SULTANA, upon the Celebration of her NUPTIALS. Written in *French* by M. GUELLETTE. Translated by the Reverend Mr. STACKHOUSE. With some Thoughts concerning Transmigration, by the late Mr. Secretary ADDISON. 2 Vols. price 4 s.

XVII. *The Gentleman Potheary*: A true Story. Done out of *FRENCH* by Sir Roger L'Estrange Knt. The second Edition. Price 1 s.

MISCELLANIES.

I. MISCELLANIES by John Aubrey Esq; late Fellow of the Royal Society, upon the following Subjects, viz. 1. Day Fatality. 2. Local Fatality. 3. *Ostenta*. 4. Omens. 5. Dreams. 6. Apparitions. 7. Voices. 8. Impulses. 9. Knockings. 10. Blows invisible. 11. Prophecies. 12. Marvels. 13. Magick. 14. Transportation in the Air. 15. VISIONS in a Beril, or Glass. 16. Converse with Angels or Spirits, &c. price 4 s.

II. *The Whole Works* of Walter Moyle Esq; that were published by himself. To which is prefix'd some Account of his Life and Writings by Anthony Hammond Esq; price 5 s.

III. Monsieur de la Bruyere's Characters: Or, Manners of the present Age. With the Characters of Theophrastus. Done from the Greek, &c. 2 Volumes. price 9 s.

IV. The Miscellaneous Works of Monsieur de St. Evremond. With his Life, &c. In 3 Vols. price 15 s.

V. *The Gentleman Farmer*: Or, certain Observations made by an English Gentleman upon the Husbandry of Flanders, and the same compared with that of England. WHEREIN, upon a careful Examination of the Soils of each Country, and some new Experiments made in our own AGRICULTURE, it is demonstrated, that a younger Brother, with only Five hundred Pounds, laid out as directed, shall be able to spend more than his elder Brother, who has a thousand Pound a-Year; and so for any Sum in a less, or greater Proportion. Also a certain Method of improving Meadows Grounds, from Forty Shillings to Six Pounds an Acre, by Fish-Ponds. By a Person of Honour, in the County of Norfolk. price 2 s. sticht, or 2 s. 6 d. bound.

VI. The Cases of Impotency and Divorce: Containing, 1. The famous Tryal at Paris between the Marquis de Gesvres and his Lady Mademoiselle de Mascran-ny, who, after three Years Marriage, commenced a Suit against him for Impotency: The Pleadings at large on both Sides; the Interrogatories concerning the Conjugal Secrets during their Cohabitation; and the Reports of the King's Physicians and Surgeons appointed to search them. 2. That remarkable Tryal between the Earl of Essex, and the Lady Howard, who after eight Years Marriage, commenced a Suit against him for Impotency: The Intrigue between her
and

and the Earl of *Somerset*, who after the Divorce married her: The Case of *John Bury* Esq; who was divorced for Want of one of his Testicles: The Lord *Audley's* Tryal before his Peers for *Sodomy*, and a *Rape*. 5. The whole Proceedings before the House of Lords between the Duke of *Norfolk* and his Dutcheſs: A Detection of the Intrigue between her Grace and Sir *John Germain*; with the learned Speeches upon this Occaſion by Sir *Thomas Powys*, Sir *Nathan Wright*, Sir *Edward Northey*, Sir *Samuel Dodd*, Dr. *Pinfold*, Dr. *Oldys*, &c. 6. The Marquis of *Northampton's* Caſe. 7. The Earl of *Macclesfield's* Caſe. 8. The Lord *Rofs's* Caſe. 9. The Caſe of the Dutcheſs of *Cleaveland* and Beau *Fielding*; with the whole Proceedings between them in *Doctors-Commons*, and Sir *John Cook's* definitive Sentence at large in this remarkable Tryal: Alſo Memoirs of Mr. *Fielding's* Life; a Collection of his Love-Letters; a full Account of his Amours for fifty Years; Characters of his Miſtreſſes; and a true Copy of his laſt Will and Teſtament; with his Effigies when he was in the Prime of his Beauty, curiouſly engraven from Sir *Godfrey Kneller's* Original Painting. 10. The Caſe of *John Dormer* Esq; with a Copy of the Declaration againſt *Tom Jones* his Footman, and the Proceedings thereon. 11. The Caſe of Sir *George Downing* and Mrs. *Forreſter*, who in fourteen Years Time never conſummated their Marriage; the Reſolution of the Lords on their joint Petition, and a *Plea* offer'd in their Behalf. By Dr. *Fleetwood*, late Biſhop of *Ely*. The whole published by Sir *Clement Wearg*, late Sollicitor-General. Five Volumes. price 12 s. 6 d.

VII. The Gentleman Accomptant: Or, The Myſtery of Accompts unfolded by Way of *Debtor* and *Creditor*, commonly called *Merchants Accompts*, applied to the Concerns of the Nobility and Gentry of *England*. Shewing, 1. The great Advantages of Gentlemen's keeping their own Accompts, with Directions to Perſons of Quality and Fortune. 2. The Ruin that attends Men of Eſtates by Neglect of Accompts. 3. The Uſefulneſs of the Knowledge of Accompts, to ſuch as are any Way employ'd in the publick Affairs of the Nation. 4. Of Banks; thoſe of *Venice* and the *Turky* Company. 5. Of Stocks and Stock-jobbing; the Frauds therein detected. 6. A ſhort and eaſy Vocabulary of certain Words, that in the Language of *Accompting* take a particular Meaning. By a Perſon of Honour. Price 3 s.

VIII. The Gentleman Fiſher: Or, The whole Art of Angling. Being a Collection and Improvement of all that has been written upon that Subject: Shewing the different Ways of *Angling*, and the beſt Methods of taking all Sorts of *Freſh-Water Fiſh*. To which are added, The *Laws of Angling*. Price 2 s.

IX. The Works of the celebrated *Archibald Pitcairn*, M. D. Conſiſting of his Diſſertations in *Phyſick*. Wherein are diſcovered the Principles and Foundation of that Science; with Caſes and Obſervations upon moſt Diſtempers and Medicines. Tranſlated from the *Latin* by Dr. *Sewell* and Dr. *Deſaguliers*. Price 5 s.

X. Fires improv'd: Being a new Method of building Chimneys, ſo as to prevent their Smoaking. In which a ſmall Fire ſhall warm a Room better than a much larger made the common Way; with the Manner of altering ſuch Chimneys as are already built, ſo that they ſhall perform the ſame Effects. By *J. T. Deſaguliers*, M. A. F. R. S. Price 3 s.

XI. A Second *Tale of a Tub*: Written by *Thomas Burnet* Esq; price 3 s. 6 d.

XII. The Knowledge of Medals: Or, Inſtructions for thoſe who apply themſelves to the Study of Medals, both Antient and Modern. To which is added, An Eſſay concerning the Error in diſtributing Modern Medals. By *Joſeph Addiſon* Esq; price 2 s. 6 d.

XIII. Dr.

XIII. Dr. Gregory's Elements of Catoptricks and Dioptricks improved: With an Introduction shewing the Discoveries made by *Catoptricks* and *Dioptricks*. By W. Brown, A. M. and Med. Pract. 8vo. Price 5 s.

XIV. The *Lady's Physician*: Being a Treatise of all *Uterine Diseases*, incident to Women, either through the *Want of*, or *caused by* Copulation. Wherein all Causes of *Barrenness* are accounted for, and certain Remedies prescribed: The true Signs of Conception; and proper Rules to be observed by Breeding-Women. By Dr. Sadler of Norwich. price 1 s. 6 d.

XV. The Mysteries of Human Generation fully revealed. By *Albertus Magnus*, Bishop of *Ratisbon*. Render'd into *English*, with Explanatory Notes, by *John Quincy*, M. D. price 4 s.

XVI. The Art of *Midwifery* improved. Fully and plainly laying down whatever Instructions are requisite to make a Compleat Midwife; and the many Errors in all the Books hitherto written on that Subject clearly refuted: Illustrated with thirty-eight Cuts, curiously engraven on Copper Plates, representing, in their due Proportion, the several Positions of a *Fœtus*. Also, A new Method demonstrating, *how Infants situated in the Womb, whether obliquely, or in a strait Posture*, may by the *Hand* only, without the Use of any Instrument, be turned into their Right Position, without hazarding the Life either of *Mother* or *Child*. Written in *Latin* by *Henry Daventer*. Made *English* by Dr. Bolton. To which is prefixed a *Preface*, giving some Account of this Work, by Dr. Cockburn. price 8 s.

XVII. A New Voyage to the *East-Indies*: 1. To *Suratte*, and the Coast of *Arabia*; containing a Compleat Description of the *Maldivy* Islands; their Product, Trade, &c. the Religion, Manners, and Customs of the Inhabitants; with many Observations concerning *Arabia* and *India*: Also Directions for Travellers. By Capt. *William Symphon*. 2. A particular Account of the *French* Factories in those Parts, and of the General Trade throughout all *India*; with many excellent Remarks. By the *Sieur Luillier*. Adorn'd with Cuts. price 3 s. 6 d.

XVIII. The *Plurality of Worlds*: By *Monsieur Fontenelle*. Translated from the last *Paris* Edition: (Wherein are many Improvements throughout, and some new Observations on several late Discoveries which have been made in the Heavens.) By *William Gardiner* Esq; price 2 s. 6 d.

XIX. The *Lady's Recreation*: Or, The Art of *Gardening* improved. Containing, 1. The *Flower Garden*: Shewing the best Ways of propagating all Sorts of Flowers, Flower-Trees, and Shrubs; with exact Directions for their Preservation and Culture in all Particulars. 2. The most commodious Methods of erecting *Conservatories*, *Green-Houses*, and *Orangeries*; the Culture and Management of *Exoticks*, *Fine-Greens*, *Ever-Greens*, &c. 3. The Nature of Plantations in *Avenues*, *Walks*, *Wildernesses*, &c. with Directions for the Raising, Pruning, and Disposing of all lofty *Vegetables*. 4. Mr. *John Evelyn's Kalendarium Hortense*, methodically reduced. Interspers'd with many useful Additions. By *Charles Evelyn* Esq; To which are added, some curious Observations concerning *Variegated Greens*, by the Reverend Mr. *Lawrence*, price 2 s.

XX. *Titii Petronii Arbitri Satyricon*: Cum Fragmentis *Albæ Græcæ* Recuperratis. Ann. 1688. Figuris *Æneis* Adornatum. price 2 s. 6 d.

XXI. *Petri Abælardi, Abbatis Ruyensis & Heloissæ, Abbatissæ Paracletensis Epistola à prioris Editionis Erroribus purgatæ & cum Cod. M. S. collatæ cura Ricardi Rawlinson, A. M. è Coll. Div. Jo. Bapt. Oxon. & R. S. S. pr. 5 s.*

XXII. EN.

XXII. *Eunuchism* Display'd : Describing all the different Sorts of *Eunuchs* ; what Esteem they have met with in the World, and how they came to be made so, &c. Wherein principally is examin'd whether they are capable of *Marriage*, and if they ought to be suffer'd to enter into that State. With several curious Historical Relations concerning *Eunuchs*. Written by a Person of Honour, on Occasion of a young Lady's falling in Love with *Nicolini*, who sung in the *Opera* in the *Hay-Market*, and to whom she had like to have been married. With a Parallel between *Nicolini*, and the three *Eunuchs* now at *Rome*, viz. *Pasquelini*, *Pauluccio*, and *Feronimo*, or *Momo*. price 3 s.

XXIII. A Treatise of the *Eloquence* of the *Bar* and *Pulpit*. With Reflections upon Learning. By the Archbishop of *Cambray*. Translated by Mr *Ozell*. price 2 s. 6 d.

XXIV. The Miscellaneous Works of that eminent Statesman *Francis Osborn* Esq; Containing, 1. Advice to a Son. In two Parts. 2. Memoirs of the Reign of Queen *Elizabeth*, and King *James I.* 3. Observations on the Government of the *Turks*, &c. 2 Vols. price 6 s.

XXV. The History of the Life and Adventures of *Duncan Campbell*, who, tho' born Deaf and Dumb, writes down any Stranger's Name at first Sight ; with their future Contingencies of Fortune. Contained in eight Chapters, viz. 1. Mr. *Campbell's* Descent, Family, Birth, &c. Also an Account of Mr. *Archibald Campbell's* Travels into *Lapland*, where he married a rich Lady of that Country, who was Daughter to the Under-Præfect or Deputy-Governor of the District of *Uma Lapmark* ; with some Letters from him to his Father in the Isle of *Scherland*, in *Scotland*, particularly one concerning the Birth of his Son the present Mr. *Duncan Campbell*. After the Death of Mr. *Duncan Campbell's* Mother in *Lapland*, his Father, Mr. *Archibald Campbell*, return'd into *Scotland* with his little Son and Family : His second Marriage ; and how his Son, being born Deaf and Dumb, was first learned to read and write. 3. The Method of teaching Deaf and Dumb Persons to write, read, and understand a Language. 4. Young *Duncan Campbell* returns with his Mother to *Edinburgh*. The Earl of *Argyll's* Overthrow : The Ruin of Mr. *Archibald Campbell*, and his Death : Young *Duncan's* Practice in *Prediction* at *Edinburgh*, while a Boy. 5. An Argument proving the Perception which Men have had and have by all the Senses, as Seeing, Hearing, &c. of *Demons*, *Genii*, or *Familiar Spirits*. 6. A Narrative of Mr. *Campbell's* coming to *London*, and taking upon him the Profession of a *Predictor* : Together with an Account of many strange Things that came to pass just as he foretold. 7. A *Philosophical Discourse* concerning the Second Sight. A Dissertation upon *Magick*, under all its Branches ; with some remarkable Particulars relating to Mr. *Campbell's* private Life : Answers to the Objections against the Existence of Witches and Spirits. price 5 s.

XXVI. *Ebrietas Encomium* : Or, The Praise of Drunkenness. Wherein is authentically and most evidently proved the Necessity of frequently getting drunk ; and that the Practice of getting drunk is most Ancient, Primitive, and Catholick : Confirm'd by the Example of Heathens, *Turks*, Infidels, Primitive Christians, Saints, Popes, Bishops, Doctors, Philosophers, Poets, Free-Masons, and other Men of Learning in all Ages. By a Person of Honour. price 2 s. 6 d.

XXVII. Bishop *PARKER's* History of his own Time, faithfully translated from the *Latin* Original : With Remarks throughout by *Edmund Curll*, late Bookseller. Price 6 s.

s 3
de
ge,
ous
on
de-
ith
ni,
ec-
ell.

orn
of
the

ho?
ith
Mr.
chi-
hat
the
the
Son
Mo-
with
orn
ch-
ung
yll's
um-
ing
ear-
ell's
ther
old.
pon
g to
e of

au-
ank;
ick:
ians,
Men

from
kfel.